

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KOMUNIKACE MANTOVSKÝCH VYSLANCŮ S RUDOLFEM II. A JEHO DVOREM
V LETECH 1595-1609

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

Autor práce: František Schwarz

Studijní obor: HIS-IJL

Ročník: III.

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 17. 07. 2021

.....
František Schwarz

Poděkování:

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za odbornou pomoc a cenné rady, jimiž trpělivě provázel tvoření této bakalářské práce. Děkuji své rodině a Marine Lumalé za veškerou podporu.

Anotace:

Práce se zabývá vztahem mantovského vévodství k císařskému dvoru v Praze v letech 1595 až 1609. První část se zaměřuje na složení, chod a funkce mantovského vyslanectví, z jehož příslušníků zkoumá obzvláště osobu sekretáře Aderbaleho Manerbia. Další část práce zkoumá podobu klientelské sítě mantovského vévody na pražském dvoře. Jejím cílem je vylíčit, z jakých příčin byla utvářena a prostřednictvím jakých osob byla zprostředkována komunikace císaře s Vincenzem Gonzagou. Poslední část práce zkoumá prostředky politické komunikace. Za pomoci symbolického významu jednotlivých politických darů se snaží přiblížit k tehdejšímu vnímání světa.

Abstract:

This bachelor thesis deals with the relationship between the Duchy of Mantua and the imperial court in Prague between the years 1595 to 1609. The first part focuses on the composition, operation and function of the Mantuan embassy, of which members put a particular emphasis on the secretary Aderbale Manerbio. Next part of the thesis studies the structure of the network of clientelistic relations between the Mantuan duke and the Prague courtiers. The last part of the thesis studies the means of the political communication. Its aim is to approach the perception of the world at that time with the aid of the symbolical meaning of individual political gifts.

Obsah

Úvod	9
Život a vláda Rudolfa II.	9
1 Mantova a její zastoupení na pražském dvoře	17
1.1 Vincenzo I. Gonzaga a stát Mantova	17
1.2 Anatomie mantovského poselstva.....	22
1.3 Komunikace	25
1.3.1 Čas politické komunikace	26
1.3.2 Prostor politické komunikace	27
1.4 Informace	31
1.4.1 Propaganda	32
1.5 Reprezentace	33
1.5.1 Sebeprezentace sekretáře mantovské ambasády	39
1.5.2 Kde sídlila mantovská ambasáda?	42
1.6 Rysy osobnosti Aderbaleho Manerbia	43
1.6.1 Manerbiův vztah s Leliem Arrivabenem	46
1.6.2 Manerbiův vztah s Hansem von Aachenem.....	52
1.6.3 V cizí zemi	57
1.6.4 Přátelé	60
1.6.5 Rodina	63
1.6.6 Manerbio a přírodní magie.....	66
1.6.7 Tělo	68
2 Klientelská síť mantovského vévody na císařském dvoře mezi lety 1595 a 1609.....	73
2.1 Dynamika klientelské sítě.....	76
2.2 Období let 1595 až 1599.....	81
2.3 Revolutio	90
2.4 Kdo byla dona Marie z Pernštejna?	97
2.5 Carcare.....	103
2.6 Odchod Karla z Lichtenštejna z pražského dvora a nástup Filipa Langa	107
2.7 Nevěsta pro císaře	112
2.8 Correggio	115
2.9 Hierarchie mantovské klientelské sítě v letech 1595 až 1609	117
3 Tváře diplomatického daru na rudolfinském dvoře v mantovské klientelské síti mezi lety 1595 až 1609	121
3.1 Politický dar jako prostředek korupce v raném novověku	122

3.2 Dary pohostinnosti	126
3.3 Dary pamětní.....	129
3.4 Dar společenské komunikace, integrace a vazeb	132
3.5 Šperky a dary svatební	134
3.6 Dary na stříbrném podnose	136
3.7 Dar šatstva	138
3.8 Dary hodné urozené vdovy	140
3.9 Dary hodné vrchního komorního služebníka.....	144
3.10 Dary hodné císaře.....	146
3.10.1 Obrazy	151
3.11 Magie.....	156
3.11 Shrnutí	162
Závěr	164
Seznam použitých pramenů a literatury	168
Prameny vydané.....	168
Prameny nevydané	169
Dobové tisky.....	169
Literatura	169

Úvod

Život a vláda Rudolfa II.

Rudolf II. byl ještě za vlády svého otce Maxmiliána II. 1572 korunován králem Uher a 1575 králem českým a římským.¹ Od roku 1576 již jako císař pobýval často v Praze. Když roku 1583 Rudolf II. oficiálně přesunul císařský dvůr do Prahy, tak naplnil do té doby nesplněný požadavek české šlechty, aby jejich král sídlil na Pražském hradě. Příčiny tohoto Rudolfova rozhodnutí bývají vykládány jako nejvhodnější způsob, jak se vzdálit tureckému nebezpečí, rodinnému hašteření či málo výstavné Vídni, která mohla Rudolfovi po sedmiletém pobytu na madridském dvoře jeho strýce Filipa II. připadat poněkud provinční.² Pravé pohnutky Rudolfa však nejsou známy. Přesunutí císařského dvora do Prahy neslo i svá negativa. Císařský dvůr, jádro vrcholné politiky Římsko-německé říše, se ocitl sice v jedné z nejměstavnějších metropolí habsburského soustátí, ale zároveň ve většinově protestantském městě, ve kterém se míhali stoupenci různého náboženského vyznání.³ S tím, jak Praha nabyla na důležitosti, se k ní s ještě větší naléhavostí upíraly zraky potridentské katolické církve, která považovala návrat ke katolické čistotě středoevropské monarchie a císařského dvora za nezbytnou.⁴

Rudolf II. zdědil problémy vlády Maxmiliána II. a zároveň převzal způsob, jakým se jim snažil čelit. Rostoucí napětí v multikonfesijním soustátí se pokoušel udržovat v přijatelných mezích svou umírněnou politikou náboženského kompromisu, kterou zrcadlilo složení císařského dvora v Praze, jehož dvořané byli jak katolického, tak protestantského vyznání.⁵ Podobně jako otec by se dal Rudolf II. považovat spíše za křesťana než za rigorózního katolíka. Po celý život se mu protivila agresivita katolického tábora a veškeré papežovy zásahy do náboženské politiky ve střední Evropě, které si vykládal jako vměšování do vnitřních záležitostí. To však neznamená, že by s otevřenou náručí přijal protestantské sekty, které se domáhaly svobody vyznání a politických práv. Zaštitil svou autoritou vlnu protireformace v dědičných zemích Habsburků, obsazení klíčových úřadů katolíky,

---

¹ Václav Bůžek – Rostislav Smíšek (edd.), *Habsburkové 1526-1740. Země koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017; Josef Janáček, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2014; Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha-Londýn-Milán 1997; Václav Bůžek (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010; Václav Bůžek – Pavel Marek, *Smrt Rudolfa II.*, Praha 2015; Robert John Weston Evans, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997; Karl Vocelka, *Die politische Propaganda Rudolfs II.*, Wien 1981; TÝŽ, *Rudolf II. und seine Zeit*, Wien-Koln-Graz 1985; Ivo Purš - Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011; Peter Marshall, *The Magic Circle of Rudolf II. Alchemy and Astrology in Renaissance Prague*, New York 2012.

² R. J. W. Evans, *Rudolf II.*, s. 41.

³ J. Janáček, *Rudolf II.*, s. 284-285.

⁴ Tomáš Černušák, *Taktika prosazování záměrů papežských diplomatů v Čechách v jednáních z let 1608-1609. Malá sonda do novověkého umění diplomatické komunikace*, *Časopis Matice moravské* 130, 2011, s. 29-40.

⁵ Jaroslava Hausenblasová (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*, Praha 2002, s. 114-118.

znovuobnovení svatojakubského mandátu, násilného potlačení protestantské vzpoury v Solné komoře, zatímco ta nejagresivnější forma protireformace probíhala v Horních Uhrách a Sedmíhradsku.⁶ Události ve středoevropské monarchii nebyly ojedinělé. Kolem roku 1600 se náboženské napětí značně vyostřilo po celé Evropě.⁷ Nastupující generace byla méně svolná ke vzájemnému soužití než ta, která si pamatovala augšpurský mír z roku 1555.⁸

Největším nebezpečím na poli mezinárodní politiky se od devadesátých let stala turecká hrozba. V důsledku příznivých politických a astronomických znamení obnovil sultán po více než třicetiletém příměří expanzivní válku do Evropy.⁹ Válečným bojištěm se staly Uhry, rozdělené tehdy na západní část uznávající uherského krále za svého panovníka, na osmanskou část a na polonezávislé sedmíhradské knížectví platící tribut sultánovi po vzoru středoevropských Habsburků.¹⁰ Drobné potyčky na hranicích od roku 1593 přerostly v jednoznačný válečný konflikt bez významných územních změn či jednoznačného vítěze. Ukončilo jej příměří smluvené roku 1606. Nedošlo ani k plnohodnotné kruciátě, kterou si Rudolf sliboval od spojení s carem a Persií.¹¹ Největším důsledkem válečných událostí byla konečná destabilizace Rudolfovy vlády.¹²

Na pozadí tureckých válek došlo v letech 1604 až 1606 k sedmíhradskému povstání vedeném uherským magnátem Štěpánem Bočkajem, jenž se postavil do čela nespokojené šlechty habsburské části Uher vnímající přítomnost císařských vojsk jako plíživý počátek protireformace. S podporou Osmanů tak ve jménu náboženské svobody zaútočil na Moravu a Rakousy. Přestože by velká část uherské šlechty ráda viděla z habsburské části Uher autonomní stát pod osmanským protektorátem, roku 1606 byl nakonec sjednán mír jak s povstalci ve Vídni, tak i s Osmany u řeky Žitavy. Bočkaj se zřekl uherské koruny a Matyáš ho na oplátku uznal za knížete Sedmíhradska, kterým ho provolala uherská šlechta. Ta se spokojila s garancí náboženské svobody pro sebe a královská města. Žitvatorocký mír uzavíral patnáctiletou válku s Osmany.¹³ Císař se v ní zavázal platit sultánovi roční tribut. Nevýhodnou dohodu bez jeho souhlasu uzavřel Matyáš z pozice místodržitele Uher, což císaře velmi popudilo, a z těchto důvodů se zdráhal obě mírové smlouvy nechat ratifikovat.

---

⁶ J. Janáček, Rudolf II., s. 488.

⁷ Joachim Whaley, Germany and the Holy Roman Empire. From Maximilian I to the Peace of Westphalia 1493-1648, New York 2012, s. 404-417.

⁸ R. J. W. Evans, Rudolf II., s. 53-57.

⁹ TAMTÉŽ, s. 101.

¹⁰ TAMTÉŽ, s. 45.

¹¹ TAMTÉŽ, s. 102-104.

¹² Jan Paul Niederkorn, Die europäischen Mächte und der „lange Turkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593-1606), Wien 1993.

¹³ J. Janáček, Rudolf II., s. 475-501.

Jeho „moudré váhání“ poskytlo Matyášovi vhodnou záminku k tomu, aby proti jeho politice vystoupil v čele nespokojených rodinných příslušníků.¹⁴

Přestože rodinnou zásadou Habsburků byla přísná autokracie a absolutní poslušnost hlavě rodu, měl Rudolf s rodinou komplikované vztahy.¹⁵ Maxmilián II. zanechal syny bez možnosti uplatnit se v politice kromě prvorozeného Rudolfa, kterého jmenoval neomezeným vládcem říše. Ostatním synům měla být vyplácena roční apanáž.¹⁶ Budoucí rozklad jednotné habsburské politiky předznamenal Matyáš roku 1577, když bez vědomí císaře přijal provokativní nabídku nizozemských povstalců stát se guvernérem. Ještě vážnější politické potíže však způsobila neúspěšná kandidatura bratra Maxmiliána na polský trůn roku 1587, který po stejně neúspěšném pokusu zmocnit se trůnu násilím strávil dva roky v polském zajetí.¹⁷ Po smrti Rudolfova umírněného bratra Arnošta a strýce Ferdinanda Tyrolského roku 1595 stál Matyáš v čele odporu vůči Rudolfově způsobu vlády, který celá rodina shledávala ničivým pro budoucnost dynastie. Nespokojenost, která přerostla v rebelii s cílem Rudolfa sesadit jako neschopného vlády, vyplývala z otázky nástupnictví. Rudolf se z neobjasněných příčin nikdy neoženil.¹⁸ Co však rozhodujícím způsobem oslabilo Rudolfovu pozici natolik, aby Matyáš všem zúčastněným stranám připadal jako příslib lepších zítřků, byl vývoj následujících deseti let.

Na počátku Rudolfova dobrovolného stažení z veřejného života, ztráty sympatií členů rodu a papežské kurie stála mezi lety 1597 až 1608 pravidelně se vyskytující hluboká melancholie. S odchodem několika schopných úředníků se snižovaly možnosti efektivního vedení centrálně řízeného středoevropského soustátí. Odmítnutí císaře potvrdit platnost mírových smluv s Bočkajovci a Osmany vedlo k vypuknutí tak zvaného bratrského sporu Rudolfa a Matyáše, který vyvrcholil Matyášovým pochodem na Prahu v čele vojska vzbouřených stavů rakouských, uherských a moravských. Stavby si byly moc dobře vědomy ceny své vojenské pomoci a na obou stranách diktovaly podmínky, které se týkaly náboženských svobod nekatolíků. Matyášovi ji roku 1608 přislíbili stavové rakouští, moravští a uherští, a na to jej povolali svým králem. Svou lojalitu císaři zachovali pouze stavové čeští, slezští a lužičtí.¹⁹ Čeští stavové jej přiměli podepsat Majestát následujícího roku 1609.²⁰ Libeňským mírem v červnu 1608 bratři předešli ozbrojenému střetu. Matyáš byl potvrzen jako uherský král, pod

---

¹⁴ TAMTÉŽ, s. 520.

¹⁵ R. J. W. Evans, Rudolf II., s. 31.

¹⁶ J. Janáček, Rudolf II., s. 234.

¹⁷ TAMTÉŽ, s. 349-371.

¹⁸ R. J. W. Evans, Rudolf II., s. 78-84.

¹⁹ J. Janáček, Rudolf II., s. 527-559; V. Bůžek (ed.), Ein Bruderzwist; Rill Bernd, Kaiser Matthias. Bruderzwist und Glaubenskampf, Graz 1999.

²⁰ TAMTÉŽ, s. 584; Jirí Just, 9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody, Praha 2009.

jehož vládou se ocitla i Morava. Když pasovská vojska za císařova němého souhlasu vpadla do Horních Rakous a následně do Čech, byla na českém sněmu v dubnu 1611 vyhlášena jeho abdikace.²¹ Císař Rudolf II. zemřel v ústraní 20. ledna 1612.²²

Rudolf II. do kolektivní paměti nevstoupil jako velký státník, ale jako velký mecenáš a sběratel. Když se roku 1571 znovu vrátil na vídeňský dvůr svého otce, měl za sebou sedmiletou výchovu na madridském dvoře, kam byl poslán na přání své matky Marie a strýce Filipa II. Jeho pobyt jej značně ovlivnil, neboť si z něj odnesl životní styl, vystupování, znalost románských jazyků i živoucí zájem o umělecké a exotické předměty z různých koutů hispánské světové říše či architekturu. Otec Maxmilián tyto zájmy ještě umocnil svou vlastní aktivitou coby mecenáše umění a osobní angažovaností při stavebních projektech či vědeckých experimentech, kterých mohl být Rudolf ve Vídni svědkem. Po otci podědil velkou část umělců, učenců i řemeslníků, kteří byli v jeho službách, mezi nimi antikváře Jacopa Stradu se synem Ottaviem, Giuseppe Arcimbolda či Bartholomea Sprangera.²³ Jeho dalšími oblíbenými dvorními umělci byli Hans von Aachen i Josef Heintz. Rudolfinský dvůr, významné centrum manýrismu, hostil také slavné učence jako Tadeáše Hájka z Hájku, Tychona Brahe, Jana Keplera či Johna Dee.²⁴ Sbíral stvoření živá, od rostlin a zvířat, věci neživé jako minerály a jiné součásti přírody, exotické předměty či produkty mistrovské práce. Jeho sbírka obsahovala také obrazy starých mistrů jako Pietera Brueghela staršího, Leonarda da Vinci, Raffaella, Correggia, Tintoretta, Tiziana, z nichž některé se do Prahy dostaly z Mantovy.²⁵ Rudolfovy zájmy a liberální prostředí rudolfinské Prahy vedly k obrovskému rozvoji vědy a umění. Za Rudolfovy vlády se v kruzích císařského dvora střetávali významní umělci a učenci své doby. Intenzivní křížovátka znalostí z odlišných prostředí, která se soustředila v oblasti pražského dvora, zásadně přispěla ke kulturnímu a vědeckému rozvoji.²⁶ Po Rudolfově smrti došlo k postupnému rozpadu rudolfinských sbírek, který vrcholil švédským rabováním Prahy roku 1648. Jejich obsah je dnes roztroušen po celé Evropě.²⁷

Co znamenala Mantova a Gonzagové pro Habsburky? Tato otázka stála na počátku mé bakalářské práce. Mantovské území leželo na cestě, kterou mohla španělská vojska a zboží z Janova dorazit do Milána a z Milána dále do Římsko-německé říše.²⁸ Tvořila jednu ze

---

²¹ TAMTÉŽ, s. 639-655.

²² V. Bůžek-P.Marek, Smrt, s. 20.

²³ Eliška Fučíková-Beket Bukovinská-Ivan Muchka, Umění na dvoře Rudolfa II., Praha 1988, s. 64-68.

²⁴ J. Janáček, Rudolf II., s. 302-329.

²⁵ J. R. W. Evans, Rudolf II., s. 197-234.

²⁶ E. Fučíková – B. Bukovinská- I. Muchka, Umění, s. 24-28.

²⁷ J. Janáček, Rudolf II., s. 656-669.

²⁸ Emanuele Pagano, L'Italia e i suoi Stati nell'età moderna. Profilo di storia (Secoli XVI-XIX), Milano 2012.

zastávek, kde se čeští šlechtici na kavalírských cestách i Habsburkové na cestě do janovského přístavu pravidelně zastavovali.²⁹ Do Mantovy 16. prosince 1563 jako krátkou zastávku zavítal i mladý Rudolf s bratrem Arnoštem, když byli na své cestě do Madridu.³⁰ O tom, jakou mírou mohl být jedenáctiletý, ale velmi citlivý chlapec zasažen nejkrásnějším dvorem a palácem, který do té doby na vlastní oči mohl spatřit, se dá polemizovat. Je však možné, že to mohlo mít vliv na vztah s dalším velkým znalcem umění Vincenzem Gonzagou, jehož prvorozený syn František se stal Rudolfovým kmotřencem. S Vincenzem Gonzagou se sice potkal v Praze pouze dvakrát, ale pravidelnou komunikaci udržovali skrze své diplomatické zprostředkovatele. Z císařovy strany šlo o zájem většinou ryze sběratelský. Prostřednictvím agentů, kteří se nacházeli z určitých politických důvodů v Itálii, byl nápadně do detailů obeznámen, která nejcennější a nejslavnější umělecká díla se ve vévodově sbírce nachází, popřípadě jaká umělecká díla v jiných sbírkách by mohla být získána s vévodovu pomocí. Na druhou stranu Vincenzovy zájmy na císařském dvoře byly spíše politického charakteru a týkaly se buď udělení privilegií, titulů či vyřešení územních sporů. Vztah císaře a Vincenza Gonzagy byl jednoznačně nerovnoměrný. Zatímco císař většinou dostal, oč žádal, tak Vincenzo málokdy dosáhl splnění záležitosti, pro kterou se na císaře obracel, přičemž politická komunikace byla draze vykoupena nutností vzdát se řady drahocenných a vzácných kusů z mantovské sbírky, aby obohatily sbírku císařovu.

Co znamenala Praha pro Gonzagy, jmenovitě pro Vincenza Gonzagu? S přesunutím císařského dvora do Prahy se stěhovaly i říšské instituce včetně říšské dvorské rady, jejíž výsadní kompetencí bylo řešit soudní spory týkající se říšských lén v severní Itálii.³¹ Přirozeně se tak do Prahy přesunuli i vyslanci a agenti různých italských knížat, kteří měli v jednom z hlavních mocenskopolitických center tehdejší Evropy za úkol shromažďovat informace, zastupovat a prosazovat zájmy svého patrona a zprostředkovat kontakt patrona s jinými klienty na pražském dvoře.

Cílem bakalářské práce je bližší interpretace styků dvou proslulých mecenášů tehdejší doby, Rudolfa II. a Vincenza Gonzagy, mezi lety 1595 až 1609, která probíhala za pomoci jejich služebníků: mantovských rezidentů a vyslanců v Praze na jedné straně a více či méně významných členů pražského dvora s přístupem k císaři na straně druhé. Rámcové období 1595-1609 odpovídá působení mantovského sekretáře, rezidenta a vyslance Aderbale

---

²⁹ Jaroslav Pánek, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, Praha 2003.

³⁰ Raffaele Tamallio, *Mantova e i Gonzaga tra Spagna e Austria (1530-1630). Un Ducato sul cammino dell'Impero*, in: Umberto Artioli-Cristina Grazioli (edd.), *I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo*, Firenze 2005, s.35.

³¹ Stefan Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit und Konfessionskonflikt. Der Reichshofrat unter Rudolf II. 1576-1612*, Göttingen 2006.

Manerbia, který dorazil do Prahy v létě roku 1595, kde se oženil a kde také roku 1609 zemřel. Období je přitažlivé tím, že složení císařského dvora v Praze v oněch letech prodělalo mnoho změn a Manerbio byl jejich každodenním pozorovatelem. Smrt arcivévodů Ferdinanda Tyrolského a Arnošta roku 1595, postupná rekatolizace, která stíhala nekatolíky v různých částech středoevropské monarchie od roku 1597, turecké války, císařova melancholie, kvůli kterým bylo stále obtížnější se s císařem setkat při oficiální audienci, jsou stěžejní politické události, které vystihují nejistotu let na přelomu století.

Zpracované prameny redigovala Elena Venturini.³² Jedná se o zkrácený přepis korespondence mezi mantovským a císařským dvorem. Právě korespondence s císařským dvorem tvoří v Archivu Gonzagů největší část produkce kanceláře mantovského státu, která se týká zahraničních vztahů.³³ Raffaella Morselli v předmluvě přiznává, že s přihlédnutím na obsáhlost a místy chaotické rozčlenění zahraniční korespondence v Archivu Gonzaga, o který se v 19. století pokusili, zkrátka není v silách jednotlivce přetřídit a vybrat všechny dopisy adresované na císařský dvůr.³⁴ Edice obsahuje 1492 dopisů v rozmezí let 1559-1636, přičemž nejpodrobněji prozkoumaná (560 dopisů) je dekáda na přelomu dvou staletí 1595-1605. Četnost dopisů v korespondenci tedy zobrazuje intenzitu komunikace mezi císařem Rudolfem II. s Vincenzem Gonzagou. K dočasnému útlumu došlo mezi létem 1598 až 1600, po čemž byla komunikace obou významných mecenášů silnější než předtím, dokud nedošlo ke strmému úpadku rokem 1606.

Výběr korespondence probíhal nahodile a týkal se zájmů vzdělaných renesančních vládců či knížat od umění, hudby až po vědu a okultní nauky. Kromě Rudolfa II. a Vincenza

---

³² Elena Venturini (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra la corte cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002. Tvoří součást projektu *Il collezionismo gonzaghesco*, který ze zpravodajství diplomatů a rezidentů politického charakteru čerpá zmínky týkající se místního trhu s uměním, uměleckých zakázek a sběratelství s cílem zrekonstruovat osud uměleckých sbírek mantovských Gonzagů. V ediční řadě vyšly také výběry korespondence mezi Mantovou a Florencií, Benátkami, Římem, Milánem, Parmou a Bolognou: Roberta Piccinelli (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Firenze e Mantova (1551-1626)*, Milano 2000; Raffaella Morselli (ed.), *Le collezioni Gonzaga. L'elenco dei beni del 1626-1627*, Milano 2000; Barbara Furlotti (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Bologna, Parma, Piacenza e Mantova (1563-1634)* Milano 2000; Daniela Sogliani (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Venezia e Mantova (1563-1587)*, Milano 2002; Michaela Sermidi (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Venezia e Mantova (1588-1612)* Milano 2003; Roberta Piccinelli (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Milano e Mantova (1563-1631)*, Milano 2003; Barbara Furlotti (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Roma e Mantova (1587-1612)* Milano 2003; Daniela Ferrari (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio. L'inventario dei beni del 1540-1542*, Milano 2003; Paola Venturelli (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Cammei, cristalli, pietre dure,oreficerie, cassettime, stipetti. Intorno all'elenco dei beni del 1626-1627. Da Guglielmo Gonzaga a Vincenzo II Conzaga*, Milano 2005.

³³ V mantovském archivu se všechny záležitosti týkající se císařského dvora nachází v oddělení E. Dipartimento affari esteri. Veškerá korespondence mezi mantovským a císařským dvorem pro příslušné období let 1595-1609 se nachází v krabicích číslo 426-427, 432-433, 469-487, 507-508.

³⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 8: Problematika, kterou Raffaella Morselli zmiňuje, spočívá v rozdělení zahraniční „německé“ korespondence na podkategorie císařský dvůr, říšské sněmy, sbory kurfiřtů, Innsbruck a Graz. Běžně dochází k tomu, že ta samá jména odesílatelů i místa odeslání/doručení jsou bez řádného odůvodnění k nalezení v každé ze zmíněných podkategorií.

Gonzagy, kteří jsou hlavními objekty zájmu, se v edici také vyskytují dopisy adresované ze dvorů ve Vídni, Drážďanech či Innsbrucku. Knížata, která na oněch dvorech žila, byla jak s Rudolfem, tak s Vincenzem Gonzagou příbuzensky spojena. Sběratelství a kulturní transfer mezi Itálií a zaalpským „severem“ vyplývá z kulturně historických badatelských cílů celé ediční řady. Vypovídací hodnota korespondence diplomatů s mantovskou kanceláří je neobyčejně široká. Propojuje v sobě kulturní a politickou historii a může posloužit k historickoantropologickému přiblížení osob dvořanů, vyslanců i samotného císaře a Vincenza Gonzagy. Rovně dvě třetiny korespondence se pochopitelně vážou na politické ambice mantovského vévody, jež se snažil naplnit diplomatickou cestou.

Mým původně vytyčeným cílem bylo na základě zpřístupněných pramenů zrekonstruovat, z jakých politických důvodů se snažil Vincenzo Gonzaga ovlivnit řadu vlivných dvořanů v úzkém okruhu císaře. Samotná podstata badatelského zaměření ediční řady však přede mě postavila hlavní překážku snižující vypovídací hodnotu pramenů. Zmínky o umělcích, učencích, stavbách, uměleckých a jiných předmětech nesou v edici prvořadý význam, přestože primárním posláním vyslanců bylo informovat o věcech politického charakteru. Identifikaci osobností pražského dvora, jejichž jména byla v dopisech značně zkomolena, konzultovala editorka s řadou českých historiček a historiků.³⁵ To se ale netýká všech jmen či míst v Čechách, které nabyly zdání, že jsou nedůležité anebo nevyhledatelné. Přitom mnohá opominutá jména naznačují, že významná část dvořanů, se kterými mantovští vyslanci navazovali kontakty k dosažení vévodových cílů, zasedala v říšské dvorské radě.³⁶

První kapitola bude pojednávat o mantovském státě a jeho diplomatech na pražském dvoře. Budu se v první řadě ptát, jaké místo zastávala mantovská ambasáda v hierarchii císařského dvora, jaká byla její vlastní hierarchie a jakou podobu mohly mít praktické aspekty diplomacie. Vzhledem k obsáhlosti daného tématu nebudu zevrubně rozebírat jednotlivé roviny diplomatovy práce. Na základě mantovské korespondence se pokusím poukázat na skutečnosti týkající se diplomatova vnímání času a prostoru. Zcela vynechám roli diplomata ve dvorském ceremonálu tvořenou zavedeným sledem aktů, počínaje diplomatovým příjezdem na dvůr a jeho odjezdem konče, a jeho brokerskou činnost, jejímž prostřednictvím zprostředkoval na pražském dvoře komunikaci s mantovským vévodou mnoha osobám

---

³⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 9.: zmíněni byli Olga Pujmanová, Petr Příbyl, Jaroslava Hausenblasová a Eliška Fučíková

³⁶ K identifikaci a zjištění biografie říšských dvorských radů mi pomohly publikace: S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*; Susanne Gmoser (ed.), *Chronologische Liste der Reichshofräte nach Oswald von Gschließer*, Wien 2014; J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*.

hledajícím patrona. Zaměřím se na sebe prezentaci vyslanců a na zjištění, jakých strategií jednotliví diplomaté využívali v žádostech o zvýšení platu. Kapitola zakončím sondou do osobnosti sekretáře a rezidenta Aderbaleho Manerbia. Na základě vztahů s dvořany, mantovskými kolegy, přáteli a rodinou se pokusím vykreslit mnohé identity raně novověkého diplomata v cizí zemi, jakých prostředků vynaložil k tomu, aby se s cizí zemí sblížil a jakými prostředky se naopak od ní vymezoval. Do jeho intelektuálního pojetí světa zkusím nahlédnout prostřednictvím zmínek týkajících se knih v jeho vlastnictví a prostřednictvím jeho styků s alchymisty, Židy a jinými učenici. V rámci této podkapitoly budu na strategie chování a jednání diplomatů Lelia Arrivabeneho a Aderbaleho Manerbia nahlížet z pohledu dobových pojednání o diplomacii a o ideálním diplomatovi; díky nim se budu snažit lépe pochopit důvody a důsledky jejich činů.

Druhá kapitola se bude věnovat klientelské síti Vincenza Gonzagy na pražském dvoře. Pro pochopení jejího složení bude upřena pozornost na různé úřady středoevropské monarchie. Budu se také ptát, jaký vliv na její podobě osobně měl Vincenzo Gonzaga, jakými změnami v letech 1595 až 1609 postupně procházela a jakou roli hrála ve Vincenzových politických plánech. Obzvláštní pozornost bude věnována osobě dvořanky „*dony Marie z Pernštejna*“, jak je mantovskými vyslanci nazývána, a její identifikaci.

Třetí kapitola blíže přiblíží dary jako prostředky politické komunikace. Budou roztrženy podle strukturální analýzy do kategorií z hlediska jejich symbolického významu. Budu se ptát, jaká hierarchie panovala mantovským darům a jak jejich udělování potvrzovalo hierarchii klientelské sítě a celého dvora. Zaměřím se také na případy, kdy a kým byla řečená hierarchie překračována. Velkou pozornost a zároveň velký prostor ponechám darům směřovaným na pomyslný vrchol pyramidy hierarchie dvora, tedy Rudolfovi II. Jím vyžádané dary přesně definovaly vztah panující mezi ním a jiným velikým mecenášem a sběratelem umění Vincenzem Gonzagou. Budu se ptát, co tyto dary vypovídaly o intelektuálním světě sběratelů umění i kuriozit. Použité prameny cituji ve vlastním volném překladu do češtiny.

1 Mantova a její zastoupení na pražském dvoře

Diplomacie a stálé zastoupení Mantovanů na hlavních evropských dvorech bylo základním předpokladem samostatné zahraniční politiky malého mantovského státu. Kromě italských dvorů a dvora v Madridu bylo v nejvyšším zájmu Mantovy mít své vyslance také v Praze. Běžně však kvůli absenci oficiálního vyslance ambasádu vedl sekretář, dokud nenastoupil nový vyslanec. Stálá ambasáda moderního typu se rodila až po roce 1648 v období po kongresech v Münsteru a Osnabrückeru.³⁷ Udržovat složitou síť mezinárodních vztahů provozuschopnou bylo úkolem mantovské kanceláře. V kanceláři byli zaměstnáni kvalifikovaní sekretáři a kancléři na základě dosaženého univerzitního vzdělání a loajality.³⁸ Šlo tedy o osoby pocházející z rodin věrně sloužících Gonzagům, přičemž se některé specializovaly na poli diplomacie či státní administrativy. Velmi často byli vybíráni absolventi studia práv, ale mnohdy byli za kvalifikované uznáni i literáti a lidé s uměleckým talentem.³⁹ Zaměstnanci mantovské kanceláře byli často posíláni na diplomatické mise, naopak diplomaté po ukončení své mise získali často administrativní funkci v mantovské kanceláři.⁴⁰

1.1 Vincenzo I. Gonzaga a stát Mantova

Rod Gonzagů pochází z pádské nížiny v Lombardii. Roku 1328 se chopili moci v mantovské signorii, kde vládli od roku 1432 jako markrabata a od roku 1530 jako vévodové až do roku 1708. Následkem dělení dědictví mezi řadu potomků na konci 15. století se rod rozvětvil na několik vedlejších větví.⁴¹ Převaha hlavní větve nad těmi ostatními spočívala v držbě mantovského a od 16. století také monferratského vévodství. Díky věrné službě císařům se v 16. století zařadili mezi nejpřednější vládnoucí rody na Apeninském poloostrově.⁴²

Když se Vincenzo I. Gonzaga roku 1562 narodil, mohl se pyšnit vysoce urozenou krví.⁴³ Krevním příbuzenstvím mohl odkazovat na polské, české, uherské i francouzské krále, a

---

³⁷ Martin Bakeš, *Diplomatem v půlnoční zemi. Zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650 a 1730*, Praha 2020, s. 134.

³⁸ Peter Burke, *Social History of Knowledge*, Cambridge 2008, s. 23-25.

³⁹ Daniela Ferrari, *La cancelleria gonzaghese tra Cinque e Seicento. Carriere e strategie parentali al servizio dei duchi*, in: Raffaella Morselli (ed.), *Gonzaga. La celeste Galleria. L'esercizio del collezionismo*, Milano 2002, s. 297-318, zde s. 300.

⁴⁰ D. Ferrari, *La cancelleria*, s. 297-311.

⁴¹ Luca Sarzi Amadé, *I Gonzaga: una dinastia tra Medioevo e Rinascimento*, Bari 2019.

⁴² Giancarlo Malacarne, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea III, La vetta dell'Olimpo (1519-1587)*, Modena 2006.

⁴³ Dosud mu nebyla věnována žádná ucelená biografie.

Cesare Mozzarelli, *Lo stato gonzaghese, Mantova dal 1382 al 1707*, Torino 1979; TÝŽ (ed.), *Mantova e i Gonzaga nella civiltà del Rinascimento*, Mantova 1974; Raffaella Tamalio, *La Memoria dei Gonzaga. Repertorio*

dokonce na byzantské a římské císaře. Jediný mužský potomek Viléma Gonzagy a Eleonory Habsburské byl vnukem císaře Ferdinanda I., ale také pravnukem poslední žijící představitelky dynastie Palaiologů vládnoucí Byzanci po 200 let až do dobytí Konstantinopole roku 1453.⁴⁴ Sňatková politika vedená Vilémem tvořila součást habsburské sňatkové politiky, jejímž cílem bylo upevnit aliance mezi vládnoucími italskými rody, především mezi Medici, d'Este, Farnese a Gonzagy, plně oddanými službě Habsburkům. Vincenzova sestra Anna Kateřina byla provdána za svého strýce Ferdinanda Tyrolského a sestra Markéta za Alfonse II. d'Este po smrti jeho druhé manželky, Barbary Habsburské, jiné dcery Ferdinanda I. Habsburského a Markétiny tety.⁴⁵ Na rok 1581 sjednal Vilém Gonzaga sňatek svého syna Vincenza s Markétou Farnese, dcerou guvernéra Nizozemí Alessandra Farnese.⁴⁶ Po anulaci nekonsumovaného manželství si roku 1584 následně vzal svou sestřenicí Eleonoru Medicejskou, dceru toskánského velkovévody Františka I. Medicejského a Johany Habsburské.⁴⁷

Po mládí plném skandálů převzal Vincenzo roku 1587 po zesnulém otci vládu nad zdánlivě velmi bohatým vévodstvím s modernizovaným státním aparátem, jenž zůstal nezměněn až do převzetí mantovského státu rakouskou větví Habsburků roku 1708. Za vlády Viléma došlo k založení nových institucí, ve kterých splynuly starší, nákladnější a méně efektivní úřady. *Senato di giustizia* neboli senát sloužil jako nejvyšší soudní instituce od roku 1571.⁴⁸ *Magistrato camerale* neboli mantovská komora byla založena roku 1573. Pohltila pravomoci všech předchozích administrativních úřadů a její velké kompetence vyplývaly

---

bibliografico gonzaghese (1473-1999), Firenze 1999; Giuseppe Coniglio, I Gonzaga, Varese 1973; Giancarlo Malacarne, I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627), Modena 2007, s. 21-205; Leopoldo Camillo Volta, Compendio cronologico-critico della storia di Mantova III, Mantova 1831, s. 149-258; Maria Bellonci, The Prince of Mantua, New York 1956. Jedná se o historický román, který je ale založen na velmi podrobném archivním výzkumu. Ovlivnil dodnes trvající romantický pohled řady historiků na osobnost Vincenza Gonzagy.

Valeria Finucci, The Prince's Body. Vincenzo Gonzaga and Renaissance Medicine, London 2015; Paola Venturelli – Roberto Brunelli (edd.), Vincenzo Gonzaga 1562-1612. Il fasto del potere, Mantova 2012; Federigo Amadei, Cronaca universale della città di Mantova III, Mantova 1956; Umberto Artioli - Cristina Grazioli (edd.), I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo, Firenze 2005; https://www.treccani.it/enciclopedia/vincenzo-i-gonzaga-duca-di-mantova-e-del-monferrato_%28Dizionario-Biografico%29/

⁴⁴ Říšské léno Monferrato po smrti Margherity Paleologo (1510-1566) připadlo mantovským Gonzagům. Za Viléma Gonzagy bylo povýšeno na vévodství.

⁴⁵ Simona Brunetti, Nozze dell'arciduca Ferdinando con Anna Caterina Gonzaga (1582) e viaggio dell'arciduchessa a Mantova e Ferrara (1585), in: Umberto Artioli - Cristina Grazioli (edd.), I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo, Firenze 2005, s. 367-378.

⁴⁶ M. Bellonci, A Prince, s. 34-70.

⁴⁷ G. Malacarne, I Gonzaga IV, s. 54-58.

⁴⁸ Cesare Mozzarelli, Il Senato di Mantova: origini e funzioni, in: Cesare Mozzarelli (ed.), Mantova e i Gonzaga nella civiltà del Rinascimento, Mantova 1974, s. 65-98.

zejména ze správy příjmů, vévodova majetku a mincovnictví.⁴⁹ *Cancelleria ducale* neboli mantovská kancelář spravovala veškerou korespondenci a působila jako výkonná instituce vévodství. Kromě toho, že vydávala vévodovy dekrety, privilegia a jiná nařízení pro vnitřní chod státu, tak také řídila vévodovu zahraniční politiku, tudíž veškerou gonzagovskou diplomacii.⁵⁰ Roku 1592 Vincenzo učinil reformu poradního orgánu *Consiglio ducale* neboli státní rady, jejíž počet radů byl zvýšen ze tří na sedm. Její členové byli významní tím, že byli v pravidelném kontaktu s vévodou, a zajišťovali koordinovaný chod všech institucí.⁵¹ Mantovští vyslanci upřednostňovali psát právě jim a jen občas psali dopis adresovaný Vincenzovi Gonzagovi.

Vincenzo Gonzaga disponoval rozsáhlým dědictvím, které mohl použít k velkolepé reprezentaci a vydržování mantovského dvora skládajícího se z více než tisíce osob. Předvádění okázalého bohatství probíhalo na pozadí všeobecné ekonomické krize. Počínaje hladomorem roku 1590 se projevovaly první znaky úpadku charakteristického pro období třicetileté války, která se na území severní Itálie plně projevila teprve rokem 1630.⁵² Výrobní činnost se snížila jak ve městě, tak na venkově, kde mezi lety 1560 a 1620 došlo v důsledku migrací k úbytku obyvatel.⁵³ Z ekonomického hlediska bylo velmi důležité vévodství Monferrato. K rychlému nabytí finančních prostředků či splacení dluhu se mantovští vévodové běžně uchýlovali k prodeji monferratských pozemků bohatým mantovským měšťanům a patřičných šlechtických titulů.⁵⁴

Na rozdíl od Rudolfa II. nemusel Vincenzo Gonzaga ve většinově katolické společnosti brát ve vnitřních záležitostech ohledy na problematiku náboženských konfliktů. Jelikož inkvizice působila v Mantově od poloviny 16. století a uvedení jezuitů do města se konalo roku 1584, tak protireformace byla v mantovském státě úspěšně završena ke konci 16. století. Vincenzův vztah s kurií se zkomplikoval až rokem 1608 kvůli založení rytířského řádu Ordine del Redentore, aniž by mu k tomu papež dal povolení.⁵⁵ Štědře přispíval na stavbu kostelů,

---

⁴⁹ Roberto Navarrini, Una magistratura gonzaghese del XVI secolo: Il Magistrato Camerale, in: Cesare Mozzarelli (ed.), Mantova e i Gonzaga nella civiltà del Rinascimento, Mantova 1974, s.99-112.

⁵⁰ Daniela Ferrari, La cancelleria gonzaghese tra Cinque e Seicento. Carriere e strategie parentali al servizio dei duchi, in: Raffaella Morselli (ed.), Gonzaga. La Celeste Galleria. L'esercizio del collezionismo, Milano 2002, s. 297-318.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 306.

⁵² Daniela Ferrari, La corte gonzaghese. Le fonti dell'Archivio di Stato di Mantova, in: Marco Cattini - Marzio A. Romani (edd.), La corte in Europa, Brescia 1983, s. 136.

⁵³ C. Mozzarelli, Mantova, s. 92-94.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 54, 85.

⁵⁵ Renata Salvarani (ed.), I Gonzaga e i papi. Roma e le corti padane fra Umanesimo e Rinascimento (1418-1630), Vaticano 2013, s.37-38.

kteří nechal bohatě zdobit a uvedl do města řád theatinů a špitálních.⁵⁶ Vůči Židům byl však po vzoru římské kurie mnohem méně tolerantní než Rudolf II. anebo jeho otec Vilém Gonzaga, za jehož vlády žili Židé v Mantově v poměrně tolerantním prostředí. Ke změně došlo v průběhu devadesátých let za Vincenza Gonzagy a počínaje jeho rozkazem vyhnat nemantovské Židy a řadou protizidovských násilností. Roku 1600 svolil k veřejnému upálení osmdesátileté Židovky, jež odmítla konvertovat; roku 1612 dal konečný příkaz veškeré Židy v Mantově uzavřít do ghetta.⁵⁷

Oproti tomu ale Vincenzo přejal od otce postoj vůči svým susedům. Zdrojem obav ze savojského obsazení Monferratu byla jeho geografická poloha. Mezi Mantovou a Monferratem stálo území milánského vévodství.⁵⁸ Z toho důvodu dal vystavět pevnost Casale Monferrato, avšak více než o praktický účel šlo o nákladnou manifestaci síly.⁵⁹ Ve vztazích vůči vedlejším gonzagovským liniím se pokoušel o postupnou centralizaci gonzagovských lén v rukách hlavní linie. Po smrti Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety získal 1592 hrabství Rodigo a Rivaltu a po devítiletém sporu s větví Castiglione delle Stiviere obdržel roku 1602 Castelgoffredo výměnou za méně významné Medole. Gonzagové byli silně orientováni na Habsburky a své stálé zastoupení se snažili udržovat na císařském i madridském dvoře, kde mantovští vyslanci pro Vincenza Gonzagu vyjednávali také řadu výsad a titulů. Z mimořádných úspěchů lze zmínit rok 1588, kdy mu Rudolf II. udělil privilegium začlenit do svého erbu znaky Habsburků.⁶⁰ Největším v tomto směru však bylo roku 1589 obdržení Řádu zlatého rouna.⁶¹

Jako věrný služebník rodu Habsburků poskytl pomoc císařským vojskům válčícím s Osmany. Podnikl rovnou tři výpravy do Uher v letech 1595, 1597 a 1601. Všechny do jednoho byly pro Vincenza velmi nákladné a z důvodu sporů mezi veliteli velmi neúspěšné.⁶² Vincenzo také vynakládal určité diplomatické úsilí, aby se stal panovníkem v zahraničí, respektive polským králem,⁶³ roku 1601 guvernérem Sedmihradska,⁶⁴ během habsburské

---

⁵⁶ V. Finucci, *The Prince*, s. 17.

⁵⁷ Vittore Colorni, *Gli ebrei a Sabbioneta*, "Civiltà Mantovana" 28-29, 1990, s. 125-140.

⁵⁸ Blythe Alice Raviola (ed.), *Cartografia del Monferrato. Geografia, spazi interni e confini in un piccolo Stato italiano tra Medioevo e Ottocento*, Milano 2007; TÁŽ, *Il Monferrato gonzaghese. Istituzioni ed élites di un micro-stato (1536-1708)*, Firenze 2003.

⁵⁹ C. Mozzarelli, *Mantova*, s. 85.

⁶⁰ G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 73.

⁶¹ Daniela Frigo, *Il ducato di Mantova e la corte spagnola nell'età di Filippo II*, in: J. Martínez Millán (ed.), *Felipe II (1527-1598). Europa y la Monarquía Católica*, Madrid 1998, s. 294-300.

⁶² G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 120-129.

⁶³ Giuseppe Fusai, *La candidatura del duca Vincenzo I Gonzaga di Mantova al trono di Polonia*, Assisi 1916.

⁶⁴ G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 70, 219.

dynastické krize roku 1608 novým římským králem a roku 1610 knížetem Albánie.⁶⁵ Posledním projektem, pro který již nestihl vykonat žádné praktické kroky, bylo obnovit byzantské císařství na Balkáně prostřednictvím čtvrté výpravy proti Turkům.⁶⁶

V roce své korunovace měl Vincenzo již dva syny, prvorozeného Františka a druhorozeného Ferdinanda, kterému byla spolu s nejmladším synem Vincenzem vyhrazena církevní kariéra. Roku 1608 došlo k sňatku prvorozeného syna Františka s Markétou Savojskou, dcerou vévody Karla Emanuela, v rámci politiky zabezpečení monferratských hranic. Vlastní dceru Markétu provdal roku 1606 za vévodu Jindřicha II. Lotrinského. Roku 1598 se narodila druhá dcera Eleonora, která se po boku Ferdinanda II. později stala císařovnou a uherskou a českou královnou.⁶⁷ Za zmínku stojí říct, že její předchůdkyní byla choť Matyáše Anna Habsburská, dcera tyrolské arcivévodkyně Anny Kateřiny, tudíž Vincenzovy neteře.⁶⁸

Vincenzo I. Gonzaga zemřel 18. února 1612 pár měsíců po smrti vévodkyně Eleonory a měsíc po smrti Rudolfa II. Umíral s klidným svědomím, že budoucnost dynastie byla zajištěna, jelikož zanechal tři mužské potomky. Všichni tři se postupně stali mantovskými vévody a s nimi také linie mantovských Gonzagů vymřela. Spor o to, zda se mantovského vévodství ujme buď francouzská větev Gonzagů z Nevers, nebo prošpanělská linie z Guastally, se stal hlavní příčinou zažehnutí třicetileté války v Lombardii a vypleněním Mantovy roku 1630 císařským vojskem.⁶⁹

Vincenzo Gonzaga vynaložil obrovské jmění pro svou sběratelskou a mecenášskou činnost. V jeho službách se ocitl dvorní portrétista Frans Pourbus, mladý Peter Paul Rubens, který začal ve Vincenzových službách svou diplomatickou a špionážní kariéru, architekt a malíř Antonín Maria Viani, či kapelník Claudio Monteverdi.⁷⁰ Byl také patronem pomateného básníka Torquata Tassa, kterého vysvobodil z ferrarského špitálu.⁷¹ Intelektuální potřebu shromažďovat staré, neobvyklé a vzácné předměty zdědil po předcích, ale podobně jako Rudolf II. představoval Vincenzo Gonzaga v rodinné tradici nedostižný vrchol. Sběratelství a mecenát povýšili na politickou propagandu, na níž z velké části založili svou vlastní

---

⁶⁵ M. Bellonci, *A Prince*, s. 261-270.

⁶⁶ Paolo Bertelli, *I Gonzaga*, s. 96.

⁶⁷ V. Finucci, *The Prince*, s. 10.

⁶⁸ G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 41.

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 206-328.

⁷⁰ V. Finucci, *The Prince*, s. 13.

⁷¹ Daniela Ferrari, *Vincenzo protettore di Torquato Tasso. Appunti dalla corrispondenza gonzaghesca*, in: Paola Venturelli – Roberto Brunelli (edd.), *Vincenzo I Gonzaga 1562-1612. Il fasto del potere*, Mantova 2012, s. 77-82.

sebe prezentaci. Pojila je vášeň k umění, hudbě a touha pochopit nadčasové a metafyzické fenomény. Nebeská Minervina galerie, jak se začala počátkem Vincenzovy vlády mantovská sbírka umění nazývat, byla proslulá po celé Evropě.⁷² Byla harmonicky seřazená a obsahovala jak šperky, drahokamy, zbraně, zbroje, knihy, všemožné bytové zařízení či neobvyklé kuriozity z Nového světa, tak také díla od Andrey Mantegny, Antonia Allegriho, řečeného Correggio, Raffaella Santiho, Rossa Fiorentina, Giulia Romana, Michele Merisiho, řečeného Caravaggio, Petra Paula Rubense, Tiziana Vecellia a dalších. Sbíрку čekal podobný osud jako Rudolfovu kunstkomoru. Téměř čtyři sta mantovských obrazů a soch z otcovy sbírky prodal nový vévoda Ferdinando roku 1628 anglickému králi Karlovi Stuartovi.⁷³ Po dobytí Mantovy 1630 během války o mantovské dědictví,⁷⁴ která tvořila součást třicetileté války, se sbírka Gonzagů v důsledku rabování císařských vojsk generála Jana Aldringhena rozptýlila do Evropy nebo byla zničena. Řada mantovských uměleckých děl se dodnes nachází v Praze nebo v Teplicích.⁷⁵

1.2 Anatomie mantovského poselstva

Rozdíl mezi jednotlivými cizími ambasádami byl na evropských dvorech zjevný a upravovaný ceremoniálními řády.⁷⁶ Hierarchicky uspořádan byl zasedací pořádek při dvorských slavnostech a ceremoniích, kdy v nejbližším okolí panovníka byli usazeni ambasadoři.⁷⁷ Úctu vykazovanou suverénovi dával dvorskému prostředí nejviditelněji najevo zasedací pořádek jejich reprezentantů na oficiálních ceremoniích a dvorských oslavách. Přednost byla z tohoto důvodu častým důvodem sporů mezi jednotlivými vyslanci, mimo jiné také proto, že realita na jednotlivých dvorech častokrát neodpovídala teoretickému rozčlenění. Nad veškerými zástupci světských suverénů vyčníval papežský nuncius, za nímž stál v důstojnosti vyslanec císaře Římsko-německé říše a poté následovali zástupci jiných evropských států, z nichž nejvýznamnější byli vyslanci španělské a francouzské.⁷⁸ Situace mezi zástupci italských říšských vazalů byla mnohem nepřehlednější. Toskánský vyslanec Federigo Alidosi popisoval ve své závěrečné relaci z roku 1607, že nejvýznamnějším z nich byl na pražském dvoře benátský ambasador, po němž následoval zástupce toskánského velkovévody.

---

⁷² Raffaella Morselli, *L'ordine segreto degli oggetti*, in: Raffaella Morselli (ed.), *Gonzaga. La Celeste Galeria*, Milano 2002, p. 18.

⁷³ Jerry Brotton, *The Sale of the Late King's Goods. Charles I and His Art Collection*, London 2007, s. 107.

⁷⁴ F. Amadei, *Cronaca III*, s. 539-549.

⁷⁵ P. Bertelli, *I Gonzaga*, s.95-96, 100; V. Finucci, *The Prince*, s. 13-16; Magdalena Nová, Antonio Maria Viani v Mantově. Malířské dílo a kresba, Praha 2010 (Diplomová práce).

⁷⁶ M. Bakeš, *Diplomatem*, s. 42.

⁷⁷ *TAMTÉŽ*, s. 360.

⁷⁸ D. Fedele, *La naissance*, s. 476.

Mantovskému rezidentovi Aderbalemu Manerbiovi náleželo oproti všem výše zmíněným méně významné postavení. Pod mantovským reprezentantem z hlediska přednosti podle Alidosiho stál modenský rezident Girolamo Manzoli a poté ti nejméně významní cizí diplomaté, kteří byli vysláni na pražský dvůr pod specifickým mandátem na přesně stanovenou kratší dobu, aniž by jim náležel titul agenta, rezidenta či sekretáře. Z nich byli v letech Alidosiho mandátu na pražském dvoře přítomni zástupci lukánské republiky, vévody parmského, savojského a bavorského.⁷⁹

K hierarchizaci docházelo rovněž uvnitř mantovské ambasády. Přestože pomezí 16. a 17. století stálo na počátcích přesně ustanovené klasifikace hodností diplomatů, tak dobová pojednání o diplomacii rozlišovala mezi ambasadorem, agentem a rezidentem. Titul ambasadora byl vyšší než postavení agentů a rezidentů.⁸⁰ Rezidentovou funkcí na plný úvazek bylo shromažďování informací a reprezentační činnost.⁸¹ Po vyslanci druhým nejvýznamnějším aktérem diplomatických styků byla funkce sekretáře. Rozlišovalo se přitom mezi níže postaveným osobním vyslancovým sekretářem, který se zodpovídal a byl placen vyslancem, a privilegovanějším legačním sekretářem, který dostával stejně jako vyslanec provizi ze státní komory.⁸² Od vyslance tak nebylo očekáváno, aby platil sekretáři například za oděv.⁸³ Legačnímu sekretáři byl také vystaven kreditiv. Tím mohl sekretář za nepřítomnosti vyslanců zaštitit své kroky v očích veřejnosti jako legitimní a udržovat ambasádu v provozu.⁸⁴ Sekretář byl univerzitně vzdělaný muž, k jehož kvalifikaci nebylo potřeba urozené postavení.⁸⁵

Vzhledem k velké vzdálenosti od domova doprovázely vyslance Federica Gonzagu a sekretáře Aderbaleho Manerbia do Prahy již od samého počátku také jejich manželky. Manželka vyslance Lelia Arrivabeneho se ke svému manželovi připojila alespoň na určitou dobu až později.⁸⁶ Nebylo nijak neobvyklé, že by se žena, v tomto případě vyslancova manželka, aktivně podílela na diplomatickém působení po boku svého manžela.⁸⁷ Manerbiova

---

⁷⁹ Cesare Campori – Giuseppe Campori (edd.), *Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. imperatore negli anni 1605-1607*, Modena 1872, s. 16.

⁸⁰ Dante Fedele, *La naissance de la diplomatie moderne (XIIIe-XVIIe siècles). L'ambassadeur au croisement du droit, de l'éthique et de la politique*, Baden-Zürich-Sankt Gallen 2017, s. 518-519.

⁸¹ Isabella Lazzarini, *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance 1350-1520*, Oxford 2015, s. 88; D. Fedele, *La naissance*, s. 583, 586.

⁸² M. Bakeš, *Diplomatem*, s. 126-127; Lelio Arrivabene například platil a využíval služeb svého osobního sekretáře Pavla Roty. K tomu Elena Venturini (ed.), *Le Collezioni Gonzaga. Il Carteggio tra la Corte Cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002, č. 808, 811.

⁸³ TAMTÉŽ, č. 564.

⁸⁴ M. Bakeš, *Diplomatem*, s. 127.

⁸⁵ P. Burke, *Social History*, s. 24.

⁸⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 833.

⁸⁷ M. Bakeš, *Diplomatem*, s. 106-111.

druhá manželka Anna Kořenská z Terešova otevřela cestu, jak se do té doby pro mantovskou reprezentaci nevídaným způsobem začlenit do struktur prostředí pražského dvora. Její nesmírná užitečnost vyplývala ze znalosti českého, německého i italského jazyka a z důvodu, že vedla svou vlastní komunikační síť, kterou její manžel alespoň ve dvou případech využil k politickým cílům mantovského vévody. Přestože manželka Lelia Arrivabeneho zůstala na Apeninském poloostrově, aby se starala o hospodářství manželova majetku, tak mu pomáhala s administrativní a finanční organizací.⁸⁸ Manželka tak mohla být svému manželovi výjimečně nápomocná stejně tak, jako mohla být pro jeho diplomatickou aktivitu na obtíž.

V březnu roku 1598 psal Federico Gonzaga z Mantovy Aderbalemu Manerbiovi, aby uklidnil jeho ženu, kterou zanechal před odjezdem do válečných Uher v Praze, aby nečinila potíže v prodeji jejích šatů kupci Michalovi Pešonovi. Federico Gonzaga tím chtěl financovat svou cestu zpět do Prahy. Zároveň požádal sekretáře Manerbia, aby se potajmu zmocnil těch nejdelších kusů tapiserií pro dekoraci interiérů, a pokud se Manerbiovi k tomu naskytne příležitost, tak také modrých nebes na jeho posteli, a prodal je Pešonovi. Federico Gonzaga se obával, že v jiném případě by manželka jemu, a tedy i samotnému mantovskému vévodovi, jehož v Praze zastupoval, způsobila potupu, neboť by porušil slovo, které Pešonovi dal.⁸⁹ Domácnost vyslance zahrnovala nejen vyslancovu rodinu, ale i členy diplomatické delegace a služebnictvo. Z diplomata platy byli placeni zajisté různí agenti, kteří však nebyli zmiňováni v relacích.⁹⁰

Pro účely jasného vedení financí muselo mantovské poselství vystavovat účty do mantovské kanceláře.⁹¹ Do účtů byly zapisovány pouze výdaje, pro které bylo použito peněz z financí, anebo když bylo zboží zakoupeno na dluh, jehož splacení vyslanci zaštiťovali reputací reprezentovaného mantovského vévody. Když bylo něčeho dosaženo vynaložením peněz z vlastní kapsy, tak to vyslanci nezapisovali do účtů, avšak neopomenuli to zmínit buď jako nepřímou žádost o zvláštní finanční pomoc, anebo na důkaz oddanosti patronovi.⁹² Mezi očekávané osobní kvality ideálního vyslance bylo vyslancovo umění přežít bez finanční podpory patrona. Platy nebyly ani vysoké, ani jisté, ani stálé.⁹³ Je pravděpodobné, že Mantova se podobně jako jiné státy při funkci a financování svých ambasád inspirovala organizací benátských ambasád, průkopníků raně novověké diplomacie. Benátské ambasády byly první,

---

⁸⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 791.

⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 719.

⁹⁰ P. Burke, *Social History*, s. 123-125; Byli jimi například Giuseppe Moretti či Giovanni Battista Leone. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 599, 639, 663, 664.

⁹¹ TAMTÉŽ, č. 571, 641, 682, 786, 791, 1031.

⁹² TAMTÉŽ, č. 1025, 1037, 1057.

⁹³ I. Lazzarini, *Communication*, s. 129.

kteře měly počínaje 16. stoletím již pravidelná a pevně stanovená měsíční stipendia, jejichž výše se lišila místem působení, jež se v průběhu desetiletí zvyšovala úměrně s inflací a vyššími nároky na dvorskou reprezentaci. Stipendia ale byla zvyšována podle potřeby, kterou vyslanci, agenti a sekretáři pravidelně vykazovali svými častými peticemi.⁹⁴ Zvláštní finanční obnosy byly posílány vyslancům, aby se po fyzicky a finančně namáhavé cestě na místo určení, kam mohli cestovat celé měsíce, mohli pohodlně zabydlet. Je třeba brát v potaz, že vyslancova *famiglia*, která jej doprovázela, označovala seskupení jeho služebníků i pomocníků a byla placena z vyslancovy vlastní kapsy, vyjma jeho sekretáře.⁹⁵ Sekretář Manerbio dostával plat od mantovské kanceláře odděleně od platu vyslance.⁹⁶ Za ideálních podmínek však sekretář a vyslanec spolupracovali a navzájem si finančně vypomohli.⁹⁷

1.3 Komunikace

Diplomacie se postupně stala záležitostí profesionálů psané a mluvené komunikace. Povaha jednotlivé diplomatické mise se odvíjela od specifického cíle, místa vyslání a knížete, jehož měl daný vyslanec reprezentovat.⁹⁸ Z hlediska těchto aspektů bylo třeba vybrat kvalifikovaného člověka splňujícího všechny požadavky a ideálně vyzbrojeného patřičnými osobními kvalitami. Vyslanec byl vybírán na základě směsice dostatečného vzdělání a urozeného původu. Univerzitní vzdělání pomohlo diplomatovi získat řečnické schopnosti, někdy také znalost cizího jazyka a lepší vybavenost pro jednání s tajnými a říšskými dvorními rady, z nichž mnozí byli také absolventy právnických studií. Podle sebereflexe diplomatů by měl správný vyslanec být příjemného vzhledu, elegantní, skromný, důstojný, mírný, oddaný a dobrých způsobů, aby vzbuzoval důvěru, ale zároveň by měl být schopen přetvářky.⁹⁹

Práce diplomata měla několik rovin, na níž se dohromady podílel každý člen poselstva i vyslancem placení agenti a informátoři, kteří nebyli zmiňováni v oficiálních relacích. V první

---

⁹⁴ Federico Gonzaga se v červnu 1596 domohl od mantovské kanceláře zvláštního finančního obnosu 1000 zlatých v reakci na to, že se stará na vlastní náklady o koně, které císař daroval Vincenzovi. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 587; Aderbale Manerbio roku 1599 žádal mantovskou kancelář, aby mu zaplatila naléhavý dluh u benátského zlatníka. Stejně tak roku 1602 usilovně prosil, aby mu vyrovnala dluh u mantovského krejčího Jana Františka Bassana. K tomu TAMTÉŽ, č. 766, 871.

⁹⁵ Andrea Zannini, *Economic and social aspects of the crisis of Venetian diplomacy in the seventeenth and eighteenth centuries*, in: Daniela Frigo (ed.), *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy. The Structure of Diplomatic Practice*, Cambridge 2000, s. 109-146, zde s. 125-127.

⁹⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 551: „*Nedal jsem dar referentovi říšské dvorní rady, ani jeho manželce, přestože jste mi tak přikázal. Nemám totiž prostředky. Ale hned, jakmile mi dorazí peníze z mé provize, tak takto okamžitě učiním.*“

⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 553: „*V sobotu jsem referentovi říšské dvorní rady ... daroval 18 krásných zlatých knoflíků, jak také uvidíte z přiloženého účtu kupce, který mi je prodal. Ten účet byl zaplacen mnou, protože mi na ně vyslanec Federico Gonzaga dal peníze, které splatím, jakmile mi dorazí provize.*“

⁹⁸ I. Lazzarini, *Communication*, s. 49-53.

⁹⁹ I. Lazzarini, *Communication*, s. 123-145; E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 779, 923, 1003.

řadě se jeho činnost zaměřovala na sběr informací, politické jednání a reprezentaci mantovského vévody. Účast na společenských událostech a diplomatická komunikace s příslušníky dvorského prostředí sloužila k budování a udržování informační a klientelské sítě mantovského vévody, ale také k integraci mantovského diplomata na císařském dvoře.

1.3.1 Čas politické komunikace

Denní čas, ve kterém probíhala daná politická komunikace, na průběh diskuze neměl přímý dopad, ale mohl ovlivnit dojem, jaký ono jednání v diplomatovi či v korespondenci zmiňovaném jedinci zanechalo, neboť každá část dne evokovala něco jiného. V pojednáních o diplomacii byla kladena nesmírná důležitost na očekávání *tempus aptum* a vhodné příležitosti pro další kroky vyslanců, jak to ostatně reflektují i zprávy mantovských vyslanců.¹⁰⁰ Vizualizace času stejně jako vizualizace prostoru ale nebyla samozřejmostí a byla patrná jen v menší části korespondence. Následující kratší stať nepodává žádnou objektivní skutečnost o tom, kdy politická komunikace probíhala, ale spíše o tom, jak se čas mohl podvědomě podílet na formulaci zprávy mantovských vyslanců. Spojitost částí dne s vyzněním zpráv diplomatů mohla, ale také nemusela být náhodná.

Ráno bylo časem, kdy světlo ještě bylo čisté a nic nebylo zkažené či kompromitované.¹⁰¹ Snad právě proto na Aderbaleho Manerbia ráno takto silně zapůsobily hmotné plody korupce Filipa Langa.¹⁰² Stejně tak vylíčil ve velmi negativním světle Francesca Gonzagu kontrastujícího s čistým ránem.¹⁰³ Svým darům směřovaným říšským radům Manerbio samozřejmě negativní konotaci nepřipisoval.¹⁰⁴ Ranní hodiny symbolizovaly čistotu a příslib naděje. Takové naděje zhmotňovaly Manerbiovy zprávy o znovuotevření diskuze mezi Vincenzem a Rudolfem II. díky Janovi Antonínovi Barvitiovi,¹⁰⁵ o šanci naklonit si Jiřího Ludvíka Leuchtenberka šperkem pro jeho dceru při příležitosti snídaně v Leuchtenberkově domě,¹⁰⁶ o slovech Rudolfa II. vyhovět vévodovi v jakémkoliv přání¹⁰⁷ či o císařových úvahách se oženit s Vincenzovou dcerou Markétou Gonzagovou.¹⁰⁸ V dopisech psaných ráno

---

¹⁰⁰ D. Fedele, *La naissance*, s. 711; E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 533: „...A při této příležitosti vzhledem k okolnosti blížícímu se zasedání říšské dvorské rady jsem mu velmi vřele kladl na srdce vaše záležitosti...“; 551: „...Jelikož jsem již před mnoha dny daroval jeho manželce při dobré příležitosti šperk, napadlo mě mu darovat řetěz, na který by mohla šperk pověsit. Už jsem si takový vyhlédl, a zbývají už pouze peníze...“; 600.

¹⁰¹ J. Chevalier – A. Gheerbrandt, *Le dictionnaire*, s. 619.

¹⁰² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 946.

¹⁰³ TAMTÉŽ, č. 736.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, č. 807.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, č. 783.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, č. 977.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 996.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, č. 1017.

anebo v mnoha dopisech popisujících ranní setkání byli mantovští diplomaté pro mantovskou kancelář posly pozitivních zpráv.¹⁰⁹

Poledne jako hodina hlavního jídla dne a odpočinku sloužilo ke společenskému stolování, ale přesto se v korespondenci vyskytovalo mnohem méně než zmínky o ránu či večeru.¹¹⁰ Diplomat poledne rozhodně netrávil administrací a koneckonců politika v poledne možná nebyla v takové míře projednávána, jako tomu bylo ráno či večer. Proto snad Manerbio zmeškal příjezd Francesca Gonzagy na dvůr, jelikož se tak stalo v hodině oběda.¹¹¹ Za společensky nepatřičné možná bylo považováno chování Filipa Langa v Manerbiově domě, když poté, co bylo jídlo přineseno na stůl, začal znovu mluvit o tom, že by si přál obdržet psací stůl.¹¹²

Večer je podvědomě časem konspirací a tajemství a evokuje také chýlící se konec dne či sluneční cesty.¹¹³ Právě k večeru svou cestu nejčastěji ukončovali příjezdem do Prahy řada kurýrů nesoucích instrukce či dary,¹¹⁴ vyslanci¹¹⁵ či samotný Vincenzo Gonzaga.¹¹⁶ Večer Manerbio dlouze trávil s Janem Matyášem Wackerem z Wackenfelsu, kterému důvěřoval, že se mu podaří uzavřít záležitost Carcare.¹¹⁷ Také s uměleckými řemeslníky se mluvilo o dokončení zakázky pro mantovského vévodu.¹¹⁸ Novinu o ukončené životní pouti kurýra, který se utopil v řece, Manerbio pouze věcně zmínil. Jak však dále v dopise líčil, tak část večera sdílel s Filipem Langem v úzkostném přemítání nad tím, že několik dní pohřešovanou kamej pro císaře potkal podobný osud.¹¹⁹ Večer se v dopisech objevoval ve spojení s očekáváním příštích kroků, o kterých vyslanci v ten samý den předem informovali.¹²⁰

1.3.2 Prostor politické komunikace

Prostor komunikace měl zčásti dopad na průběh a výsledek jednání. Prostor byl k politickým účelům využíván různými způsoby, například za pomoci umění či monumentální architektury. Sociální interakce během oficiálních audiencí a veřejných slavností se staly téměř divadelním

---

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, č. 514, 555, 641, 723, 962, 981, 983.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, č. 834, 917, 1006.

¹¹¹ TAMTÉŽ, č. 912.

¹¹² TAMTÉŽ, č. 907.

¹¹³ J. Chevalier – A. Gheerbrant, Dictionnaire, s. 311-312, 681-682.

¹¹⁴ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 571, 878, 909, 918, 946, 1018.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, č. 912.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, č. 692.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, č. 923.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, č. 918, 1052.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, č. 951.

¹²⁰ TAMTÉŽ, č. 666, 786, 877, 984, 991.

zážitkem.¹²¹ Zajímá mě ale prostorový kontext politické komunikace, která nebyla určena pro pozornost obecnosti.

Na slavném mědirytu Vladislavského sálu od Aegidia Sadelera z roku 1607 bylo vyliceno, že Vladislavský sál byl pro dvořany prostorem vhodným k trávení volné chvíle i ke společenské interakci.¹²² Po stranách sálu provozovali různí kupci své krámký s kramářským zbožím, u nichž mohli vyslanci zakoupit politické dary. Na pozadí většinou anonymních shluků debatujících dvořanů vystupují osamocené a obezřetné osoby agentů, rezidentů či vyslanců. Zvláštní výjimku v tomto ohledu představovala početná perská delegace tvořící dobrovolně segregovaný prvek od zbytku dvořanů v sále. Ne, že by ve své mědirytině Aegidius Sadeler odrážel bezprostřední realitu. Izolaci vyslanců spíše ikonograficky karikoval, a činil by tak proto, aby u diváka akcentoval skutečnost, že diplomaté pocházeli z ciziny, přišli ve službách svého suveréna a v rámci rodící se myšlenky diplomatické imunity a exteritoriality neopouštěli pole jeho jurisdikce.¹²³ Pokud byly vyslancům na cestě k integraci do dvorské společnosti kladeny různé překážky, šlo by tak o jazykovou bariéru či odlišnou politickou, společenskou a náboženskou příslušnost. Svou roli v jejich izolaci mohla hrát nedůvěra pražských dvořanů vůči možné špionáži. Domnívali by se tak oprávněně, neboť sběr informací byl jedním z hlavních funkcí diplomatů.¹²⁴ Správný diplomat měl být připraven na skutečnost, že se při vstupu do cizího prostředí bude pravděpodobně potýkat s politickou samotou a jazykovou bariérou, které mu možnosti k politickému jednání omezovaly. V obtížném rozhodování budoucích kroků si proto měl sebevědomě počínat.¹²⁵

Možnost, jak v dopisech nepřímým způsobem hledat prostor Vladislavského sálu, bylo pečlivě zkoumat zmiňovanou řeč těla v kontextu veřejného prostoru plného lidí, aniž by se však jednalo o banket či oslavu. Filip Lang přistoupil v *hradním velkém sále* roku 1601 k Manerbiovi.¹²⁶ Lang přitom použil velmi nedvorných způsobů komunikace. Spíše než o konverzaci šlo o příkré a úsečně Langem pokládané otázky, jak je možné, že císaři ještě nedorazili mantovští koně a obrazy. Příští den se Manerbio úmyslně objevil na veřejném místě, kde lze běžně spatřit Karla z Lichtenštejna, aby s ním mohl navázat rozhovor na stejné téma a řadu věcí si

---

¹²¹ I. Lazzarini, *Communication*, s. 167-185: Autorka však řeší prostorový kontext styku diplomata se státním suverénem.

¹²² „...ocio simul et negotiis adcommodus.“ Vladislavský sál byl přístupný i ženám, jak lze spatřit v pravém dolním rohu mědirytu. V detailním rozlišení si jej lze prohlédnout na oficiálních stránkách Národní galerie Praha. K tomu https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.R_78014

¹²³ D. Fedele, *La naissance*, s. 384-388.

¹²⁴ TAMTÉŽ, s. 585.

¹²⁵ TAMTÉŽ, s. 694-695.

¹²⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 828.

ujasnit.¹²⁷ Na druhou stranu byl Vladislavský sál ideálním prostorem pro politickou propagandu před zraky co nejvíce lidí. Je dost možné, že když se hrabě Lelio Arrivabene v říjnu roku 1601 vrátil z vojenského ležení u Kaniže, dost možná se odebral právě do Vladislavského sálu. Nemoc byla hlavním suvenýrem, který si Arrivabene z bojů odnesl. Nepochybně při líčení všem tajným radům o udatném a tvrdém boji Vincenza Gonzagy s nepřítelem přidala na autenticitě.¹²⁸ Od tajných radů se Arrivabene na oplátku dozvěděl citlivou informací o tom, že císař Rudolf II. pomýšlí na sňatek.¹²⁹

Nebezpečnými místy pro diplomata byla ta, kde se nacházely ženy a alkohol. Vlastností obou bylo to, že muži kvůli nim snadno vyrazí svá tajemství, jak si toho byli diplomaté dobře vědomi. Přesvědčil se o tom Hubert van Giffen, kterého se Manerbiovi podařilo u večere opít.¹³⁰ Vyslance by však neměl potkat podobný osud. Měl být proto vybaven ctností umírněnosti.¹³¹ Na banketech a hostinách by se měl střežit před falešnými přáteli snažícími se jej přimět mluvit o věcech skrytých za pomoci alkoholu. Vyslanec by si měl ve svém chování počínat obezřetně při návštěvě jak nečestných, tak počestných žen, jelikož počestné ženy by mohly sledovat zájmy svých manželů či rodiny.¹³² Pernštejnský palác, ve kterém navštěvovali mantovští diplomaté krásnou a vysoce inteligentní dvorní dámu Marii mladší Manrique de Lara, byl jedním z míst hrozících podobnému nebezpečí. Před šarmem řečené dámy, která s informacemi obchodovala jako s nejvyšší ceněnou komoditou, povolil svou ostražitost vyslanec Federico Gonzaga. Markýz ji zpravil o skrytém účelu nejen své vlastní diplomatické mise, ale o veškerých vévodových zájmech na pražském dvoře, s očekáváním užitečných rad pro další postup.¹³³ S největší pravděpodobností šlo o velmi špatnou investici, neboť Manerbio donu Marii podezřívával z toho, že ráda říká pouze to, z čeho nebude mít užitek nikdo kromě jí samé.¹³⁴

Kupodivu velmi rušným místem byl také kostel, kde se scházeli a debatovali o všem možném lidé jakéhokoliv postavení. Častokrát se u toho procházeli, přestože právě probíhala

---

¹²⁷ TAMTÉŽ, č. 828: „*Příští den jsem se nechal spatřit Lichtenštejnem a ten mě přivolal k sobě.*“

¹²⁸ TAMTÉŽ, č. 846: „*... všichni říkají, že už to slyšeli od někoho jiného...*“

¹²⁹ TAMTÉŽ, č. 847.

¹³⁰ TAMTÉŽ, č. 970.

¹³¹ D. Fedele, *La naissance*, s. 694.

¹³² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 695.

¹³³ TAMTÉŽ, č. 857: „*Dvakrát jsem navštívil donu Marii... zpravil jsem ji ve všech zájmech mantovského vévody na tomto dvoře... V důvěrnosti mi sdělila, že se dozvěděla, že markýz z Castiglione dal nedávno velmi drahocenný dar jednomu ministrově, se kterým nyní jedná každý den, a který se nechal slyšet: „chci posloužit markýzi z Castiglione v záležitosti Castelgoffredo a mantovskému vévodovi v té sedmihradské“. Tím ministrem je vsuktu Barvitus...*“

¹³⁴ TAMTÉŽ, č. 1013.

mše a přestože takové chování bylo opakovaně zakazováno.¹³⁵ Přistoupit k Manerbiovi a navázat s ním politickou komunikaci v prostorách kostela se tedy nezdálo Janu Antonínu Barvitiovi¹³⁶ ani Filipovi Langovi¹³⁷ jako příliš velký problém. Když manželka Jakuba Breunera během mše spatřila Manerbiovu manželku Annu rozenou Kořenskou z Terešova, přistoupila k ní a podělila se s ní o radost nad tím, že její manžel Jakub Breuner mohl být mantovskému vévodovi nápomocen. Nepochybně jí to poručil manžel, aby si tak mohla říct o dar jako odměnu.¹³⁸

Za pozornost stojí také zahrada jako prostor tajné politické komunikace. Čtvrt hodiny čekal Aderbale Manerbio v zahradě Jana Antonína Barvitia, kam jej dovedl Barvitiův sekretář, aby mu mohl Barvitiůs zprostředkovat v soukromí zahrady otázky císaře Vincenzovi Gonzagovi.¹³⁹ Sám Rudolf II. mohl zahradu vnímat jako místo pro politickou komunikaci nevhodné. Známým antickým stereotypem bylo, že zahrada sloužila jako oáza odpočinku a útočiště králům a vznešeným mužům od záležitostí politiky.¹⁴⁰ Tím by se dalo vysvětlit Rudolfovo náhlé rozčilení v zahradním domku, když mu Manerbio předal obálky se zprávami líčícími vévodovy politické zájmy.¹⁴¹ Ze svých osobních komnat se Rudolf navíc mohl nikým nerušen dopravit do zahrad tajnou chodbou.¹⁴²

Skrytými místy pro soukromé hovory byl dům vyslance či dvořana. Tajná politická komunikace se nejlépe projednávala za zavřenými dveřmi.¹⁴³ Dům byl intimní prostor, ve kterém se dalo uchovat nebo sdílet tajemství, či jednat uvolněněji méně přísným dodržováním pravidel rituálního chování. Císař Rudolf II. k neoficiálním setkáním využíval tajných chodeb anebo nenápadných místností v útrobách Pražského hradu.¹⁴⁴ Vzhledem k okultní povaze zamýšleného rozhovoru, který chtěl císař s mantovským vévodou prostřednictvím jeho

---

¹³⁵ Peter Burke, *The Italian Renaissance. Culture and Society in Italy*, New Jersey 1994, s. 204-205.

¹³⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 783.

¹³⁷ TAMTÉŽ, č. 863.

¹³⁸ TAMTÉŽ, č. 1030.

¹³⁹ TAMTÉŽ, č. 1038.

¹⁴⁰ Erik A. de Jong, *A Garden Book Made for Emperor Rudolf II in 1593* Hans Puechfeldner's „Nützliches Khünstbüech der Gartnereij“, in: T. O'Malley – A.R.W. Meyers (edd.), *The Art of Natural History: Illustrated Treatises and Botanical paintings 1400-1850*, London 2008, s. 186-203, s. 193.

¹⁴¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 998.

¹⁴² Sylva Dobalová, *Zahrady Rudolfa II.*, Praha 2009, s. 64.

¹⁴³ I. Lazzarini, *Communication*, s. 91.

¹⁴⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 862: „... Lang mi řekl, že císař chce informace. A tak se zvedl, vyšel schody, vkročil do chodby, která prochází palácem až k němu domů a k domu dříve patřícím Petru Vokovi z Rožmberka. Netrvalo dlouho a vrátil se, aby mě zavola, tudíž jsem šel nahoru a vstoupil do chodby, ve které stál císař a čekal na mě. Poté, co jsem se přiblížil a ponížně uklonil, tak se mě zeptal, jestli znám karmelitána Bernarda z Mantovy, tedy jeho díla...“; 931: „... vyhledal jsem Langa v jeho domě. Doprovodil mě chodbou spojující jeho dům s palácem a nechal mě čekat v malém sále nedaleko císařovy kaple, aby mě nikdo neviděl...“

zástupce navázat, byla úzkostlivě temná a ponurá chodba vhodným místem k hledání nesmrtelnosti.¹⁴⁵

1.4 Informace

Sběr informací vedle jednání a politické komunikace představoval základní podobu diplomatické činnosti. Mantovští vyslanci posílali vévodovi zprávy o informacích kulturního, sociálního i politického charakteru, přičemž jejich hlavním úkolem bylo vyhodnotit věrohodnost shromažďovaných informací a následně poslat ty, které uznali za důvěryhodné a užitečné. Kontrola informací byla neobyčejně důležitá, čehož si byl každý suverén vědom. Shromažďováním a výměnou informací se daly události předvídat či jejich průběh ovlivňovat. Mezi informacemi politického typu se vyskytovaly zprávy z Uher, skryté úmysly cizích diplomatických misí či císařův zdravotní stav. Bylo naprosto běžné informace zatajovat, zneužívat, falšovat a záměrně šířit důvěryhodné či nedůvěryhodné zprávy.¹⁴⁶ Lelio Arrivabene například uvedl na pravou míru, že perští vyslanci neobdrželi audienci, ačkoliv se tak psalo v jistých novinách.¹⁴⁷

Kontrola informací nebyla jednoduchá, jelikož s politickými informacemi se zacházelo jako s velmi hodnotnou obchodní komoditou. Citlivé informace nabízené k prodeji tehdejšími zpravodajům samotnými vyslanci, agenty a rezidenty pravděpodobně představovaly vzhledem k nedostačující provizi užitečný přivýdělek, což se ale nepromítá v dopisech adresovaných mantovské kanceláři. Vzkvétající trh s informacemi se stal veřejně známou skutečností kvůli pojednáním o diplomacii psaných diplomaty.¹⁴⁸ Praha se jako sídlo císaře Rudolfa II. stala významným zpravodajským centrem Evropy, kde se tiskly týdenní psané noviny a odkud se informace šířily pomocí pošty.¹⁴⁹ Toskánský vyslanec například roku 1600 prodal italskému zpravodaji citlivou informaci, že císař má v plánu si vzít Annu Tyrolskou. Lelio Arrivabene tak napsal Vincenzovi Gonzagovi, protože se bránil, že takovou informaci nevyzradil z důvodu, že o ní vůbec nevěděl.¹⁵⁰ Italské noviny si dával číst i Rudolf II. Aderbale Manerbio

---

¹⁴⁵ J. Chevalier – A. Gheerbrant, *Dictionnaire*, s. 981-982.

¹⁴⁶ I. Lazzarini, *Communication*, s. 69-79.

¹⁴⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 812.

¹⁴⁸ P. Burke, *Social History*, s. 145-147; Různá pojednání a relace vyslanců vznikly původně jako nashromážděné tajné vědění pro jejich stát či patrona, které by jim dávalo výhodu v budoucím jednání s opravdovými či potenciálními rivaly. Přesto docházelo k jejich publikaci a mnohé z nich obíhaly po Evropě. K tomu Filippo De Vivo, *Information and Communication in Venice. Rethinking Early Modern Politics*, Oxford 2007, s. 57-70.

¹⁴⁹ Jana Hubková, *Letáky o Fridrichovi Falckém jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1619-1632*, Praha 2006 (Disertační práce), s. 41-42.

¹⁵⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 772.

byl roku 1605 zpovídán říšským sekretářem Janem Antonínem Barvitiem kvůli nelibé zprávě, že byla Vincenzova dcera Markéta Gonzagová provdána bez jeho souhlasu.¹⁵¹

Jako politický zpravodaj a prostředek propagandy mohly sloužit i básně. Z okolí papežské nunciatury pocházel sonet napsaný okolo situace týkající se Marseille roku 1596.¹⁵² Mantovský agent Manfrino Castiglione roku 1607 poslal do Mantovy dva sonety zkomponované v Praze nejmenovaným dvořanem, podle kterého se papež Pavel V. po uvalení interdiktu nad Benátkami předešlého roku připravoval k otevřené válce, pro jejíž potřeby najmul Jiřího Bastu do svých služeb.¹⁵³

1.4.1 Propaganda

Reprezentační a informační diplomatova činnost se střetávaly v prosazování správného obrazu svého patrona v tištěných knihách či zpravodajích. Mantovský vévoda dbal na to, jak se o něm psalo.¹⁵⁴ Když císařský historiograf Jakub Typotius vyhledal v říjnu 1600 vyslance Arrivabeneho s otázkou, zda mu pošle pojednání Cesare Campany z roku 1597 o uherských válkách, tak Vincenzo Gonzaga rozkázal, aby byla Campanova kniha prozkoumána pro případ, že by se v ní nacházely nelichotivé informace.¹⁵⁵ Měl k tomu své důvody, jelikož uherská výprava roku 1597 byla velkým propagačním debaklem.¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že Campana psal pouze o Vincenzově účasti z roku 1595, kde se vyznamenal udatností před obléhanou pevností Visegrád, tak její šíření rozhodně být cenzurováno nemuselo.¹⁵⁷ Vincenzo

---

¹⁵¹ TAMTÉŽ, č. 1038.

¹⁵² TAMTÉŽ, č. 569; Možná se jednalo o expanzivní snahy savojského vévody Karla Emanuela I. obnovit ztracené původně mnohem větší hranice Savojska, jež roku 1600 vypukly v otevřenou válku s francouzským králem Jindřichem IV. K tomu https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-emanuele-i-duca-di-savoia_%28Dizionario-Biografico%29/#:~:text=CARLO%20EMANUELE%20I%2C%20duca%20di%20Savoia.,1562%20nel%20castello%20di%20Rivoli.

¹⁵³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1058; o boji papeže s Benátkami v rovině psané komunikace a propagandy v letech 1606 až 1607 psal F. de Vivo, *Information*, s. 157-199; Raffaello Putelli, *Il duca Vincenzo I Gonzaga e l'interdetto di Paolo V a Venezia*, Venezia 1911.

¹⁵⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 767: „... *Jistý písař zpráv, který nunciiovi posílá zprávy, minulý týden psal podle mého názoru s malým respektem vůči mantovskému vévodovi, kterého přirovnal k parmskému vévodovi při tématu příbuzenství, což mě těžce urazilo. A svět tyto věci čte...*“; 777: „... *při své cestě do Itálie se zastavil v Rokycanech, a dal mi veškeré požadující zadostiučinění v záležitosti ohledně nuncia...*“

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, č. 794.

¹⁵⁶ Giancarlo Malacarne, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627)*, Modena 2007, s. 123.

¹⁵⁷ Cesare Campana, *Compendio storico delle guerre ultimamente successe tra christiani e turchi, e tra turchi e persiani, nel quale particolarmente si descrivono quelle fatte in Ungheria e Transilvania, sino al presente anno MDCXVII*, Venezia 1597, s. 38-39.

Gonzaga navíc poslal rozkazy Arrivabenu, aby Typotiovi sdělil, že za pozitivní vykreslení mantovského vévody jej nemine finanční odměna.¹⁵⁸

Na konci 1602 poslal Aderbale Manerbio dvě satiry z minulého roku o válečných akcích v Uhrách 1601.¹⁵⁹ Jedna satira psaná nejmenovaným pražským dvořanem zesměšňovala italská knížata včetně mantovského vévody v ironickém sonetu o úspěchu u Kaniže, který se Manerbiovi podařilo tajně opsat. Dobytí pevnosti Kaniže bylo považováno za velmi snadný úkol. Pevnost se však důsledkem nepřekonatelných sporů mezi německými a italskými vojáky, Vincenzem Gonzagou, velitelem toskánského vojska Janem Medicejským a konečně také velitelem císařských vojsk Heřmanem Kryštofem Russwormem proměnila v odolnou a nedobytnou tureckou baštu.¹⁶⁰ Satira byla pro Manerbia výsměchem Němce vůči Italům, jimž byla připisována zodpovědnost za celé fiasko. Její oběh na pražském dvoře zcela ušel Manerbiově pozornosti, neboť ji spatřil teprve na konci roku 1602. O hanopisu ani o jeho autorovi se Manerbiovi nepodařilo nic zjistit. Poznamenal, že kromě něj a autora druhé satiry hanopis nikdo nikdy nečetl a nikdo o ní ani neslyšel. Chtěl tím mezi řádky říct, že s ním o tom nikdo nechtěl mluvit. Jak sám poznamenal, jednalo se o nebezpečnou záležitost. Druhý sonet byl odpovědí na hanopis, neboť vychvaloval skutky italských knížat u Budy. Ta byla na podzim roku 1598 opravdu dobyta, ale z obav z příchozího vojska Turků se křesťané rozhodli opustit město.¹⁶¹

1.5 Re prezentace

Počáteční přípravy na cestu do Prahy ukazují, že všichni tři vyslanci si byli dobře vědomi, co z finančního hlediska diplomatická mise obnáší. Dne 13. srpna 1596 vyčítal Federico Gonzaga mantovskému kancléři Annibalemu Chieppiovi zapomenuté jednání minulého roku s mantovským vévodou Vincenzem Gonzagou o odkoupení Federicova domu za velmi dobrou cenu, aby tak získal finanční prostředky na cestu na císařský dvůr. Přestože mu Chieppio před rokem dával naděje, že se vévoda rozhoduje, tak nakonec bylo na jednání zapomenuto.¹⁶² Tímto způsobem mu vysvětlil, že velkou část svých financí vynaložil na cestu, aniž by mu zbyly finance na dostatečnou a důstojnou reprezentaci.¹⁶³ Na Annibaleho Chieppia se Federico Gonzaga obracel pokaždé se žádostí o finanční příspěvek. Již v lednu

---

¹⁵⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 794: „*Pošleme s tím i příkaz, jak se chovat k Vlámovi Typotiovi, kterému jinak poděkujte za dobrou a pohotovou vůli vstříc naší osobě. Vůči jeho úsilí nebudeme nevděční, pokud nějaké úsilí pro naši slávu vykoná.*“

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 906.

¹⁶⁰ G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 126-127.

¹⁶¹ Federigo Amadei, *Cronaca universale della città di Mantova III*, Mantova 1956, s. 165.

¹⁶² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 609.

¹⁶³ TAMTÉŽ, č. 609: „*...Byl jsem v takové bídě, jakou zde nikdo neviděl...*“

roku 1596 se Federico Gonzaga střetl s realitou finančně náročné funkce, již zastával. Požádal o posláni peněz a svěřil se, že uvažuje vyměnit s nejmenovanou osobu kočár a jiné věci za to, co potřebuje, tedy buď za peníze, anebo za tapiserie, jelikož stěny v prostorách mantovské ambasády zely nahotou.¹⁶⁴

Hrabě Lelio Arrivabene byl na rozdíl od Federica Gonzagy mnohem umíněnější v rozhodnutí neupřít si žádné pohodlí náležející jeho urozenému postavení. Neváhal se pro to velice rychle zadlužit. V dubnu 1600 navrhl, aby mu jako předběžný plat bylo vystaveno 500 dukátů, aby je mohl utratit se svými 1000 dukáty na kabáty podšíváné sobolinou, stříbrná stolní výbava, koně, kočár a jiné domovní vybavení. Vyjmenoval tak to, co považoval za naprosto základní vybavení diplomata jeho postavení zastupujícího urozeného patrona.¹⁶⁵ Arrivabene se 500 dukátů od vévody dočkal. Všechny je utratil a již v srpnu psal Annibalemu Chieppiovi, že koupený kabát podšitý sobolinou a mnohé stříbrné stolní vybavení byl nucen dát do zástavy pro výdaje spojené s chodem ambasády, mezi něž počítal nákup politických darů pro říšské ministry.¹⁶⁶ První poskytnutá částka vůbec nestačila, neboť Arrivabene zdaleka nebyl tak dobře vybaven, jak si na počátku sliboval. V září požádal Vincenza Gonzagu o další obnos 600 zlatých a po dobu jeho působení také o zapůjčení velkého množství stříbrného stolního vybavení a mobiliáře, mezi něž vypočítal kredenc a stůl, kterých měl málo, a poté tapiserie kožené i z tkaniny pro výzdobu dvou místností.¹⁶⁷ Vincenzo částečně vyhověl v poskytnutí určitého počtu stolního vybavení a množství tapiserií dostatečných k výzdobě jedné místnosti.¹⁶⁸ Peníze se však Vincenzo Gonzaga rozhodl neposlat, proto o ně v lednu roku 1601 chtěl požádat prostřednictvím mantovského kancléře Annibaleho Chieppia.¹⁶⁹ Aby si Arrivabene získal Chieppiovu podporu, rozhodl se pátrat v Praze po relikviích, které by mu mohl poslat, neboť po nich toužil.¹⁷⁰

Součástí důstojné prezentace byla výzdoba interiéru domu mantovského poselství stejně tak jako jejich ošacení. Prostředí dvora nebylo místem, kde by bylo radno šetřit na oděvu. Móda tvořila jeden z prostředků sebevyjádření vyšších společenských vrstev. Kromě funkce

---

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 544.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, č. 771.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, č. 784; 818: „*Od té doby, co tu jsem, jsem utratil z peněz již všechny své zlaté, a ještě více ve stříbru, poněvadž jsem sem dorazil nahý. Přes 1000 jsem vynaložil na dva svrchní oděvy z kůží, za plyš, oděvy a livreje pro služebnictvo a podobné věci...*“

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, č. 791.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, č. 791: „*věřím, že byste mohl mít jisté komodity jako stříbrnou misku na mytí rukou a korbek, několik pohárů, podnosů a podobné věci k plnění služby... Ohledně žádostí jsem dokázal pro vás získat tapiserie jen pro jednu místnost, ale musíte na ně dát pozor.*“

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, č. 818.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, č. 803, 805, 809, 818; větší kus práce však ve skutečnosti v honbě po relikviích odváděl Aderbale Manerbio. K tomu TAMTÉŽ, č. 817, 823, 824, 834.

udržovat tělo v ideální teplotě byl oděv vizuálním znakem sociální příslušnosti vůči svému okolí. Střih a barva oděvu mohla sdělit věk, stavovské postavení či duševní rozpoložení jednotlivce. Stejně jako šperky se mohlo šatstvo dědit z generace na generaci a mohlo se stejně také dát do zástavy.¹⁷¹ Dům nebyl pouhým prostředkem existenciální opory, ale za čtyřmi zdmi se vytvářel kondenzovaný mikrokosmos. Odrážel nitro jeho obyvatel, jejich osobní identitu a mohl evokovat i jejich vnitřní rozpoložení.¹⁷² Mantovští vyslanci investovali pro zútulnění svých domácností především do stolního vybavení a tapiserií.

Tapiserie se užívaly jako čalounění či potah na mobiliář a jako výzdoba stěn. Na stěny se po libosti pokrývaly a snímaly, aby domácnosti dodaly dojem většího blahobytu a okázalejšího lesku. Menší tapiserie zdobily nábytek, zatímco ty větší sloužily k částečné či plné výzdobě stěn pokojů či sálů. V každodenním životě se užívaly zřídka. Pro zachování tapiserií v dobrém stavu byly obvykle využívány pouze při nevšedních a slavnostních příležitostech jako například při svatbě. Bylo běžné si v případě nedostatku vypůjčit tapiserie od přátel. Zdobily se jimi také vnější stěny, okenní římsy, venkovní klenby. Zatímco knížata vlastnila celé série bohatě zdobených tapiserií, méně majetní vlastnili jednotlivé kusy, kterými se zdobily v první řadě ty části stěn, které byly hostům nejvíce na očích.¹⁷³

V mantovské korespondenci byly rozlišovány tři základní druhy tapiserií: *panni d'arazzo*, *spalliere* a *corami*. První jmenovaná označovala nejluxusnější typ látkových tapiserií. Název je odvozen z vlámského města Arras. V průběhu 15. století vlastnil každý italský velmož manufakturu zabývající se výrobou vysoce kvalitních látkových tapiserií pro pokrytí celých stěn běžně obsahujících biblické či mytologické příběhy.¹⁷⁴ Takzvané *spalliere* původně v pozdním středověku označovaly tapiserie zdobící nižší část stěny, kde byla ke stěně postavena lavice. Odtud pochází její název. Když si člověk sedl na lavici, tak se o stěnu s řečenou tapiserií opřel zády. Byly mnohem rozšířenější než *panni d'arazzo*. Mohly být vyrobeny z celé škály látek od brokátu, sametu, hedvábí až po vlnu. Běžně byly zdobeny přírodními motivy. Rozdíl byl také mezi tenčími letními a těžšími tapiseriemi pro chladnější měsíce.¹⁷⁵ Poslední zmiňované *corami* byly vytvořeny z kůží a obzvláště ceněny pro odolnost vůči vlhkosti a času. Mohly se také nazývat podle svého původu, například *cordovano* ze španělského města Córdoba. Zpracovaná kůže sloužila kromě výzdoby stěn také k potažení

---

¹⁷¹ Daniela Ferrari, *Arredi tessili e abbigliamento alla Corte dei Gonzaga nella prima metà del Cinquecento*, in: Daniela Ferrari – Sergio Marinelli (edd.), *Scritti per Chiara Tellini Perina*, Mantova 2011, s. 95-112, zde s. 103.

¹⁷² Jean Chevalier – Alain Gheerbrandt, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris 1982, s. 603-604; Christian Norberg-Schulz, *Genius loci*, Praha 1994.

¹⁷³ Attilio Schiaparelli, *La casa fiorentina e i suoi arredi nei secoli XIV e XV*, Firenze 1908, s. 195-197.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 208-210.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 212-216; D. Ferrari, *Arredi*, s. 98.

židlí, stolů, truhel, zavazadel, k vazbě knih a k výrobě koňských postrojů. Největší italsí mistři v technickém a uměleckém zpracování kožených tapiserií se nacházeli v Římě, Benátkách a Boloni.¹⁷⁶ Při líčení výzdoby sálu, ve kterém císař přijal audienci francouzského vyslance, Pierre Bergeron tvrdil, že zlacené kožené tapiserie byly nejobvyklejší způsob čalounění v Českém království.¹⁷⁷

Jednou ze strategií vyslanců, jak zvláštních finančních pomoci či vyrovnání dluhů dosáhnout, bylo zdůrazňování ohrožení, v němž se nachází jejich reputace jako zástupců osoby mantovského vévody.¹⁷⁸ V dopisech argumentovali, že nepoškozená pověst byla nezbytným předpokladem důstojně vedené reprezentace patrona, která by utrpěla v očích dvořanů chudobou a dluhy.

Federico Gonzaga, který se finančně vyčerpal účastí na uherském tažení a zpáteční cestou z Mantovy do Prahy roku 1598, žádal o zvláštní finanční obnos 1000 zlatých ze strachu, že bude mantovské poselství pražským dvořanům pro smích z důvodu nedostatečné reprezentace.¹⁷⁹ Na cestu totiž dal vyrobiť kočár a ošatit 5 služebníků. Jakmile dorazil na císařský dvůr, tak mu chyběly prostředky k vybavení interiéru. Tapiserií na výzdobu interiéru domácnosti měl pouze na 2 pokoje, ale neměl prý ani jednu jedinou stříbrnou misku k umytí rukou. V srpnu ji koupil pro potřebu hostů, které Federico Gonzaga často hostil ve svém domě.¹⁸⁰ Neopomněl ale vychválit perlet'ovou misku k umytí rukou darovanou spolu s jinými stříbrnými a perlet'ovými předměty v přepočtu za 4000 zlatých císařem Rudolfem španělskému vyslanci Guillénovi San Clemente, a v protikladu se sebou samým poukázat na okázalost, se kterou španělský vyslanec pobýval v Praze.¹⁸¹

Na podzim 1598 se Federicova nespokojenost s nečinností mantovské kanceláře a s vlastním pro urozeného člověka nedůstojným způsobem bydlení a odívání promítla v sérii stížností. Ta ukazovala, co představoval v očích Federica Gonzagy oděv neodpovídající jeho postavení.¹⁸² Federico Gonzaga se v říjnu rozhodl změnit taktiku, jak získat zvláštní finanční

---

¹⁷⁶ Daniela Ferrari, „Apparamenti zentili et freschi“. Corami e cordovani, preziosi complementi di arredo, La Reggia 3, září 2020, s. 3; Takovou kůží byly potaženy lavice pro potřeby Vincenza Gonzagy na vojenskou výpravu do Uher roku 1595. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 493.

¹⁷⁷ Eliška Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfinské Praze*. Jacques Esprinchar, Pierre Bergeron, Francois de Bassompierre, Praha 1998, s. 51.

¹⁷⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 746: „*stal jsem se terčem posměšků dvora a celého města...*“; 766: „*Žádám pro zachování své reputace...*“

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, č. 739: „*...pro lásku boží, ať se pošle 1000 zlatých, a pak, ať vévoda financuje dle své vůle, ale nechci, aby se nám vysmívali. Nechci dávat v sázku naši reputaci, jak by se jinak stalo.*“

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, č. 744.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, č. 745.

¹⁸² TAMTÉŽ, č. 746: „*Nacházím se v zimě oblečen nejen v letním, ale úplně roztrhaném oblečení, a bez domácího oděvu s kožešinou. Jsem proto nucen přijímat návštěvy v dubletu zahalen pláštěm z damašku. A protože již drahnou dobu čekám na nějaké rozřešení, nevidím jinou možnost než si nechat ušít jedny či dvoje šaty*

pomoc. Rozhodl se psát alternativní řešení, jak nedůstojně a chudě by vypadalo mantovské poselství, pokud mu mantovská kancelář nepošle peníze. Nechal si ušít dvoje sametové šaty namísto šatů zdobených sobolinou, do kterých se byl dosud zvyklý odívat, a oznámil svůj návrh k ekonomičtějším vedení ambasády, že hostům dosud představované stříbrné nádoby lze nahradit nádobím cínovým.¹⁸³ Když se mantovští úředníci zdáli být nerozhodní ohledně zaplacení dvou zmíněných šatů, tak Federico Gonzaga napsal v listopadu dlouhou stížnost, ovládan nefalšovaným záchvatem vzteku.¹⁸⁴

Federico Gonzaga podal krásný příklad toho, co v oděvní módě odlišovalo urozeného dvořana od prostého člověka. Domácí oděv, který Federico Gonzaga postrádal, ve dvorské urozené společnosti představoval pohodlnější, ale o nic levnější variantu společenského oděvu.¹⁸⁵ Málo věcí mohlo představovat pro urozeného reprezentanta mantovského vévody v tuto chvíli větší ponížení než přijímat ve svém domě hosty v dubletu. V takovém kabátci chodili na veřejnosti jen manuálně pracující lidé. Ve vyšších společenských vrstvách byl nošen jako spodní oděv. Urozený člověk se v něm ukazoval jen v soukromí domova a neformálně.¹⁸⁶ Obnažit se před lidmi do dubletu byl u urozeného člověka projev nenucenosti. Vystupovat tak ale během politické komunikace se očividně podle Federica Gonzagy neslušelo a přičilo se všem zásadám obřadné a okázalé strojenosti. Také zimní oděv, který si nechal vyrobit, pro něj představoval velký skok dolů. Většina svrchních oděvů byla podšívána kožešinami. Panské kabáty a pláště byly podšívány například sobolinou, zatímco městské kabáty a pláště spíše králíkem či liškou.¹⁸⁷ Navíc zdůrazňoval, že na takové vyprošování a nedůstojné životní podmínky nehodící se pro jeho postavení nebyl na mantovském dvoře vůbec zvyklý.¹⁸⁸ V únoru roku 1599 se jeho pražský pobyt uchýlil ke konci a jedinou finanční

---

ze sametu, abych nedělal ostudu, a jedny šaty z těžšího sukna, který mi poslouží také k tomu abych během návratu nezemřel zimou. Budu s nimi před zraky společnosti, ve které jsem se dosud ukazoval v sobolině, plyši a jiných úctyhodných oděvech. Ukazoval bych se v nich nadále, kdybych jenom mohl...

¹⁸³ TAMTÉŽ, č. 739: „...s velmi malým množstvím prostředků za pomoci rytířů a jiných se dá sehnat pár stříbrných svícnů, alespoň 2 podnosy ... a namísto stříbrných pohárů cínové nádoby...“; č. 746: „z nouze a ze studu jsem byl nucen si nechat ušít oděv ze sametu a kolový plášť podšitý plyší...“

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, č. 746: „To, co mi sžírá duši, je přihlížet, jak po 36 letech služby musím vyčkávat na usnesení o udělení mi páru šatů, kterých se na tomto dvoře dopřává nejenom rytířům a pánům mně rovným, ale každému...“

¹⁸⁵ J. Petráň, Dějiny II (2), s. 854.

¹⁸⁶E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 743; Baldassare Castiglione, *Il libro del Cortegiano*, Milano 1981, s. 24, 80, 108, 180;

<https://www.treccani.it/vocabolario/farsetto/#:~:text=farsétto%20s.%20m.%20%5Bdim.,medioevo%20e%20fino%20al%20sec.>

¹⁸⁷ J. Petráň, Dějiny II (2), s. 901.

¹⁸⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 746: „... A běda mi, kdybych požádal pláště ze soboliny, jak rozumně zažádali a obdrželi ostatní, kteří pobývají na dvoře ve službách vévody. Já přitom ani nemám domácí šat. Chodím do postele a z postele v košili během těchto chladných nocí...“

povinnost pro něj představovaly cestovní výdaje a zimní oblečení pro svou domácnost. Před zimou ji ochránil zakoupením punčoch, párem bot a rukavic pro každého.¹⁸⁹

Když hrabě Lelio Arrivabene začínal svou ambasádu v Praze, tak počítal s vyhlídkou přinejmenším mnoha let strávených na pražském dvoře. S touto vidinou vyjednával u Vincenza Gonzagy zvýšení roční provize pro sebe a legačního sekretáře na 3000 zlatých.¹⁹⁰ Ke konci svého pražského působení již mluvil úplně jinak. Vincenzovi Gonzagovi si stěžoval, že během 2 let své služby v Praze utratil ze svého velké množství peněz, které by jinak vystačilo na stavbu dvou domů.¹⁹¹ Jak dal ke konci svého pražského pobytu Arrivabene najevo, tak vyplacená úvodní suma na počátku jeho pražského pobytu nestačila pro stříbrné stolní nádoby, tapiserie pro výzdobu interiérů a jiné domovní vybavení, koně a kočár, ale musel si navíc půjčit 3200 florénů u dvorního kupce Michala Pešona.¹⁹² Část předmětů u Pešona zadlužený Arrivabene zastavil, ale z dluhu mu nadále zbylo 800 florénů.¹⁹³ Tuto informaci adresoval Arrivabene Annibalemu Chieppiovi a podobně jako předešlý vyslanec Federico Gonzaga se snažil získat jeho podporu. Rozhodl se proto Chieppiovi zprostředkovat získání některých kožešin, které tehdy Chieppio sháněl pro svou manželku. Arrivabeneho zjištěné důvody však nedosáhly požadovaného cíle. Dal to poněkud agresivním způsobem najevo v dopise Chieppiovi z 31. března 1602, když se velmi zadlužen připravoval opustit dvůr.¹⁹⁴ V červnu roku 1602 již Arrivabene byl na cestě do Mantovy, k níž mu Aderbale Manerbio přispěl ze své provize, jak také napsal mantovské kanceláři.¹⁹⁵ Arrivabene odjel z Prahy, aniž by zaplatil všechny své dluhy. Ještě v prosinci 1604 vyžadovali bratři Antonín a Ludvík Mosconi po Vincenzovi Gonzagovi 182 florénů, které jim Lelio Arrivabene za hedvábné látky na ušití šatů nikdy nakonec nedal.¹⁹⁶ S Arrivabeneho zvykem vzít na dobré

---

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 758.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 791: „*Až se uráčíte mi dát 3000 zlatých ročně jako provizi vyslance a sekretáře ... tak vám budu věčně sloužit na tomto místě...*“

¹⁹¹ TAMTÉŽ, č. 872.

¹⁹² TAMTÉŽ, č. 853; protestantská rodina Pešonů ze Savojska patřila k nejvýraznějším členům pražské vlašské komunity. Sídlila v domě „U tří Turků“ v dnešní Karlově ulici ve Starém Městě. Dvorní kupec Michal Pešon bydlel v tom samém domě a v Praze prožil celý život, aniž by ale požádal o městské právo. K tomu Marie Buňatová, *Hedvábí, sklo a koření. Obchod mezi Prahou a Itálií (1500-1620)*, Praha 2020, s. 124-126, 136-139; Pešonovi dal do zástavy domácí vybavení a šatstvo také Federico Gonzaga roku 1598. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 719.

¹⁹³ Trochu jinou informaci sděloval Lelio Arrivabene Vincenzovi Gonzagovi. Podle ní se zadlužil nejenom u Michala Pešona. K tomu TAMTÉŽ, č. 872: „*...zdálo se mi vhodné koupit všechno domovní vybavení, stříbrné předměty, koně, kočár a tapiserie za peníze druhých, které z většiny stále dlužím.*“

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 858: „*O kůžích si povíme po mém návratu a poté si nebudeme mít, co vyřikat.*“

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, č. 877.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 1011.

slovo a poté nezaplatit byl obeznámen Cesare Spadari již na začátku roku 1601.¹⁹⁷ Bylo tomu snad z reputace, kterou si Arrivabene mezi vlášskými kupci v Praze počínal budovat. Byl proto obezřetný a 100 tolarů spolu s liščími kůžemi z Kolína za 50 tolarů, které od něj Arrivabene neustále vyžadoval, mu byl ochoten dát pouze poté, co je Spadarimu dá zaplatit mantovská komora.¹⁹⁸

1.5.1 Sebe prezentace sekretáře mantovské ambasády

Výdaje za cestu a za reprezentaci byly u sekretáře a rezidenta Aderbaleho Manerbia mnohem skromnější. U Žida Šalamouna Basaniho dal v Mantově před svým odjezdem do Prahy roku 1595 do zástavy několik věcí, aby měl peníze na zakoupení tapiserií, kolového pláště z benátského sukna a cestovního vaku z černého sukna. Ještě v březnu příštího roku mu Manerbio dlužil za zboží, které si u něj nechal opatřit.¹⁹⁹ K jeho veliké nelibosti si cestu do Prahy oproti vyslancům musel hradit zcela sám.²⁰⁰

Čím odíval novopečený rytíř Manerbio sebe a svou domácnost, dává zčásti nahlédnout účet za 120 tolarů u dvorního krejčího Julia Corviho roku 1596.²⁰¹ Kromě menších věcí nakoupil pro manželku jeden domácí župan z pruhované bíloželené látky s knoflíky a provléknutou stuhou z černé látky z Neapole jako módní doplněk, podšívané šaty z černého atlasu z Florencie, přičemž na límec na šaty a na pár rukávů bylo využito lehké hedvábné látky zvané *ermesino*.²⁰² Aderbale Manerbio si pro své potřeby zakoupil u Corviho tučet tmavomodrých tkaniček, módního a zároveň praktického doplňku k vázání rukávů, pár rukavic, vázání pro obuv a pár černých hedvábných punčoch z Milána. Pro malého Manerbiova syna byly zakoupeny kromě jiných věcí 2 koule mýdla, šatičky z lesklého grogenu,²⁰³ baret²⁰⁴ a kamizola z vlněné látky. Oproti tomu byla pro staršího syna Pomponia zakoupena pouze plst na klobouk a látka k podšíť. Nejdražší položkou o 24 tolařech bylo zelené sukno pro ušití livrejů pro služebnictvo. Že si s odchodem vyslance Lelia Arrivabeneho v roce 1602 platově přilepšil, snad reflektuje finančně náročnější způsob odívání. Jinak by Jan

---

¹⁹⁷ Cesare Spadari se ocitl v korespondenci jako osobní služebník v domácnosti vyslance Federica Gonzagy. Pro svou spolehlivost mu začaly být později svěřovány významnější úkoly. Dopravoval důležité dary z Mantovy do Prahy a mimo jiné byl mantovským vévodou vyslán jako agent do Polska.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, č. 829.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, č. 567.

²⁰⁰ TAMTÉŽ, č. 511, 1076.

²⁰¹ TAMTÉŽ, č. 619.

²⁰² Jde o italskou zkomoleninu orientálního ostrova Hormuz v Perském zálivu, podle něž látka využívaná v ženské módě získala svůj název. K tomu <https://www.treccani.it/vocabolario/ricerca/ERMESINO/>

²⁰³ Takzvaný grograno neboli turecký grogén je zkomolenina z francouzského slova „gros-grain“. Jde o těžkou hedvábnou tkaninu s rypsovou vazbou užívanou zejména pro dámské oděvy a pro stuhu k vyšňoření oděvů a obuvi. K tomu M. Buňatová, Hedvábí, s. 308; <https://www.treccani.it/vocabolario/gros-grain/>

²⁰⁴ Tato pokrývka hlavy byla typickou složkou rozšířené italské módy. K tomu J. Petráň, Dějiny II (2), s. 861.

Antonín Barvitijs nepožadoval jako dar šaty ze stejné sametové látky, kterou viděl na Manerbiovi.²⁰⁵

Za přítomnosti markraběte Federica Gonzagy a hraběte Lelia Arrivabeneho, kteří vykonávali hlavní náplň mantovské reprezentace ve dvorské společnosti, nemusel Aderbale Manerbio vynakládat tak veliké částky. Přesto plnohodnotné plnění povinností vyžadovalo značné množství prostředků, na které mu jeho plat nestačil. Zcela se s vyslanci podílel na politické komunikaci, což také zahrnovalo nakupování politických darů. Jelikož čekal na svou provizi, nemohl například splnit rozkaz obdarovat říšského referenta na začátku roku 1596.²⁰⁶ Vyslanec Federico Gonzaga mu proto ten dar zaplatil a Manerbio mu dluh ze své provize později vyrovnal.²⁰⁷ V nutné potřebě peněz se zbavil v průběhu roku 1596 neurčitého množství tapiserií.²⁰⁸ Běžně se snad také stávalo to, že mu vlašští kupci na dobré slovo dali své zboží, jako se tomu stalo roku 1597, kdy kupci Girolamovi Avanzinimu splatil darované punčochy.²⁰⁹ Když se mu nedařilo věci splatit ze své provize, byl donucen žádat mantovskou komoru, aby mu pro zachování své reputace a reputace svého patrona vyrovnala dluh. To se stalo roku 1599 u jistého benátského zlatníka Stendarda a roku 1602 u krejčího Jana Františka Bassana.²¹⁰

Po odchodu hraběte Lelia Arrivabeneho z Prahy roku 1602, plněm převzetí vedení mantovské ambasády a tím pádem vyšších očekávání od jeho služeb se malé hmotné zajištění sekretáře Aderbaleho Manerbia již nedalo více přehlížet. Potvrzují to dopisy, ve kterých se postupem času začaly objevovat větší i nenápadné nářky nad chudobou jeho domácnosti.²¹¹ Na rozdíl od vyslanců ale vysloveně nepožádal mantovskou kancelář o posláni zvláštního finančního obnosu. Zajímavou strategii použil roku 1605, kdy banket ve svém domě nedal účtovat mantovské komoře jako projev veliké oddanosti svému patronovi Vincenzovi Gonzagovi.²¹² Naposledy podobnou strategii uplatnil roku 1597, kdy se nabídl, že na znamení své nezištné služby uhradí ze svého mantovský dluh Rudolfa Koraduze. Vévoda Vincenzo jej tehdy předběhl, což Manerbiovi nepochybně přišlo vhod.²¹³ Po pořádaném banketu mu to však nevyšlo. Z finančního hlediska si nemohl dovolit účastnit se svateb příslušníků dvora.²¹⁴

---

²⁰⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 898.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, č. 551.

²⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 553.

²⁰⁸ TAMTÉŽ, č. 578.

²⁰⁹ TAMTÉŽ, č. 646.

²¹⁰ TAMTÉŽ, č. 766, 871.

²¹¹ TAMTÉŽ, č. 907, 917, 991, 993, 1033.

²¹² TAMTÉŽ, č. 1025: „*Chtěl bych mít hodně a stát hodně, abych vám mohl sloužit hodně.*“

²¹³ TAMTÉŽ, č. 647.

²¹⁴ TAMTÉŽ, č. 1034, 1037, 1049.

Přesto v každém případě poslal svatební dar, jelikož to byla jeho povinnost mantovského rezidenta. Kdyby mohl, tak by se žádných společenských událostí spojených s přechodovými rituály neúčastnil vůbec.²¹⁵

Manerbia nejvíce rozčilovalo, když své peníze vyhodil nadarmo a se svými pocity se musel svěřit, jako tomu bylo při domluveném stolování s Hansem von Aachenem, na které Aachen nedorazil, anebo při nákupu předražných rukavic.²¹⁶ Podobně jako u teorie jinakosti Stephena Greenblatta, že s přibývajícím vzdáleností od domova u pozorovatelů narůstá počet popisovaných dojmů z cest, tak i u míry Manerbiova roztrpčení úměrně nabývalo množství popisovaných detailů.²¹⁷ V epizodě naprosto bezvýznamné vzhledem k cílům, za kterým byl vyslán jako rezident do Prahy, líčí: „*V den svatého Antonína jsem poslal služebníka, aby koupil pár rukavic z Říma od kupce, kterým se mám ve zvyku obsluhovat. Dal jsem mu polovinu tolaru, což je obvyklá suma, kterou mu dávám. A stalo se, že peněz už můj služebník víc neměl, a on, který se musel vrátit domů, se chtěl ve své pili překonat, a tak šel za mužem řečeným Stampa, tím největším ztroskotancem na dvoře, který ve svém krámku neměl nic než rukavice z Benátek napodobující střih těch římských. A kromě toho, že byly malé, tak navíc nebyly ani hezké, ani kvalitní. Ten Stampa řekl, že jsou nejméně za 40 krejcarů.*“²¹⁸

Ve svých stížnostech o reprezentaci neodpovídající mantovskému rezidentovi reflektoval Aderbale Manerbio svůj stud z chudě vyhlížejícího domova, do kterého byl nucen si zvát hosty. Polské diplomaty byl namísto přijímacího sálu nucen přijmout a hostit v předsíni, která mu podle potřeby sloužila také jako lázně. V palácovém kontextu byla císařská předkomora prostorem, kde se čekalo a radilo před tím, než je císař přijme ve svých komnatách. Neočekávám, že by se funkce předsíně v domácnosti mantovského vyslance zásadně lišila.²¹⁹ Pro zkrášlení předsíně Manerbio na stěny rozvěsil portréty mantovských Gonzagů zapůjčených od Marie mladší Manrique de Lara. Nedostatečnost předsíně jako prostoru pro politickou komunikaci byla pro polské diplomaty tak do očí bijící, že kvůli studu pocíťovanému po celou dobu návštěvy se Manerbio následně vydal zakoupit zlaté kožené

---

²¹⁵ TAMTÉŽ, č. 1037: „... ujišťuji vás, že kdybych se mohl takovýmto příležitostí vyhnout s neposkvrněnou pověstí, tak bych se jim dobrovolně vyhnul. Ale pro zatracený zvyk těchto zemí dopadá věčná hanba na toho, kdo odmítá pozvání na svatby či křty.“

²¹⁶ TAMTÉŽ, č. 973, 991, 993.

²¹⁷ Stephen Greenblatt, Podivuhodná vlastnictví. Zázraky z Nového světa, Praha 2004.

²¹⁸ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 973; zmiňovaný kupec Stampa byl marštalířem z Grisonska, který byl 23. března 1610 přijat jako měšťan Malé Strany. K tomu M. Buňatová, Hedvábí, s. 292.

²¹⁹ I. Lazzarini, Communication, s. 179.

tapiserie za 90 tolarů, aby dům lépe vyzdobil.²²⁰ Je nutno připomenout, že tapiserie demonstrovaly majitelovo bohatství a moc. Jejich absence naopak vypovídaly o politováníhodném stavu domácnosti reprezentanta mantovského státu.²²¹ Nuzné podmínky stolování porovnával s modenským rezidentem Girolamem Manzolim, jenž svůj stůl před hosty pokrýval stolním vybavením ze stříbra, z nichž Manerbio jmenoval misku na mytí rukou, džbán, podnos, mísy na ovoce, talíře a svícny.²²²

1.5.2 Kde sídlila mantovská ambasáda?

Podle staroměstské nájemní knihy z roku 1608 byla ubytována v domě Salomeny Bartákové.²²³ Přejmenším od roku 1595 ale byl pro potřeby mantovského poselstva pronajímán dům na Malé Straně, jehož majitelem byl dvorní kupec Eduard Mantova.²²⁴ Tento dům se nacházel na Malé Straně pod horou Sion.²²⁵ Eduard Mantova tím snad mínil židovskou synagogu anebo židovský hřbitov. V okolí dnešního Maltézského náměstí na Malé Straně žili Židé již v 11. století. Židovská osada však byla roku 1142 vypálena včetně tamní synagogy. Jednalo by se o nejstarší známou pražskou synagogu, ale žádné hmotné doklady o její existenci dosud nebyly nalezeny.²²⁶ Povědomí o její lokaci však přetrvalo až do 18. století, neboť ještě tehdy se z dávno zrušeného židovského hřbitova, který se musel nacházet nedaleko, převážely kosti na Starý židovský hřbitov.²²⁷ Eduard Mantova požádal Federica Gonzagu a následně Lelia Arrivabeneho, aby přesvědčili Vincenza Gonzagu zakoupit pro potřeby mantovského poselstva dosud pronajímané prostory kromě soukromých místností obývaných dvorním krejčím Juliem Corvim a jím samým.²²⁸ Popsal přitom velmi komfortní a reprezentativní prostory mantovského poselstva. Skládaly se z 21 místností vytápěných 5 krby v italském stylu a 14 kamny. Zahrnovaly jeden velký sál, menší halu, jednu lázničku vhodnou

---

²²⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1040: „... *dona Marie mi nechala půjčit portréty vás, vévodkyně a dětí pro ozdobení a zušlechtění tohoto chudého domu, které byly vyslancům jistou útěchou, protože realitou je, že se stále nacházeli v předsíní.*“

²²¹ Thomas P. Campbell (ed.), *Tapestry in the Renaissance. Art and Magnificence*, New York 2002. s. 4.

²²² TAMTÉŽ, č. 1037.

²²³ Jaroslav Čechura – Zdeněk Hojda – Martina Novozámská (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608: rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea*, Praha 1997, s. 59; ve skutečnosti nešlo o Salomenu Bartákovou, ale o Salomenu Hadovou rozenou Khekovou, které také patřil dům U zvonu. K tomu TAMTÉŽ, s. 175.

²²⁴ M. Buňatová, *Hedvábí*, s. 254; podle sekretáře mantovské kanceláře Fortunata Cardiho byl Eduard Mantova také parmským agentem na pražském dvoře. K tomu Paolo Bertelli, *I Gonzaga e l'Impero: Storia di nobiltà e di dipinti*, in: Umberto Artioli - Cristina Grazioli (edd.), *I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo*, Firenze 2005, s. 121.

²²⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 804.

²²⁶ Eduard Škoda, *Pražské svatyně. Kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. století*, Praha 2002, s. 274.

²²⁷ Jan Heřman, *Pražské synagogy*, Praha 1970, s. 11.

²²⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 804.

jak pro koupel, tak praní prádla, čtyři kuchyně a dvě menší kuchyňky, dvě pece, dvě spižírny, tři sklepy, stáj pro 24 koní, na jejíž střeše momentálně byl budován nový byt s lodžii s výhledem do hlavní ulice, zastřešený prostor pro kočár, pro uskladnění sena, dřeva a jiných komodit a také tajná místa, kam se člověk nebo předmět dá ukrýt před zraky ostatních. Popsal, že byl celý dům vystavěn za použití dobrého materiálu, kamenů, hašeného vápna a keramických obkládacích dlaždic. Za prvotní koupi a stavbu vynaložil Eduard Mantova 7150 tolarů. Mantovskému vévodovi byl Mantova ochoten prodat pronajímané prostory za identickou částku a za 7150 jiter dobré půdy.²²⁹ 7150 tolarů odpovídalo zhruba 5 a půl rokům nájemného, jelikož Eduard Mantova prostory pronajímal Mantovanům za 24 tolarů týdně. Mantovský vévoda se dům koupit pravděpodobně nerozhodl a zřejmě na to ani nepomýšlel. Odradit jej od toho mohla i poměrně vysoká daň z pozemku na Malé Straně 3000 tolarů ročně.²³⁰ Po ukončení pražského působení hraběte Lelia Arrivabeneho v roce 1602 mantovský vévoda nového mantovského vyslance do Prahy neposlal, prostorný dům na Malé Straně se tak stal zbytečným. Bylo tak zcela logické pronajímat pouze menší prostory v domu ve Starém Městě zmíněné v nájemní knize z roku 1608 pro potřeby rezidenta Aderbaleho Manerbia a jeho rodiny. Zvýšená zodpovědnost, zvýšené náklady na důstojné plnění své funkce a nereprezentativní domácí prostředí se promítly ve zdvořile napsaných zprávách adresovaných Vincenzovi Gonzagovi již v říjnu 1602 a březnu následujícího roku.²³¹ Není jisté, zda do roku 1602 sekretář Aderbale Manerbio také pobýval v domě na Malé Straně. Nepatrné náznaky naznačují, že prostory mohl společně sdílet spolu s vyslancem Federikem Gonzagou a poté s Leliem Arrivabenem.²³²

1.6 Rysy osobnosti Aderbaleho Manerbia

Mezi zajímavé osobnosti rezidentů, kteří v Praze strávili většinu svého diplomatického působení a szili se s místním prostředím, jako byli španělský vyslanec Guillén San Clemente či Francouz Guillaume Ancel, by měl být právem započítán také mantovský rezident

---

²²⁹ Jitrem překládám italskou plošnou jednotku zvanou *biolca*, jejíž výměra se lišila podle území. Mantovská *biolca* měla plošný obsah o 3138, 5969 m².

²³⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 804.

²³¹ TAMTÉŽ, č. 907: „*Minulý čtvrtek byl za mnou Lang poobědvat v tomto chudém domě...*“; 917: „*Markýz z Castiglione v úterý poobědvat v tomto chudém domě. Vzal s sebou hraběte Jana Vincenza D'Arco a urozeného pána, který prý je místodržícím Medole. Postaral jsem se, abych ho uctil tak, jak mi jen má slabost dovolovala...*“

²³² Federico Gonzaga vyzval Manerbia, aby potají ukradl nebesa z jeho ložnice, když Federikova žena nebude dávat pozor. K tomu TAMTÉŽ, č. 719; Lelio Arrivabene poslal za Marií mladší Manrique de Lara svého vlastního sekretáře, protože by Arrivabeneho nepřítomnost Manerbiovi mohla přijít podezřelá. K tomu TAMTÉŽ, č. 811.

Aderbale Manerbio.²³³ Manerbio byl vskutku nejvýraznějším Mantovanem působícím na rudolfinském dvoře, ačkoliv byl jeho původ oproti Federicovi Gonzagovi a Leliovi Arrivabenemu o poznání skromnější. O jeho kořenech se dá vysledovat málo, ale dost možná pocházel z měšťanské rodiny Manerbů z lombardského města Brescia, která v průběhu svého trvání obdržela vlastní erb.²³⁴ Jejich jméno bylo odvozeno pravděpodobně z malého městečka Manerba na západním břehu Lago di Garda v dnešní provincii Brescia.

Manerbio potřebnou průpravu k umění sekretáře získal humanistickými studii na univerzitě v Pavii. Na svého společníka během studií si totiž v dopise vzpomenuł mnich Giovanni Battista Ruffini, jenž se po návratu ze Svaté země stal zpovědníkem Vincenza Gonzagy.²³⁵ Univerzita v Pavii byla založena roku 1361, ale její předchůdce by se dal najít v palácové škole karolinského věku. S vyučováním práva, medicíny, filosofie, svobodných umění a monopolem na vysoké učení v milánském vévodství dodávala severoitalským dvorům úředníky z řad intelektuální elity.²³⁶ Ze studií si Manerbio odnesl předpoklad k diplomatické kariéře a doktorský titul, neboť jej v roce 1595 takto adresovaný dopis zastihl v Benátkách.²³⁷ Jelikož vyhledával během svého života lékařskou pomoc a měl velmi blízko k erudovaným císařským radům, s nimiž zevrubně rozebíral z hlediska práva Vincenzovy politické záležitosti, tak byl mnohem pravděpodobněji doktorem práv než doktorem medicíny. Manerbio jako každý jiný humanista té doby potřeboval práci, neboť jej jeho vlastní literární produkce nemohla uživit. Volnočasovou aktivitou zůstalo psaní až na výjimky několika literátů, jimž podpora patronů vystačila na vyžití.²³⁸ Pozice sekretáře byla pro humanistu běžným zaměstnáním, protože v ní mohl uplatnit své rétorické schopnosti.²³⁹

Řečnickému umění byla vzdělávacími institucemi přikládána veliká váha, neboť bylo součástí trivium na univerzitách.²⁴⁰ Ani absolventům práva nebylo vzdáleno pěstování vlastní poezie a orací.²⁴¹ Správné užití jazyka v mluveném a psaném projevu bylo obzvláště ve dvorské společnosti nezbytným přesvědčovacím prostředkem. Čtení poezie, orací a historických děl některých antických a současných autorů bylo pro sekretáře nadmíru

---

²³³ Josef Janáček, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2014, s. 453.

²³⁴ Giovanni Battista di Crollanza, *Dizionario storico-blasonico delle famiglie nobili e notabili italiane estinte e fiorenti II*, Bologna 1886, s. 64: kniha ještě zmiňuje rod Manerbů z Mantovy, jejichž erb se ale podstatně lišil od erbu Manerbů z Brescie.

²³⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 640: „*Socii in tribulationis...*“

²³⁶ Dario Mantovani (ed.), *Almum Studium Papiense. Storia dell'Università di Pavia II (1). L'età spagnola*, Pavia 2013; P. Burke, *Social History*, s. 33; I. Lazzarini, *Communication*, s. 171.

²³⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 497.

²³⁸ P. Burke, *Italian Renaissance*, s. 69.

²³⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 74.

²⁴⁰ P. Burke, *Social History*, s. 91-92.

²⁴¹ Maria Gigliola di Renzo Villata – Gian Paolo Massetto, *La facoltà legale in età spagnola*, in: Dario Mantovani (ed.), *Almum Studium Papiense. Storia dell'Università di Pavia II (1). L'età spagnola*, Pavia 2013, s. 985-1006.

užitečné. Sekretář si měl za pomoci umění *imitatio* pro výřečnější psaný a mluvený projev osvojit styl poezie, orací a historických děl antických a některých současných autorů. Aby adept aspirující na pozici sekretáře nepřejímal formulace a jazykový styl ze současných děl pochybné kvality pro zlepšení vlastních dopisů a sonetů, tak sekretář a Manerbiův současník Panfilo Persico doporučoval čtivá a léty ověřená díla Platona, Aristotela, Plutarcha, Cicerona, Seneky či Danteho Alighieriho, Ludovika Ariosta, Francesca Petrarkey, Giovanniho Boccaccia anebo Pietra Bemba. Z těchto knih by měl sekretář několik doma, aby se naučil výmluvnému psaní a řeči, jak užitím jinotajů během mluveného projevu navenek působit, že ví více než doopravdy.²⁴² Zároveň by rétorika neměla sloužit k nemorálním cílům, na čemž se shodují jak autoři pojednání o diplomacii, tak také literární produkce mantovských Akademiků Invaghiti, jejichž členem byl Aderbale Manerbio.²⁴³

Před svým pražským působením byl roku 1595 vyslán do Benátek, aby jménem mantovského vévody Vincenza Gonzagy vzdal čest Marinovi Grimanimu, který byl v dubnu roku 1595 zvolen novým dóžetem.²⁴⁴ V rámci této diplomatické mise pronesl Aderbale Manerbio oslavnou řeč, již byl sám autorem. Manerbiova orace byla následně vytištěna v říjnu. Jednotlivé kopie byly rozeslány mezi Benátčany zastupující významné úřady a kopie vázaná ve zlatě byla představena dóžeti.²⁴⁵ Jeden výtisk byl navíc poslán Manerbiovi do Prahy.²⁴⁶ Po přednesené řeči obdaroval dóže Manerbia zlatým řetězem v hodnotě 290 dukátů.²⁴⁷ V Praze se však Manerbio ke své nelibosti dozvěděl rozkaz Vincenza Gonzagy, aby jej prodal a pokryl jím své náklady za cestu.²⁴⁸

Benátská mise byla pro Aderbaleho Manerbia důležitou prověrkou před hlavní funkcí, kterou měl plnit v Praze. Namísto finanční odměny si odnesl první zkušenosti jako zástupce mantovského vévody. Navíc byl také dóžetem pasován na rytíře řádu svatého Marka.²⁴⁹ Na pražský dvůr tak přijel s úctyhodnějším postavením vyplývajícím z jeho titulu. Rytířem řádu svatého Marka se nestal pouze pro své literární schopnosti, jelikož žádost o přijetí podpořil Manerbiův přítel Francesco Ongarino u benátské kanceláře 42 zlatými.²⁵⁰

---

²⁴² Panfilo Persico, *Del segretario libri quattro*, Venezia 1629, s. 63-70.

²⁴³ Joel Schwindt, *All that Glisters: Orpheus's Failure as an Orator and the Academic Philosophy of the Accademia degli Invaghiti*, Cambridge Opera Journal 26, 2014, s. 239-270, zde s. 241.

²⁴⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 511; https://www.treccani.it/enciclopedia/marino-grimani_%28Dizionario-Biografico%29/

²⁴⁵ TAMTÉŽ, č. 530.

²⁴⁶ TAMTÉŽ, č. 527.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, č. 511.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, č. 1076.

²⁴⁹ TAMTÉŽ, č. 511.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, č. 497.

Manerbio byl v korespondenci odlišně titulován. Jeho syn jej tituloval jako *padre, gentiluomo ducale*.²⁵¹ Někteří lidé píšící z Apeninského poloostrova mu mylně připisovali titul vyslance.²⁵² Jeho správné postavení však bylo sekretář, ale obzvláště po odchodu oficiálních mantovských vyslanců z pražského dvora byl nazýván rezidentem. Rezidentův pobyt znamenalo především sběr informací na plný úvazek a s tím spojená reprezentační činnost.²⁵³

1.6.1 Manerbioův vztah s Leliem Arrivabenem

Lelio Arrivabene pocházel ze starého mantovského rodu původem z Řecka, jehož členové za dob komuny zastávali městské úřady ještě před vládou Gonzagů a po převzetí moci se oddali jejich věrné službě. Roku 1479 jim císař Fridrich III. Habsburský udělil titul *comes palatinus*, jenž roku 1590 Vincenzo Gonzaga potvrdil.²⁵⁴ Rod Arrivabenů sloužil tradičně v diplomatických službách. Mezi jeho předky byli mnozí literáti.²⁵⁵ Pokud hrabě Lelio Arrivabene krácel ve stopách svých humanisticky vzdělaných předků, tak splňoval ideální požadavky urozeného a kvalifikovaného diplomata.

Příjezd mantovského vyslance Lelia Arrivabeneho na jaře roku 1600 do Českého království se stal v době, kdy císařský dvůr dlel mimo Prahu v důsledku moru.²⁵⁶ Pro budoucí výzkum by bylo velmi zajímavé sledovat ceremoniální rituál příjezdu vyslance v době epidemie moru. Při pomyslné dělbě práce se vyslanec Lelio Arrivabene oproti sekretáři Aderbalemu Manerbiovi soustředil převážně na aspekty diplomacie zahrnující reprezentaci a politické jednání. Snažil se proto pohybovat v kruzích nejurozenějších a nejvlivnějších dvořanů, což se také odrazilo v jeho velmi brzkých finančních potížích. Arrivabene trávil čas

---

²⁵¹ TAMTÉŽ, č. 701.

²⁵² TAMTÉŽ, č. 756, 959; B. Furlotti (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Bologna*, č. 183, 186, 190, 193-194.

²⁵³ I. Lazzarini, *Communication*, s. 88.

²⁵⁴ G. B. di Crollanza, *Dizionario II*, s. 151; Carlo D'Arco, *Genealogie delle famiglie mantovane A*, (rukopis), s. 259;

http://dl.antenati.san.beniculturali.it/v/Archivio+di+Stato+di+Mantova/Famiglie+DArco/Mantova/Genealogie+di+famiglie+mantovane+A/sec+XIX/214_I/

²⁵⁵ Za diplomatické služby udělil Vilém Gonzaga roku 1559 Leonardovi Arrivabene titul místodržitele Casale Monferrato. K tomu [https://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-arrivabene_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-arrivabene_(Dizionario-Biografico)/); Synem Leonarda Arrivabeneho byl Jan František Arrivabene, další literát sloužící jako diplomat Vilémovi Gonzagovi. Mohlo jít o otce Lelia Arrivabeneho, jehož služby Lelio zmiňoval Vincenzovi Gonzagovi, aby dodal váhu svým prosbám k zapůjčení domovního příslušenství včetně několika tapiserií. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 791: „...*dobré budou ty staré tmavé modré zlatem vyšíváné (tapiserie) ze Španělska, které ... bývaly mými, a můj otec jimi posloužil vám ke slavné paměti vašeho otce Viléma, a už jsem je nemohl získat zpět, když kolínský kurfiřt byl v Mantově.*“ [https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-francesco-arrivabene_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-francesco-arrivabene_(Dizionario-Biografico)/)

²⁵⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 769.

například v domácnostech Karla z Lichtenštejna, Jakuba Breunera či Jana Rudolfa Trčky.²⁵⁷ Možnost pohybovat se v podobných kruzích Aderbale Manerbio nikdy neměl. Nepochybně tomu tak bylo kvůli pouhému rytířskému titulu, který byl navíc čerstvý a koupený. Přestože šlo o krajany, tak vzájemná spolupráce byla již od počátků pouze zdvořilostní a rozhodně se nedá říct, že by jim mantovské kořeny pomáhaly k silnějšímu semknutí v cizím prostředí. Vztah byl v první řadě určen rozdíly v sociální a diplomatické hierarchii. Hrabě a oficiální vyslanec Lelio Arrivabene s novopečeným rytířem a sekretářem Aderbalem Manerbiem vycházel zcela podle očekávaných norem, pokud byly zachovány přesně vyměřené hranice jejich postavení. První překročení těchto hranic se stalo již za pár měsíců 21. srpna 1600 a je třeba zmínit, že to nebylo Manerbiovou vinou. Císař Rudolf poručil Janu Antonínovi Barvitiovi v rámci znovuotevření komunikace císaře s Vincenzem Gonzagou, aby namísto Lelia Arrivabeneho vyhledal Aderbaleho Manerbia, což si mohl Lelio Arrivabene vyložit jako porušení konvencí diplomatického jednání.²⁵⁸ Ten samý den začaly Arrivabeneho snahy o audienci u císaře. Napsal proto Vincenzovi dopis, ve kterém navrhl malou intriku, jak získat audienci u císaře, který ji z důvodu své melancholie odmítal většině čekatelů.²⁵⁹ Prostředek k jejímu dosažení měl být vévodův přímý rozkaz, aby dary Arrivabene představil císaři osobně, což si podle všeho Arrivabene úspěšně vymohl, neboť na příchod darů bez ustání naléhal.²⁶⁰

V rámci strategie pro obdržení audience se velmi frekventovaně stýkal s Karlem z Lichtenštejna, který si mezitím monopolizoval roli zprostředkovatele kontaktu s císařem Rudolfem. Diskuze o politických darech pro císaře byla pro oba velmi výhodná. Dne 13. listopadu 1600 po dlouhém tichu mantovského vévody, který byl na cestách, mantovský vévoda poručil Arrivabenemu, aby se Karla z Lichtenštejna zeptal, zda bude lépe poslat koně navzdory kruté zimě anebo počkat až na jaro.²⁶¹ Odpovědí bylo samozřejmě, aby dary přijely co nejdříve. Samotná Lichtenštejnova náklonnost byla na konci listopadu zajištěna příslibem mantovského koně, tedy daru identického s císařovým darem.²⁶² Lichtenštejn se tak zavázal,

---

²⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 834, 867.

²⁵⁸ TAMTÉŽ, č. 783: „... císař mě požádal, abych s vámi mluvil“. S údivem jsem se zeptal: „A proč nejdete za vyslancem Arrivabenem, který zde ještě je?“, načež Barvitijs odpovídal: „Císař mi to tak řekl“...“

²⁵⁹ Audience měla být vyžádána vévodou a jeho přímým dopisem, který pošle Arrivabenemu jako přílohu k obrazům a koním žádaným císařem. K tomu TAMTÉŽ, č. 783.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 787, 789, 793, 798, 800

²⁶¹ TAMTÉŽ, č. 800.

²⁶² Vévodův přímý dopis z 15. listopadu adresovaný Karlovi z Lichtenštejna a slibující mu mantovského koně dorazil do Prahy již 26. listopadu. K tomu TAMTÉŽ, č. 806, 808.

že pomůže u císaře prosadit audienci pro Lelia Arrivabeneho, a proto o ní několikrát s císařem navázal rozhovor.²⁶³

Dne 24. prosince 1600 k Leliovi Arrivabenemu dorazila zpráva o darech, které byly 12. prosince vydány na cestu.²⁶⁴ Ještě před Vánoci však již mohly být jasné dvě skutečnosti: významné ochlazení vztahů Lelia Arrivabeneho s Aderbalem Manerbim a problematické udílení oficiálních audiencí melancholickým císařem. Dne 18. prosince 1600 si Aderbale Manerbio stěžoval, že Lelio Arrivabene dal představit po svém sekretáři Pavlovi Rotovi dary pro Marii Pernštejnskou de Lara, aby tak Manerbio o doručení jejích darů nevěděl.²⁶⁵ Arrivabene tím chtěl dát najevo své suverénní postavení v mantovské ambasádě. Běžně se stávalo, že sekretář vyslanectví doprovázel vyslance při návštěvách dvořanů. Bylo tomu tak především na začátcích vyslancova působení, kdy jej zkušenější člen ambasády uváděl do společnosti významných osobností klientské sítě. Společné návštěvy mohly, ale také nemusely pokračovat. Diplomaté se ideálně rozhodli na příštím postupu mezi sebou pro nejvhodnější alternativu. V mantovské ambasádě měli vyslanec Lelio Arrivabene a sekretář Aderbale Manerbio jasně rozdělené úkoly, jako tomu bylo v tomto případě. Zatímco o politických záležitostech mantovského vévody jednal Arrivabene prostřednictvím darů pro císaře a oficiální audience, tak Marii Pernštejnskou de Lara často navštěvoval právě Manerbio, který 28. srpna 1600 podobu darů pro ni sám navrhl a zejména od října o jejich doručení žádal mantovskou kancelář.²⁶⁶ Administrativní kompetencí sekretáře vyslanectví bylo navíc spravovat veškerou korespondenci, přijetí a kontrolu zásilek darů. Zatajit tak příchod darů a poslat níže postaveného vyslancova osobního sekretáře Pavla Rotu za donou Marií bez vědomí sekretáře Aderbaleho Manerbia vyžadovalo od vyslance Arrivabeneho jisté úsilí a rozhodně nebylo produktivním řešením.

Oficiální audienci mantovskému vyslanci komplikovalo přednostní právo, podle něhož musel počkat, až obdrží audienci přednější a nadále čekající zástupci cizích států. Arrivabene tuto skutečnost v prosinci uznával, ale věřil, že s příchodem darů se to změní.²⁶⁷ Dne 10. či 11. ledna 1601 dary pro císaře konečně dorazily a spolu s nimi vévodova kredenční listina

---

²⁶³ TAMTÉŽ, č. 812.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 813.

²⁶⁵ TAMTÉŽ, č. 811.

²⁶⁶ TAMTÉŽ, č. 785, 801.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, č. 812: „*Přestože se v novinách říká, že perští vyslanci obdrželi audienci, ve skutečnosti ji neměli, přestože byl termín stanoven, a dost možná ji nebudou mít před Vánoci... Karel z Lichtenštejna říká, že znovu připomene císaři tu mou, až ji perští vyslanci budou mít, ale já v tu mou věřím málo, alespoň do příchodu koní a obrazů.*“

pověřující Arrivabeneho osobně dary představit císaři.²⁶⁸ Vybaven dary a kredenční listinou započal boj Lelia Arrivabeneho o získání audience, o kterou se jej podle jeho slov již mnozí lidé pokoušeli připravit.²⁶⁹ Mezi nimi byl i zprostředkovatel kontaktu Karel z Lichtenštejna, který z císařových verbálních a neverbálních reakcí správně rozpoznal, že k audienci Mantovana Arrivabeneho není dobrá příležitost, což si však Arrivabene nepřipouštěl a jedinou nejistotou pro něj představovalo datum audience. Podle Arrivabeneho dopisu měl Aderbale Manerbio na toto téma pozitivní odpovědi od Karla z Lichtenštejna.²⁷⁰ Něco jiného již psal Manerbio Vincenzovi Gonzagovi v dopise ze stejného dne. Karel z Lichtenštejna pro Manerbia poslal pouze, protože si císař sliboval, že Manerbio se darů snáze vzdá a předá je Lichtenštejnovi k doručení. Lichtenštejnovu chlácholení, že císař poté Arrivabenemu jistě rád audienci udělí, bylo taktikou, jak toho dosáhnout. Manerbio však respektoval znění vévodova kredenčního listu a o konverzaci napřed zpravil rozčileného Arrivabeneho, jehož reakce nanejvýš výmluvně začaly prozrazovat, že více než o věrnou službu Vincenzovi Gonzagovi zde šlo o naplnění vlastních ambicí.²⁷¹

Velmi žádané obrazy a koně, pro které císař znovuobnovil diskuzi s mantovským vévodou, panovníka náhle jako by přestaly zajímat, což naplňovalo mantovskou ambasádu značnou nervozitou.²⁷² Arrivabene proto naléhal, aby si Aderbale Manerbio promluvil s Filipem Langem, Janem Antonínem Barvitiem a člověkem, který pro císaře kdysi v Itálii sbíral

---

²⁶⁸ TAMTÉŽ, č. 818: „... před 3, ba 4 dny dorazil Cesare Spadari s obrazy a znamenitými koňmi v dobrém stavu, a Spadari mi s královským vzezřením odevzdal vaše dopisy...“

²⁶⁹ TAMTÉŽ, č. 818: „... dávají mi naděje na audienci, ačkoliv se pokoušeli o to, abych koně a obrazy nechal císaři doručit prostřednictvím někoho jiného...“

²⁷⁰ TAMTÉŽ, č. 819: „... dorazil pan Cesare Spadari se dvěma obrazy, tři koně... Dal jsem to sdělit okamžitě Karlovi z Lichtenštejna a ten to oznámil rozradostnělému císaři, který řekl: ‚ted‘ bude jeho vyslanec chtít audienci. ‘ Když Lichtenštejn odpověděl, že ano, ba, že u sebe mám vévodovy kredenční listy, ale bez jakéhokoliv politického pověření, a že z mnoha důvodů musí císař pro vévodu učinit tuto laskavost, tak císař odpověděl: ‚Jsem spokojený.‘ Je to pravda, protože dona Marie to pověděla takto Cesare Spadarimu ... ačkoliv poté se mě kvůli tomu pokoušeli uvést do obtíží. Pan Karel z Lichtenštejna mi řekl, že bych udělal lépe, kdybych mu dary předal, aby je sám představil císaři. Ale protože jsem v tomhle byl rozhodný, že mám váš přímý rozkaz doručit dary osobně i s příslušnými dopisy, se zdá, že se tyto potíže rozplynuly, jak mi sdělil Manerbio, a že mi Lichtenštejn dává naději na brzkou audienci, což by mohlo být díky touze pro obrazy a koně, o kterých každý znalec císařova vkusu říká, že se mu budou obrovsky zamlouvat. Tak jako tak si stále nejsem jistý, ale pokud tato příležitost nepomůže, Bůh ví, kdy se audience uskuteční.“

²⁷¹ TAMTÉŽ, č. 820: „... Karel z Lichtenštejna pro mě v sobotu poslal a řekl mi, že císař by chtěl dary vidět, a pak že by panu vyslanci velmi rád poskytl audienci. Načež jsem mu odpověděl, že to řeknu napřed panu vyslanci, který má váš přímý dopis adresovaný císaři a výslovný rozkaz představit ony dary osobně. Okamžitě jsem pana vyslance vyhledal, abych mu oznámil to, co mi pan Karel řekl, a třebaže se rozčiloval a rozhodně mluvil, že nic posílat císaři nebude, pokud to nemá představit on, anebo pokud nedostane výslovný rozkaz od vévody, tak po rozhovoru se Spadarim, který projevuje značnou opatrnost, jsem se včera vrátil k Lichtenštejnovi a slušně a pokorně vyřídil, že jelikož má vyslanec vévodův dopis pro císaře a příkaz dary představit osobně, tak zda by nebylo možné mu dopřát, aby příkaz splnil. A jemu by to bylo účtehou, aby lidé neměli příležitost a námět povídat, že císař k sobě nechce pustit mantovského vyslance, který (jak jsem Lichtenštejna ujišťoval) nechce s císařem projednávat žádné záležitosti, ale pouze odevzdat dary a připomenout vévodovu oddanost.“

²⁷² TAMTÉŽ, č. 822, 823: „Obnovím svou žádost o audienci, ale už nevidím ten samý zápal, kterému jsem byl vystaven, když se toužebně očekával příjezd obrazů a koní: cupimus negata...“

informace o uměleckých sbírkách, tedy snad s Rudolfem Koraduzem, a zjistil císařovu vůli. Filip Lang k Manerbiovi na začátku února přistoupil hned, jakmile vkročil do Pražského hradu, s císařovým vysvětlením, že vzhledem k tomu, že na audienci čekají vyslanci přednější, tak mantovskému vyslanci audienci nemůže udělit. Manerbio Langovi odpověděl to samé, co sdělil minule Karlovi z Lichtenštejna, avšak Filip Lang se neodvážil jít s touto odpovědí k císaři, který se již pevně rozhodl, že chce po mantovském vyslanci, aby poslal dary, které nikým nespátrěn pozoroval zpoza žaluzií.²⁷³

Udělit audienci mantovskému vyslanci bránilo Rudolfovi II. přednostní právo. Pokud ji měl udělit jemu, musel by ji udělit předtím všem přednějším vyslancům, čemuž se uprostřed své melancholické krize vyhýbal. V první řadě na pražském dvoře čekali na audienci Peršané, a to již od prosince 1600.²⁷⁴ Na konci ledna se rozezlený perský vyslanec nechal na veřejnosti slyšet, že má nejvyšší chuť ze dvora odjet z důvodu „*re infecta*“, tedy nesplněné politické záležitosti.²⁷⁵ Mise perských emisarů z roku 1600 byla první diplomatickou návštěvou Prahy zástupců perského šáha Abbáse I, od které si Rudolf sliboval uzavření protiturecké aliance. Delegation byla vedena Angličanem Anthonym Sherleym a zůstala na pražském dvoře až do února 1601.²⁷⁶ Kromě Peršanů v přednosti před mantovským vyslancem stáli nuncius, španělský, benátský a toskánský vyslanec.²⁷⁷ Mantovský vyslanec na oplátku hájil svou audienci tím, že představení darů nemá sloužit k politické komunikaci, ale jako ryzí projev přátelství Vincenza Gonzagy.²⁷⁸ Navíc by Arrivabenu podle jeho slov byla audience útechou, aby si zlé jazyky nemyslely, že císař odmítá mantovského zástupce spatřit, jak se podle Arrivabeneho již v únoru údajně dělo.²⁷⁹ Svůj postoj opíral o to, že neuposlechnutím rozkazů by se dopustil zrady svého patrona, což bylo v dobových pojednáních o diplomacii často probíraným tématem z hlediska práva a etiky. Morální povinnost poslušnosti a věrnosti vůči patronovi se střetávala zároveň s přesvědčením, že by se měl diplomat přizpůsobit každé situaci. Aby nedocházelo ke kolizi těchto základních idejí ideálního diplomata, tak by patronovy instrukce měly být formulovány obecně za použití co nejméně detailů. Diplomat by tak nemohl být případně nařčen z porušení věrnosti a jeho svědomí by zároveň zůstalo čisté. Poměrně všeobecná shoda panovala v tom, že když výslovný rozkaz patrona nemohl být vyplněn anebo vyloženě znemožňoval úspěšné vykonání záležitosti, tak by se měl diplomat

---

²⁷³ TAMTÉŽ, č. 824.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, č. 812.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, č. 822.

²⁷⁶ Eliška Fučíková – James M. Bradburne – Beket Bukovinská (edd.), *Rudolf II. and Prague. The Court and the City*, London 1997, s. 568.

²⁷⁷ C. Campori - G. Campori (edd.), *Relazione*, s. 16.

²⁷⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 819, 820, 824.

²⁷⁹ TAMTÉŽ, č. 820, 824.

namísto rozkazů řídit vlastním úsudkem a svá rozhodnutí přizpůsobit okolnostem.²⁸⁰ Kdyby se proto Lelio Arrivabene podřídil císařovým rozkazům, mantovský vévoda by to jistě pochopil, obzvlášť proto, že oficiální audience, jež byla od počátku Arrivabeneho nápadem, neměla otevřít politickou komunikaci.

Lelio Arrivabene po Manerbiově prvním hovoru s Filipem Langem 2. února 1601 oznámil, že císaři tedy vyhoví, jakmile si panovník o poslání darů řekne.²⁸¹ Filip Lang mezitím vycítil příležitost, jak by si představením mantovských darů mohl získat přízeň u císaře. Druhý rozhovor Aderbaleho Manerbia s Filipem Langem byl proto veden v jiném duchu než první hovor o týden předtím. Ve Vladislavském sále mluvil Lang s Manerbiem velmi úsečně a dotazoval se jej, proč císař musí nadále čekat na své dary. Manerbio na to odpověděl, že se bude muset na to napřed zeptat mantovského vyslance, čemuž Lang naslouchal s umučeným výrazem ve tváři a slovy, že je císař poté již možná nebude chtít. Manerbio mu následně odpověděl neznámá zašifrovaná slova, aby získal čas si o rozhovoru s Langem promluvit s vyslancem Arrivabenem a Karlem z Lichtenštejna. Lichtenštejn se proto zeptal císaře, zda je pravda, že císař již o mantovské obrazy a koně nemá zájem, což císař vyvrátil; Lichtenštejn tak potvrdil, že druhý rozhovor s Langem byl pouhou jeho intrikou.²⁸² Císař však své nesympatie vůči mantovskému vyslanci vyjádřil Karlovi z Lichtenštejna slovy skrývajícími nebezpečnou hrozbu.²⁸³ Arrivabeneho dopis z 12. února 1601 však tyto dramatické informace vůbec neobsahoval a Vincenzovi Gonzagovi v něm psal, že čeká na výbor od císaře, který jej osobně požádá o poslání darů.²⁸⁴ Na císařův příkaz údajně stále čekal ještě 25. února 1601.²⁸⁵ V dopise z 23. února 1601 z mantovského dvora psali Arrivabenemu, že se jeho chování přiči novým vévodovým rozkazům.²⁸⁶ Dne 26. února tak Lelio Arrivabene císaři poslal obrazy kromě koní, které musel poslat až v průběhu března kvůli zranění jednoho z nich.²⁸⁷

Osobní konflikt mezi mantovským vyslancem Leliem Arrivabenem a sekretářem Manerbiem se vystupňoval v bipolaritu mantovské ambasády. Protiřečící informace v dopisech, nedostatečná spolupráce a neplnění rozkazů spěly k újmě reputace Vincenza Gonzagy a sabotování jeho politických zájmů, proto se k tomu 9. března 1601 vyjádřil jak

---

²⁸⁰ D. Fedele, *La naissance*, s. 713-717.

²⁸¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 826.

²⁸² TAMTÉŽ, č. 828.

²⁸³ TAMTÉŽ, č. 828: „... císař řekl, že ty obrazy a koně moc rád přijme. Tak jako tak se ale podřídí vůli pana vyslance, což dodal sám pro sebe.“

²⁸⁴ TAMTÉŽ, č. 827.

²⁸⁵ TAMTÉŽ, č. 827.

²⁸⁶ TAMTÉŽ, č. 824: „... věřím, že bez námitek necháte záležitost dospět ke konci...“

²⁸⁷ TAMTÉŽ, č. 830.

Manerbiovi, tak Arrivabenemu.²⁸⁸ Po zbytek Arrivabeneho působení v Praze se v dopisech již žádná tak velká krize mezi kolegy neobjevila a pokud ke chladnému přehlížení docházelo, nemanifestovalo se to na průběhu politických záležitostí.

Císař svou konečnou averzi vůči Leliovi Arrivabenemu taktně sdělil Vincenzovi Gonzagovi prostřednictvím Filipa Langa v únoru 1602 vyjádřením svých sympatií vstříc vyslancovi Federicovi Gonzagovi, který se do Prahy dostavil na zvláštní misi.²⁸⁹ Ve dvorské společnosti byla očividně velmi vnímaná, protože Federico Gonzaga obdržel audienci u císaře, přestože na ni z hlediska přednosti neměl právo.²⁹⁰ Mantovskému vévodovi tak bylo jasné, že Arrivabeneho netrpělivá povaha byla neslučitelná s pomalými postupy pražského dvora a namísto užitečného prosazování jeho politických záležitostí mu nemohl být k užítku. Konečnou bilancí hraběte Lelia Arrivabeneho za dva roky jeho působení bylo, že mu Rudolf audienci neudělil ani jednou, a paradoxně proto, že po ni příliš toužil. Arrivabene postrádal základní vlastnosti dobrého diplomata. Nebyl schopen se dostatečně přizpůsobit zvykům a povaze hostitele, pročež přišel o jeho dobrou vůli jej vyslyšet. Vyslanec se tak stal neužitečným. Postrádal totiž umírněnost, ctnost ovládnout své vášně a sebe samotného. Namísto toho působil jako člověk horkokrevný a se skrytým úmyslem, pročež ztratil důvěru dvora.²⁹¹ Jeho jednání však nebylo to samé, co zrada patrona. Porušení věrnosti se podle pojednání o diplomacii zásadně lišilo od Arrivabeneho prosté nedbalosti a nepozornosti.²⁹² K odjezdu Lelia Arrivabeneho ze dvora v červnu 1602 nakonec Aderbalemu Manerbiovi pogrataloval i mantovský kancléř Annibale Chieppio.²⁹³

1.6.2 Manerbiův vztah s Hansem von Aachenem

Hans von Aachen mohl hrát alespoň v letech 1604 až 1605 významnou roli ve zprostředkování komunikace s císařem. Vincenzo Gonzaga se jej přirozeně pokoušel začlenit do své klientelské sítě. To však nebylo vůbec jednoduché. Poprvé se mohl mantovský vévoda doslechnout v roce 1600 o Hansi von Aachenovi, když obraz darovaný Vincenzem Gonzagou

---

²⁸⁸ TAMTÉŽ, č. 828.

²⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 863: „... císař je velmi spokojený s mantovským vyslanectvím a jejími způsoby a také říká, že pokud má vévoda do Prahy někdy poslat vyslance, tak Federico Gonzaga mu bude milý, protože ho již déle zná a má rád.“

²⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 863: „... nuncius a španělský vyslanec se mrzí nad řečenou audiencí, kterou sami dosud neobdrželi. Barvitijs po zvážení řekl, že císař ji neměl udělit panu Federicovi, pokud ji napřed neudělil jim dvěma...“

²⁹¹ D. Fedele, *La naissance*, s. 696-700.

²⁹² TAMTÉŽ, s. 702-703.

²⁹³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 879: „... mám radost, že nyní po odjezdu hraběte Lelia můžete pokračovat ve službě s větší spokojeností, než kterou jste doposud vykazoval...“

u císaře označil za špatně provedenou kopii, čemuž císař zpočátku uvěřil a což okomentoval sprostým slovem, jak také Aachen zevrubně vylíčil k pobouření Aderbaleho Manerbia.²⁹⁴ Manerbio při té příležitosti mantovského vévodu ujistil, že Aachenovi náležitě odpověděl. Záměrně však nerozebíral, jakým způsobem jeho čest ubránil. Vyslanci neměli ve zvyku zmiňovat násilí, ani neovladatelné výbuchy emocí. Museli vždy svému patronovi prezentovat schopnost udržet pod kontrolou jak sebe, tak celou situaci.²⁹⁵

Tato v krátké době vyřešená aféra Vincenzovi Gonzagovi mohla utkvět v paměti, když si během Aachenova mantovského pobytu uvědomil příležitost, kterou představovala osoba oblíbeného malíře, s nímž císař v soukromí císařských komnat pravidelně hovořil a jehož názorům naslouchal.²⁹⁶ Vincenzo Gonzaga proto 26. listopadu 1603 po odjezdu Hanse von Aachena přikázal Manerbiovi, o jehož averzi vůči malíři měl jisté tušení, aby se s ním bezprostředně po jeho návratu do Prahy spřátelil, poněvadž Aachen vévodovi slíbil zprostředkovávat komunikaci s císařem a zastávat se jeho politických záměrů. Aachenovo přátelství si měl Manerbio získat vlídným zacházením a neustálým přísunem přátelských darů.²⁹⁷

Aderbale Manerbio se pokoušel osobní rozdíly mezi ním a malířem překlenout, anebo se tak alespoň mantovskému vévodovi prezentoval. Jak ale dále vyplývalo z Manerbiových dopisů, tak neúspěšné pokusy se s Hansem von Aachenem spřátelit dával za vinu Aachenovi. Když 26. listopadu 1603 napsal Vincenzo Gonzaga instrukce, aby se Manerbio spřátelil s Aachenem, svěřil dopis Aachenovi v domnění, že po svém příjezdu do Prahy sám vyhledá Manerbia a dopis mu předá. Tím by se naskytlá příležitost, jak oba přirozeným a nenuceným způsobem spřátelit.²⁹⁸

Již 29. prosince 1603 dorazil Hans von Aachen do Prahy, ale Manerbia nenavštívil. O tom, co Aachen líčil císaři o svém mantovském pobytu, se však Manerbio dozvěděl

---

²⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 883.

²⁹⁵ I. Lazzarini, Communication, s. 201.

²⁹⁶ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 966: „Hans von Aachen se stále nachází na dvoře. Postaráme se o to, aby nás opustil v naprosté spokojenosti...“; 972: „Vévoda posílá s tímto kurýrem i německého císařova malíře von Aachena, velikého císařova důvěrníka, s nímž denně jedná. Píše se Manerbiovi, kterému ten německý malíř veze vévodův dopis, aby s ním Manerbio navázal úzké přátelství, aby se tak ve všech vévodových záležitostech dalo spolehnout na Aachenovo vyřizování pochůzek a nesení dopisů či lístků dle potřeby vévodových záležitostí, protože onen pán se nabídl a zaslíbil do vévodových služeb.“

²⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 972: „Jelikož víme, jak moc je Aachen blízký císaři a má neustálé pohodlí jednat s císařem ve velké důvěrnosti, tak jsme s ním v příležitosti jeho pobytu dlouze jednali. A on mi slíbil, že bude posílat při každé příležitosti vlídnou korespondenci, a že bude v případě potřeby jednat v našem zájmu jak vlastními slovy, tak předáváním dopisů a našich či vašich lístků ... A tudíž chceme, abyste i vy se s ním pro podobné potřeby nejen seznámil, ale také vlídně zacházel... Postarejte se o to, aby nám napořád zůstal vřele nakloněn tím, že mu budete pořád dávat různé nabídky přátelství.“

²⁹⁸ TAMTÉŽ, č. 972: „...a abyste měli dobrou příležitost se jeden se druhým seznámit, zdálo se nám jako dobrý nápad, že on bude tím, kdo vám přinese náš dopis...“

zprostředkovaně od Filipa Langa.²⁹⁹ Aachen totiž nevykonal vše, co vévodovi slíbil, což dalo Manerbiovi zadostiučinění v tom, že se ohledně Aachenově malé důvěryhodnosti příliš nemýlil.³⁰⁰ Aderbale Manerbio netušil nic o příkazu sprátnit se s Aachenem až do 5. ledna 1604, kdy mu dopis doručil jeden z Aachenových žáků. Na znění Vincenzova dopisu Manerbio reagoval ironickou poznámkou na malířův účet.³⁰¹ Když si s odstupem dvou týdnů dokázal sestavit názor na situaci okolo Aachena, tak byl ve svých úsudcích ráznější, protože se vévodův příkaz opravdu pokoušel splnit.³⁰² Hans von Aachen naopak připisoval vinu Manerbiovi. V dopise z 5. dubna Vincenza Gonzagu ujišťoval o své věrné a oddané službě a také si postěžoval, že dosud mu Manerbio nevyřídil žádný vévodův příkaz a že teprve nyní mu Manerbio předal Vincenzův tři měsíce starý dopis.³⁰³ Na začátku června však Aderbale Manerbio psal, že Aachen za ním dosud ještě vůbec nezašel.³⁰⁴

Interakce Manerbia s Aachenem byly čistě formální a zdaleka se neblížily důvěrnému rozhovoru. Jak Manerbio zdůrazňoval, tak Aachen s ním mluvil v hádankách, které poté odmítal vysvětlit, což nejvíce svědčí o diplomatově neschopnosti si s malířem porozumět. Manerbio se s Aachenem setkal teprve 8. února, protože jej za ním poslal císař. Malíř věřil, že ztratil náklonnost Vincenza Gonzagy, poněvadž mu po Manerbiovi nebyl poslán žádný příkaz. Manerbio mu na to odpověděl, že se po něm mnohokrát sháněl minulý měsíc u něj doma, ale nikdy ho tam nezastihl, tudíž nechápal, na čem se jeho obavy zakládají. Aachen dále řekl, že se mu donesly takové zvěsti, které navzdory Manerbioovým četným prosbám dále nerozvedl. Manerbio se domníval, že šlo o intriku Filipa Langa, jenž se pokoušel Aachena odlákat od mantovského vévody, čímž by byl Lang mnohem potřebnější.³⁰⁵

Svůj názor na využití služeb Filipa Langa a Hanse von Aachena dal najevo Manerbio již 12. ledna 1604. Jejich rivalita byla taková, že se správně domníval, že se bude promítat v plnění mantovských politických záležitostí, protože si budou své činy navzájem kazit.³⁰⁶ Tehdejší měsíce Manerbio vskutku neměl žádný pádný důvod, proč Langovi důvěřovat.³⁰⁷

---

²⁹⁹ TAMTÉŽ, č. 966.

³⁰⁰ Kromě dopisu Aachen také zanechal v Mantově dva obrazy, které mu svěřil Vincenzo Gonzaga, aby je jeho jménem představil císaři. K tomu TAMTÉŽ, č. 969, 999.

³⁰¹ TAMTÉŽ, č. 908: „S největší svědomitostí mi odevzdal po svém žákovi váš dopis již po 11 dnech od svého návratu...“

³⁰² TAMTÉŽ, č. 972: „Nikdy jsem Aachena neviděl, přestože jsem byl v jeho domě dvacetkrát, ale on ani jednou. A co víc, teprve po 12 či více dnech, kdy se vrátil, mi poslal váš dopis, pročez si dokážete představit, co to je za člověka...“

³⁰³ TAMTÉŽ, č. 987.

³⁰⁴ TAMTÉŽ, č. 994.

³⁰⁵ TAMTÉŽ, č. 975.

³⁰⁶ TAMTÉŽ, č. 970.

³⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 974, 975.

Další příležitost splnit Vincenzův příkaz se Aderbale Manerbiovi naskytla v květnu. Hans von Aachen dal Manerbiovi vědět, že s ním potřebuje mluvit o vévodových záležitostech. Manerbio jej proto pozval k sobě na večeři. Aby se neřeklo, že vynakládá malou námahu, tak zakoupil dary, které měl v úmyslu mu během večeře představit.³⁰⁸ Aachen se však na večeři nedostavil. Večer po někom vzkázal, že mu císař nedovolil opustit císařské komnaty. Příští den ale Manerbio Aachena vyhledal, aby mu sdělil to, proč se s ním chtěl původně setkat. I při této příležitosti promluvil záhadně. Podle Aachena mantovského vévodu zradil někdo, komu vévoda důvěřuje. To však Manerbiovi odmítal vysvětlit.³⁰⁹ Manerbio ve svém dopise následně zpochybnil upřímnost Aachenových příslibů věrných služeb Vincenzovi Gonzagovi.³¹⁰

Pro Aderbaleho Manerbia se zdánlivě jednoduchý úkol sprátelit s císařským malířem ukázal být nesplnitelným. Ne tolik kvůli jejich slovní potyčce roku 1600, ale spíše kvůli rivalitě Aachena s Filipem Langem o místo oblíbence u císaře. Ještě před Aachenovým odjezdem do Itálie upadl nic netušící Manerbio do sítě intrik, které oba sprádali s úmyslem toho druhého zničit. V červnu 1603 informoval Manerbio mantovského vévodu o Aachenově mravní zkaženosti.³¹¹ Tato zpráva pocházela zajisté od Filipa Langa, jemuž Aderbale Manerbio lehce uvěřil.³¹² Jak Manerbioův současník a sekretář Panfilo Persico varoval ostatní sekretáře, tak povolit ostražitost při jednání a nechat se obelhat si může dovolit jedině rolník anebo nezkušený mladík. Jeho radou však bylo, že zkušený člověk vždy upřednostní jednání s nečestnými lidmi, které zná, namísto zdánlivě ctnostných, ale neznámých lidí.³¹³ Manerbio se zajisté dopustil chyby, neboť v praxi vyslance bylo nezbytné si informace ověřovat, pokud pocházely z pochybných zdrojů.³¹⁴ Aderbale Manerbio však Langův názor na Aachena nekriticky přijmul za svůj, jelikož na rozdíl od Vincenza Gonzagy nezapomněl na svůj střet s Aachenem před třemi lety, jenž stál na počátku hlubokých osobních rozdílů mezi rezidentem Manerbiem a malířem Aachenem.

---

³⁰⁸ TAMTÉŽ, č. 991, 992.

³⁰⁹ TAMTÉŽ, č. 993: „... před 8 dny mě nechal utratit přes 10 tolarů za večeři, na kterou nepřišel, protože (jak mi dal sdělit) mu císař nedovolil odejít: potkal jsem ho každopádně následující den a postaral se o to aby mi řekl věci, které se týkají vašich zájmů, a on, rozmarný malíř, snad již litoval toho, co uvedl do pohybu. Nechtěl mi říct nic jiného, než že jste byl zrazen osobou, které důvěřujete.“

³¹⁰ TAMTÉŽ, č. 993: „... pomyslel jsem nad tím, že bych využil Aachena, ale protože je Vlám, tak se nemohu rozhodnout...“

³¹¹ TAMTÉŽ, č. 941: „... dozvídám se, že Aachen není ani upřímný, ani věrný, a mohl by být zkažen lidmi, kteří si nepřejí, aby ke sňatku došlo.“

³¹² V tehdejších měsících s Filipem Langem Manerbio výjimečně dobře vycházel. K tomu TAMTÉŽ, č. 941: „... Lang může silně ovlivnit tuto záležitost, proto si ho velmi předcházím...“

³¹³ P. Persico, *Del segretario*, s. 59.

³¹⁴ I. Lazzarini, *Communication*, s. 79.

Po pokusu Filipa Langa očernit Hanse von Aachena byl na řadě Aachen. V březnu roku 1604 využil Manerbioův dopis z června 1603, v němž Manerbio na základě Langových informací pomlouval Aachena, aby u císaře uvedl Langa v nemilost. Kopii dopisu si opatřil neznámým způsobem, ačkoliv je možné, že Aachen spolupracoval s Marií Pernštejskou de Lara, kterou velmi často navštěvoval.³¹⁵ Třebaže falšování, otvírání a kopírování cizích dopisů bylo Manerbiovi důvěrně známé, cítil se velmi obelhán a obával se, že pokud se soupeření Aachena s Langem obrátí proti němu, tak již nebude na pražském dvoře mantovskému vévodovi k užítku.³¹⁶ Sekretáři bylo kladeno neustále na paměť, aby se vyhýbal potížím plynoucím ze zcizení dopisu. Sběr informací od špionáže dělila velmi tenká hranice, a pro tyto účely byli kurýři jak přepadávání, tak podpláceni. Sekretář by měl proto buď využít šifer, anebo se plně vyvarovat otevřených urážek, které by mohly být zneužity proti němu, což by mohlo mít za následek kompromitaci diplomatické mise a patrona.³¹⁷

Velmi rozrušen byl přirozeně Filip Lang, který Manerbiovi předal dopis do Mantovy, v němž prosil Vincenza Gonzagu, aby se pro příště vyvarovali podobných nepříjemností. Vincenzova odpověď naznačuje, že k přepsání dopisu mohlo dojít v Praze anebo po cestě.³¹⁸ Intrika Aachenovi nevyšla, poněvadž nebyl schopen získat originál dopisu, jemuž by císař mohl důvěřovat.³¹⁹ Je však dost možné, že právě tato záležitost vedla Filipa Langa k tomu, aby se postupně stále méně a méně nabízel pro zprostředkování kontaktu s císařem.

---

³¹⁵ Marie Pernštejská de Lara se na konci února Manerbiovi svěřovala o velice nelichotivém způsobu, jak se Lang o Manerbiovi vyjadřuje: „*V pátek večer jsem rozmlouval s donou Marií a poté, co se zeptala, zda jsem měl audienci u císaře, na což jsem odpověděl že ne, mi odpověděla, že Lang je zlý a lže o tom i onom, a že se pak tím chlubí před císařem, jak jí to řekl v důvěrnosti Aachen, a že obzvláště já byl terčem Langových žertů, které císaři přišly zábavné...*“ . K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 979.

³¹⁶ TAMTÉŽ, č. 982: „*Aachen se nechal slyšet, že má jisté dopisy, které jsem napsal a adresoval vám, ve kterých ho pomlouvám, jak jsem vám uctivě napsal již před 2 týdny. Nyní jsem této věci přišel na kloub: ... Když dorazil Aachen do Innsbrucku, tak mu byl ukázán (jak sám povídá) můj přímý dopis vám, který jste poslal své sestře... Aachen, jak alespoň říká, ten dopis viděl, nechal si pořídit kopii, kterou císaři neukázal pro nic jiného, než aby zničil Langa, ale jelikož císař dostatečně nevěří kopii, tak se pokoušel získat originál. Ale Unterpergher mu v odpověď odepsal, že mu jej nemůže dát a ponoukal ho, aby na svůj plán zapomněl. Což malíř udělat nechce a snaží se originál dopisu získat všemi prostředky a využít pro to císařových pravomocí. Unterpergherův dopis četla dona Marie spolu s kopií mého dopisu: co se mě týče, tak pochybuji že by Vám tato záležitost prospěla. Kdyby císař kvůli tomu dopisu měl změnit svou dobrou vůli vůči mně ve špatnou, nebyl bych vám více platný pro službu na tomto dvoře...*“

³¹⁷ D. Fedele, *La naissance*, s. 584.

³¹⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 985: „*... slyšel jsem dopodrobna o události okolo dopisu, který se v podobě kopie ocitl v rukách císařova malíře Aachena. A jistě bych nikdy neuvěřil, že nebudu moci jednat v nejvyšší důvěrnosti s někým mně tak blízkým, jako je má sestra, zvláště ve věcech, kdy jde více o její než o můj prospěch. Originál dopisu odtud nikdy neodešel, a tak nemusíte pochybovat o tom, že by byl někým spatřen, anebo že by se měl někde vynořit. Mrzí mě velmi znechucení, které z toho pocítujete, a že nemám okamžitou příležitost potrestat toho, kdo mě a dokonce mou sestru takto vážně obelhal...*“

³¹⁹ TAMTÉŽ, č. 989.

Poslední příležitost, kdy Manerbio osobně jednal s Hansem von Aachenem, bylo v zájmu mantovského dvorního architekta Filipa Maria Vianiho na začátku roku 1605. Aachen předtím, než opouštěl mantovský dvůr roku 1603, zanechal v architektovcích rukách dvě sochy k zaslání do Prahy, za což mu slíbil 200 florénů, aniž by je následně architektovi byly dány. I tehdy bylo složité se s ním setkat, poněvadž se Aachen Manerbiovi vyhýbal, pročež Manerbio usoudil, že bude nejlepší mu zaslat účet.³²⁰

1.6.3 V cizí zemi

Základní podmínkou úspěšné mise mantovských vyslanců bylo se co nejlépe přizpůsobit zvykům cizího národa, který navzdory multietnickému složení císařského dvora zobecňovali ve svých dopisech jako německý. Německým zvyklostem uzpůsobili podobu darů, chování, ale i vlastní účast na společenských zábavách. Zároveň však neopomínali dávat sebevědomě najevo, odkud pocházejí. Ideálně měli jako italští diplomaté překypovat proslulou italskou dvorností a elegantním odíváním.³²¹

Užitečnou, ale nepovinnou výbavou diplomata byla znalost jazyka dvora, kam byl vyslán. Diplomaté a literáti byli svou schopností dorozumívat se mnoha jazyky obecně známi.³²² Avšak nic nenasvědčuje tomu, že by Aderbale Manerbio německy uměl. Aderbale Manerbio Vincenzovi Gonzagovi při jedné příležitosti vyložil význam slova *Frommer*, kterým císař popsal zbožnost mantovského vévody, velice zvláště.³²³ Jazyk pro Manerbia byl základním kritériem, jak si vybíral kontakty a přátele na pražském dvoře a ke kterým obchodníkům v Praze chodil. Jeho manželka Anna Kořenská z Terešova s ním nejpravděpodobněji také mluvila italsky. Její znalost italštiny dokládají italsky psané dopisy v Archivu Gonzagů v Mantově. Pokud německy Manerbio neuměl, tak s dvořany neovládajícími italštinu se nejpravděpodobněji domluvil latinou, jejíž znalost byla mezi urozenými relativně rozšířena.³²⁴ Když musel dvořany nemluvicí italsky navštěvovat, činil tak z nutnosti a značně nerad. Možná tomu tak bylo v případě lantkraběte Jiřího Ludvíka z Leuchtenberka.³²⁵

Diplomat se měl ideálně před svou cestou na cizí dvůr obeznámit se zvyky a povahou obyvatel hostitelského dvora. Nejvíce si ale vystačil se stereotypy založenými na generačně

---

³²⁰ TAMTÉŽ, č. 1015.

³²¹ D. Fedele, *La naissance*, s. 697.

³²² Peter Burke, *Languages and Communities in Early Modern Europe*, Cambridge 2004, s. 113-114.

³²³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 954: „... navíc mi Lang pověděl, že císař mu řekl tato formální slova, zatímco stál ve studiu či v kabinetu, kam ukládá ty nejvácnější věci, a držel v ruce kamej: „jistě, že vévoda ist *Frommer* (což je jedno slovo pro *buono, gentile, amorevole a cortese*). Miluji ho, jak nejvíce to lze. Je z naší německé a poctivé krve.“...“. *Fromm* znamená zbožný.

³²⁴ P. Burke, *Languages*, s. 45-47.

³²⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 977.

přenášených a zjednodušených schématech či klišé.³²⁶ Podle pojednání o diplomacii sehrával stereotyp také roli v diskuzi o správném výběru vyslance. Na území Římsko-německé říše měl být vyslán diplomat věrný závazkům a slibům pro pověstnou německou koherenci mezi slovy a činy.³²⁷ Mantovští vyslanci však pověstnou koherenci mezi činy a slovy nejvíce znali pod pojmem pomstychtivost. Té se často obávali ze strany dvořanů, jimž slíbili dar, jehož doručení do Prahy se protahovalo.³²⁸ Kritický pohled na Němce neměl pouze Manerbio, ale také jiní lidé ve službách mantovského vévody.³²⁹

Za německý národ Manerbio považoval osoby z oblastí na sever od Alp, se kterými se mohl střetávat během svých studií v Pavii. V matrice tamní Natio Germanica byli zapisováni lidé mluvící německy. Přirozeně mezi ně patřili Češi, Moravané i Uhři. Ze studijních let se mohl Manerbio setkat osobně či spíše z doslechu s Němcem nedůvěryhodným a pomstychtivým, ctižádnostivým, zkorumpovaným či opovážlivým.³³⁰ Tomu odpovídala jeho chaotická vidina pražského dvora zejména v pozdních letech Rudolfovy vlády, jemuž za naprosté absence císařské autority vévodili pletichařící a zkorumpovaní dvořané.³³¹ Archetyp drzého, zkorumpovaného a hamižného dvořana ztělesňoval Filip Lang.³³² Charakter pražského dvořana popisoval Manerbio na příkladu synovce Rudolfa Koraduze, jenž si od Manerbia vypůjčil čabraku, aniž by mu ji vrátil, a Manerbiovy kurtoazní způsoby mu bránily, aby si o ni sám řekl. Za dva měsíce si nakonec koupil novou, protože svou čabraku uviděl přehozenou přes hrazení projíždějícího kočáru Rudolfa Koraduze.³³³ O Vláměch se Manerbio

---

³²⁶ M. Bakeš, *Diplomatem*, s. 171-173; Justin Stagl, *A History of Curiosity*, Chur 1995, s. 95-110; Chloe Gard, *Pleasure and Guilt on the Grand Tour*, Manchester 1999, s. 1-39.

³²⁷ D. Fedele, *La naissance*, s. 697.

³²⁸ TAMTÉŽ, č. 643.

³²⁹ TAMTÉŽ, č. 493: „Nevěřím, že by existoval zaujatější národ. Zdejší řemeslníci naprosto postrádají diskrétnost a nedbají na porušení slova. Nabídnou za deset, pak odjedou, a když přijedou, tak chtějí za dvanáct a víc. A také zboží odmítají dát...“; 536: „...Je pravda, že pokladny se po německém způsobu jako v jeho případě nemají ve zvyku používat, a tak se mu darované arkebuzy nekonečně líbily...“

³³⁰ TAMTÉŽ, č. 643, 716, 906, 1033.

³³¹ TAMTÉŽ, č. 907: „... žasnou nad onou troufalostí, ba opovážlivostí (Langa), jehož příčinou není nikdo jiný než císař, protože je zamčený a zavírá oči nad tím, co se děje kolem. A především proto, že přenechal veškerou autoritu jemu...“; 1015: „... zde se postupuje velmi obezřetně a vždy se pletichaří. To kvůli jeho pánovi, jenž se stáhl do ústraní...“; 1019: „... divil jsem se a měl pochybnosti, že skříňka byla otevřena a portrét spatřen, možná v zájmu tohoto zkaženého světa... Jelikož jsem vzal v úvahu, že na tomto dvoře je zvykem občas někoho zradit, a že některá knížata (jejichž jména neznám) usilují o to, aby se jejich dcery staly císařovnou, mohla někoho uplatit, a jelikož je možné z okamžiku na okamžik přitáhnout nevráživé pohledy či učinit nějakou jinou chybu...“; 1043, 1054, 1067: „... Na tomto zatraceném dvoře, semeništi neřesti, ...“

³³² TAMTÉŽ, č. 911: „... pan Lang, který žije a jedná dle současných způsobů dvora, mě zpovídal, zda ho vévoda počítá psacím stolkem...“; 1069: „Giulio Foligni ... odjel včera ráno od dvora ...vrací se velmi spokojený, protože od ... dostal velký zlatý řetěz s medailí s podobiznou císaře, ... od ... dostal nádhernou medaili, uvnitř které jsou malé hodiny, a od ... stříbrný pozlacený pohár. Od Langa však nic, což mě nepřekvapuje...“; 1071: „Filip Lang si na fasádě své zahrady mimo hradby Prahy nechal namalovat pohádku od Esopa s čápem, který vyndává vlkovi z úst kost, za což mu vlk ukousne hlavu, s mottem hlásajícím ‚ingratis servire nefas‘.“

³³³ TAMTÉŽ, č. 898: „Synovec Rudolfa Koraduze před třemi týdny poslal si ode mě vypůjčit čabraku, a od té doby ji nevrátil, tudíž při pomyšlení o ni požádat se více stydím já, než se stydí on za to, že mi ji nevrátil... Bože!

vyjadřoval podobně negativně, myslel tím však na malíře Hanse von Aachena, kterého shledával líným a nedůvěryhodným.³³⁴ Zcela v protikladu bylo vychvalování německého dvořana, které znělo vzhledem k malému výskytu velice neobvykle. Když Aderbale Manerbio vychvaloval Vincenzovi Gonzagovi synovce Pavla Garzweilera, zdůrazňoval jeho dokonalé ovládnutí italského jazyka, krásný vzhled, noblesní chování a způsoby, mezi něž řadil jeho neobyčejnou skromnost.³³⁵

Popis pozitivních a negativních národních vlastností v Manerbiových dopisech samozřejmě neodrážel objektivní realitu na pražském dvoře tolik jako spíše očekávané stereotypy odvezené z Itálie, jež mu předem ovlivnily jeho vnímání skutečnosti. Renesanční humanisté s notnou dávkou anachronismu přebírali stereotypy již od antických autorů jako byli Tacitus, Strabón či Julius Caesar, popisujících kulturní propast mezi nositeli civilizace a barbarskými národy.³³⁶ Úvahy o povaze různých národů byly ovlivněny v renesanci velmi rozšířenou teorií geohumoralismu, podle které vlastnosti různých národů určoval vliv lokálního klimatu na rozložení čtyř tekutin tvořících tělesnou skladbu člověka.³³⁷ Obecné stereotypy představovaly jednoduchý prostředek, jakým mohl Ital v cizí zemi potvrzovat svou identitu. Národní identita v raném novověku existovala po boku mnoha dalších kolektivních identit jako například identit náboženského, sociálního, klientelského, etnického, rodinného, genderového či cechovního typu.³³⁸ Také Pierre Bergeron věřil, že vlastnosti každého národa vyplývají z daného podnebí a specifického rozložení nebe, země a vody. Kvůli středoevropskému klimatu se podle něj Němci lišili od středomořských Italů, Španělů a Francouzů svou prudkostí, umíněností a neschopností snést jakékoliv těžkosti, průtahy či odříkání.³³⁹ Dopisy Aderbaleho Manerbia tuto německou povahu zdánlivě potvrzují ne proto, že by šlo o plody objektivního pozorování, ale protože německou povahu takto chtěl vidět. Nejvíce zprávy tohoto typu svědčily o Manerbiově frustraci, kterou během určitého momentu zakusil.

Spas mou duši, přítel mi nikdy nevrátil čabraku ... pořídil jsem si novou čabraku vzhledem k tomu, že tu svou jsem od urozeného mladíka již nedostal. Uviděl jsem ji ale na den svatého Štěpána v kočáře jeho strýce přehozenou přes hrazení... takových dvorných způsobů se zde užívá...

³³⁴ TAMTÉŽ, č. 908, 970, 972, 993: „...Pomýšlel jsem nad tím, že bych mu tu záležitost svěřil, ale protože je Vlám, tak se nemohu rozhodnout...“

³³⁵ TAMTÉŽ, č. 785.

³³⁶ Caspar Hirschi, *The Origins of Nationalism. An Alternative History from Ancient Rome to Early Modern Germany*, Cambridge 2012.

³³⁷ Ian F. MacInnes, *Altering a Race of Jades: Horse-Breeding and Geohumoralism in Shakespeare*, in: Karl Enekel - Elspeth Graham - Peter Edwards (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden 2011, s. 175-188.

³³⁸ Peter Burke, *The Art of Conversation*, Cambridge 1993.

³³⁹ E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 88.

S českým prostředím se Aderbale Manerbio nedokázal sžít již jen proto, že byl na Apeninském poloostrově dosud zvyklý na zcela jiné náboženské poměry. Byl hluboce věřící katolík a do kacířské země se nevydal nevyzbrojen. Do Prahy si odvezl relikvie dvou očí a dvou prsou zakoupených u Žida Šalamouna di Bassani při nákupu potřeb pro svůj odjezd z Mantovy.³⁴⁰ Pravděpodobně si pro sebe relikvie opatřoval i na pražském trhu.³⁴¹ Jeho sbírku relikvií mu rozšířil i Giovanni Battista Ruffini, když mu poslal relikvie ze Svaté země. Pro olivovou ratolest z Jeruzaléma nechal Ruffini vyrobit relikviář a doprovodil ho dvěma křížky z cenného kovu.³⁴² Z náboženského hlediska vykazoval Manerbio značnou flexibilitu a nečinilo mu přílišné potíže jednat také s nekatolíky, pokud ovšem mluvili italsky. Mezi nimi byli například kupec Michal Pešon či Jan Rudolf Trčka s Marií Magdalenou Trčkovou. O spásu své duše dbal návštěvami svého zpovědníka. Příležitostně jej ovšem využil k získání jak relikvií, tak informací.³⁴³

1.6.4 Přátelé

V korespondenci Aderbaleho Manerbia lze vyhledat několik přátel a rodinných známých, se kterými sdílel minulé zážitky či vášně pro literární projev. Dopisoval si s intelektuály a literáty Scipionem Bargaglim³⁴⁴ a Antonínem Beffou Negrinim,³⁴⁵ které pojila podpora mecenáše Kryštofa Castiglioneho.³⁴⁶ Sám Aderbale Manerbio byl básníkem. Na začátku roku 1596 dal Antonínovi Beffovi Negrinimu vědět, že by chtěl složit sonet na téma jedné z jeho

---

³⁴⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 567.

³⁴¹ TAMTÉŽ, č. 817, 823, 834.

³⁴² TAMTÉŽ, č. 658.

³⁴³ TAMTÉŽ, č. 817, 970.

³⁴⁴ Scipione Bargagli (1540-1612) byl známý literát ze Sieny, jehož reputace překročila hranice města. V zahraničí byla proslulá jeho sbírka erbovních hesel *Delle imprese* vytištěná prvně v Sieně roku 1578 a poté s dodatky publikovaná v Benátkách v letech 1589 a 1594. Od roku 1593 byl členem benátské Akademie. Toho samého roku jej Rudolf II. povýšil do rytířského stavu a udělil mu privilegium si erb ozdobit dvouhlavou orlicí. K tomu https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-bargagli_%28Dizionario-Biografico%29/

³⁴⁵ Antonín Beffa Negrini (1530-1602) byl literátem a juristou ze starého rodu Beffa Negrini z Asoly, kde se také narodil. Od roku 1569 až do své smrti zastupoval úřední funkce jménem mantovských Gonzagů ve městě Piubega vzdáleném od Mantovy 20 kilometrů. Byl také tvůrcem historických děl, avšak málo z nich se dodnes dochovalo. Měl úzké vztahy s rodem Castiglione, jejichž příkrášenou historii sepsal v dochovaném oslavném spise *Elogi storici di alcuni personaggi della famiglia Castigliona* vydaném posmrtně roku 1606 v Mantově. K tomu Mario Castagna-Valerio Predari (edd.), *Stemmario mantovano I*, Montichiari 1991, s. 108–111.

³⁴⁶ Kryštof Castiglione (datum neznámé - 1605) pocházel z rodu původem z Milána. Byl druhorozeným synem Kamila Castiglione, jenž se ve službách Karla V. účastnil bojů v Itálii, Německu a Flander. Dědem Kryštofa Castiglione byl slavný autor knihy Dvořana Baldassara Castiglione. Společně s bratrem Baldassarem držel monferratská léna Berzano a Cimena del Monferrato udělená Vilémem Gonzagou. Roku 1588 byl Vincenzem Gonzagou jmenován nejvyšším štolbou. Spolu s ním se účastnil uherské výpravy roku 1597. Od roku 1602 až do své smrti byl guvernérem Monferratu. Vzal si Flaminiu Bonarelli, s níž nezplodil žádné potomky. K tomu Pompeo Litta, *Famiglie celebri di Italia. Castiglioni di Milano*, (rukopis), s. 5; <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452273n/f5.item.zoom>

elogií, na kterých Beffa Negrini pracoval po celá devadesátá léta až do své smrti.³⁴⁷ Beffa Negrini vsutku do svého spisu přiložil italsky psanou báseň Aderbaleho Manerbia oslavující Kamila Castiglioneho, jenž zemřel roku 1598.³⁴⁸ Že se literáti Scipione Bargagli, Antonín Beffa Negrini a Aderbale Manerbio navzájem znali, dokazuje Bargagliho báseň opěvující Negriniho ve zmíněném spise.³⁴⁹ Jako autor italských veršů se Manerbio objevil také v knize slezského humanisty a dvorského válečného rady Hieronyma Arconata.³⁵⁰ Mantovskému příteli Gasparovi Cavagnarimu poslal Manerbio svůj sonet, ale z neznámého důvodu si přál zůstat anonymní.³⁵¹ Cavagnari mu na jeho přání zaslal do Prahy verše od Gellia Bernardina Marmitty, které se nacházely mezi Manerbiovy knihami v Mantově.³⁵² Cavagnari Manerbiovi kromě toho pomohl prodat jeho domácí vybavení v Mantově a vysvětlit u mantovských sekretářů účet, který podle nich Manerbio špatně vypočetl, aby zpronevěřil finance.³⁵³ S Manerbiovou tvorbou byl dobře seznámen také Curzio Picchena, toskánský agent, humanista a Manerbioův přítel.³⁵⁴

---

³⁴⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 550.

³⁴⁸ „*O Feconda, ó famosa, ó degna, ó chiara*

Famiglia, 'quanti à noi sempre produci

Celebri Heroi? Tu di Guerrieri, & Duci,

Tu di sapienti ungua non fosti avara.

Ecco tra canti il tuo splendor rischiara

Famoso Cavalier, qual pur n'adduci:

Ma se per lui riluci,

Egli per te l'alto valor dichiara,

Questi pe'l Franco Re l'armi vestio,

A lui fu fido, & caro, il forte petto

Oppose à furor Barbaro, e'l represso.

Questi salvò le genti à lui commesse,

Esponendo se stesso: hora di Dio

Fatto campion, nel Cielo ha il suo ricetta.“ K tomu Antonio Beffa Negrini, *Elogi storici di alcuni personaggi della famiglia Castiglione*, Mantova 1606, s. 471.

³⁴⁹ A. Beffa Negrini, *Elogi*, s. 19.

³⁵⁰ Jan Martínek, *Zpráva o studiu humanistických bohémik v Rakousku*, *Folia philologica* 91, 1968, s. 303-312; Hieronymus Arconatus (1533-1599) pocházel z Löwenberku ve Slezsku a patřil mezi pražské humanistické autory. Z původně italské rodiny, studoval gymnázium ve Vratislavi, potom studia v Padově, žil 2 roky na Kréťě a procestoval západní Evropu. V letech 1579-1584 byl v císařských službách ve Vídni, v letech 1593-1597 dvorním válečným radou v Praze.

³⁵¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 578.

³⁵² TAMTÉŽ, č. 598; Gellio Bernardino Marmitta žil v druhé polovině 15. století. Krátce vyučoval na univerzitě v Parmě a později si našel podporu kancléře Francouzského království a mecenáše Guillaume de Rochefort. Byl autorem komentářů k vydáním Senekových, Terentiových a jiných děl. K tomu Ireneo Affo, *Memorie degli scrittori e letterati parmigiani III*, Parma 1791, s. 23-25.

³⁵³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 682.

³⁵⁴ TAMTÉŽ, č. 592: „... *A co dělají manerbiové múzy? Dobře vím, že nezhálejí, a očekávám, že budu někdy potěšen jejich plody...*“; diplomatická kariéra Curzia Picchena (1554-1626) u toskánské poselství byla velmi bohatá. Během sedmdesátých a osmdesátých let 16. století byl sekretářem toskánské ambasády ve Francii, v Madridu a v Praze, kde po smrti toskánské vyslance roku 1594 udržoval stálou ambasádu v chodu až do příchodu nového vyslance Cosima Conciniho roku 1596. Roku 1613 byl jmenován státním kancléřem Toskánska. K tomu [https://www.treccani.it/enciclopedia/curzio-picchena_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/curzio-picchena_(Dizionario-Biografico)/); Curzio Picchena také vyprávěl Manerbiovi o svém pobytu v Mantově. Po slyšení u mantovského vévody se spolu

Na Manerbia se obraceli přátelé se žádostí, aby na císařském dvoře prosazoval jejich zájmy.³⁵⁵ Manerbio se například postaral, aby Bargagli získal od císaře privilegium pro svou knihu.³⁵⁶ Vzhledem ke svým literárním zálibám a kontaktům bylo přirozené, že se mnozí Mantované či Italové ohledně svých proseb obraceli na Manerbia.³⁵⁷ Když Carlo Gonzaga sháněl knihy, tak se namísto svého příbuzného Federica Gonzagu obrátil na Manerbia kvůli jeho konexím na pražském trhu.³⁵⁸ Svého příbuzného pouze požádal, aby Manerbiovi jeho jménem daroval vítací číši, kterou mu měl pro tento účel navíc koupit a předat.³⁵⁹ Carlo Gonzaga také Manerbiovi jako poděkování poslal zrna melounu.³⁶⁰ Meloun symbolizoval reciprocitu přátelství. Za zrna melounu bylo pravidlem dárci na oplátku darovat jeho plody.³⁶¹ Vzácné dílo vídeňského mnicha Petra Rosenheima na pražském trhu a anglický překlad Dvořana od Baldassareho Castigliona ve Frankfurtu sháněl také pro Antonína Beffu Negriniho, pro něhož již stihl v Praze koupit Dvořana v latinském, kastilském a německém překladu.³⁶² Z historických děl pro Beffu Negriniho poslal dílo o dějinách Janova a dílo o historii rodu Habsburků.³⁶³ Pro Curzia Picchenu Manerbio doručil hudební kompozice z Janova a Savony císařskému kapelníkovi Filipovi di Monte. Picchenu je poslal otevřené, protože věděl, že budou Manerbia zajímat.³⁶⁴

Beffa Negrini o Manerbiovi v elogiích napsal, že je členem Akademie Invaghiti. Ta byla založena v Mantově roku 1562 Juliem Caesarem Gonzagou, finančně podporovaná mantovskými Gonzagy a určená jen pro muže. Její aktivity se soustředily na tvorbu podnětné poezie a orací, jež její členové sdíleli mezi sebou, ale příležitostně také v budově akademie hostila hudební a divadelní představení, jako tomu bylo v případě premiéry opery Orfeus Claudia Monteverdiho při karnevalu roku 1607. Akademie si vedla velmi rozsáhlý archiv vlastních děl, z nichž mnohá byla ztracena po vyplenění Mantovy císařskými vojsky roku 1640.³⁶⁵

---

s Manerbiovým přítelem Gasparem Cavagnarim převlékli do maškar a účastnili se městských oslav. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 548.

³⁵⁵ TAMTÉŽ, č. 545, 585, 594.

³⁵⁶ TAMTÉŽ, č. 642.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 642.

³⁵⁸ TAMTÉŽ, č. 540, 546, 552, 566.

³⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 639.

³⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 626.

³⁶¹ L. Luiten, *Friends*, s. 5.

³⁶² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 594, 642, 652.

³⁶³ TAMTÉŽ, č. 572, 726.

³⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 592.

³⁶⁵ J. Schwindt, *All*, s. 239-270.

1.6.5 Rodina

Aderbale Manerbio si na cizí prostředí nikdy nezvykl, přesto s ním splynul více než jiní vyslanci díky svému druhému manželství. Když přijel do Prahy, jela s ním také jeho manželka, se kterou měl podle účtu u krejčího Julia Corviho dva syny.³⁶⁶ Starší syn Pomponio Manerbio během roku 1597 opustil Prahu z neznámých důvodů a vydal se do Benátské republiky. Že byl jeho synem, dokazoval pouze dopis adresovaný otci Aderbalemu Manerbiovi. V dopise jej však vždy oslovoval titulací příslušející jeho postavení, tedy „*vostra signoria*“. Při tamním pobytu se mohl obrátit na podporu příbuzných, kteří žili ve Furlánsku.³⁶⁷ Na konci roku 1597 psal Pomponio svému otci z Innsbrucku a 10. ledna 1598 projížděl Bolzanem.³⁶⁸ Dlouhodobě pobýval v Benátkách, kde snad také onemocněl. V prosinci roku 1598 o tom upozorňoval Aderbaleho Manerbia mantovský žid Abraham Portaleone, který naléhal na jeho syna Pomponia v dopise, aby se přijel do Mantovy léčit.³⁶⁹

První manželka Aderbaleho Manerbia se pravděpodobně již v prvních letech pražského pobytu potýkala se zdravotními potížemi. Její stav byl zřejmě takový, že se obávala, že se nedožije Manerbiova návratu do Prahy, jelikož Manerbio musel na podzim roku 1598 následovat císařský dvůr, který prchal před morem.³⁷⁰ Starosti spojené s odjezdem manžela ji málem stál život, jak líčil Manerbio.³⁷¹ Syn Pomponio Manerbio o špatném zdravotním stavu své matky věděl již předtím, neboť svému otci poslal recept na lék z kamene hematit vyskytujícího se v Čechách, který vyčetl z knihy Dioscorida od lékaře Petra Ondřeje Mattioliho.³⁷² Jednalo se o Mattioliho italský překlad a vlastní příspěvní k dílu řeckého herbáře lékaře Dioscorida z Anazarbu žijícího v prvním století našeho letopočtu, který si udržoval ve farmakologii po 1600 let nesmírný vliv.³⁷³ Hematit dovážený do Itálie pocházel z velké části z Čech a Mattioli upozornil, že byl těžen převážně v Jáchymově na panství Jáchyma Šlika.³⁷⁴ Krvavě rudý hematit našel v lékařství široké uplatnění. Byl pokládán za mimořádně účinný

---

³⁶⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 619.

³⁶⁷ TAMTÉŽ, č. 1028.

³⁶⁸ TAMTÉŽ, č. 699, 701.

³⁶⁹ TAMTÉŽ, č. 752; Abraham Portaleone se narodil roku 1541 v Mantově do známé rodiny židovských lékařů. Vystudoval doktorát 1563 na boloňské univerzitě. Jako doktor byl vyhledávaný mantovskou šlechtou a šlechtou z jiných měst, ale zároveň působil jako lékař pro všechny chudé v mantovské komunitě židů. Vilémovi Gonzagovi věnoval roku 1584 pojednání napůl alchymické a napůl lékařské *De auro dialogi tres*. K tomu Alessandro Guetta, *Italian Jewry in the Early Modern Era: Essays in Intellectual History*, Boston 2014, s. 30-31.

³⁷⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 747.

³⁷¹ TAMTÉŽ, č. 747: „... dostala takovou bolest srdce, že zchladla ... bezoárem a prachem z perly jsme ji navrátili k životu. Lékaři nepochybovali o prognóze. Důvodem věřejší příhody byly starosti s mým odjezdem.“

³⁷² TAMTÉŽ, č. 738; Pietro Andrea Mattioli, *I discorsi di M. Pietro Andrea Matthioli sanese, medico cesareo, et del serenissimo principe Ferdinando archiduca d'Austria &c. nelli sei libri di Pedacio Dioscoride Anazarbeo della materia Medicinale*, Venezia 1568.

³⁷³ John M. Riddle, *Dioscorides on Pharmacy and Medicine*, Texas 2011.

³⁷⁴ Mattioli čerpal z Jiřího Agricoly. K tomu P. A. Mattioli, *i discorsi*, s. 772.

při jedovatém uštknutí, úplavici a chorobách očí, při léčení močových kamenů. Nejčastěji se jím ale zastavovalo krvácení z nosu, z ženských orgánů, břišní krvácení anebo chrlení krve.³⁷⁵ Mattioli popsal dva postupy léčení s hematitem, které podle svých slov vyzkoušel a vyléčil jimi své pacienty. Pacientům kašlajícím krev z úst radil podávat mírně zahřáté víno z granátového jablka, do kterého vmíchal najemno nadrcený prášek hematitu. Vředy dlící v hrudi pacienta se tak vysuší a pacient se poté zcela uzdraví. Pro pacienty s vážnějšími potížemi, kteří vykašlávali také části plic, radil to samé, jen by tohoto vína měli pít co nejvíce, a ještě nějakou dobu po vyléčení, aby tělo znovu nabylo rovnováhy tělních tekutin. Pacienti však podle Mattioliho zkušeností nesnesli pít takové množství kvůli nepříjemnému pachu hematitu, pročež radil, aby byl prášek zabalen do látky a louhován ve víně přes noc.³⁷⁶

Vzhledem k závažným potížím je pravděpodobné, že první Manerbiova manželka zemřela před rokem 1600. Nasvědčoval by tomu dopis z dubna 1600 od Lelia Arrivabeneho Annibalemu Chieppiovi. Zástupci italských knížat tehdy posílali svatební dary brandýskému hejtmanovi a při té příležitosti si Arrivabene neodpustil jedovatou poznámku na Manerbiův účet.³⁷⁷ Pravděpodobně tím chtěl říct, že na nevěstu brandýského hejtmana prve pomýšlel Manerbio. Za tehdejšího brandýského hejtmana Kašpara z Milštejna se provdala Marie Magdalena Rietmannová, dcera rady dvorské komory Jana Rietmana. Již toho samého roku jí Milštejn do svého testamentu napsal jako dědičku drobného panství Ostrov a Zipce nedaleko od Brandýsa nad Labem. Roku 1604 se provdala za císařského lékaře Oktaviána Roboreta z Frajberku, původem z Tridentu.³⁷⁸

Podle korespondence nelze zjistit přesné datum smrti Manerbiovy první manželky. Zato z deníku Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic lze určit datum Manerbiovy druhé svatby konající se 14. listopadu roku 1604.³⁷⁹ Nevěstou byla Anna pocházející ze starého rytířského rodu Kořenských z Terešova.³⁸⁰ V Archivu Gonzagů v Mantově se nacházejí dopisy takzvané Anny Kořenské Manerbovy z Terešova adresované mantovskému vévodovi po Aderbalově

---

³⁷⁵ Jan Royt – Hana Šedinová, Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998, s. 33.

³⁷⁶ P. A. Mattioli, I discorsi, s. 773.

³⁷⁷ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 770: „... a pokud by chtěl vidět Manerbio svůj žal, tak by měl jít on, neboť ta nevěsta byla jeho dámou...“

³⁷⁸ Marek Starý, Cizozemci a spoluobytelé. Udělování českého občanského práva (inkolátu) v době předbělohorské, Praha 2018, s. 514.

³⁷⁹ Ludmila Tůmová, Svět Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic optikou jeho deníků, Praha 2013 (Diplomová práce), s. 264.

³⁸⁰ Jan Halada, Lexikon české šlechty, Praha 1992, s. 77-78; Ottův slovník naučný XIV, Praha 1899, s. 832-833; Neměla by se plést s Annou Kořenskou, jedním z pokojníků z domu U Slona na Starém Městě, vdovou po měšťanovi Kryštofovi Kořenském, která se roku 1606 přela po jeho smrti o kšaft. K tomu M. Novozámská – J. Čechura – Z. Hojda (edd.), Nájemníci, s. 53; Josef Teige, Základy starého místopisu pražského (1437-1620), Praha 1910, s. 396-399.

smrti roku 1609.³⁸¹ Později se podruhé provdala za příslušníka rodu Cellerů z Rosenthalu, kterým byl roku 1607 udělen inkolát a rytířský stav.³⁸² Podle Augusta Sedláčka jistá Anna Cellerová rozená Kořenská z Terešova totiž musela roku 1633 strpět od jejího příbuzného Jiřího Kořenského z Terešova urážky na účet jejího syna Karla Kryštofa Manerbia.³⁸³ Není jisté, jak se jmenoval druhý manžel Anny Kořenské z Terešova, ale nového manžela si mohla vybrat z katolických bratrů Melichara, Hanuše a Kašpara Cellerů, kteří se na císařském dvoře pohybovali. Po smrti Kašpara Cellerera roku 1641 bylo jeho dědictví rozděleno mezi dva syny, z nichž ani jeden nezanechal potomky. Po jejich smrti proto si dědictví přerозdělily dvě Kryštofovy dcery, z nichž Marie Cellerovna byla provdána za Karla Kryštofa Manerbia.³⁸⁴

Synem Aderbaleho Manerbia a Anny Kořenské z Terešova byl rytíř Karel Kryštof Manerbio de Mantua. Roku 1633 získal český inkolát a poslední zmínky o něm se uvádí ještě k roku 1658, kdy pravděpodobně zemřel.³⁸⁵ Na rozdíl od otce se oddal vojenské kariéře a působil jako nejvyšší vachtmistr regimentu vedeného Arnoštem Feldhoferem z Feldhofenu. Roku 1636 koupil sídlo Libanice i s příslušenstvím za 6350 kop míšeňských. Již 1640 ho ale od něj odkoupil jeho nadřízený Arnošt Feldhofer, a to za 6000 tolarů.³⁸⁶

Po smrti Anny Cellerové roku 1659 bylo její dědictví rozděleno mezi její dva vnuky Karla Felixe a Františka Albrechta.³⁸⁷ O Kašparu Felixovi jsem se dozvěděl, že krátce držel statek Brodec, který koupil 1656 od Albrechta Kryštofa Hložka ze Žampachu, a který prodal 1659 purkraběti Janu Jiřímu z Donína.³⁸⁸

Druhý vnuk František Albrecht byl pod jménem František Manerbio zapsán 13. listopadu 1651 v matrice pražské univerzity.³⁸⁹ Podle Augusta Sedláčka získal roku 1659 statek Popovice jako dědictví po babičce Anně Cellerové, která jej koupila roku 1654 od Jiřího Šťastného Jaroslava Víta ze Rzávého, ale prodal jej roku 1663 Janovi Vilémovi

---

³⁸¹ Vyskytují se tam mimo jiné také dopisy od manželů Marie Magdalény Trčkové a Jana Rudolfa Trčky z Lípy, od jistého „*Adamo Lesclio di Praga*“ o pražských událostech a od kardinála Františka z Dietrichštejna. K tomu Vlastimil Kybal, *Jindřich IV. a Evropa v letech 1609 a 1610. Kritický rozbor pramenův a literatury*, Praha 1909, s. 62.

³⁸² Ottův slovník naučný V, Praha 1892, s. 268.

³⁸³ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého I. Chrudimsko*, Praha 1882, s. 215; Jiří Kořenský z Terešova byl synem Václava Kořenského z Terešova zemřelého roku 1614. Držel statek Dvorec. K tomu Ottův slovník XIV, s. 833.

³⁸⁴ Ottův slovník V, s. 269; A. Sedláček, *Hrady I*, s. 213.

³⁸⁵ Petr Mašek, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, Praha 2008, s. 600: jméno rodu Manerbio bylo někdy také komoleno jako Manurbio anebo jako Manubio de Mantua.

³⁸⁶ A. Sedláček, *Hrady I*, s. 171.

³⁸⁷ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého XV. Kouřimsko, Vltavsko a jihozápadní Boleslavsko*, Praha 1927, s. 93.

³⁸⁸ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1927, s. 227; P. Mašek, *Šlechtické rody*, s. 600.

³⁸⁹ Karel Beránek (ed.), *Mistři, bakaláři a studenti pražské filosofické fakulty 1640-1654*, Praha 1998, s. 153.

z Gerštorfu.³⁹⁰ Podle zápisu v berní rule byl však *František Manervio* majitelem statku Popovice již dříve.³⁹¹ Popovice nebyly osobně visitovány komisaři, protože se s nimi Manervio nepohodl, a proto odjeli.³⁹² Manželkou Františka Albrechta byla Eva Marie Manerviová rozená z Řičan, sestra Petra Viléma z Řičan na Struhařově a Milovicích, který jí roku 1667 prodal dům č. 8 na náměstí v Táboře.³⁹³ František Albrecht roku 1670 v Táboře prodal dům rytíři Janovi Jiřímu Radeckému z Radče na Uhřicích.³⁹⁴

Poslední zmínky o existenci rodu rytířů Manervio jsem byl schopen nalézt pouze do první poloviny 18. století. Roku 1722 Antonie Lidmila Manervio byla majitelkou Lhoty na Prácheňsku. Lhotu na Prácheňsku držel v první polovině 18. století také císařský důstojník Leopold Ferdinand z Manervio.³⁹⁵

1.6.6 Manervio a přírodní magie

Aderbale Manervio nebyl přílišným milovníkem alchymie. Naopak dával otevřeně najevo, že jí nerozumí a ani o ni neprojevuje zájem.³⁹⁶ Ve výjimečných případech to dal vědět i samotným alchymistům, ovšem za cenu porušení zdvořilých způsobů, jimiž měl cizí diplomat pro lepší integraci ve dvorské společnosti vynikat nad dvořany domácími.³⁹⁷ Mezi Manerviovými přáteli se sice nacházeli alchymisté, jejichž znalosti uznával a mantovskému vévodovi nabízel zprostředkovat, ale velmi obezřetně a věcně vystupoval vstříc neznámým alchymistům, kteří jej sami vyhledávali s prosbou, aby se u nich přimluvil a zaslal jejich dopis do Mantovy Vincenzovi Gonzagovi. Ten byl proslulým mecenášem adeptů okultních nauk. Ve svých službách zaměstnával mnohé opravdové učence, ale také mnohé šarlatány, kteří zneužívali jeho důvěry.³⁹⁸ Bylo tedy jediné dobré, že zrovna na pražském dvoře jej zastupoval

---

³⁹⁰ A. Sedláček, *Hrady XV*, s. 93.

³⁹¹ Marie Haasová (ed.), *Berní rula 18. Kraj Kouřimský I*, Praha 1952, s. 416.

³⁹² TAMTÉŽ, s. 29.

³⁹³ A. Sedláček, *Hrady XV*, s. 92.

³⁹⁴ Josef Thier, *Staré domy a rodiny tábořské II*, Tábor 1920, s. 629-630.

³⁹⁵ Ambrož Gabriel, *Královské město Sušice a jeho okolí*, Praha 1868, s. 188.

³⁹⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 870: „... *mohu říct jen to, že ten mazaný alchymista, kterého jsem velice vystrašil, mi provedl tři oblace, které mi vzhledem k mé ignoranci připadají jako tři mazané kulišárny...*“; 1010: „... *Následoval dlouhý filosofický diskurs tíhnoucí k alchymii, kterému jsem naslouchal spíše ze skromnosti než z potěšení, který nato uzavřel tím, že by vám rád poslal jeden svůj spis, jenž mi představil a požádal, ať vám ho pošlu. A tak jej přikládám a nadále uchovávám svůj názor na tyto osoby...*“

³⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 779: „... *abych se přiznal, nemohl jsem se ubránit smíchu. Ale předstíral jsem, že jsem mu to sežral, a že mu děkuji za dobrou vůli...*“; 882: „*Kryštof Ulrich mi doted' nedal peníze, a ani mi je nedá, protože říká, že žádné nemá... žádá, abych ho neobtěžoval, protože vévodovi přinese takový zisk, že s ním budete navěky spokojeni. Ale já, ježto jsem v těchto věcech heretik, se jeho nabídkám směji...*“

³⁹⁸ O Vincenzovi Gonzagovi se na evropských dvorech po zprávách o jeho třetí výpravě v Uhrách roku 1601, kde vynaložil velké finanční prostředky na alchymisty tvořený otravný plyn, ještě léta mluvilo s posměchem. K tomu G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 127.

člověk skeptický o užtku alchymie, který by tak svému patronovi ušetřil peníze a případnou ostudu.³⁹⁹ Vzhledem k tomu, že mnozí služebníci Vincenza Gonzagy často svého patrona ve zbrklém utrácení peněz podporovali, tak Manerbiovu upřímnost ocenil jeden z Vincenzových nejbližších rádců Ercole Achilli ve svém dubnovém dopise z roku 1602.⁴⁰⁰

Jestliže alchymii považoval Aderbale Manerbio za způsob, jak jen z důvěřivých patronů tahat peníze, tak astrologii mohl považovat za uznávanou vědu a snad se k ní i příležitostně obracel pro radu při postupu v cizí zemi. Snad z toho důvodu mu jeho syn Pomponio Manerbio poslal astrologický kalendář s předpověďmi budoucích událostí, jež dávaly člověku příležitost naplánovat vhodný postup k činům v následujících dnech.⁴⁰¹ Astrologie s alchymí mohla spolupracovat, obě tyto disciplíny se ale navzájem také mohly vyvracet, povětšinou působila astrologie zcela samostatně.⁴⁰² Například zmiňovaný lékař Petr Ondřej Mattioli byl jedním z kritiků alchymie, podle něhož její adepti oklamávají důvěřivé patrony.⁴⁰³ Astrologickou a diplomatickou činnost pojily zajímavé a badateli blíže nezkoumané paralely.⁴⁰⁴ Politické využití astrologie mocnými a bohatými je velmi známé.⁴⁰⁵

Astrologie bylo veřejně provozované umění nazírání budoucnosti podle postavení a pohybu nebeských těles. Na přání klientů zkoumali, jak planety v následujícím období ovlivní určité události v určitém čase a klientův fyzický a psychický stav. Přestože astrologie podléhala kritice z řad četných odpůrců, tak byla vzkvétající a vyhledávanou praktikou každodenního života napříč všemi společenskými vrstvami.⁴⁰⁶ K astrologovi chodili pro radu lidé kvůli obavám či nadějím z možné skutečnosti.⁴⁰⁷ Zcela analogicky se diplomaté

---

³⁹⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 887: „... *dozvídám se, že otec Stivini nic ve svém oboru nevytvořil, a když to císař zjistil, nechal ho propustit poté, co promrhal na Stiviniho podněty stovky tolarů. Tento příklad slouží jako upozornění vévodovi, aby se nenechal namočit do podobného utrácení...*“; 892: „*otec Pacifico Stivino mi napsal dlouhý dopis, kde mě v podstatě prosí, abych mu prokázal velkou službu. Já nevím, jakou službu, protože nechci, nemohu a nemusím říct nic jiného než pravdu o tom, co vím, a tu jsem vám napsal již v předchozích 2 dopisech...*“

⁴⁰⁰ TAMTÉŽ, č. 870: „... *Chieppio vám sdělí vévodův názor na františkána a jeho umění transmutace, o kterém jste již vévodovi s tím, co se od takového individua dá očekávat, řekl svůj názor s upřímností velkou a při jednání s pány potřebnou...*“

⁴⁰¹ TAMTÉŽ, č. 708; <https://www.treccani.it/vocabolario/lunario/>

⁴⁰² William R. Newman – Anthony Grafton (edd.), *Secrets of Nature. Astrology and Alchemy in Early Modern Europe*, Massachusetts 2001, s. 18-27.

⁴⁰³ P. A. Mattioli, *Discorsi*, s. 521: „... *beccando il cervello, lo dicano coloro, che volendo seguire le favole, e le menzogne degli Alchimisti, di ricchi sono diventati poverissimi, e sbeffati da tutti.*“

⁴⁰⁴ O využití astrologie se mi nepodařilo najít zmínky v pojednáních o diplomacii. Užívání astrologických rad bylo zřejmě individuální záležitostí. Otázkou je, do jaké míry bylo její využití mezi diplomaty rozšířeným fenoménem.

⁴⁰⁵ Katrin Bauer, *Johannes Kepler between two Emperors*, in: David Juste – Wiebke Deimann (edd.), *Astrologers and their Clients in Medieval and Early Modern Europe*, Köln 2015, s. 205-219; Robert John Weston Evans, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, s. 101.

⁴⁰⁶ W. R. Newman – A. Grafton (edd.), *Secrets*, 1-17.

⁴⁰⁷ Charles Burnett, *Practice and Counsel in Guido Bonatti*, in: David Juste – Wiebke Deimann (edd.), *Astrologers and their Clients in Medieval and Early Modern Europe*, Köln 2015, s. 29-41, zde s. 29-31.

pokoušeli pozorováním dvorské společnosti předvídat politické události před tím, než se doopravdy staly. Diplomatova interpretace rozličně věrohodných informací, názorů, domněnek, zpráv, zvěstí a klepů o geografii a zvycích obyvatel cizí země a dvorského prostředí, o fyzickém a psychickém stavu dvorských aktérů, o událostech, které se staly, dějí a mají teprve stát, tak představovala nástroj dosažení konečné pravdy, dešifrování chodu světa, opanování času a možnosti tak úspěšně předvídat události budoucí.⁴⁰⁸

V korespondenci diplomatů se příležitostně vyskytlo slovo „*congiuntura*“ vycházející z astrologických představ o adekvátnosti určité činnosti v určitý čas, aby zdůraznili vhodnou či nevhodnou příležitost k úspěšnému splnění patronova příkazu.⁴⁰⁹ Neblahé situaci chtěl předejít Lelio Arrivabene, a tak žádal o co nejrychlejší příjezd darů pro císaře.⁴¹⁰ Neblahou situaci se Aderbale Manerbio snažil řešit darem křišťálové nádoby pro Filipa Langa v květnu roku 1603.⁴¹¹

1.6.7 Tělo

Během svého pražského působení Manerbio opakovaně svěřoval své tělo do péče více či méně důvěryhodných lékařů. Roku 1601 podle svých slov málem zemřel kvůli projímadlu podanému neznámým lékařem či apatykářem.⁴¹² Projímadlo bylo společně s pouštěním žilou základním kamenem galénovské medicíny. Do rovnováhy dalo projímadlo tělní tekutiny jejich očištěním od přílišné či nezdravé konzumace zdrojů světských potěšení, ať šlo o jídlo či jiné. Vyléčilo tak pacienta z fyzických či psychických potíží.⁴¹³ Ze zdravotních potíží zhoršených projímadlem mu ulevil lékař z Perugia Orazio Gualtieri, jenž se stal jeho přítelem a po dobu svého pobytu v Praze také rodinným lékařem.⁴¹⁴

Lelio Arrivabene upřednostňoval léky z Apeninského poloostrova. Nedělal to proto, že by lépe věděl, jak je použít, ale protože ty neitalské považoval za vyloženě nebezpečné. Roku 1601 žádal mantovského vévodu, aby jej zásobil léky pro potřebu jeho cesty. Jak také naznačil, otravu pražskými léky by si zasloužil jen pro své špatné způsoby, kterými si ve

---

⁴⁰⁸ D. Fedele, *La naissance*, s. 590-591; I. Lazzarini, *Communication*, s. 69-75, 79.

⁴⁰⁹ <https://www.treccani.it/vocabolario/congiuntura/>; otázka vhodného času byla řešena v pojednáních o diplomacii. K tomu D. Fedele, *La naissance*, s. 715.

⁴¹⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 793.

⁴¹¹ TAMTÉŽ, č. 929, 930.

⁴¹² TAMTÉŽ, č. 862.

⁴¹³ David Gentilcore, *Food and Health in Early Modern Europe. Diet, Medicine and Society, 1450-1800*, London 2016, s. 104;

⁴¹⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 863, 959, 965

jménu Vincenza Gonzagy stihl zneprátnit významné dvořany a císaře Rudolfa II.⁴¹⁵ Představa, že byly italské léky lepší než střeoevropské, sdíleli Italové se střeoevropskými urozenými kruhy, kam postupně pronikaly renesanční vlivy z Apeninského poloostrova. Lékař Theophrastus Bombastus z Hohenheimu zvaný Paracelsus si byl vědom přesvědčení Italů o nadřazenosti jejich vlastních léčiv a opovrhoval Němci, kteří pod italským vlivem tomuto názoru podlehli a kupovali drahé a importované rostliny namísto rostlin domácích, přestože německá léčiva byla podle jeho názoru stejně tak dobrá a v některých případech navíc lepší.⁴¹⁶ Nedostatečnost místních léčiv pocíovala i dona Marie Pernštejská de Lara, jež žádala mantovského vévodu o léky na své trávicí potíže.⁴¹⁷ V době chronických onemocnění dědicích se z generace po generaci byly tehdejší dostupné léky ve většině případů dočasným řešením, které neléčilo nemoc tolik jako spíše ulevovalo od bolesti. Většina trpících proto lékařskou pomoc skloubila také s vyhledáváním spirituální útěchy, jako tomu bylo v případě zmiňované Marie Pernštejské de Lara.⁴¹⁸

Přinejmenším od roku 1605 se Aderbale Manerbio kvůli stresu spojeným s povinnostmi navíc potýkal s hlubokou melancholií. Přidala se k jeho chátrajícímu fyzickému zdraví.⁴¹⁹ Jeho zhoršující zdravotní stav byl pravděpodobně příčinou neúčasti na společenských dvorských slavnostech.⁴²⁰ Je však také možné, že společenské události neměl nikdy příliš v oblíbě, protože o nich psal velmi poskrovnu a v posledních letech života otevřeně psal, že kdyby se takovým akcím mohl vyhnout, tak by tak učinil. Více zmínek o jeho účasti na společenských akcích napsal Pierre Bergeron během své návštěvy v létě roku 1600 než samotný Manerbio za celých 13 let své služby.⁴²¹ Absence mantovského rezidenta na významných událostech byla pražským dvořanům velmi nápadná. Proto se o něm v době morové epidemie v říjnu 1606 tak snadno tvrdilo, že se nakazil morem. Čtyři dny se totiž na Pražském hradě z důvodu záchvatu nemoci neobjevil.⁴²² Na konci dubna 1607 poděkoval

---

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, č. 833: „... přijde mi mnohem lepší, aby mě vévoda zásobil léky pro můj návrat, a ne pro návrat mé manželky, protože na ty zdejší nejsem navyklý, a protože se mi nezdá, že bych si je zasloužil, ne-li ze známého důvodu. Obdržel jsem prezervativa, tedy olej sloužící jako protijed, ke stejnému účelu prášek, a také prášek z nosorožce a z ‚liservete‘ (sic). Ale nic proti moru a ani způsob, jak je použít, či dávkování. O toto vás prosím...“

⁴¹⁶ D. Gentilcore, *Food*, s. 30-31.

⁴¹⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 874, 884.

⁴¹⁸ V. Finucci, *The Prince's*, s. 100-102; Mary Ann Lund, *Melancholy, Medicine and Religion in the Early Modern England. Reading the Anatomy of Melancholy*, Cambridge 2010, s. 113-114.

⁴¹⁹ TAMTÉŽ, č. 1033: „...pokud se mi stane neštěstí podobné tomu minulému, tak jsem vyřízený...“

⁴²⁰ TAMTÉŽ, č. 1034-1035, 1049, 1064.

⁴²¹ E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 38-74.

⁴²² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1053: „... Abondno... se bojí vstoupit do mého domu, protože jsem již čtyři dny nemocný. Zde vládne veliký mor a možná mě podezírá, že jsem se nakazil, jak se o tom již rozlehlý řeči po městě...“

mantovskému kancléři Annibalemu Chieppiovi za posláni masti z Mantovy, která mu po dvanácti dnech užívání neobyčejně pomohla. Jeho stav byl tehdy takový, že se svěřil do péče léčitelům, kteří mu po těle kreslili magické formule.⁴²³ Raně novověké lékařství provázela všudypřítomná spojitost s divadelním představením.⁴²⁴ Důvěra v samotný akt léčení tvořený rituály, symboly a lékařovou silou osobnosti dokázala pacientovi ulehčit v bolestech a rekonvalescenci mnohem více než podávaná léčiva, protože úlevu očekával.⁴²⁵ Když Manerbiovi psali šarlatáni po kůži, šlo o posvátné drama, na němž se měl mantovský rezident potíže aktivně podílet, což bylo hlavním důvodem malého léčebného efektu.⁴²⁶ O to silnější byla léčivá moc masti importovaná z Mantovy. Manerbioův optimismus byl tak vysoký, že věřil v nejbližší době v úplné vyléčení. Dokonce si ani nedal připravit další lék, na nějž mu kancléř Chieppio poslal recept.⁴²⁷

Optimismus mu zřejmě nevydržel na dlouho. Jeho zdravotní stav jej rokem 1608 postupně zbavoval energie k plnění pracovních povinností. Sběr politických informací v době bratrského sporu Rudolfa s Matyášem měl na starosti mantovský agent Manfrino Castiglione.⁴²⁸ Pokročilý věk a melancholie na něj začínala doléhat. V předtuše blížícího se konce své životní poutě se Manerbio v myšlenkách vracel na počátek své cesty do Prahy.⁴²⁹ Mělo jeho pražské působení navzdory finančním potížím a ponižováním ze strany mnoha dvořanů smysl? Samozřejmě, že ano. Význam sociálního kapitálu zdaleka přesahoval nedostatek kapitálu finančního. Jako mantovský diplomat měl možnosti, jak se dostat na místa, která obyčejnému rytíři zůstala uzavřena. V rámci svého reprezentačního posláni se pohyboval v nejvyšší dvorské společnosti. Stoloval, účastnil se ceremonií, honů, banketů a jiných zábav na místě uctivě vyhrazeném zástupci Vincenza Gonzagy. Jako brokera jej vyhledávali a předcházeli si nejrůznější lidé v honbě za hmotným zabezpečením či ve snaze získat přízeň mantovského vévody.

V dopise z 11. srpna 1608 kancléři Annibalemu Chieppiovi napsal, že toho dne uplynul již třináctý rok jeho služby. Smrt v Manerbiově nostalgickém dopise zastupovala vzpomínka na zesnulého vyslance Guidobona Guidoboniho, jehož funkci v Praze pro pokročilé stáří převzal vyslanec Federico Gonzaga. Právě Guidoboni přetlumočil Manerbiovi rozkaz Vincenza Gonzagy, aby svou cestu z Apeninského poloostrova uhradil náhrdelníkem, jímž jej obdaroval

---

⁴²³ TAMTÉŽ, č. 1063.

⁴²⁴ Peter Burke, Žebráci, šarlatáni, papežové, Praha 2007, s. 312-322.

⁴²⁵ Walter A. Brown, The Placebo Effect in Clinical Practice, New York 2013.

⁴²⁶ TAMTÉŽ, s. 18.

⁴²⁷ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 1063.

⁴²⁸ TAMTÉŽ, č. 1071-1074.

⁴²⁹ TAMTÉŽ, č. 1076.

benátský dóže Marino Grimani. Takový rozkaz byl Manerbio nucen uposlechnout, neboť dar obdržel z pozice zástupce osoby mantovského vévody. Vincenzo Gonzaga tak s náhrdelníkem mohl po libosti manipulovat. Emoce spojené s prodejem náhrdelníku však musel Manerbio silně prožívat, neboť na ni po třinácti dlouhých letech nezapomněl.⁴³⁰ Možná proto, že náhrdelník pro něj byl hmotnou symbolickou upomínkou na povýšení do rytířského stavu v Benátkách roku 1595. Důkazy svého společenského postavení byly pro Manerbia nesmírně důležité a neváhal se pro ně vrhnout do plamenů, jak také učinil v říjnu 1599, aby z hořícího domu v Rokycanech zachránil odznak rytíře svatého Marka.⁴³¹

V říjnu 1608 by podle svých slov následkem melancholie zemřel, kdyby mu jeho příbuzní pohotově nepodalí prach z rohu jednorožce. O léčivých účincích rohu z jednorožce neměl nejmenší pochybnosti, nástup účinků byl téměř okamžitý. Zpochybňoval ale důvěryhodnost Žida Šimona Colornioho. Podle něj mu Žid prodal kostní prach.⁴³²

Šimon Colorni byl synem slavného židovského lékaře a alchymisty z Mantovy Abrahama Colornioho, jenž v letech 1588 až 1596 působil na pražském dvoře a zemřel v Mantově roku 1599.⁴³³ Šimon Colorni převzal od otce mnohé z jeho podnikatelských aktivit, mezi nimiž byla produkce sanytru, obchodování s tajemstvím, luxusním a exotickým zbožím. Zdědil také váženost, jíž se jeho otec těšil ve dvorských kruzích v Praze a Mantově. Manerbio byl jedním ze stálých klientů Šimona Colornioho právě pro Colornioho diskrétnost. Nakupoval u něj sice politické dary, ale nikdy by od něj dobrovolně nepožádal léky, jež nabízel.⁴³⁴ O šmelinářských způsobech podnikavého Žida měl své pochybnosti. Z obav o život svého patrona zrazoval Manerbio Vincenza Gonzagu od požití léčivých olejů, jež mu Colorni zprostředkoval roku 1603 od císařova pálenkáře pochybných kvalit.⁴³⁵ Vincenzo Gonzaga však jeho zboží důvěřoval. Nadprůměrná znalost okultních nauk a jejich provozování byly Židům připisovány po celé Evropě. S tímto povědomím jejich služby vyhledávali mnozí křesťané. Židé hráli v mantovské diplomacii velmi zajímavou roli a další průzkum by vydal na samostatnou podkapitolu.

---

⁴³⁰ TAMTÉŽ, č. 511, 1076.

⁴³¹ TAMTÉŽ, č. 765.

⁴³² TAMTÉŽ, č. 1080: „... navíc kvůli nekončícímu trápení, které mi dává záležitost Carchere, jsem byl celou sobotu v hluboké melancholii. A v 1 ráno mě přepadla příhoda, která zasáhla z velké části mysl a pak tělesné síly takovým způsobem, že kdybych nebyl nablízku stolu, jenž mě podepřel, tak bych byl upadl na zem. Následně přiběhla rodina, aby mi pomohla. Dali mi okamžitě kostní prach od Žida Šimona Colornioho, který tvrdí, že je z jednorožce (ačkoliv já nevěřím, že je z jednorožce), a za 5 minut jsem nabyl fyzické síly a psychického zdraví...“

⁴³³ Daniel Jütte, *The Age of Secrecy. Jews, Christians, and the Economy of Secrets, 1400-1800*, Yale 2015, s. 116-223; Cecil Roth, *Abramo Colorni geniale inventore mantovano*, *La Rassegna Mensile di Israel* 9, č. 3, 1938, s. 147-158, zde 158.

⁴³⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 923.

⁴³⁵ TAMTÉŽ, č. 948, 950.

Předtucha blížící se katastrofy však obnášela i pozitivnější stránky choroby. Rekapitulace nesnází i radostí prožitých v Praze dodávala Manerbiovi duševní klid. Stížnosti na finanční výdaje v Manerbiových dopisech nahradila vděčnost a odevzdanost.⁴³⁶ Aderbale Manerbio zemřel v Praze někdy v době mezi koncem února a počátkem července 1609.⁴³⁷ Je otázkou, zda při stavu tehdejší medicíny léky podávané Manerbiovi v jeho posledních chvílích spíše nepřitížily. Byly mu připraveny židovským lékárníkem Baltazarem Šlomonym. Manerbiova rodina mu však odmítla zaplatit. Ještě v říjnu 1609 proto podávané léky požadoval splatit mantovským vévodou.⁴³⁸

---

⁴³⁶ TAMTÉŽ, č. 1076: „... v souladu s mým věčným dluhem a nejskromnější přízni a nejčistší touhou jsem do Prahy dorazil na vlastní náklady...“; 1082: „... přeji si pro pana Jana Antonína Maginiho takové pohodlí a dobro, jaké mám já sám...“

⁴³⁷ Poslední jím psaný dopis se v korespondenci datuje 16. únorem 1609. Poslední jemu adresovaný dopis byl datován 28. únorem 1609. Dne 16. července 1609 se o něm v dopise z Boloně zmiňoval Jan Antonín Magini jako o zemřelém. K tomu TAMTÉŽ, č. 1085, 1086; B. Furlotti (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Bologna*, č. 194.

⁴³⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1087.

2 Klientelská síť mantovského vévody na císařském dvoře mezi lety 1595 a 1609

Na konci srpna 1595 se v Praze ocitl Vincenzo Gonzaga, který byl na cestě do Uher. Náhlé rozhodnutí Vincenza Gonzagy zúčastnit se vojenského tažení v Uhrách, vyprovokovaného tureckým dobytím pevnosti Ráb, připsal očitý účastník výpravy Fortunato Cardí čiré improvizaci.⁴³⁹ Vévoda Vincenzo v srpnu 1595 využil příležitosti, aby u Lince poslal své kontingenty směrem do Vídně a s osobním průvodem se zastavil v Praze. Jeho sedmidenní návštěva pražského dvora stála na počátku velmi intenzivní komunikace mezi mantovským vévodou a císařem Rudolfem II.

K Praze dorazil v kočáru kolem deváté hodiny večerní v předvečer svatého Bartoloměje 23. srpna. Před branami města na něj již čekal zvědavý dav dvou tisíc Pražanů, a především zástup nejvýznamnějších padesáti svořanů císařského dvora na koních v čele s Wolfgangem Zikmundem Rumpfem a Pavlem Sixtem Trautsonem, aby mantovského vévodu jménem císaře přivítali a doprovodili na Pražský hrad. Mantovský vévoda vystoupil z kočáru, vkročil do paláce a začal kráčet po schodišti, aby mohl složit poklonu císaři. Vystupovat po schodišti je symbolem duchovního vzestupu a počátku komunikace podřízeného s nadřízeným.⁴⁴⁰ V horním patře paláce již čekali dvořané, kteří se chtěli přihlížením nepřímo účastnit uvítací ceremonie. Císař o vévodově příchodu slyšel tak rád, že svižným krokem vykročil ze svých soukromých komnat v úmyslu vyjít mu vstříc pár kroků dolů po schodišti, kdyby vévoda nevyšel schodiště tak rychle.⁴⁴¹ Tím by mantovského vévodu velmi poctil, jelikož by tím narušil etiketu vznešeného odstupu, která mu byla vštěpována na madridském dvoře. Společně poté vstoupili do císařských komnat, ale pouze na krátký zdvořilostní hovor. Císař sestoupil s vévodou celé schody, aby jej doprovodil na cestě do jeho pokojů, kde bylo zvykem přijímat příslušníky habsburského rodu.⁴⁴² Prostřednictvím svého chování dal císař najevo, že si s ním bude přát v následujících dnech mluvit. Rovnou třikrát se na schodišti zastavil, aby se

---

⁴³⁹ Popis vévodova pobytu v Praze tvoří součást relace sepsané 11. července 1601 sekretářem Fortunatem Cardim o výpravě v roce 1595, kterou v plném rozsahu zveřejnil Paolo Bertelli, *I Gonzaga e l'Impero: Storia di nobiltà e di dipinti*, in: Umberto Artioli - Cristina Grazioli (edd.), *I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo*, Firenze 2005, s. 115-133; Fortunato Cardí podrobně popisoval jak průběh cesty v roce 1595, tak té v roce 1597, v několika dopisech nacházejících se v Archivu Gonzaga. O uherské výpravě včetně pražského pobytu psali také současníci Cesare Campana a mantovský kronikář Federigo Amadei. K tomu Cesare Campana, *Delle Historie del Mondo II*, Venezia 1597, s. 720-721; Federigo Amadei, *Cronaca universale della città di Mantova III*, Mantova 1956, s. 141-143;

⁴⁴⁰ Juan Eduardo Cirlot, *A Dictionary of Symbols*, New York 2001, s. 312.

⁴⁴¹ Giancarlo Malacarne, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627)*, Modena 2007, s. 340.: „Anzi se S. A. non era così presta a salire la detta scala, fu veduta S. M.tà a darsi fretta nell'incontro per calare qualche scalini a basso...“

⁴⁴² Elena Venturini, *Le collezioni Gonzaga. Il Carteggio tra la Corte Cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002, č. 496: „... era aspettata con gusto particolare di sua maestà, la quale haveva designato di alloggiarlo nel palazzo, proprio nell'alloggiamento dove sogliono riceversi li serenissimi arciduchi fratelli...“

ohlédl za Vincenzem, který uctivě čekal na začátku schodiště na to, až se císař vzdálí. Podle slov ostatních dvořanů s ním jednal jako s blízkým příbuzným (ovšem pokud by některého z nich měl rád) a takto radostně přivítal jedině zesnulého Ferdinanda Tyrolského.⁴⁴³ Veškerá náklonnost plynula z faktu, že Vincenzo Gonzaga byl jeho pokrevním příbuzným a jediným italským knížetem, který se osobně rozhodl přijet na pomoc císařským vojskům do Uher. Svému okolí, a snad nejvíce vyslancům a agentům říšských a italských knížat, dával císař najevo, jak si cení říšského vazala, který vyslyšel prosby svého lenního pána. Svým chováním tak vybízel ostatní knížata, aby následovala příkladu mantovského vévody.⁴⁴⁴ Následující dny měl mantovský vévoda u císaře několik dalších audiencí, při kterých císař pokaždé s laskavostí naslouchal, když vévoda promluvil. Byl přítomen také například audienci moskevských vyslanců, kteří jménem cara nabízeli spojení vůči společnému nepříteli křesťanů.⁴⁴⁵ Vincenzo se účastnil dokonce i mši z oratoře po boku císaře, tedy na místě izolovaném od ostatních.⁴⁴⁶ Během těchto poct nezapomněl Vincenzo císaři prokazovat nezbytné projevy úcty. Ty narážely na chabé protesty císaře, které jsou zajímavé tím, že jsou zcela v rozporu s Rudolfovou osobností, jak ji vylíčili Josef Janáček.⁴⁴⁷ Když císař kráčel na veřejnosti, tak si přál, aby Vincenzo šel vedle něj jako rovný s rovným, ten ale lpěl na pravidlu kráčet dva kroky za císařem.⁴⁴⁸ Den před odjezdem dal císař Vincenzovi zprávu, že má v úmyslu jej navštívit. Vincenzo zareagoval podle očekávaných konvencí a pokusil se jej předstihnout tím, že se odebral k císařovým komnatám. Nejenže se s císařem střetl v půli cesty, ale císař také trval na tom, že jej navštíví, a proto se odebrali zpět do vévodových pokojů, kde spolu přes hodinu vedli rozhovor v přátelském duchu.⁴⁴⁹ Příští ráno 29. srpna císař poslal vévodovi nákladný kočár tažený šesti koňmi, na kterém se vévoda vydal vstříc Vídni a válečnému prožitku v Uhrách.

---

⁴⁴³ Paolo Bertelli, I Gonzaga, s. 122.

⁴⁴⁴ F. Amadei III, s. 142: Rudolf II. v dopise arcivévodovi Matyáši píše: „... do Uher přijíždí z vlastní svobodné vůle vévoda Mantovy a Monferratu... krví spřízněný, jediný ze všech italských a německých knížat, co zanechal ženu, děti, panství a vazaly a přijel z pouhé úcty k nám... Je záhodno, aby poznal úctu od nás a našeho vojska... aby jeho příklad napodobila ostatní knížata...“; Rudolf II. za účelem získat vojenské spojence neváhal opakovaně porušovat pravidla dvorské etikety, jak dokazuje setkání s perskými vyslanci roku 1604, kdy jim při setkání podal ruku, namísto aby jim po perském zvyku nastavil pravé chodidlo k políbení. K tomu Václav Bůžek – Rostislav Smíšek (edd.), Habsburkové 1526-1740. Země koruny české ve středoevropské monarchii, Praha 2017, s. 681.

⁴⁴⁵ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 499.

⁴⁴⁶ P. Bertelli, I Gonzaga, s. 123.

⁴⁴⁷ Josef Janáček, Rudolf II. a jeho doba, Praha 2014, s. 69.

⁴⁴⁸ P. Bertelli, I Gonzaga, s. 123: „...tenendola sempre Sua Maestà quando caminava al paro di sé, sebene Sua Altezza per la dovuta riverenza stava due passi a dietro quasi contro la volontà della Maestà Sua.“

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 123: „...la Maestà Sua dopo il desinare mandò a dire all'Altezza Sua che voleva andarla a visitare. Onde Sua Altezza tosto levatasi dalle sue stanze per passarsene a quelle di Sua Maestà, incontrandosi nella Maestà Sua rivolse per ogni maniera venire all'appartamento ov'era alloggiato il signor duca, e quivi si trattenne seco più d'una gross'ora, ragionando et trattando sempre con termini di molta bontà e humanità.“

Když autor relace popisoval interakci mezi císařem a vévodou, sledoval tak jejich neverbální gesta, jednání a jiné nástroje symbolické komunikace. Strategie jejich vědomého počínání se neomezovala pouze na protagonisty, ale byla vnímána i obecně, tedy těmi, pro které byla ona jednotlivá rituální představení určena. Císařovy projevy náklonnosti vůči vévodovi, jež popsal ve své relaci Fortunato Cardi, potvrzuje dopis mantovského vyslance Guida Avellaniho, podle něž tak vřelé přijetí ze strany císaře bylo vzhledem k jeho samotářské povaze velice neobvyklé.⁴⁵⁰ Avšak více než o skutečné pozorování šlo o typický literární topos přejatý diplomaty. Na první pohled spontánní gesta monarchy porušujícího přísný ceremoniál zdůrazňovala jeho laskavý a příjemný charakter. Moudrý a dobrotivý panovník v diplomatových relacích a korespondenci pouze reflektoval obraz, jenž diplomat očekával a jemuž rozuměl. Jakékoliv zmínky o záhadné, tajemné a neproniknutelné povaze Rudolfa II. značí pouze to, že se tomuto očekávanému stereotypu vymykaly a že cizí vyslanci jeho chování najednou nebyli schopni rozluštit.⁴⁵¹

Svého sedmidenního pobytu Vincenzo Gonzaga bohatě využil. Navázal přátelský kontakt s císařem a během svého pobytu se osobně seznámil s významnými příslušníky císařského dvora, kteří mu dělali společnost, jako byl nejvyšší štolba Albrecht z Fürstenberka a vlivní ministři Pavel Sixt Trautson a Wolfgang Rumpf.⁴⁵² Vincenzo ve své návštěvě spatřoval způsob, jakým upevnit a rozšířit systematicky budovanou síť kontaktů na císařském dvoře. Pro ten samý účel zanechal svému vyslanci Guidovi Avellanimu a sekretáři Aderbalemu Manerbiovi dary různé hodnoty pro všechny členy dvora, které po dobu svého pobytu shledal užitečnými buď přímým kontaktem, anebo na radu svých rezidentů. Dne 1. září hlásil vyslanec Avellani, že všechny patřičné dary již představili kromě korunky pro Rumpfovou manželku a mísy pro Albrechta z Fürstenberka, který ji ale opakovaně odmítl a podle všeho se vyslanci dále nesnažili.⁴⁵³ Zatímco Trautson byl tajným radou a nejvyšším dvorským maršálkem od roku 1590, tak Rumpf v té době zastával úřad nejvyššího komorníka, nejvyššího dvorského hofmistra, z této pozice tudíž plnil funkci předsedy tajné rady.⁴⁵⁴ Společně byli po celá devadesátá léta až do svého propuštění v září roku 1600 jako blízcí

---

⁴⁵⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 499: „...*lasciando stupeffata tutta questa corte delle grate accoglienze et multiplicati regalamenti che l'altezza sua ha ricevuto da sua maestà, et veramente non si può negare che le carezze come sopra fattoli non siano insolite rispetto alla natura retiratissima di sua maestà...*“

⁴⁵¹ Isabella Lazzarini, *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance 1350-1520*, Oxford 2015, s. 200-201.

⁴⁵² P. Bertelli, I Gonzaga, s. 123: „*Tenne ordinariamente compagnia a Sua Altezza il signor conte di Fisticbergh, cavallerizzo maggiore di Sua Maestà, ma oltre di lui erano quasi con lei sempre d'ordine di Sua Maestà li signori Romfo et Frautzen et altri baroni principali di questa corte.*“

⁴⁵³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 502.

⁴⁵⁴ Stefan Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit und Konfessionskonflikt. Der Reichshofrat unter Rudolf II. 1576-1612*, Göttingen 2006, s. 314.

političtí poradci v bezprostředním kontaktu s císařem, kterého zároveň udržovali izolovaného od potenciálních konkurentů.⁴⁵⁵

2.1 Dynamika klientelské sítě

Na příkladu dvou dopisů lze předvést celou strategii budování klientelské sítě mantovského vévody. V podrobné zprávě ze 24. září 1596 měl vyslanec Federico Gonzaga na žádost Vincenza vysvětlit úlohy jednotlivých dvorských úřadů a podřízených služebníků, prostřednictvím kterých jednotliví dvorští funkcionáři svou funkci plnili. Parametrem přitom byla blízkost, s níž buďto prakticky navazovali, anebo teoreticky měli navazovat kontakt s císařem. Pozornost věnoval vyslanec zejména náplni práce nejvyššího komorníka, dvorského hofmistra a předsedy tajné rady Wolfganga Zikmunda Rumpfa, dvorského maršálka Pavla Sixta Trautsona a tajného rady a nejvyššího štolby Albrechta z Fürstenberka.⁴⁵⁶ Zmínil také komorního služebníka Porfyria Bossa, který byl císaři neustále po ruce v císařských předpokojích, doslova tam spal.⁴⁵⁷ Zcela logicky vzhledem k blízkosti k císaři představovali Rumpf, Trautson a Bosso přinejmenším ještě roku 1598 hlavní zprostředkovatele kontaktu mantovského císaře s vévodou. Blízkost k osobě císaře, a ne dvorské funkce, byla klíčovým důvodem, proč se je mantovský dvůr snažil k sobě vázat. Rumpfův nástupce na pozici nejvyššího hofmistra Karel z Lichtenštejna ze stejného důvodu po roce 1600 v klientelské síti mantovského vévody zaujímal čestné místo i za období, kdy bylo velmi těžké přijít do kontaktu s císařem, pokud dotyčný nebyl jeho oblíbeným komorníkem nebo dvořanem, zatímco nový dvorský maršálek po Trautsonovi Jakub Breuner již ne, přestože v letech 1604 až 1606 opakovaně předsedal zasedáním říšské dvorské rady. Určitý vliv na císaře měl až během bratrského sporu Habsburků.⁴⁵⁸

Zpětně v září 1595, necelý měsíc po odjezdu Vincenza, byl vypracován list dvorských úředníků, se kterými podle pražských zkušeností vyslance Guida Avellaniho bylo radno udržovat kontakt za pomoci různých laskavostí.⁴⁵⁹ Kromě výše zmiňovaných Rumpfa, Trautsona a osobního císařova komorníka Porfyria Bossa byl podán návrh dát dar také různým představitelům císařových poradních orgánů. Šlo jmenovitě o říšského vicekancléře

⁴⁵⁵ Robert John Weston Evans, Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997, s. 96-97.

⁴⁵⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 614.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 614: „*Il signor Porfirio è quello che dorme continuamente ne l'anticamera, poichè nella camera stessa di sua maestà non vi dorme nissuno, et il detto signor Porfirio dà la camiscia alla maestà sua.*”

⁴⁵⁸ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichstbarkeit*, s. 293: Jakub Breuner se narodil roku 1565 jako svobodný pán a zemřel 1. září 1606 v Praze. Roku 1601 byl povolán na císařský dvůr a stal se tajným radou. Roku 1602 povýšil na nejvyššího dvorského maršálka. Jako rozhodný katolík ovlivnil proti nekatolický postoj císaře a oddaloval tak ratifikaci vídeňského a žitavského míru v letech 1605 a 1606.

⁴⁵⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 512.

dr. Jana Wolfa Freymanna,⁴⁶⁰ tajného radu Jana Kryštofa Hornsteina,⁴⁶¹ referenta říšské dvorské rady,⁴⁶² sekretáře tajné rady dr. Jana Antonína Barvitia⁴⁶³ a sekretáře latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ambrože Bencka.⁴⁶⁴ Spojuje je fakt, že se účastnili zasedání říšské dvorské rady.

Záměr představit dar příslušníkům říšské dvorské a tajné rady spočíval v tom, že mantovský stát a mnohá jiná území v dnešní severní Itálii tvořila součást feudálního systému Římsko-německé říše. Svazek říšských lén v Itálii byl pozůstatek středověkého systému říšské jurisdikce.⁴⁶⁵ Nejvýznamnější italské velmožové, jako byli Medicejští, Gonzagové, Savojské, Farnese, Este, ale například také janovská republika, se chovali jako nezávislí páni svých území, zároveň však uznávali vzájemně prospěšný vztah feudální podřízenosti vůči císaři prostřednictvím systému udělování investitur, privilegií, sňatkové politiky s rakouskou větví Habsburků, a když se jim to hodilo, tak také prostřednictvím říšských institucí.⁴⁶⁶ Pokud chtěl některý říšský vazal například obdržet investituru jako nástupce, či změnit následníka v důsledku absence mužského legitimního potomka anebo panství prodat, musel o to napřed

---

⁴⁶⁰ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 117, 295-296: Dr. Jan Wolf Freymann z Oberhausenu se narodil roku 1546 v Ingolstadtu, kde vystudoval právo. Roku 1581 byl povolán do říšské dvorské rady a roku 1589 do tajné rady. Zúčastnil se několika diplomatických misí. V letech 1594 až 1597 působil jako říšský vicekancléř. Na své vlastní naléhání byl ze zdravotních důvodů propuštěn. Spolu s Hubertem Giffenem a Janem Matyášem Wackerem z Wackenfeldu patřil k nejuznávanějším právníkům na Rudolfově dvoře.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, s. 301: Jan Kryštof Hornstein se narodil roku 1542 do starobylé švábské šlechtické rodiny. Rokem 1588 přesídlil do Prahy, kde byl jmenován tajným radou. Císař jej využíval k řadě diplomatických misí do Německa. V devadesátých letech se při několika příležitostech účastnil zasedání říšské dvorské rady. Byl všeobecně považován za zbožného katolíka.

⁴⁶² Pravděpodobně Jan Jakub von Eisengrein. Narozen roku 1544 ve Špýru do luteránské čerstvě nobilitované rodiny. Jeho otec pod vlivem jezuitů konvertoval ke katolictví a následně byl profesorem teologie na univerzitě v Ingolstadtu. Jan Jakub studoval právo na univerzitách v Heidelbergu, Tübingenu, v Kolíně nad Rýnem a promoval v Ingolstadtu. Od roku 1588 byl členem říšské dvorské rady, jejímž referentem byl od roku 1593. Byl obviněn z předkládání falšovaných akt na zasedáních říšské dvorské rady. Přestože byla obvinění císařem odmítnuta jako neopodstatněná, Eisengrein se od nich nedokázal očistit, jelikož zemřel v září 1597; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 294-295.

⁴⁶³ R. J. W. Evans, *Rudolf II.*, s. 99; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 93, 291: Jan Antonín Barvitiis se narodil roku 1555 v Nizozemí a zemřel roku 1620 v Kolíně. Studoval právo na francouzských univerzitách v Dôle a Douai. Počínaje rokem 1589 byl na císařském dvoře a brzy byl jmenován sekretářem říšské dvorské kanceláře, kde mohl vést tajnou císařovu korespondenci. Rudolf II. potvrdil jeho rytířský původ diplomem z 15. dubna 1595 a udělil mu mimo jiné palatinát. V roce 1600 byl jmenován sekretářem tajné rady a od roku 1601 byl jejím řádným členem. Na říšské dvorské radě zasedal v letech 1593 až 1607. S císařem měl blízký osobní vztah a často byl jediný, kdo měl přístup do císařových komnat. Mecenáš pražského literárního světa a jeden z posledních Rudolfových společníků je všeobecně považován za nejstálejšího z Rudolfových blízkých rádců. V politice zaujímal silně procišařský a prokatolický postoj.

⁴⁶⁴ Jaroslava Hausenblasová (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*, Praha 2002, s. 281, 292. Ambrož Benck byl v seznamu dvořanů z roku 1589 zapsán jako sekretář latinského oddělení říšské dvorské kanceláře. Zemřel roku 1600.

⁴⁶⁵ Cinzia Cremonini-Riccardo Musso (edd.), *I feudi imperiali in Italia tra XV e XVIII secolo*, Roma 2010.

⁴⁶⁶ Matthias Schnettger, *I rapporti tra l'Impero e le signorie dell'Italia padana (secoli XVI-XVII)*, in: Blythe Alice Raviola (ed.), *Corti e diplomazia nell'Europa del 600. Correggio e Ottavio Bolognesi 1580-1646*, Mantova 2014, s. 17-28.

požádat souhlas na císařském dvoře. Instituce, které se zabíraly otázkami a přemi italských velmožů, byly říšská dvorská kancelář a dva poradní sbory, říšská dvorská rada a tajná rada.

Říšská dvorská rada byla vedle říšského komorního soudu nejvyšší soudní instancí, ale na rozdíl od ní sídlila na císařském dvoře a na svých zasedáních, které se konaly v sousedství Vladislavského sálu, řešila také spory týkající se italských říšských lén.⁴⁶⁷ Tato soudní instance však neměla kompetence k vyhlášení svých rozhodnutí, aniž by jej předtím nesdělila císaři či namísto císaře tajné radě. Říšská dvorská rada předala své *votum*, které tajná rada zavrhlá či pozměnila, a jedině za souhlasu císaře mohlo být vyhlášeno rozhodnutí říšské dvorské rady.⁴⁶⁸ Význam tajné rady pro středoevropskou monarchii spočíval v její koordinační funkci vnitřní i zahraniční politiky. Stále více se zasedání tajné rady účastnil také říšský vicekancléř. Tajné radě předsedal císař, který tak činil v zastoupení nejvyššího dvorského hofmistra.⁴⁶⁹ Příslušníci obou rad byli přijímáni z řad šlechty či učených měšťanů, kteří absolvovali studium práva, po dobu závislou na vůli císaře, který je platil. Jedna z kompetencí říšské dvorské kanceláře bylo například udělování investitur. Říšský vicekancléř byl jedním z nejvýznamnějších ministrů pro záležitosti Itálie.⁴⁷⁰ Prakticky stál v čele říšské dvorské kanceláře a zároveň se účastnil setkání tajné rady a různých zasedání říšské dvorské rady. Ve dvorské říšské radě byl říšský vicekancléř relativně silný, jelikož přebíral jakoukoli supliku adresovanou císařskému dvoru.⁴⁷¹ V letech 1594 až 1597 jím byl dr. Jan Wolf Freymann, politicky ale stál ve stínu Rumpfa, Trautsona a poté Barvitia.⁴⁷² Roku 1597 byl jmenován novým vicekancléřem dr. Rudolf Koraduz, od roku 1594 zároveň členem tajné rady a vicekancléřem zůstal až do roku 1606.⁴⁷³

Vliv jednotlivých radů na průběh záležitostí se dá těžko hodnotit vzhledem ke kontrole veškerých usnesení tajnou radou a císařem samotným. Předseda říšské dvorské rady předkládal usnesení říšské dvorské rady tajné radě k dalšímu projednání.⁴⁷⁴ Osoba sekretáře a referenta byla bezesporu vlivná.⁴⁷⁵ Referent na říšské dvorské radě předkládal žádosti suplikujících. Jeho význam spočíval v tom, že v nejdůležitějších případech vzhledem k rozdělení úkolů byl jediným, kdo studoval akta a přesně znal případ. Jejich relace, podaná

---

⁴⁶⁷ Eliška Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfinské Praze*. Jacques Esprinchar, Pierre Bergeron, Francois de Bassompierre, Praha 1998, s. 67-68.

⁴⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 22.

⁴⁶⁹ J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 77-80.

⁴⁷⁰ Matthias Schnettger (ed.), *Imperium Romanum - irregulare corpus - Teutscher Reichs-Staat. Das Alte Reich im Verständnis der Zeitgenossen und der Historiographie*, Mainz 2002, s. 364-375.

⁴⁷¹ J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 82.

⁴⁷² S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 296.

⁴⁷³ TAMTÉŽ, s. 293; R. J. W. Evans, *Rudolf II.*, s. 99, 284.

⁴⁷⁴ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 94.

⁴⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 22.

ústně anebo písemně, do značné míry určovala průběh debaty.⁴⁷⁶ Vždy šlo o kvalifikovaného právníka.⁴⁷⁷ Význam sekretáře říšské dvorské rady neobyčejně stoupl, když jím byl jmenován dr. Jan Antonín Barvitiuss. Jako někdejší sekretář dvorské kanceláře, což samo o sobě ukazuje zvláštní význam této funkce, postoupil do pozice řádného člena říšské dvorské rady společně s Ondřejem Hannewaldem. V roce 1600 se po pádu Rumpfa a Trautsona pokoušel monopolizovat jako sekretář tajné rady, jímž se toho roku stal, přístup k císaři. Vzhledem k funkci a císařově přízni měl tedy velké dispozice k tomu, aby se usnesení říšské dvorské rady dostala k císaři, a zároveň, aby se pokusil císařovo stanovisko k případům ovlivnit. V říšské dvorské radě, ve které zasedal v letech 1593 až 1607, podával státní sekretář Barvitiuss rozhodnutí císaře ve věcech, které mu byly předloženy.⁴⁷⁸ Vzhledem k malému platu byli snadno přístupni podplácení.⁴⁷⁹

Podle popisu oněch institucí není překvapivé, že mantovský vévoda preferoval zahrnovat dary tajné rady a nejvlivnější příslušníky říšské dvorské rady, tedy říšského vicekancléře, referenta a sekretáře říšské dvorské rady. Vyslanci tak činili spíše než u předsedy říšské dvorské rady, jímž byl lankrabě Jiří Ludvík Leuchtenberk. Tuto funkci, postoupenou Trautsonem, zastával od roku 1594 kromě přestávky mezi lety 1604 a 1606 až do svého povýšení na nejvyššího hofmistra roku 1609. Mantovský vyslanec jej navštívil v jeho domě se záměrem získat si jeho náklonnost dary pouze ve dvou případech v únoru a v létě roku 1604, a v prvním případě navíc se slovy, že tak činí krajně nerad.⁴⁸⁰ Pokud se bude naslouchat příkrému soudu Johna Evanse, bylo by tomu tak pro osobní neschopnost předsedy říšské rady, protože by na zasedáních nepředstavoval rozhodující roli.⁴⁸¹ Pravděpodobnějším vysvětlením, proč se jej mantovští vyslanci aktivně nepokoušeli zapojit do říšské dvorní rady, byl spíše nezájem z Leuchtenberkovy strany.⁴⁸² Dvě návštěvy Aderbaleho Manerbia v jeho domě by tak představovaly zoufalý pokus z jeho strany pohnout nehybným politickým soustrojím císařského vládního aparátu.

Pomyslný vrchol mantovské sítě kontaktů představoval císař, s nímž se Vincenzo Gonzaga v rámci svých tureckých výprav roku 1595 a 1597 osobně setkal pouze dvakrát. Navštívit Prahu měl v úmyslu přinejmenším roku 1601 na zpáteční cestě ze své třetí turecké kampaně a

---

⁴⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 90.

⁴⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 95.

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 93.

⁴⁷⁹ Karel Stloukal, Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596-1607), Československý časopis historický 18, 1912, s. 389-434, zde. 392.

⁴⁸⁰ S. Ehrenpreis, Kaiserliche Gerichtsbarkeit, s. 304; E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 977, 1003.

⁴⁸¹ R. J. W. Evans, Rudolf II., s. 97.

⁴⁸² K tomuto pohledu mě přiměl upřít pozornost podnětný komentář prof. Václava Bůžka, za který mu velmi děkuji.

v letech 1603 a 1604 v souvislosti s neuskutečněnou svatbou buďto Vincenzovy dcery, anebo neteře.⁴⁸³ Přímý kontakt Vincenza s císařem byl tedy vzácnou výjimkou a ve zbytku případů byl nahrazen kontaktem nepřímým, tedy velmi živou korespondencí. Ta se mohla do císařských rukou dostat přímým prostřednictvím oficiálních či neoficiálních audiencí mantovských vyslanců.

Audience však nebyly v případě mantovských vyslanců nijak častým jevem.⁴⁸⁴ Podle korespondence ji mezi lety 1595 a 1601 mantovský vyslanec Federico Gonzaga obdržel pouze dvakrát, roku 1596 a také roku 1597 před svým odjezdem na bojiště v Uhrách.⁴⁸⁵ V neobdržení audience v letech 1598 až 1601 mohlo hrát roli několik faktorů: císařovo postupné stažení z veřejného života, epidemie moru na podzim 1598 a v létě 1599, také důvod přednostního postavení, kdy císař nemohl udělit audienci méně významnému mantovskému vyslanci, pokud ji napřed neudělil vyslancům významnějších států, jako například nunciiovi, nebo španělskému vyslanci.⁴⁸⁶ V letech 1602 až 1609 k oficiální audienci došlo čtyřikrát: obdrželi ji Federico Gonzaga na počátku února 1601, Francesco Gonzaga z Castiglione v únoru 1603 a Aderbale Manerbio v březnu 1604 a červenci 1607.⁴⁸⁷ Frustrace z neobdržené audience se dostavila v několika případech. Stálý mantovský vyslanec Lelio Arrivabene během služby na císařském dvoře od dubna 1600 do června 1602 navzdory, a paradoxně především kvůli svému úsilí, oficiální audienci neobdržel ani jednou.⁴⁸⁸ Manerbio ji v březnu roku 1604 obdržel až po tříměsíčním čekání.⁴⁸⁹ Následujícího roku zodpovědnost za neobdržení audience svaloval na zlomyslnost jiných dvořanů.⁴⁹⁰ Aby císař nemusel vyhovět ostatním čekatelům na audienci, ale aby se zároveň setkal s vyslanci, se kterými z různých důvodů potřeboval osobně hovořit, upřednostňoval audience neoficiální. Touto cestou se Manerbio tajně setkal s císařem v únoru 1602, v lednu 1603 a na konci června 1604.⁴⁹¹

---

⁴⁸³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 848, 943, 976.

⁴⁸⁴ Nepřímo lze vyvodit, že byly častější, než jak je z edice na první pohled patrné, avšak dopisy čistě politického charakteru do ní nebyly zahrnuty.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, č. 570, 687.

⁴⁸⁶ J. Janáček, *Rudolf II.*, s. 432-433; Jaroslav Douša, *410 let od pobytu Rudolfa II. a jeho dvora v Plzni, Minulost západočeského kraje* 44, 2009, s. 441-448; přednost na císařském dvoře v Praze vysvětluje toskánský vyslanec Roderigo Alidosi ve své relaci. K tomu Cesare Campori – Giuseppe Campori (edd.), *Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. Imperatore negli anni 1605-1607 fatta da Roderigo Alidosi, ambasciatore del granduca di Toscana Ferdinando I.*, Modena 1872, s. 16.

⁴⁸⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 863, 913, 981; Marie Koldinská – Petr Mařa (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna (1602-1633)*, Praha 1997, s. 142.

⁴⁸⁸ O praxi mantovských vyslanců pojednává další kapitola.

⁴⁸⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 966-967, 970-971, 979-981.

⁴⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 1014.

⁴⁹¹ TAMTÉŽ, č. 862, 910-911, 998.

Naprosto převážná část komunikace mantovského vévody s císařem byla obsažena uvnitř menší komunikace zprostředkovatelů obou stran neboli mantovských vyslanců s příslušníky úzkého osobního kruhu císaře, jejichž prvořadý význam spočíval v přízni, kterou požívali ze strany císaře, v možnosti být v jeho bezprostřední blízkosti a důvěrně s ním v soukromí císařských komnat hovořit. Šlo o komorníky Porfýria Bossa a Filipa Langa, státního sekretáře Jana Antonína Barvitia, Karla z Lichtenštejna a malíře Hanse von Aachena. Velmi dobrým zdrojem informací se prokázala být dona Marie mladší Manrique de Lara.⁴⁹² Pozornost císaře se pokoušeli získat sdílenými zájmy o umění a vědy, které mohly být upřímné, jako v případě mecenáše dvorských humanistů Jana Antonína Barvitia, či předstírané, jako v případě Filipa Langa, přičemž v tomto měřítku se Karel z Lichtenštejna nacházel kdesi uprostřed.

2.2 Období let 1595 až 1599

O čem mohli na konci srpna 1595 v soukromí mantovský vévoda a císař spolu hovořit, lze částečně vyvodit z následující korespondence. Kromě výměny komplimentů a prvních zdvořilostních témat, jako například podoba italského a českého počasí, dětské vzpomínky císaře na Mantovu, kterou viděl na vlastní oči roku 1563, či turecké nebezpečí, které bylo důvodem jejich setkání, mohla přejít řeč na chov krásných koní a lov, které v té době platily za nevyčerpatelná témata nezávazné a zároveň zdvořilé konverzace renesančního kavalíra. To by vysvětloval císařův zájem o výrobu dvou hlavních o specifické šíři pro arkebuzu a dvou křesadlových zámeků vyrobených pro leváka, jelikož císař střílel jako levák.⁴⁹³ Opravdu energický rozhovor, kdy zájem ani jednoho z nich nebyl nucený, mohl nastat při probírání oblíbených umělců, uměleckých řemeslníků a učenců, které zaměstnávali na svých dvorech, a jiných aspektů, které tvořily z velké části myšlenkový svět dvou význačných mecenášů umění se značnými intelektuálními ambicemi, jako snad například zájem o fyzické a magické kvality českých drahých kamenů, na které se v Praze Vincenzo Gonzaga vyptával již císařského prvního štolby Petra Pavla della Grangia.⁴⁹⁴ Při té příležitosti Vincenzo Gonzaga císaři sdělil, že na mantovském dvoře udržuje jednoho malíře, který je skvělý v pořizování kopií, a nabídl, aby si ho císař kdykoliv vypůjčil.⁴⁹⁵ V říjnu 1595 dal císař vzkázat, že o jeho nabídce uvažuje a napřed by rád viděl ukázkou jeho díla. Zároveň dodal, že v císařských stájích se

---

⁴⁹² V edici korespondence není rozlišováno mezi vdovou po Vratislavovi z Pernštejna a vdovou po Janovi z Pernštejna. V několika případech ale nelze z kontextu přesně vyvodit, o koho se jedná. Navíc se o ní píše jako o milence císaře Rudolfa. Ten samý omyl se vyskytuje i v používané publikaci Elena Fumagalli – Gianvittorio Signorotto (edd.), *La corte estense nel primo Seicento. Diplomazia e mecenatismo artistico*, Viella 2012.

⁴⁹³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 533.

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 528, 554.

⁴⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 84, editorka identifikuje malíře s Mantovanem Pietrem Facchetti (1536-1619)

v současnosti nenachází dražší koně než ti, kteří mu byli představeni 22. dubna 1591.⁴⁹⁶ Dodávky darů pro císaře přicházely charakteristicky s odstupem dlouhých měsíců i celých roků. Obraz, o který císař požádal, dorazil až 23. července 1596, a součástky pro dvě arkebuzy teprve na konci ledna roku 1597. V obou případech je mantovský vyslanec Federico Gonzaga doručil do rukou komorníka Porfyria Bossa, jak se stalo zavedeným pravidlem, který je představil císaři.⁴⁹⁷

Rudolf II. v oněch letech předkládal italským vyslancům, kteří působili na pražském dvoře z různých důvodů, neustálé žádosti o obrazy, sochy a ušlechtilé koně, a to nejen mantovským, ale také modenským, savojským a toskánským.⁴⁹⁸ Počínaje říjnem 1596, kdy císař zažádal o velevzácná umělecká díla, se osobní uspokojení císaře nepokrytě stalo podmínkou pro vyslyšení jakékoliv Vincenzem předložené politické záležitosti. Porfyrius Bosso odevzdal lístek se jmény umělců, jejichž díla císař vyžadoval buď z Vincenzovy sbírky, anebo jiné. Šlo o Michelangela, Raffaella Santiho, Parmigianina a Correggia.⁴⁹⁹ Rudolf II. byl díky svým agentům velmi dobře obeznámen s obsahem sbírek různých italských rodů, poněvadž Porfyrius Bosso na konci listopadu upřesnil císařovu žádost informací, že hledané obrazy jsou k nalezení ve sbírkách hraběnky ze Saly, Vincenzovy někdejší milenky Barbary Sanseverino Sanvitale a hraběnky ze Santa Fiore, Kateřiny Nobili Sforza, přičemž ve sbírce té druhé se nachází Raffaellova Venuše a poprava Jana Křtitele od Leonarda da Vinciho.⁵⁰⁰ Informace o obrazech, které se vyskytovaly ve vlastnictví oněch hraběnek, císař měl, jelikož se je prostřednictvím tajného rady Rudolfa Koraduze v Římě na jaře roku 1595 pokoušel sám získat.⁵⁰¹ Vincenzo Gonzaga prostřednictvím svého agenta Ludvíka Cremaschiho jednal o koupi obrazů již od začátku příštího roku, soudě podle informací, které dával Federico Gonzaga sdělit Porfyriovi Bossovi při příležitosti předávání zmíněných součástí pro císařovu arkebuzu.⁵⁰² Obchod se podle všeho ani u jedné z hraběnek nevyvíjel podle představ, jelikož vévoda poslal v březnu 1597 do Prahy Cremaschiho dopis na důkaz, že vévoda opravdu vynaložil jisté úsilí.⁵⁰³ Zda vévoda dokázal od hraběnky ze Santa Fiore získat obrazy

⁴⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 392, 400, 521, 522.

⁴⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 604, 641.

⁴⁹⁸ Barbara Ghelfi, *Le pitture spontano al fine quel che non possono spuntare i nostri stenti, et le nostre fatiche. Doni artistici di Cesare d'Este a Rodolfo II (1598-1604)*, in: Elena Fumagalli – Gianvittorio Signorotto (edd.), *La corte estense nel primo Seicento. Diplomazia e mecenatismo artistico*, Viella 2012, s. 97.

⁴⁹⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 622.

⁵⁰⁰ TAMTÉŽ, č. 627, s. 86, editorka identifikuje Venuši se slavnou *Fornarinou* od Raffaella.

⁵⁰¹ Eliška Fučíková – Ivan Muchka – Beket Bukovinská, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1988, s. 121, 216-217: shromažďoval pro císaře informace o obrazech, o kupcích umění, o nákupu umění a získávání vhodných umělců.

⁵⁰² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 641.

⁵⁰³ TAMTÉŽ, č. 653.

a nechat si je potají pro sebe, není jisté.⁵⁰⁴ S nepořízenou musel zřejmě odejít u hraběnky ze Saly, protože císař, který se více než co jiného toužil zmocnit obrazárny jejího zesnulého manžela, požádal roku 1598 o to samé modenského vyslance Marcantonia Ricciho, který tehdy v Praze usiloval o potvrzení investitury nad modenským vévodstvím pro Cesara d'Este.⁵⁰⁵ Císař ale ukázal spokojenost nad Vincenzovou usilovnou, leč marnou snahou a tehdy potvrdil buďto svou dokonalou informovanost o obsahu slavných italských sbírek, anebo svou dobrou paměť nad konverzací, kterou vedli s Vincenzem Gonzagou před dvěma lety, neboť dal po Porfyriovi Bossovi na srozuměnou, že se prozatím spokojí s obrazem od Correggia, který se nachází v mantovské sbírce.⁵⁰⁶

Vyjít vstříc císařovým požadavkům bylo nezbytné za okolností tichého zápasu o přízeň vlivných dvořanů ve sporu o investituru nad říšským lénem Castelgoffredo mezi větví mantovských Gonzagů a Gonzagů z vedlejší větve Castiglione delle Stiviere. Spor vznikl kvůli územnímu obohacení markýze Rudolfa Gonzagy z Castiglione delle Stiviere, který zavraždil vlastního strýce Alfonse roku 1592 a obsadil jeho panství Castelgoffredo v reakci na Alfonsovo vyjednávání s císařským dvorem o nástupnictví jeho jediné dcery Kateřiny.⁵⁰⁷ Vincenzo Gonzaga byl císařem pověřen dopadnout vrahy markýze Alfonse a následně také vrahy markýze Rudolfa Gonzagy, ale pravděpodobně to byl Vincenzo samotný, kdo dal 3. ledna 1593 Rudolfa zavraždit, v té době již exkomunikovaného za padělání měny papežského státu. Z tohoto pověření se ujal správy Castiglione delle Stiviere a Solferina, kde vyšetřování uzavřel roku 1597 trestem smrti pro vrahy markýze Alfonse a zproštěním viny pro vrahy markýze Rudolfa.⁵⁰⁸ Po smrti Rudolfa se markýzem Castiglione delle Stiviere stal jeho bratr Francesco Gonzaga, který se rozhodl obhájit rodinné držení Castelgoffreda a Solferina, které mu po právu náleželo. Spor stanul před říšskou dvorskou radou. Obě strany se snažily ovlivnit jednotlivé ministry více či méně hodnotnými dary.

Na konci srpna 1598 si byl mantovský rezident Aderbale Manerbio jist, že vévodovi patří hlasy říšských radů dr. Jana Antonína Barvitia, Jana Jindřicha Neuhausena, dr. Pavla Garzweilera, kterému vyslanec Federico Gonzaga v létě 1596 představil medaili s vévodovou podobiznou, a jedné osoby, která se podle Manerbiových slov svěčuje s jistými neveřejnými

---

⁵⁰⁴ Dopisy týkající se této záležitosti se dále nachází v edici ze stejné řady Michaela Sermidi, *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Venezia e Mantova (1588-1612)* Milano 2003, s. 31, č. 314, 315, 317.

⁵⁰⁵ B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 96.

⁵⁰⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 653, 657, 665.

⁵⁰⁷ Pavel Marek, *Pernštejnské ženy, Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018, s. 244-253; G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 114-120.

⁵⁰⁸ G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 118-120.

politickými informacemi a jejíž vliv byl dostatečný na to, aby její jméno bylo zašifrováno.⁵⁰⁹ Onen stupeň důvěry poukazuje na referenta říšské dvorské rady, který zpětně pozval v prosinci 1596 Manerbia k sobě domů, aby mu ukázal tři právní pojednání, o jejichž pořízení požádal mantovského vévodu, protože jej líčila jako právoplatného držitele panství Castelgoffredo.⁵¹⁰ Referentem byl tehdy dr. Jan Jakub Eisengrein z Richtenfelsu, ale protože ten v září 1597 zemřel, tak se domnívám, že čtvrtým vévodovým klientem byl nejpravděpodobněji dr. Rudolf Koraduz. Roku 1598 řídil Manerbio veškerou opozici proti Francescovi Gonzagovi ve spolupráci s ním.⁵¹¹ Koraduzovy počátky v mantovské síti se dají vysledovat do roku 1595, kdy se na své cestě do Říma zastavil na jistou dobu na mantovském dvoře, kde uložil zakázku na obraz vlámskému malíři, aniž by mu však zaplatil.⁵¹² V únoru 1597 během bližší neurčené konverzace s Manerbiem žádal, aby vévoda malíři zaplatil a poslal řečený obraz jemu do Prahy.⁵¹³ Tím Koraduz s velkou iniciativou oznámil cenu svých služeb a mimo jiné poukázal na fakt, že mezi Manerbiem a Koraduzem panovala velká důvěra ještě před rokem 1597, kdy začal plnit funkci říšského vicekancléře, jinak by nemohl vědět o darech, které putovaly z Mantovy pro Rumpfa a Trautsona. Pavel Sixt Trautson v červenci 1596 poslal dopis Vincenzovi, ve kterém ho žádal o portréty vévody samého, jeho manželky Eleonory Medicejské a rodičů Viléma Gonzagy a Eleonory Habsburské.⁵¹⁴ Tehdy pracoval na výzdobě nového sálu ve svém domě v Praze, jehož stěny jako manifestace své sociální prestiže ozdobil portréty všech Habsburků a představitelů všech s Habsburky příbuzných rodů včetně Medicejských, kteří s ním prostřednictvím svých agentů či vyslanců navazovali spojení. Trautsonův velký sál pro společné stolování podle Jacquese Esprincharda zdobilo na čtyři sta velkých mužů onoho století, a to i bez ohledu na společenské, náboženské i mocenské vazby. Soubor slavných mužů podněcoval inspiraci k velkým činům anebo od

---

⁵⁰⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 601, 744.

⁵¹⁰ TAMTÉŽ, č. 633: „*Byl jsem toho samého dne u pana referenta, kterému na stole ležely tři knihy. Když jsem přišel, zeptal se zda, je znám. Když jsem mu odpověděl, že podle obalu se poznat nedají, tak mi řekl, že to jsou Schenckel, Tasio, Scarderio, poslaní vévodou Vincenzem. Chtěl je vidět, protože vždy věřil, že odejmutí léna kvůli otcovraždě a pro podobné delikty se týká otcovraha a jeho potomků, ale ne příslušníků vedlejší větve.*“ Scarderiem mínil Manerbio velmi váženého juristu Ludolfa Schradera a jeho *Tractatus feudalis* vydaný ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1594. Pro potřeby jiné politické záležitosti do něj potřeboval nahlédnout vyslanec Guido Avellani roku 1595. K tomu TAMTÉŽ, č. 487; <https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Schrader>, [Ludolf](#)

⁵¹¹ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 250.

⁵¹² Koraduz přijel do Mantovy v dubnu 1595 především jako říšský komisař pro vyřešení sporu Castelgoffredo, ale dlouhodobě se poté zdržoval v Římě ještě roku 1596: Massimo Marocchi, *Principi, santi, assassini*, Mantova 2015, 139-143; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 293; Pierre Bergeron si všiml, že nedávno získal císař od papeže právo rozhodovat o zločinech kněží, tedy politický důvod, proč se Koraduz zdržoval v Římě. K tomu E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 73.

⁵¹³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 647.

⁵¹⁴ TAMTÉŽ, č. 596.

jejich špatných příkladů odrazoval.⁵¹⁵ Šlo nepochybně o plody Trautsonovy výjimečné pozice na dvoře, kterými se hrdě pochlubil mantovskému vyslanci Federicovi Gonzagovi.⁵¹⁶ Od října do května 1597 svou žádost opakovaně připomínal mantovskému vyslanci, který mu k portrétům navíc přislíbil koně z mantovského chovu. Kůň byl přislíben následně i Rumpfovi zřejmě z důvodu, aby si své opomenutí nevyložil jako urážku.⁵¹⁷ O vytrvalosti a charakteru císařských favoritů nese svědectví Manerbio, znepokojený, že by delší prodlení mohlo nést neblahé následky.⁵¹⁸ Dary pro Trautsona, Rumpfa a Koraduze dorazily 24. května, ale kvůli poškození utrpěném na cestě byly představeny počátkem června.⁵¹⁹ Obzvláště spokojený byl Trautson, jelikož mimo jiné získal portrét své kmotry, zesulé Eleonory Habsburské, a proto napsal Vincenzovi děkovný dopis.⁵²⁰ Prezentace daru se však nesla v úzkostlivé atmosféře, protože vévoda posílal dary svým klientům namísto toho, aby poslal slíbeného Correggia svému císaři.

Mantovským vyslancům dával Porfyrius Bosso již od dubna najevo, že otázka Castelgoffredo závisela přímo na tom, zda císař dostane svůj obraz.⁵²¹ Když mezi doručenými dary 24. května 1597 sekretář Manerbio marně hledal obraz od Correggia, propukl ve svém následujícím dopise v čiré zoufalství.⁵²² Ještě ten samý den navštívil Porfyrius Bosso rozradostněně dům mantovského vyslance Federica Gonzagy, protože si myslel, že právě dorazily dary pro císaře, což odráží rychlost, s jakou se na císařském dvoře tehdy šířily diskrétní informace. Když o týden později Federico Gonzaga pozoroval společně s Rumpfem z okna koně, kterého mu právě představil, císař onoho koně sledoval také z oken císařských komnat a nevzdálil se, dokud nebyl kůň odveden pryč.⁵²³ Podobný zájem projevil o mantovské obrazy, když si chtěl týden na to prohlédnout obrazy doručené Trautsonovi.⁵²⁴ Porfyrius Bosso obnovil neustálé dotazy na obrazy až na přelomu září a října při příležitosti

---

⁵¹⁵ Blanka Kubíková, *Portrét v renesančním malířství v českých zemích. Jeho ikonografie a funkce ve šlechtické reprezentaci*, Praha 2016, s. 32-34.

⁵¹⁶ TAMTÉŽ, č. 597.

⁵¹⁷ TAMTÉŽ, č. 621, 622, 623, 625, 632, 646, 655.

⁵¹⁸ TAMTÉŽ, č. 643: „*Již nevím, co ctěným pánům říct, když se mě vyptávají na novinky. Drahý pane, dejte prosím Jeho Výsosti na srozuměnou, že pokud nedorazí, tak nám hrozí nebezpečí, jelikož oni vědí, že měly dorazit ... Mohli by se cítit zesměšněni, a my známe dobře německou povahu...*“

⁵¹⁹ TAMTÉŽ, č. 666, 667, 669.

⁵²⁰ TAMTÉŽ, č. 596, 669.

⁵²¹ TAMTÉŽ, č. 660, 665.

⁵²² TAMTÉŽ, č. 666: „*Ach, Bože, proč ve společnosti koní a obrazů ... nedorazily také obrazy určené pro císaře? Ptám se jak pro ukončení záležitosti, tak proto, že pan Porfyrius říká, že císař v noci nespí z touhy je mít a dokola se na ně ptá. Pro lásku Boží, ať dorazí, jelikož přestože to je záležitost malého významu s přihlédnutím na velikost toho, co se dává, a nicotnosti toho, co se získá, nemůže jinak než prospět Jeho Výsosti, kterého císař uchovává ve své přízni a náklonnosti...*“

⁵²³ TAMTÉŽ, č. 669.

⁵²⁴ TAMTÉŽ, č. 671.

audience Federica Gonzagy, kdy se jím císař úmyslně nechal zastihnout, jak si krátil čas pozorováním obrazů.⁵²⁵ Jde o tři příklady symbolické komunikace, jak dal císař řečí těla zřetelně najevo svá přání. Pokud měl mantovský vévoda poslat obrazy z mantovských sbírek, měl by jej doprovodit společně s koněm z mantovských stájí.

Večer 1. listopadu 1597 přijel Vincenzo podruhé do Prahy, kde strávil asi pět dní a před odjezdem na svou druhou tureckou výpravu císaři osobně představil drahocenný psací stůl s aromatickými látkami uvnitř.⁵²⁶ Rozmlouvali zřejmě o arkánních naukách, protože si později císař vzpomněl na vévodovu znalost tajemství zachovat rostliny a stromy v miniaturních rozměrech, o které požádal a za které také poděkoval svým dopisem vévodovi.⁵²⁷ Císař byl údajně unesen vévodovou osobností, jak se na večer svěřoval Bossovi, když ho svlékal z šatů.⁵²⁸ Podle všeho tehdy císaři přislíbil navíc jiné obrazy, protože i poté, kdy byl konečně v dubnu 1598 Correggiův obraz Venuše s Adonidem odevzdán do rukou Porfyria Bossa, císař obratem očekával další společně s ušlechtilými mantovskými koňmi.⁵²⁹

Soudní při o vlastnictví Castelfoffredo si Vincenzo Gonzaga před návštěvou Prahy zkomplikoval, když pravděpodobně stál za povstáním v Solferinu v létě 1597 proti markýzovi Francescovi Gonzaga z Castiglione delle Stiviere, při kterém byl zavražděn Franceskův mladší bratr Diego a zraněna jeho matka Marta Tana.⁵³⁰ Vincenzo se setkal s Franceskem z Castiglione delle Stiviere v Praze v listopadu 1597 minimálně při jedné příležitosti a lze se pouze domnívat, jaké emoce skrýval mladý markýz pod zdvořilými projevy úcty a pozdravů.⁵³¹ V té době byly strašlivé události solferinského povstání na císařském dvoře všeobecně známy a pověsti, ať se zakládaly na pravdě či nikoliv, pošramotily Vincenzovu pověst. Francesco Gonzaga si postupem času dary získal podporu nejvlivnějších ministrů Rumpfa, Trautsona a španělského vyslance Guilléna San Clemente, kteří společně spadali do španělského mocenského okruhu dvora.⁵³² Zástup svých spojenců značně rozšířil prestižním sňatkem 1. března 1598 s Bibianou z Pernštejna.⁵³³ Ve Francescově zájmu se u císaře zasazovala především Marie Manrique de Lara z Pernštejna, její dcery a císařova matka Marie

---

⁵²⁵ TAMTÉŽ, č. 687.

⁵²⁶ TAMTÉŽ, č. 692: *scrittoria di profumo*. Někdy také *scrittoio*, německy *Schreibzeug*. Nalezl jsem také nábytek nazývaný česky „sekretář“. Rozkládací ornamenty bohatě zdobený psací stůl. Byl vyráběn pro demonstraci schopností a limitů umělecké práce se dřevem. Praktický účel postrádal kromě toho, že do něj mohly být ukládány různé předměty, například psací potřeby, ale v tomto případě aromatické látky. Jako nábytek vysoké umělecké úrovně patřil do dvorských kabinetů vedle ostatních cenných předmětů.

⁵²⁷ TAMTÉŽ, č. 728, 731.

⁵²⁸ TAMTÉŽ, č. 693.

⁵²⁹ TAMTÉŽ, č. 723, 740, 741.

⁵³⁰ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 249.

⁵³¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 692.

⁵³² P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 246-248.

⁵³³ TAMTÉŽ, s. 246.

Habsburská. V květnu roku 1598 císař vyzval Vincenza, aby se vzdal Castelgoffreda a postoupil ho Francescovi. Dne 25. června 1598 obdržel císařský dekret o investituře. Vincenzo se však proti tomu odvolal a žádal po svém vyslanci, aby došlo k revizi případu, přičemž se odvolával na ilegální způsob, jakým Rodolfo dosáhl panství nad Castelgoffredem, a odmítal stáhnout z Castelgoffreda svou vojenskou posádku.⁵³⁴ Další císařský dekret z 25. června 1598 příkaz potvrdil, to samé se stalo 15. března 1599 a 10. června 1599 byl příkaz potvrzen potřetí. Jelikož se tehdy vévoda nacházel na lázeňské kúře ve Flandrech, tak Aderbale Manerbio jako vévodův intervent požádal o čas, aby mohl o císařově rozhodnutí spravít vévodu, jakmile se vrátí z léčebného pobytu v lázních.⁵³⁵ Šlo o jednu z mnoha výmluv, jakým vévoda v konečném výsledku neuposlechl císařovo rozhodnutí na čtyři po sobě zveřejněné dekrety. Bezvýhodná situace zůstala stejná ještě v červenci roku 1600. Jak psal tehdy Pierre Bergeron, mantovský agent Manerbio byl již osm měsíců císařem úmyslně přehlížen, protože Vincenzo Gonzaga neuposlechl jeho rozkazů. Mantovský vévoda odmítal vrátit dvaadvacetiletému Francescovi Gonzagovi jeho panství, protože mu nebyly vynahrazeny výdaje na udržování okupačních jednotek sídlících v Castelgoffredu od roku 1593.⁵³⁶

V létě 1598 Vincenzovi sice zůstali nakloněni výše zmiňovaní významní říšští dvorští radové, ale Manerbio v ironicky psané zprávě ze 6. července shrnul marnost dosavadního budování sítě kontaktů.⁵³⁷ Zatímco v nastalé situaci Francesco Gonzaga prostřednictvím vlastní sítě kontaktů usiloval, aby císařský rozkaz byl na neposlušném vazalovi Vincenzovi Gonzagovi vynucen zbraněmi milánského guvernéra, příslušníci mantovské ambasády se zřejmě přechodně obávali o své životy.⁵³⁸ Zdá se, že manželka sekretáře Aderbaleho Manerbia prodělala v říjnu 1598 velmi nebezpečný záchvat, který lékaři připsali starostem spojeným s plánovaným odjezdem svého manžela.⁵³⁹ To ale mohlo být zapříčiněno morovou epidemií v Čechách, která přinutila na podzim císaře a jeho dvůr uprchnout do bezpečí venkova. Podle všeho došlo k dočasnému ochromení jak císaře, tak také chodu říšské dvorské rady.⁵⁴⁰

---

⁵³⁴ TAMTÉŽ, s. 250.

⁵³⁵ F. Amadei, Cronaca III, s. 85.

⁵³⁶ Eliška Fučíková (ed.), Tři francouzští kavalíři, s. 48, 70.

⁵³⁷ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 736: „*Jaký užitek jsem vám přinesl, jelikož markýz z Castiglione Francesco Gonzaga, který se pohrdavě vysmíval, kolik služeb zde konáme, se příští ráno s největším opovržením vůči světu, ověšen zlatem, šperky a doprovoben téměř celým dvorem, objevil na říšské dvorské radě a obdržel investituru.*“

⁵³⁸ TAMTÉŽ, č. 742.

⁵³⁹ TAMTÉŽ, č. 747.

⁵⁴⁰ J. Janáček, Rudolf II., s. 432-433.

Pramenná mezera v edici korespondence svědčí o útlumu komunikace mezi mantovským vévodou a císařem poté, kdy od srpna 1598 do srpna 1600, snad pod vlivem svých ataků melancholie, císař přestal klást mantovskému vyslanci své žádosti a požadavky. V období let 1598 až 1600 došlo také k určitým změnám v mantovské klientelské síti. Především došlo v září 1600 k propuštění císařských favoritů Rumpfa a Trautsona, ale z korespondence zmizel také oblíbený komorník Porfyrio Bosso, který byl do té doby téměř výhradně mantovským vodítkem k císaři. Argumenty, kterými by se dalo vysvětlit, proč po srpnu roku 1598 přestal být komorník Porfyrio Bosso využíván v již zbudované síti kontaktů, nejsou uspokojivé. S Bossem se jako s jedním z hlavních článků vedoucích k císaři zjevně počítalo již od první návštěvy Vincenza Gonzagy v Praze, zřejmě pro jeho schopnost komunikovat italsky, neboť pocházel ze starého milánského měšťanského rodu, jehož příslušníci od středověku zastávali významné světské i duchovní úřady v Milánu.⁵⁴¹ Vzhledem k tomu, že mu bylo od 1. ledna 1600 až do smrti císaře roku 1612 vypláceno 40 zlatých měsíčně jako služebníkovu o třech a více koních, hněv císaře na něj zjevně nedopadl.⁵⁴² I kdyby Bossa potkal osud charakteristický pro osobní císařovy služebníky, tedy že po období pozice favorita následovalo rychlé upadnutí v nemilost a nástup jiného favorita, tak to nevysvětluje absenci zprostředkovatele blízkého císaři do srpna 1600, kdy tuto roli krátkodobě představoval čerstvě jmenovaný sekretář tajné rady Barvitijs a od září velmi intenzivně také Karel z Lichtenštejna. O císařově indispozici byl informován Vincenzo Gonzaga 9. října 1600 v souvislosti s nuceným odchodem z Pražského hradu císařova osobního lékaře Bartolomea Guarinoniho.⁵⁴³ „*Pro komorníky velmi mizerné období*“, jak to nazval nový mantovský vyslanec Lelio Arrivabene, trvalo po celou první polovinu roku 1601.⁵⁴⁴ Filip Lang začal být využíván pro kontakt s císařem přinejmenším od 1. ledna 1601.⁵⁴⁵ Důvod, proč Bosso zmizel z klientelské sítě mantovského vévody ještě před vzestupem Langa, mohl mít podobnou příčinu jako to, proč se do mantovské sítě nepodařilo zahrnout Albrechta z Fürstenberka, který zemřel 13. září 1599 na mor, jak se tomu v tehdejší panice alespoň věřilo.⁵⁴⁶ Albrecht z Fürstenberka byl manželem Alžběty z Pernštejna, nejstarší dcery Vratislava z Pernštejna, a tudíž příbuzný s Francescem Gonzagou z Castiglione delle Stiviere, pročež zastával v záležitosti Castelgoffredo opačné stanovisko než mantovský vévoda. Porfyrio Bosso, který

---

⁵⁴¹ Marek Starý, *Cizozemci a spoluobytelé. Udělování českého obyvatelského práva (inkolátu) v době předbělohorské*, Praha 2018, s.252-253.

⁵⁴² J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 257, 401.

⁵⁴³ TAMTÉŽ, dok 796.

⁵⁴⁴ TAMTÉŽ, č. 832; J. Janáček, *Rudolf II.*, s. 429-449.

⁵⁴⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 816.

⁵⁴⁶ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 219-220.

ostatně kdysi sloužil Vratislavovi z Pernštejna jako jeho komorník, mohl následovat příklad ministrů Rumpfa a Trautsona a přiblížit se názorově se španělskou klikou, která podporovala markýze z Castiglione.⁵⁴⁷ Světlo na dvouletou mezeru ve zprostředkování komunikačních vztahů tehdy nemocného císaře a mantovského vévody by mohl poskytnout zevrubnější výzkum pramenů daných let.

Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic se mezi mantovskými klienty nepodařilo udržet. Přitom měl k tomu dokonalé předpoklady. Jako syn bývalého nejvyššího hofmistra Ladislava Popela z Lobkovic pocházel z urozeného katolického a významného rodu Království českého. Na jezuitské koleji v Klementinu, v Olomouci a Ingolstadtu se mu dostalo vynikajícího vzdělání a od kavalírské cesty v letech 1584 až 1586, kdy se zapsal na univerzitách v Sieně a v Perugii, byl vybaven znalostí románských jazyků. Od roku 1591 zasedal v říšské dvorské radě a roku 1595 byl poslán na diplomatickou cestu do Madridu. Právě španělským vyslancům pomáhal překlenout jazykovou bariéru při diplomatické komunikaci na dvoře.⁵⁴⁸ Osmadvacetiletý říšský rada v únoru 1596 sice před zasedáním říšské rady přijal z rukou Manerbia hodnotnou křišťálovou mísu, ale po dlouhém zdráhání.⁵⁴⁹ V březnu 1598 se Manerbiovi pod různými výmluvami vyhýbal a drahocenný umělecký dar, tedy zlatou volavku posetou diamanty, rubíny a perlami, rázně odmítl se slovy, že kdysi přijal křišťálovou mísu a prsten.⁵⁵⁰ Lobkovic se klientelskou povinností vůči mantovskému vévodovi odmítal vázat pravděpodobně z důvodu, že byl nakloněn španělským zájmům na Apeninském poloostrově.⁵⁵¹ Mantovští vyslanci se přestali pokoušet udržovat s ním kontakt ještě před jeho jmenováním nejvyšším zemským kancléřem a ještě dávno před tím, než se jako jeden z nejvlivnějších úředníků Českého království stal významným členem uvnitř španělského mocenského okruhu na dvoře. Naposled byl zmiňován v souvislosti s jeho návratem z diplomatické cesty v Modeně, kde v srpnu 1598 bez zdráhání přijal od Cesara d'Este dary v hodnotě šesti tisíc zlatých. Z formulace zprávy se lze pouze domnívat, že takovou zprávu mantovský vévoda neslyšel rád.⁵⁵²

---

⁵⁴⁷ Zdeněk Nejedlý, Litomyšl. Tisíc let života českého města, Praha 1954, s. 59.

⁵⁴⁸ Pavel Marek (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005 (= Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek 1), s. 40-56.

⁵⁴⁹ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 555.

⁵⁵⁰ TAMTÉŽ, č. 718.

⁵⁵¹ P. Marek (ed.), Svědectví, s. 110.

⁵⁵² B. Ghelfi, Le pitture, s. 98, 99; E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 745: „*Nechci zamlčet návrat Zdeňka Popela z Modeny, který velebí dary obdržené od onoho knížete ...*“. Lobkovic jednal v Modeně o podmínkách investitury pro Cesara d'Este, levobočka zesnulého vévody Alfonsa II.

2.3 Revolutio

Novými zprostředkovateli kontaktu s císařem se roku 1600 stali nový mantovský vyslanec Lelio Arrivabene a Jan Antonín Barvitijs s Karlem z Lichtenštejna, pro které první rok nového staletí znamenal postup v kariéře. Z nové pozice sekretáře tajného rady se pokusil využít pádu ministrů Rumpfa a Trautsona k monopolizaci přístupu k nemocnému císaři, což se mu podařilo pouze na krátkou dobu. Přesto ale zůstal jedním z nejstálejších a nejbližších Rudolfových rádců až do jeho smrti.⁵⁵³ Karlovi z Lichtenštejna se dostalo vynikajícího vzdělání na bratrské škole v Ivančicích a na kavalírské cestě v Itálii, kde se zapsal na univerzitě v Sieně. Svému mocenskému vzestupu vděčil zřejmě konverzi ke katolictví v listopadu 1599 a velkému podnikatelskému nadání. Byl jedním z hlavních věřitelů císaře, kterému také daroval několik obrazů ze své sbírky. V době své konverze zastával funkci nejvyššího moravského zemského sudího, ale už na jaře roku 1600 byl jmenován členem tajné rady. V září nahradil provizorně Rumpfa ve funkci nejvyššího hofmistra, tudíž také předsedy tajné rady. Rychlý nástup mladému ambicióznímu Lichtenštejnovi předurčoval zářivou kariéru. Přestože by se jeho vliv během jeho působení na dvoře v letech 1600 až 1602 neměl přeceňovat, tak alespoň do roku 1602 udržoval neobvykle blízký vztah s císařem, se kterým mluvili o uměleckých dílech.⁵⁵⁴ Právě Barvitijs a Lichtenštejn prolomili jménem císaře dvouleté mlčení a obnovili jeho žádosti slíbených obrazů a koní. Velmi dobře si uvědomovali, že císař snáze naslouchal politickým záležitostem, pokud souvisely s obohacením jeho kunstkomy. Díky Barvitijsovi tak byla u císaře zároveň znovuotevřena otázka Castelgoffreda. Při té příležitosti v srpnu 1600 přistoupil Barvitijs v kostele k Manerbiovi a navázal s ním rozhovor připomínající ceremoniální rituál, ze kterého vyplynulo, že císař byl ochotný změnit názor a projevit dobrou vůli vůči vévodovi v otázce Castelgoffreda, pokud dostane slibované dary.⁵⁵⁵ Podle vicekancléře Rudolfa Koraduze, se kterým se vyslanec Manerbio často důvěrně radil, jak postupovat ve vévodových zájmech, na obrazech závisela celá záležitost Castelgoffreda.⁵⁵⁶ To si ostatně myslel i samotný Manerbio, který je v říjnu připomenul vévodovi.⁵⁵⁷ V rámci jednání o obrazech, kterých se Vincenzo vzdával s těžkým srdcem,

---

⁵⁵³ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 291.

⁵⁵⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 104: v relaci o císařově melancholii Cesare Spadari z roku 1601 píše „... hlavní ministři jsou zastrašení kvůli Rumpfovi a Trautsonovi. Karel z Lichtenštejna občas jedná s císařem, ale méně, než se povídá. Pánové Hornstein, Koraduz a Mecker také, ale nikdy ne oficiálně. Všichni se ale musí udržovat v císařově přízni za pomoci uměleckých předmětů. Barvitijs snad více než ostatní jedná s císařem ohledně podepisování dopisů knížatům. Císař odmítá udělovat audience...“; K. Stloukal, *Karel*, s. 389-434.; Eliška Fučíková, *Lichtenštejnský palác v Praze*, *Časopis Matice moravské* 132, 2013, s. 43-51, zde s. 43-44; Josef Janáček, *Ženy české renesance*, Praha 1976, s. 96-97.

⁵⁵⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 783.

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, č. 787, 792.

⁵⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 801.

probíhala intenzivní politická komunikace Karla z Lichtenštejna s novým mantovským vyslancem hrabětem Leliem Arrivabenem. V tomto případě se k dosažení vlastních ambicí pokusili využít císařovy touhy po tvorbě starých mistrů Barvitijs, Lichtenštejn a od ledna také Filip Lang. Úspěšným se v tomto případě stal Karel z Lichtenštejna, který obrazy představil císaři na přelomu února a března 1601.⁵⁵⁸

Znovuotevření otázky Castelgoffredo se neslo v duchu přímé ofenzivy mantovských vyslanců, kterým stál v čele teoreticky mantovský vyslanec Lelio Arrivabene, ale prakticky Aderbale Manerio ze své pozice sekretáře. V mantovské síti klientů pevně udržoval referenta říšské dvorské rady Huberta Giffena, který byl na rudolfinském dvoře považován za jednoho z nejuznávanějších právníků, říšského vicekancléře Rudolfa Koraduze spolu se sekretářem italského oddělení dvorské kanceláře Alexandrem Meinardem, a především státního sekretáře Jana Antonína Barvitijs a tajného radu Karla z Lichtenštejna, které nemocný císař ve své blízkosti toleroval. Alexander Meinardus nahradil v pozici sekretáře latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ambrože Bencka. Z Mantovy byl dán příkaz, aby byl obdarován medailí s podobiznou mantovského vévody, protože ji ještě neměl. Úmysl obdarovat Meinarda potvrzuje tehdejší mimořádný význam Barvitijs, neboť Meinardus se nacházel v jeho okruhu lidí.⁵⁵⁹ Dvorní řemeslníci v Mantově museli nové medaile napřed vyrobit, protože aktivním mantovským vyslancům v Praze v květnu došly.⁵⁶⁰ Dar byl mezitím představen Barvitijsovi synovi za otcovy přítomnosti k ocenění toho, že oživil císařův zájem o vyřešení sporu Castelgoffredo.⁵⁶¹ Náklonnost Pavla Garzweilera zajistila laskavost vůči jeho synovi, který byl poslán do služeb Vincenzova nejmladšího syna Ferdinanda na jeho studia v Ingolstadtu, kde měl začít svou duchovní kariéru.⁵⁶² Medaile dorazily z Mantovy v listopadu a byly vyslancem Leliem Arrivabenem představeny Giffenovi a Meinardovi, kteří je přijali s velkými projevy úcty, čímž vyjadřovali, že jsou vévodovi příznivě nakloněni.⁵⁶³ Arrivabene se také zbývající medaili rozhodl darovat dvorskému lékaři Šimonu Simoniovi. Jednalo se o soukromou iniciativu vyslance, který v několika příštích příležitostech prokázal málo

---

⁵⁵⁸ TAMTÉŽ, č. 830, 835; O Leliu Arrivabenem bude pojednávat další kapitola.

⁵⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 769.

⁵⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 776.

⁵⁶¹ TAMTÉŽ, č. 784.

⁵⁶² TAMTÉŽ, č. 785; Ferdinand Gonzaga (1587-1626) byl druhorozený syn Vincenza Gonzagy. Mezi lety 1599 až 1602 studoval v Ingolstadtu a poté v Pise. Roku 1610 se stal kardinálem. Po smrti bratra Francesca roku 1612 přijel do Mantovy jako regent. Roku 1615 se zřekl duchovní kariéry a převzal vládu nad Mantovou. Roku 1617 si vzal Kateřinu Medicejskou, sestru velkovévody Cosima II. K tomu

https://www.treccani.it/enciclopedia/ferdinando-gonzaga-duca-di-mantova-e-dei-monferrato_%28Dizionario-Biografico%29/

⁵⁶³ TAMTÉŽ, č. 807.

prozíravou, až škodlivou službu mantovskému vévodovi. Původně zamýšleným záměrem bylo se zavděčit Karlovi z Lichtenštejna, který měl popudlivého Itala v oblíbě alespoň do té doby, než se s ním pohádal v září 1600.⁵⁶⁴ Šimon Simonius navíc dával své politické smýšlení najevo vystupováním na veřejnosti v důvěrné blízkosti říšského rady dr. Bartolomea Pezzena, který se stavěl odmítavě vůči Vincenzovu ilegálnímu držení Castelgoffreda a momentálně měl mezi říšskými rady značný ohlas.⁵⁶⁵ Vincenzo Gonzaga v přímém dopise Karlovi z Lichtenštejna oznámil svůj úmysl mu poslat jednoho z ušlechtilých mantovských koní.⁵⁶⁶

Na druhé straně ubývalo spojenců Francesca Gonzagy, částečně dílem mantovských vyslanců, kteří k tomu obdrželi příslušné instrukce. V těchto souvislostech začal Aderbale Manerbio více navštěvovat Pernštejnský palác v Jiřské ulici na Hradčanech, aby získal přízeň jeho obyvatele. Na přelomu staletí představoval Pernštejnský palác jedno z nejvýznamnějších společenských center Prahy a svými společenskými aktivitami do jisté míry nahrazoval funkce chybějícího císařského fraucimoru.⁵⁶⁷ Všechny společenské aktivity organizovala Marie Manrique de Lara z Pernštejna a její dcery z manželského svazku se zesnulým nejvyšším zemským kancléřem Vratislavem z Pernštejna, které beze sporu představovaly nejvýznamnější ženy pohybující se v prostředí rudolfinského dvora. Vzhledem k pravidelným španělským, italským a českým kontaktům, které vyplývaly z jejich příbuzenských svazků, disponovala Marie Manrique de Lara z Pernštejna určitým mocenským vlivem. Její podporu vyhledávali různí cizí vyslanci.⁵⁶⁸ Navzdory posílaným darům se její podporu a ani podporu jejích dcer nepodařilo získat, ale to jí nečinilo problém konzultovat v prosinci s vyslancem vyhlídky v jiných Vincenzových záměrech.⁵⁶⁹ Příznivě si však v otázce Castelgoffredo naklonili Marii mladší Manrique de Lara, vdovu po Janovi z Pernštejna a snachu své vlastní příbuzné Marie Manrique de Lara.⁵⁷⁰ Aderbale Manerbio se v srpnu vyjádřil proti úmyslu představit dar Polyxeně z Rožmberka, vdově po Vilémovi z Rožmberka, protože právě ona udržovala na císařském dvoře po dvě léta naživu rodinné rozpory Gonzagů.⁵⁷¹ Také Francesca Gonzagu finančně podporovala v jeho pořádání

---

⁵⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 786.

⁵⁶⁵ TAMTÉŽ, č. 807.

⁵⁶⁶ TAMTÉŽ, č. 808.

⁵⁶⁷ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 238.

⁵⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 220-239; B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 103-112.

⁵⁶⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 839, 855, 857.

⁵⁷⁰ Je třeba zmínit, že edice nerozlišuje mezi vdovou po Vratislavovi z Pernštejna a vdovou po Janovi z Pernštejna. V dopise č. 785 se píše o *donna Maria di Pernstein la giovane che fu moglie del signor don Giovanni*. Don Giovanni byl chybně identifikován s Janem Manrique de Lara y Mendoza, bratrancem Marie Manrique de Lara y Mendoza, jež byla provdána za Vratislava z Pernštejna, a otcem Marie mladší Manrique de Lara y Mendoza. K tomu J. Janáček, *Ženy*, s. 98.

⁵⁷¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 785.

společenských oslav za účelem nových kontaktů a šíření dobrého jména. Manerbio se účastnil banketu pořádaného Franceskem Gonzagou na počest francouzských vyslanců. Podle jeho slov se značně vydařil pouze díky finanční podpoře Polyxeny z Rožmberka, která mu na banket a jeho šaty přispěla pěti sty toлары.⁵⁷² Naopak chválil úmysl představit dar Marii mladší Manrique de Mendoza, která o sobě prohlašovala, že je velkou služebnicí mantovskému vévodovi, jehož zájmy prosazuje bez ohledu na své příbuzné.⁵⁷³ Nesmírného významu pro mantovské vyslance dosahovala Marie mladší ve své informovanosti. Pokud si umanula, mohla povědět vše, co se dozvěděla v Pernštejnském paláci, a podobně, jako zprávy Karla z Lichtenštejna, také její zprávy pocházely z první ruky. Oba rovněž na oplátku za informace vyžadovali stálý přísun různých darů. Za účelem pojistit si její podporu Manerbio navrhoval představit jí různé oblečení ze zlatě prošíváného hedvábí, které jí bylo představeno v prosinci.⁵⁷⁴ V listopadu se Vincenzo Gonzaga také rozhodl dát zrenovovat brnění po synovi Ferdinandovi a poslat jí ho spolu pro jejího malého syna Vratislava Eusebia s děkovným dopisem, které dorazily do Prahy společně s dary pro císaře a Lichtenštejna v lednu nového roku. Při té příležitosti vylíčila mantovskému agentovi Cesaru Spadarimu rozhovor Lichtenštejna s císařem, který dopodrobna znala.⁵⁷⁵ Manerbio si její důvěryhodnosti jistý nebyl a někdy její informace zpochybňoval, ale její nesporný význam již od srpna 1600 několikrát zdůrazňoval.⁵⁷⁶ Mantovští vyslanci nebyli jediní, se kterými sdílela důvěrné informace, jak také dokazovaly její kontakty s modenskými vyslanci.⁵⁷⁷ Podle Pavla Marka a Josefa Janáčka se rozhodla podporovat mantovského vévodu pod vlivem svého milence a jednoho z vévodových nejvýznamnějších klientů Karla z Lichtenštejna. Pokud tomu tak skutečně bylo, tak by se měla přehodnotit doba, kdy se s Lichtenštejnem poprvé setkala.⁵⁷⁸ V srpnu roku 1600 totiž navazovala blízký poměr s Pierrem Bergeronem, který přijel do Prahy v rámci francouzské delegace.⁵⁷⁹ Bergeron se účastnil výše zmiňovaného banketu, na kterém mimo jiné Polyxena z Rožmberka prohlásila, že se jí Karel z Lichtenštejna dvoří, čemuž se Marie mladší Manrique de Lara y Mendoza s Manerbiem společně zasmáli, když

---

⁵⁷² TAMTÉŽ, č. 782.

⁵⁷³ TAMTÉŽ, č. 785.

⁵⁷⁴ TAMTÉŽ, č. 785, 810-811.

⁵⁷⁵ TAMTÉŽ, č. 819.

⁵⁷⁶ TAMTÉŽ, č. 801-802, 818.

⁵⁷⁷ B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 103. K identifikaci Marie Pernštejnské Manrique de Lara y Mendoza autorka čerpala z Eleny Venturini. Zaměňuje ji tak za vdovu po Vratislavovi z Pernštejna a připisuje jí milenecký vztah s císařem.

⁵⁷⁸ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 252; J. Janáček, *Ženy*, s. 97. Podle Janáčka se začali stýkat na jaře roku 1601.

⁵⁷⁹ J. Janáček, *Ženy*, s. 104.

mu to Marie mladší sdělila. Pokud Marie mladší navazovala s Lichtenštejnem blízký vztah již tehdy, musela se smát z jiného důvodu než Manerbio.⁵⁸⁰

Situace Franceska Gonzagy se roku 1600 značně zhoršila. Pro údajné prosazování španělských zájmů na úkor císaře upadli v září v nemilost jeho podporovatelé Rumpf a Trautson a ze stejného důvodu dočasně také Pernštejnky, které svými vazbami patřily k hlavním španělským klientům ve střední Evropě. Za současné situace Francesco Gonzaga vyhodnotil, že bude nejlepší se odebrat na své panství Castiglione a opustit nakrátko dvůr.⁵⁸¹ Zdlouhavost jednání v letech 1601 vedla k pomalému oteplení vztahů a vyřešila se nakonec rodinným usmířením v červnu 1602, které zprostředkoval nuncius Filip Spinelli. Panství Castelgoffredo zůstalo součástí mantovského státu, zatímco markýzi Francescovi postoupil vévoda nepatrné panství Medole.⁵⁸² Dohoda byla poté císaři představena prostřednictvím Filipa Langa.⁵⁸³ Pro zpečetění obnovených přátelských rodinných vztahů navštívili Francesco Gonzaga se svou manželkou Bibianou z Pernštejna Mantovu a letní sídlo mantovských vévodů Marmirolo.⁵⁸⁴ Že výraz udobření pouze ilustroval nezbytnost politické reality, naznačuje zpráva z října. Agent Franceska Gonzagy se naposledy pokoušel za pomoci darů naklonit Jana Antonína Barvitia ke svým zájmům, proto hrozilo nebezpečí, že váhavý Barvitijs je přijme z důvodu, že ještě neobdržel žádnou odměnu od mantovského agenta Manerbia za služby, které pro vévodu v oné záležitosti vykonal.⁵⁸⁵ Za konečné uzavření celé pře se dá považovat únor 1603, kdy Francesco Gonzaga z Castiglione přijel do Prahy s mantovskými dary pro císaře, pozměněným instrumentem mezi ním a vévodou a vévodovým dopisem pro císaře, ve kterém císaři celou rodinnou záležitost vylíčil a shrnul ze svého úhlu pohledu.⁵⁸⁶

Významným zprostředkovatelem komunikace Mantovanů s císařem se stal Filip Lang, bývalý komorník Ferdinanda Tyrolského, který mantovské vyslance nejpozději od 1. ledna sám vyhledával. Lang začal napodobovat strategii Porfyria Bossa a Karla z Lichtenštejna, jak si získat císařovu přízeň prostřednictvím mantovských obrazů a koní.⁵⁸⁷ Na rozdíl od Karla z Lichtenštejna, který svou důležitost zakládal na významných dvorských funkcích, tak Filip

---

⁵⁸⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 782: „... a i já se tomu smějí, jelikož znám ctnosti a vzácné kvality onoho kavalíra.“; milenecký poměr navázala dona Marie mladší s Bergeronem nejpozději v rámci probíraného banketu, který se konal 3. srpna. K tomu E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 67.

⁵⁸¹ P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 252.

⁵⁸² TAMTÉŽ, s. 253.

⁵⁸³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 890.

⁵⁸⁴ TAMTÉŽ, č. 892.

⁵⁸⁵ TAMTÉŽ, č. 898.

⁵⁸⁶ TAMTÉŽ, č. 912.

⁵⁸⁷ TAMTÉŽ, č. 816.

Lang během rozhovorů, které navazoval s mantovskými vyslanci ohledně darů určených císaři, zdůrazňoval nebo lépe, přeháněl, velmi blízký vztah, který císař údajně se svým vrchním komorním služebníkem měl. Paradoxně se fiktivní Langova sebe prezentace stala skutečností a mantovští vyslanci mu k tomu svým dílem mimoděk dopomohli. Filip Lang využil ambicí Lelia Arrivabeneho k získání audience, aby začal Lichtenštejnovi konkurovat ve stycích s mantovskými vyslanci. Okolnosti v lednu a únoru roku 1601 dospěly do situace, kdy Lang a Lichtenštejn skrytě zápasili o pozici toho, kdo od mantovských vyslanců získá a císaři přinese vzácný obraz.⁵⁸⁸ Dilema pro Manerbia znamenal začátek června 1602, kdy se měl rozhodnout, zda se k císaři dostane nejmenovaný obraz z vlastnictví kardinála Alessandra Perettiho Montalta prostřednictvím Filipa Langa, anebo prostřednictvím Karla z Lichtenštejna.⁵⁸⁹ Mantovský rezident se rozhodl doručit obraz do rukou významného klienta mantovského vévody, přestože jeho pozice na dvoře se již zdála být beznadějně zkompromitovaná.⁵⁹⁰ U Filipa Langa lze tehdy s přesvědčivostí tvrdit, že jej mantovští vyslanci ke svým záměrům potřebovali mnohem méně, než je naopak potřeboval Lang. Předstíraný zájem o umělecké předměty a vědecké poznatky z Mantovy využíval ke sblížení s císařem. Zároveň rozvinul korupční systém, díky němuž se nesmírně obohatil. Počátek roku 1601 představoval milník v Langově kariéře. Byl jmenován císařovým vrchním komorním služebníkem, v březnu mu císař polepšil erb, udělil přídomek z Langenfelsu a jiná privilegia.⁵⁹¹ Už v té době začal být kontaktován řadou říšských, německých, italských, španělských a rakouských knížat. Jeho náhlý společenský vzestup nikdo neočekával, naopak byl jeho brzký pád očekáván každým okamžikem. Když se vyslanec Arrivabene o Langovi zmínil v říjnu 1601, tak téměř s podivem dodal, že je nadále císařovým oblíbencem.⁵⁹² Na podzim roku 1603 se po uvěznění Jeronýma Makovského z Makové stal na pět let všemocným vrchním komorním služebníkem. Za zprostředkování komunikace s císařem od mantovských vyslanců vyžadoval stálý přísun darů včetně několika předmětů obrovské hodnoty.⁵⁹³

Vincenzo Gonzaga se na podzim 1601 naposledy účastnil tureckých válek v Uhrách. V důsledku ostrých rozepří mezi Vincenzem a velitelem toskánských vojsk Janem Medicejským se expedice na konci listopadu rozpadla po tříměsíčním obléhání pevnosti

---

⁵⁸⁸ TAMTÉŽ, č. 818-820, 823-824, 828, 830.

⁵⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 876-878.

⁵⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 880.

⁵⁹¹ M. Starý, *Cizozemci*, s. 416-419.

⁵⁹² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 847.

⁵⁹³ Václav Bůžek, *Alchymie v každodenním životě vrchních komorních služebníků Rudolfa II.*, in: Ivo Purš–Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011, s. 650-654.

Kaniže a značných ztrátách, aniž by něčeho dosáhla. Z hlediska prestiže a financí utrpěl mantovský vévoda u Kaniže katastrofální ránu.⁵⁹⁴ To jej však nezastavilo, aby nevyslal Federica Gonzagu do Prahy jako zvláštního vyslance za účelem vyjednat na císařském dvoře guvernérství Sedmíhradska, o které probíhaly boje císařských vojsk se Zikmundem Bathorym. Vojenská výprava do Uher pro něj představovala prostředek, jak císařský dvůr přesvědčit o své způsobilosti k vedení války a míru v povstaleckém Sedmíhradsku. Lelio Arrivabene, který se účastnil počátku výpravy, odjel na konci září 1601 od obléhané Kaniže, aby podal všem důležitým ministrům obraz událostí, ve kterém svého patrona pečlivě vylíčil jako neohroženého a věrného válečníka, který nehledí na ztráty, nebezpečí ani mizivé šance na úspěch v boji s nepřítelem křesťanstva. Tu samou zprávu následně zprostředkoval Karel z Lichtenštejna císaři.⁵⁹⁵ Vidinu snadné slávy a zisku, který lze nabýt v pohádkově bohatém Sedmíhradsku, mu prezentoval Lelio Arrivabene ve zprávě o velkolepé kořisti Jiřího Basty po dvou vítězstvích nad Zikmundem Bathorym.⁵⁹⁶ Za tímto účelem se Vincenzo rozhodl darovat císaři dva blíže nespecifikované obrazy, které měly na Federica Gonzagu v Praze čekat, avšak dorazil pouze jeden.⁵⁹⁷ Federico Gonzaga se na císařský dvůr dostavil 17. prosince 1601 s úkolem obdržet oficiální audienci.⁵⁹⁸ Podmínky k přijetí guvernérství, které mantovský vévoda kladl v instrukcích, svědčily o jeho naprostém přesvědčení, že mu bude vyhověno.⁵⁹⁹ Mantovští rezidenti v Praze Federica Gonzagu obeznámili, čí podporu si bylo radno zajistit. Karlovi z Lichtenštejna, který císaři zprostředkoval Vincenzovu chrabrost na bojišti, představil dva stříbrné šály s vonnými látkami uvnitř. Filipovi Langovi za stejným účelem odevzdal řetízek pro jeho manželku. O tři dny později vylíčil Lang císaři vévodovu velikou touhu odjet do Sedmíhradska.⁶⁰⁰ Patrná změna postoje vůči mantovským vyslancům nastala v případě vicekancléře Koraduze. Manerbiovi nechtěl svěřit, zda císař zamýšlí na rok 1602 nasadit veškerou svou armádu v Sedmíhradsku. Při té příležitosti odmítl přijmout osm zlacených stříbrných mís na ovoce, stejně tak jako peníze a achátové mísy dříve v dubnu.⁶⁰¹

---

⁵⁹⁴ G. Malacarne, I Gonzaga IV, s. 124-128.

⁵⁹⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 846: „*Ukázal jsem všem tajným radům nákres pevnosti Kaniža. Vypověděl jsem jim o stavu obležení, ve kterém jsem opouštěl ležení, o nadějích na vítězství, a o úsilí, které vynakládáte... Všichni říkají, že už to slyšeli od někoho jiného, a všichni chválí vaši chrabrost a ostražitost. Svěřují se, že císař vám teď musí být velmi zavázán. Zde všichni mají za to, že věc je již ztracena. Říkají také ale, že se vystavujete příliš velkému nebezpečí, a že vykonáváte službu spíše vojenskou než knížecí... Karel z Lichtenštejna donesl nákres pána Gabriela Bertazzoly císaři a sdělil mu všechny události, které jsem vylíčil od svého odchodu z Kaniže.*“

⁵⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 850.

⁵⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 851.

⁵⁹⁸ TAMTÉŽ, č. 851.

⁵⁹⁹ G. Malacarne, I Gonzaga IV, s. 70.

⁶⁰⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 857.

⁶⁰¹ TAMTÉŽ, č. 836, 837, 856.

Koraduz s Manerbiem konzultoval příštího roku ještě záležitost Castelgoffreda, ale v dalších otázkách odmítal stranit mantovskému vévodovi. Příčinou mohla být intenzivní komunikace mantovských vyslanců s císařovým favoritem Filipem Langem. Mezi Koraduzem a Langem panovala otevřená nenávisť.⁶⁰² Koraduzova vyhýbavost však naznačovala, že ve skutečnosti na císařském dvoře nikdo vážně nad vévodou žádostí plné kontroly Sedmihradska neuvažoval. Na začátku nového roku, kdy se měl původně již vrátit do Mantovy, dával Federico Gonzaga najevo, že vyhlídky na vyhovění vévodově žádosti jsou mizivé, přestože jej Lang ujišťoval o úspěchu.⁶⁰³ Federico Gonzaga proto zůstal v Praze do února. Za pomoci Filipa Langa mu byla udělena oficiální audience. Osobní představení obrazu z rukou vyslance, a ne Filipa Langa, měl znamenat vrchol vévodových snah o obdržení guvernérství Sedmihradska. Císař však nad obrazem vyjádřil svou nespokojenost. Lang vzkázal, že šlo o kopii obrazu, který se již nacházel v jeho sbírkách.⁶⁰⁴ Federico Gonzaga odjel 9. února s nepořízenou.⁶⁰⁵ Následujícího roku byl guvernérem Sedmihradska za své vojenské úspěchy jmenován Jiří Basta.⁶⁰⁶

Mezi důležitými dvořany, které Federico Gonzaga v prosinci navštívil a představil jim dary, byla dona Marie z Pernštejna. Za její podporu ve sporu o Castelgoffredo jí Vincenzo Gonzaga poděkoval v osobním dopise ze 16. března 1601.⁶⁰⁷ O to důležitější bylo si svou klientku předcházet pro budoucí potřeby. Dona Marie využila poděkování a požádala o portréty členů rodu Gonzagů, jelikož Vincenzo se jí v dopise ze 3. dubna rozhodl vyhovět.⁶⁰⁸

2.4 Kdo byla dona Marie z Pernštejna?

Vzhledem k obrovskému významu enigmatické „*dony Marie z Pernštejna*“ v mantovské klientelské síti je třeba věnovat pozornost její identifikaci. Editorce korespondence uniklo, že se v jejím případě jednalo o dvě odlišné vdovy.⁶⁰⁹ Na editorčinu obranu je nutno říct, že je v řadě případů krajně obtížné s určitostí povědět, zda se jedná o Marii Manrique de Lara y Mendoza, vdovu po Vratislavovi z Pernštejna, anebo o Marii mladší Pernštejnskou de Lara y

---

⁶⁰² TAMTÉŽ, č. 929.

⁶⁰³ G. Malacarne, I Gonzaga IV, s. 70: „Vzhledem k vypršení doby, kterou mi vévoda stanovil, pomýšlím na návrat. Několik dní se ale ještě zdržím, protože mě tamní páni živí nadějemi, že si mě císař přeje vyslechnout.“

⁶⁰⁴ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 863.

⁶⁰⁵ TAMTÉŽ, č. 865.

⁶⁰⁶ J. Janáček, Rudolf II., s. 482.

⁶⁰⁷ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 819.

⁶⁰⁸ TAMTÉŽ, č. 839.

⁶⁰⁹ Na to upozorňoval také Pavel Marek ve svém starším článku. K tomu Pavel Marek, Las damas de la emperatriz María y su papel en el sistema clientelar de los Reyes españoles. El caso de María Manrique de Lara y sus hijas, in: José Martínez Millán-María Paula Marçal Lourenço (edd.), Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa: Las Casas de las Reinas (Siglos XV-XIX), Madrid 2008, s. 1003-1036, zde s. 1017.

Mendoza, její příbuznou a vdovu po jejím synovi Janovi z Pernštejna. Zatímco edice korespondence nabízí jeden extrém, tedy to, že jde jediné o starou vdovu po Vratislavovi z Pernštejna, tak já na základě prosté logiky nabízím extrém druhý, že se jedná ryze o Marii mladší Manrique de Lara y Mendoza.⁶¹⁰ Jediný dopis, ve kterém se zaručeně jednalo o vdovu po Vratislavovi z Pernštejna, byla zpráva z října roku 1598, kdy arcikníže Albrecht Habsburský přijal její návštěvu spolu se všemi jejími dcerami.⁶¹¹

S jistotou šlo o Marii mladší na začátku srpna roku 1600 na banketu pořádaném markýzem z Castiglione na počest francouzských vyslanců.⁶¹² Zřejmě mluvili s Manerbiem o záležitosti Castelgoffreda, jelikož na konci měsíce schvaloval vévodovo rozhodnutí si vdovu po Janovi z Pernštejna zavázat darem.⁶¹³ Následně o dvořance, jíž má být představen dar, mluvili většinou jako o doně Marii, jelikož to bylo kratší a vzhledem k jejímu nesrozumitelnému příjmení lépe srozumitelné.⁶¹⁴ Navštěvoval ji tehdy především Lelio Arrivabene, který měl největší zájem na tom jí představit dary, neboť prostřednictvím Karla z Lichtenštejna zamýšlel získat audienci u císaře, pročež v těch samých dopisech současně připomínal dary pro císaře. Dary jí byly představeny v prosinci 1600 uprostřed příprav k obdarování jejího malého syna Vratislava Eusebia starým brněním po Vincenzovu druhorozeném synovi Ferdinandovi Gonzagovi, jež dorazilo do Prahy v lednu 1601.⁶¹⁵ V instrukcích vévody pobývajícího v Casale Monferrato mantovskému dvoru k restauraci zbroje jednoznačně jmenovali příjemce jako syna Marie mladší.⁶¹⁶

Od srpna až do konce roku 1600 se zaručeně jednalo o donu Marii mladší. Identifikace se však komplikuje na jaře roku 1601, kdy se v mantovské korespondenci začala italskými a španělskými agenty vyhledávaná informátorka a vdova žijící v Pernštejnském paláci jednodušeji označovat jako „*signora donna Maria*“. Od dubna se totiž v rámci udržení její přízně psalo o obdarování jejích dcer galanteriemi z Mantovy, neboť o ně nejpozději v březnu požádala spolu s portréty Vincenzových synů.⁶¹⁷ V prvních dvou takových dopisech vyslanec Arrivabene ve stínu castelgoffredského sporu její jméno z opatrnosti šifroval, ale poté již psal

---

⁶¹⁰ Srovnej P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 240.

⁶¹¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 749.

⁶¹² TAMTÉŽ, č. 782: „... *signora donna Maria la giovane*...“.

⁶¹³ TAMTÉŽ, č. 785: „... *signora donna Maria di Pernestein la giovane che fu moglie del signor don Giovanni*...“.

⁶¹⁴ TAMTÉŽ, č. 801: Manerbio ji v říjnu rozpačitě pojmenoval „*signora di Perastein*“, ale záhy se uchýlil k jednodušší verzi.

⁶¹⁵ TAMTÉŽ, č. 801, 802, 806, 810, 811.

⁶¹⁶ TAMTÉŽ, č. 819.

⁶¹⁷ TAMTÉŽ, č. 839: na její žádost reaguje přímý dopis Vincenza Gonzagy: „*Hrabě a můj tamní vyslanec Lelio mě vaším jménem požádal o něco, co bych pro jakoukoliv osobu stěží udělal. Nicméně k vám cítím takovou povinnost a touhu vám sloužit, že to udělám: pošlu, o co mi bylo zažádáno. Tudíž to, co nyní je v mém vlastnictví, jak se dovíte od hraběte.*“

o doně Marii.⁶¹⁸ To by mohlo znamenat jak vdovu po Vratislavovi z Pernštejna, ale také vdovu po Janovi z Pernštejna, neboť také ona měla dcery. V případě Marie mladší se jednalo o dcery Annu narozenou roku 1590, a Frebonii Eufobii, narozenou roku 1596.⁶¹⁹

Argumenty hovořící pro identifikaci dony Marie z let 1601 a 1602 s Marií mladší, jež obdržela galanterie a pro svého syna zbroj, vychází logicky z toho, že jelikož je nyní dona Marie důvěrnou klientkou, není třeba již ji označovat delším označením „mladší“, a také z toho, že v souvislosti se žádostmi o galanterie pro její dcery se psalo o „dalších“ galanteriích, což byla narážka na galanterie představené jí samé v prosinci 1600. Nápadná je také kontinuita dopisů a stejných témat rozhovorů dony Marie s Leliem Arrivabenem, jež byly spjaty s vyslancovými zprávami o Lichtenštejnovi a darech pro císaře, přičemž by bylo velice překvapivé, že by vdova po Vratislavovi z Pernštejna na pozadí sporu o Castelgoffredo prozrazovala nepřátelskému táboru informace škodlivé manželovi její dcery Bibiany.⁶²⁰ Galanterie pro dcery byly doně Marii představeny Federikem Gonzagou, jenž ji poslední týden v prosinci dvakrát navštívil a na příkaz mantovského vévody jí vyložil veškeré tajné politické cíle pobytu mantovského vyslanectví.⁶²¹ Dona Marie tak získala velmi cenný zdroj informací, jež mohla po libosti vyměňovat za hmotné projevy přátelství například se zástupci jiných italských dvorů, jejichž hlavní povinností byla především špionáž a sběr politických informací, jak ostatně dokazuje obsah korespondence mantovských vyslanců.⁶²² Na oplátku dona Marie sdělila vyslanci Federicovi Gonzagovi, že markýz z Castiglione Francesco Gonzaga se úspěšně uchází o přízeň Jana Antonína Barvitia, jelikož Barvitijs přijal jeho velmi cenný dar, jedná s ním každodenně o jeho možnostech, jak od mantovského vévody získat zpět své panství Castelgoffredo. Navíc mu prozradila, že Barvitijs údajně řekl markýzi, že jemu chce posloužit ohledně Castelgoffreda, ale mantovskému vévodovi v jeho získání titulu guvernéra Sedmihradska.⁶²³ Tomu měl obtíže uvěřit jak Federico Gonzaga, tak Aderbale Manerbio, jemuž Barvitijs oznámil císařovu ochotu, aby se vévoda usmířil

---

⁶¹⁸ TAMTÉŽ, č. 839, 848.

⁶¹⁹ <http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/pernstein2.html>

⁶²⁰ Důvody galanterií pro ni a zbroje pro jejího syna bylo, že nehledě na zájmy svých příbuzných podporuje, anebo tak alespoň říká, podporuje mantovského vévodu. K tomu č. 785: „*Prohlašuje, že je velká služebnice vévody a prosazuje ho bez ohledu na své příbuzné.*“; 802: „... bude dobré, až dorazí galanterie pro donu Marii, neboť si je zasloužila.“; č. 819: „... je, nebo přesněji tak navenek působí, velmi nakloněna vévodovým záležitostem na císařském dvoře.“

⁶²¹ TAMTÉŽ, č. 855, 857.

⁶²² Návštěvy různých vyslanců dokládají její neobyčejné vědění o všemožném dění na dvoře i jinde. Kromě Mantovanů a španělského vyslance, jehož přítomnost v Pernštejnském paláci je všeobecně známá, její rady vyhledávali florentští, savojské i modenští vyslanci. K tomu TAMTÉŽ, č. 874, 995, 1013.

⁶²³ TAMTÉŽ, č. 857.

s markýzem z Castiglione za jemu příznivých podmínek.⁶²⁴ Nakonec Federicovi Gonzagovi připomněla svou žádost o portréty Vincenzových synů, které jí Vincenzo slíbil začátkem dubna roku 1601.

Roky spojené s obohacováním své sbírky portrétů díky porovnání dopisů mantovských a modenských vyslanců podávají přesvědčivé argumenty, že se nadále jednalo o Marii mladší Manrique de Lara. Největší změnou v roce 1602 se stalo pouze to, že namísto Lelia Arrivabeneho začal navštěvovat donu Marii stále více Aderbale Manerbio, který 3. června 1602 doně Marii představil portréty mantovských princů Vincenza, Francesca a Ferdinanda, které dorazily ve strašném stavu, se skvrnami a poškozenou horní částí.⁶²⁵ To ale doně Marii nevadilo, pověsila si je do své modlitebny, což bylo geniálně diplomatické řešení. Tím, že je umístila do prostoru pro soukromou zbožnost a ukázala vyslanci, chtěla vévodovi říct, že je postavila na roveň svatým obrazům. Zároveň portrétům zohyžděným během přepravy vyhradila místo schované před zraky návštěvy. Doručení využila dona Marie k vyžádání dalších tří portrétů. Jednalo se o portréty Vincenza, jeho manželky Eleonory rozené Medicejské a jeho sestry Markéty, vdovy po Alfonsovi Este. Byly nezbytné, pokud si měl Manerbio uchovat drahocenný zdroj informací. Brzký příchod portrétů doně Marii sliboval pokaždé, když se na ně dona Marie Manerbia při jeho návštěvě zeptala.⁶²⁶ Za zpoždění se mantovští vyslanci omlouvali výstředností vévodova dvorního portrétisty Franse Pourbuse.⁶²⁷ Že jí byly ještě dluženy, vyslanci připomněla v červenci tím, že mu během konverzace ukázala dopis od mantovského vévody ve zlaté obálce, kterou sebou neustále nosila a uctívala jako svatou relikvii.⁶²⁸ Připomínala je do té míry, že se vyslanec Lelio Arrivabene ptal, zda by nebylo možné přimět dvorní malíře v Mantově, aby konali svou práci.⁶²⁹ Manerbio jí portréty mohl s úlevou představit 16. září 1602.⁶³⁰ Udržování přízně dony Marie za pomoci portrétů bylo úzce spojeno s udržováním přízně nejvýznamnějšího klienta Karla z Lichtenštejna, jenž požádal o nádoby z horského křišťálu. Do Prahy dorazily v červenci společně se zásilkou léků

---

⁶²⁴ V pravdivost oné zprávy mám potíže uvěřit i já, neboť ve vévodovo obdržení guvernérství Sedmihradska na rudolfinském dvoře nikdo nevěřil. Pokud dona Marie záměrně upravovala své informace k udržování určité nejistoty mezi různými italskými vyslanci, bylo by tomu proto, že především sledovala vlastní zájmy, ale nikdy by nezašla příliš daleko, aby poškodila své blízké příbuzné z Pernštejnského paláce. O Barvitiově neprůbojnosti v prosazování vlastních postojů na úkor těch císařových se celkem shodují autoři, z nichž čerpám. K tomu J. Janáček, Rudolf II., s. 506; R. J. W. Evans, Rudolf II., s. 99; S. Ehrenpreis, Kaiserliche Gerichtsbarkeit, s. 291.

⁶²⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 874, 876.

⁶²⁶ TAMTÉŽ, č. 881, 885, 887, 891, 892, 893, 894.

⁶²⁷ TAMTÉŽ, č. 878: „... *pracuje pouze, když si sám usmyslí. Jednou předstírá, že je nemocen, a jindy předstírá zase něco jiného. Jeho chování mu však vévoda promijí pro vynikající kvalitu jeho umění.*“

⁶²⁸ TAMTÉŽ, č. 887.

⁶²⁹ TAMTÉŽ, č. 874, 891.

⁶³⁰ TAMTÉŽ, č. 896.

vyžádaných donou Marií.⁶³¹ Její zdravotní indispozice byla důvodem, proč podle slov Federica Gonzagy již nějakou dobu v prosinci nepřijímala návštěvy. Na zbytečné nasazení italských léků, jež dona Marie žádala například také od florentských vyslanců, poukázal Manerbio v září během představení portrétů, podle jehož názoru se její nevolnost týkala ne fyzického, ale psychického problému, o jehož příčinách byl mantovský vévoda informován.⁶³² Je možné, že tím Manerbio narážel na odsuzující klevetění dvorské společnosti, kterému musela stále více počátkem roku 1602 čelit kvůli svému mileneckému poměru s Karlem z Lichtenštejna.

Největším argumentem, že přinejmenším od roku 1603 byla v mantovských dopisech donou Marií nazývána vdova po Vratislavovi z Pernštejna, je otázka, jak si mohla vdova po Janovi z Pernštejna, Marie mladší, udržovat takový politický vliv i po odchodu svého milence Karla z Lichtenštejna. Podle Josefa Janáčka svůj vliv čerpala na základě Lichtenštejnem důvěrně svěřených státních tajemství. Zcela podle očekávání se s odchodem Karla z Lichtenštejna z pražského dvora v říjnu 1602 dona Marie z mantovské korespondence dočasně vytratila, jako kdyby její informace ztratily pro Mantovany na významu. Dona Marie se silně angažovala v letech 1603 a 1605 v diskuzi o budoucí císařově nevěstě; o dění v císařských komnatách byla neuvěřitelně podrobně informována. Velkou měrou se na tom podílel Hans von Aachen, který byl u dony Marie častým hostem. Mantovští vyslanci si byli dobře vědomi, od koho její důvěrné informace přinejmenším od února roku 1603 pochází. Od Hanse von Aachena se v dubnu dozvěděla mimo jiné o touze císaře získat Raffaelův obraz malého Jana Křtitele z mantovské sbírky, který se zároveň dona Marie za pomoci intriky na vlastní pěst pokusila neúspěšně získat, aby si jím získala císařův vděk.⁶³³ Až do června 1604, kdy jí vévoda definitivně odmítl dát obraz, byl Aachen císařem pravidelně posílán za účelem novinek o stavu oné záležitosti.⁶³⁴ Ještě v roce 1605 ji Aachen navštěvoval a zahrnoval do dění okolo císařova sňatku. Jak také podezíral Manerbio, disponovala dostatečným vlivem k tomu, aby italským vyslancům bránila v obdržení audience.⁶³⁵ Ve shodě s Aachenem se také pokusila u císaře zdiskreditovat Filipa Langa, což by mantovskému vévodovi rozhodně

---

⁶³¹ TAMTÉŽ, č. 874, 884.

⁶³² TAMTÉŽ, č. 874, 896: „... *dona Marie, která když se cítí dobře jeden den, tak je jí zle dalších čtyři nebo pět dní (což spočívá spíše v problému duševním než fyzickém z důvodu, který je vám znám), velmi děkuje za portréty ...*“; Její zdravotní indispozice by mohla být pravým důvodem, proč o rok později nepřijímala návštěvu modenského vyslance, podle nějž ho trestala za neobdržené portréty členů rodu Este. O jejím stonání se zmínil v dopise z 28. října roku 1602. K tomu B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 108: „*perché sebene al presente ella si trova afflitta ...*“

⁶³³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 979, 982, 985, 986,

⁶³⁴ TAMTÉŽ, č. 995.

⁶³⁵ TAMTÉŽ, č. 1009, 1013, 1014, 1021.

nevadilo, kdyby k tomu ovšem nevyužili kopie dopisu psaného jeho vyslancem Manerbiem obsahujícího citlivé informace.⁶³⁶

Není nemožné tvrdit, že se po roce 1603 v mantovské klientelské síti pod klientkou donou Marií nadále skrývala vdova po Janovi z Pernštejna Marie mladší. Významnou indicií v tomto směru představuje korespondence modenských vyslanců. Jak Karel z Lichtenštejna, tak dona Marie do diplomatických styků mezi Modenou a pražským dvorem vstoupili od června roku 1601, za což rovněž požadovali modenské dary spočívající kromě skromnějších darů rovněž v koních pro Lichtenštejna a portrétech pro donu Marii.⁶³⁷ Velmi podobnou úzkostnou situaci jako mantovští vyslanci zažil modenský vyslanec Girolamo Manzoli. Od června roku 1602, kdy jí byly představeny portréty mantovských princů, dona Marie portréty rodu d'Este až do jejich doručení v říjnu roku 1603 neustále vyžadovala. Mohla tak rozšířit galerii své sociální sítě o příslušníky staré italské šlechty, jež ke Gonzagům pojis portrét Markéty d'Este rozené Gonzagové v jejím vlastnictví od září roku 1602. Uspokojit její žádost bylo rovněž pro modenského vyslance nezbytné, protože disponovala mnoha užitečnými informacemi týkajícími se zákulisních jednání a císaře. V listopadu 1602 mu sice ještě posílala lístky s významnými informacemi, jež mohly modenského vévodu zajímat, ale již v prosinci 1602 se Manzolimu odmítala s čímkoliv svěřovat.⁶³⁸ Ani omluvy o zpoždění kvůli malíři nepřijala tak dobře, jako v případě mantovských vyslanců, naopak si myslela, že si z ní tropí žerty, neboť podle jejích jiných informací byla situace jiná.⁶³⁹ Že se celou dobu jednalo o Marii mladší, vdovu po Janovi z Pernštejna, nepřímou naznačovala Manzoliho zpráva modenskému vévodovi z 28. října 1602.⁶⁴⁰ S tak úzkými vazbami na mantovský a modenský dvůr není nepředstavitelné, že by Marie mladší hrála významnou úlohu při zjišťování císařových preferencí ve výběru budoucí nevěsty od podzimu roku 1603, kdy na obou dvorech Hans von Aachen maloval portréty možných nevěst Julie d'Este a Markéty Gonzagové. Aachenův písemný kontakt s oběma vévody by zároveň vysvětloval jeho pravidelné návštěvy Pernštejnského paláce, které tak nemusely být podmíněny pouze císařovou honbou po obrazu malého Jana Křtitele z mantovské sbírky.

---

⁶³⁶ TAMTÉŽ, č. 979, 982, 985.

⁶³⁷ B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 101.

⁶³⁸ TAMTÉŽ, s. 107-108, 112.

⁶³⁹ TAMTÉŽ, s. 109: „... říkám to proto, že již nevím, jakou omluvou se jí zavděčit, protože tato omluva již není dostatečná. Mám co do činění s velmi uvědomělou ženou, která toho ví více než samotný d'ábel.“

⁶⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 108: „...nondimeno è opinione che a poco a poco ella guadagni il conte di Fortimbergo, già come s'intende s'è rappacificata con quelle Ss.re sue parente di Rosimburgo Fierstimbergo et Prenestan.“ (... navzdory tomu se soudí, že si brzy získá hraběte Fürstenberka, a také je známo, že se usmířila se svými příbuznými paními z Rožmberka, z Fürstenberka a z Pernštejna.)

Pozici všestranné informátorky od roku 1604 mohla dona Marie náležitě využít při nátlaku na různé vyslance k získání požadovaných darů. Příležitost se jí naskytla právě v době císařových sňatkových projektů pojmout za manželku některou příslušnici italských rodů, kdy úmyslně rozdmýchávala soupeřivost mezi mantovským a modenským dvorem. Aderbale Manerio informoval vévodu, že dona Marie dala z pokoje pro hosty sejmout všechny darované mantovské portréty a na jejich místo pověsila portréty příslušníků rodu d'Este. Z Modeny tehdy doně Marii přicházely dopisy vévody Cesara d'Este a jeho bratra, kardinála Alessandra d'Este.⁶⁴¹ Milenecký poměr Marie mladší s kardinálem d'Este se udál během jeho pražského pobytu roku 1604, kdy přijel dodat svou osobní účastí na seriozitě vyjednávání sňatku císaře s modenskou princeznou Julií d'Este. Marie mladší se stala kardinálovou spojenkyní v jednáních o sňatku, přestože to bylo v rozporu se zájmy papežské kurie.⁶⁴²

Také po své svatbě za Bruna z Mansfeldu v lednu roku 1606 a odstěhování do Vídně Marie mladší své vazby na mantovský a modenský dvůr nadále udržovala. V únoru 1609 dona Marie požádala o portrét nového rodinného příslušníka Gonzagů Markéty Savojské.⁶⁴³ Ve svém úmyslu portrét získat hledala již od září roku 1608 podporu Aderbaleho Maneria v Praze, se kterým kdysi nespočetněkrát důvěrně hovořila.⁶⁴⁴ Vincenzo Gonzaga ještě v prosinci roku 1611 nabízel hraběnce z Mansfeldu možnost zapůjčit do služeb svého komedianta Lucchesina v příležitosti královské svatby Matyáše Habsburského s Annou Tyrolskou ve Vídni.⁶⁴⁵ Vazby hraběnka z Mansfeldu nepřerušila ani s modenským dvorem, ačkoliv je také navazovala nepřímo. Prostřednictvím dopisu psaném Odorikem del Carrettem se v roce 1607 přimlouvala u modenského vévody a u jeho bratra kardinála d'Este, aby modenskému agentovi Girolamovi Manzolovi v Praze udělili titul oficiálního vyslance.⁶⁴⁶

2.5 Carcare

Od ledna 1602 vztahy mezi hispánskou a středoevropskou monarchií nejvíce komplikovala ilegální okupace markrabství Finale v dnešním Piemontu vojsky milánského guvernéra. Legální premisou k tomu byla dohoda z roku 1598 s markýzem Sforzou Andreem del Carretto, posledním mužským příslušníkem finálské větve rodu del Carretto, který španělskému králi prodal markrabství Finale za roční rentu 24 000 dukátů a panství v Neapolsku. Prodej říšského léna říšským vazalem sám o sobě nebyl právně platný a Rudolf

---

⁶⁴¹ E. Venturini (ed.) *Le collezioni*, č. 1013.

⁶⁴² J. Janáček, *Ženy*, s. 106.

⁶⁴³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1086.

⁶⁴⁴ TAMTÉŽ, č. 1078, 1081.

⁶⁴⁵ http://www.capitalespettacolo.it/ita/doc_gen.asp?ID=1089533417&NU=1&TP=g

⁶⁴⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1062.

II. dohodu roku 1599 obratem anuloval. V lednu 1602 tak žádal španělského vyslance San Clementeho o okamžitou nápravu. Součástí Španěly obsazeného Finale bylo také menší panství Carcare, které sousedilo s monferratským vévodstvím. Carcare se Gonzagové pokoušeli zmocnit od té doby, co se stali pány Monferratu. S vymřením rodu Palaiologů po meči roku 1533 se Del Carretto cítili být zproštěni vazalství, které je vázalo k monferratským pánům již od konce 14. století, proto hledali ochranu císaře jako jejich jediného lenního pána. Když roku 1583 zemřel markýz Alfonso II. del Carretto, Vilém Gonzaga vojensky obsadil Carcare, které však císař Rudolf II. přikázal navrátit Alfonsovým nástupcům.⁶⁴⁷

Otázku Carcare se Vincenzo Gonzaga pokoušel otevřít u říšské dvorské rady, počínaje velice štědrými dávkami císaři a všem tajným radům v dubnu roku 1591. Aderbale Manerbio na ní pracoval až do své smrti roku 1609. Nelze předpokládat, že by se jména obdarovaných říšských radů a ministrů nějak měnila oproti těm dosud zmiňovaným, jelikož snahy připomenout císaři říšské léno Carcare probíhaly souběžně s jinými vévodovými záležitostmi.

Největšího vývoje na pozadí Carcare dosáhl vztah Aderbaleho Manerbia s Rudolfem Koraduzem, který s ním výrazně spolupracoval v záležitosti Castelfoffreda a zabýval se občasně zprostředkováním mantovských zpráv císaři ohledně obrazů pro císaře, které roku 1600 vyžadoval, jelikož kdysi roku 1595 a 1596 umělecká díla pro císaře v Itálii vyhledával.⁶⁴⁸ Ještě roku 1600 rád přijal stříbrnou pozlacenou misku a džbán, v němž mu Manerbio přinášel salám, ale v dubnu roku 1601 již ne peníze, pročež mu vyslanci nabídli achátovou nádobu koupenou za identickou částku.⁶⁴⁹ Roku 1601 se ho Manerbio marně pokoušel přimět přijmout vánoční dar osm hodnotných stříbrných mís na ovoce, když Vincenzo Gonzaga hodlal získat pozici guvernéra Sedmihradska.

Přestože s Manerbiem kdysi v několika případech důvěrně hovořil o důležitých politických událostech, nyní mu Koraduz odmítal svěřit, zda má císař v plánu příští rok nasadit veškerou císařskou armádu do bojů v Sedmihradsku.⁶⁵⁰ V záležitosti Carcare již byl zcela proti mantovskému vévodovi včetně jeho přítele Huberta Giffena, jenž se měl stát pro květnové zasedání roku 1603 referentem.⁶⁵¹ Byla to pro Manerbia zpráva zcela nečekaná, protože měl

---

⁶⁴⁷ Riccardo Musso, „Intra Tanarum et Bormidam et litus maris“. I marchesi di Monferrato e i signori „aleramici“ delle Langhe (XIV-XVI secolo), in: G. Soldi Rondini (ed.), *Il Monferrato. Crocevia politico, economico e culturale tra Mediterraneo ed Europa*, Ponzzone 2000, s. 17-19.

⁶⁴⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 787, 792, 824: „... když Arrivabene viděl, že se císař již neptá na tolik vytoužené obrazy a koně, tak naléhal, abych (Manerbio) promluvil s komorníkem Langem a pánem Barvitiem tak, jako s těmi, kteří po obrazech jménem císaře pátrali (s Koraduzem) ...“

⁶⁴⁹ TAMTÉŽ, č. 780, 836, 837.

⁶⁵⁰ TAMTÉŽ, č. 856.

⁶⁵¹ TAMTÉŽ, č. 929.

za to, že Filip Lang od císaře získal příkaz projednávat na říšské dvorské radě záležitost Carcare díky císaři darované křišťálové nádobě, přičemž referentem měl být Jan Matyáš Wacker, jehož pomoc byla vykoupena za Manerbiova velikého finančního příspěví.⁶⁵² Filip Lang totiž celou dobu nečinně čekal na svou nádobu z horského křišťálu a odmítal komukoliv vzkázat císařovy rozkazy ve prospěch Mantovanů, dokud ji nezíská, přestože to znamenalo nezasáhnout proti svým osobním nepřítelům Jeronýmu Makovskému, Rudolfovi Koraduzovi a Koraduzovu příteli Hubertu Giffenovi.⁶⁵³

K císaři se tak záležitost dostala prostřednictvím vrchního komorního služebníka Filipa Langa, který své nepostradatelnosti využíval neustálými žádostmi o křišťálovou nádobu, dokud ji neobdržel. V květnu roku 1603, kdy Manerbio neoficiálně Langovým prostřednictvím spatřil císaře, mu císař sdělil, že dal rozkaz tajné radě zařídit vévodovo spravedlivé zadostiučinění.⁶⁵⁴ Posun kupředu to však neznamenovalo, neboť během audience sjednané Langem předal Manerbio v červnu 1604 další zprávu pojednávající o Carcare císaři.⁶⁵⁵

Podporou císaře se oháněl Manerbio také při návštěvě předsedy říšské rady Jiřího Ludvíka Leuchtenberka o měsíc později v červenci, když se pokoušel přimět říšskou a tajnou radu k činnosti.⁶⁵⁶ Zatímco Huberta Giffena se v lednu roku 1604 podařilo získat pro Carcare, když

---

⁶⁵² TAMTÉŽ, č. 922, 923, 928; Jan Matyáš Wacker (1550-1619) studoval práva ve Štrasburku a Ženevě a získal doktorát v Padově. Navázal přátelské styky s mnoha významnými humanisty, například s Kratem z Krafftheimu. Nejpozději roku 1580 byl zaměstnán jako císařský rada, nejprve ve slezské komoře a později jako kancléř v Bratislavském biskupství. 1592 konvertoval ke katolicismu. V roce 1596 byl snad na doporučení Huberta Giffena jmenován na císařský dvůr. I během svého intenzivního působení v říšské dvorské radě byl opakovaně pověřován legacemi, při nichž mu pomáhala jeho rozsáhlá znalost italštiny, francouzštiny i španělštiny. V bratrském sporu zastupoval stanovisko Rudolfa, přičemž si ale zřejmě vydobyl respekt Matyáše, v jehož službách se nacházel až do roku 1617. K tomu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 315-316; Wacker byl významným humanistou vedoucím kroužek ve Vratislavi, jehož se účastnilo mnoho nekonvenčních myslitelů. Vedle Guilléna San Clementeho byl největším ochráncem v Praze Giordana Bruna, jehož některé kritické spisy vlastnil. K tomu Zdeněk Hojda – Jaroslava Kašparová, *Bohemia – Italia. Češi ve Vlaších a Vlaši v Praze 1600-2000*, Praha 2000, s. 29-30.

⁶⁵³ TAMTÉŽ, č. 929: „... Makovský přišel na říšskou dvorní radu a oznámil císařův příkaz, aby Giffen byl relátorem, z čehož jsem jen zázrakem nezemřel vztekem a bolestí. Obrátil jsem se na Langa, nepřítele Makovského a Koraduze, jehož pochopem je právě Giffen, ale shledal jsem ho tak chladným kvůli tomu, že nedostal žádnou nádobu, že jsem si jist, že nám žádnou službu neudělá, tak jako žádnou neudělal dosud.“

⁶⁵⁴ TAMTÉŽ, č. 931, 934, 935, 936.

⁶⁵⁵ TAMTÉŽ, č. 981.

⁶⁵⁶ TAMTÉŽ, č. 1003: „Přemýšlím nad návštěvou této osoby, a zatímco bych předstíral, že o ničem nevím, a nařikal si, co s těmi ostatními (říšskými rady) dělat, poněvadž říšská dvorní rada nevyřizuje případ, přestože to císař tolikrát poručil. A také bych ho požádal jako představeného oné rady, aby spolu s ostatními pány to zařídil tak, aby řešení případu bylo provedeno, jelikož se stydím znovu s tímto obracet k císaři. A protože bych si vzal nějaký zlatý ženský šperk, vyřídil bych vaši radost z jeho svatby i vaše pozdravy a daroval šperk vašim jménem jeho nevěstě na znamení oné radosti. Budu jednat, jak v této záležitosti nejlépe mohu...“. V dopise není jméno říšské rady zmíněno. Pokud by slovo „superiore“ znamenalo předsedu Jiřího Ludvíka Leuchtenberka, tak by svatbou byla míněna svatba jeho syna Viléma, který si onoho roku 1604 vzal Eriku z hraběcího rodu Manderscheidů. Zároveň rok 1604 představoval v Leuchtenberkově kariéře výjimku, kdy nebyl předsedou říšské rady. K tomu Franz Michael Wittmann, *Geschichte der Landgrafen von Leuchtenberg III*, München 1852, s. 510; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 293.

ho Manerbio opil ve svém domě, tak u Rudolfa Koraduze se zřejmě nepodařilo obnovit bývalé důvěrné vztahy.⁶⁵⁷ V následujících dvou dopisech se o něm a jeho blízkém příteli píše v šifře, ale podle kontextu probírané záležitosti a podoby darů podle mého názoru není pochyb, že se jedná o Rudolfa Koraduze a Huberta Giffena. Rudolf Koraduz odmítl roku 1603 přijmout vánoční dar stříbrné pozlacené misky se džbánem za 180 tolarů s vyhýbavými slovy, že chce napřed posloužit mantovskému vévodovi.⁶⁵⁸ Když se Manerbio rozhodl darovat mu jinou misku a džbán, tak ji Koraduz odmítl, tentokrát již ne tak zdvořile. Když Manerbio kvůli tomu vyvolal hádku s Hubertem Giffenem, tak se od něj dozvěděl, že mu Koraduz o Manerbiových darech řekl: „*Veliké nabídky se snížily k tomuto.*“⁶⁵⁹ Jisté potom je, že Koraduz neměl zájem s Manerbiem znovunavázat bývalé přátelství, jelikož se v korespondenci následně nevyskytoval.

Neúspěšně se Manerbio pokusil získat podporu předsedy říšské rady Jiřího Ludvíka Leuchtenberka.⁶⁶⁰ Přízeň Huberta Giffena jistě nevydržela dlouho, neboť Giffen zemřel v důsledku stresu z hrozícího propuštění po mnoha nařčeních z korupce. Jak lze vidět z mantovské korespondence, tak byla tato nařčení zcela oprávněná.⁶⁶¹ Vévodovi byli kromě radů Giffena a Wackera s jistotou naklonění lidé, se kterými se Manerbio radil v dalším postupu, jako byli tajný sekretář Jan Antonín Barvitijs roku 1604, roku 1605 předseda říšské dvorské rady Jakub Breuner a roku 1607 tajní radové Heřman Attems a Ondřej Hannewald.⁶⁶² Roku 1605 byla za pomoci dvorského maršálka Jakuba Breunera na říšské dvorské radě záležitost předložena, projednána a uzavřena.⁶⁶³

Že o konečné vítězství rozhodně nešlo, svědčily dary v únoru roku 1606 manželce říšského rady Jana Matyáše Wackera, aby zařídil navrzení a vyřešení celé záležitosti.⁶⁶⁴ Žádné mantovské snahy ovlivnit císařský byrokratický aparát nezměnily skutečnost, že Carcare nadále zůstalo pod španělskou okupací. Začlenění říšského léna Finale k milánskému vévodství uznal teprve nový císař Matyáš roku 1619.⁶⁶⁵

---

⁶⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 970.

⁶⁵⁸ TAMTÉŽ, č. 962.

⁶⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 984.

⁶⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 977, 1003.

⁶⁶¹ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 297-298.

⁶⁶² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 397, 531, 533, 705, 762, 769, 798, 922, 923, 930, 931, 945, 962, 970, 981, 984, 1028, 1040, 1047, 1070, 1080.

⁶⁶³ TAMTÉŽ, č. 1030.

⁶⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 1047.

⁶⁶⁵ Roberto Musso, *Duchi di Savoia e marchesi di Finale tra medioevo ed età moderna*, in: Giovanni Assereto – Carlo Bitosi – Pierpaolo Merlin (edd.), *Genova e Torino. Quattro secoli di incontri e scontri*, Genova 2015, s. 22-28.

2.6 Odchod Karla z Lichtenštejna z pražského dvora a nástup Filipa Langa

Mantovští vyslanci s Lichtenštejnem udržovali stálý kontakt až po dobu jeho odjezdu v říjnu 1602, protože se v té době Lichtenštejn jako předseda tajné rady účastnil veškeré politické diskuze, včetně té okolo markrabství Finale. To znamenalo udržovat také dobré vztahy se členy Lichtenštejnovy domácnosti. Je to příklad, jak se služebníci pokoušeli stát aktivní součástí vazeb svého pána. Aderbale Manerbio poslal dvě stříbrné slánky jako svatební dar dceři správce Lichtenštejnova domu, na kterou byl pozván společně s ostatními italskými vyslanci a rezidenty.⁶⁶⁶ Hůře se vedlo Lichtenštejnovu komorníkovi, protože zřejmě nesplňoval požadovaný způsob chování a jednání nezbytný při komunikaci klienta a patrona. Komorník upřednostňoval Manerbia u audiencí u svého pána, čímž vyjadřoval náklonnost a touhu více sloužit mantovskému vévodovi, což utvrzoval žádostí o medaili s Vincenzovou podobiznou.⁶⁶⁷ Medaili však žádal spíše pro zlatý či stříbrný řetěz, který obvykle medaili doprovázel. V komunikaci komorník selhal tím, že své myšlenky sdílel s nejbližším okolím; Aderbale Manerbio se o tom doslechl. I s vědomím jednoznačně zjištěných komorníkových motivů Manerbio na začátku září 1602 zamýšlel medaili představit, aby předešel možným osobním mstám ze strany komorníka.⁶⁶⁸

Jelikož se však na konci září pozice Karla z Lichtenštejna na dvoře definitivně změnila, nepovažoval se být povinen medaili odevzdat.⁶⁶⁹ Lichtenštejn se rozhodl z císařského dvora odjet v říjnu 1602. Za ztroskotáním jeho ambicí se stát nástupcem Rumpfa jako nepostradatelného ministra zřejmě původně spočívala vzájemná nevráživost mezi ním a papežským nunciem Spinellim, protože se Lichtenštejn bránil spolupráci se španělským mocenským okruhem ve sporu modenského vévody o říšské léno Sassuolo a namísto toho jednal ve prospěch svého modenského patrona.⁶⁷⁰ K jeho politické diskreditaci na dvoře posloužil milenecký poměr s Marií mladší Manrique de Lara y Mendoza. Od června 1601 postupně narůstala jeho neoblíbenost. Následkem toho se od Lichtenštejna distancovali i jeho bývalí spojenci Barvitijs a Lang; plnit funkci předsedy tajné rady se pro něj stalo velmi obtížným.⁶⁷¹

Přesto nadále podnikal za pomoci císařových vazeb na mantovský dvůr kroky, jak si udržet vliv na politická rozhodnutí. V rozhovoru s vyslancem Arrivabenem se doslechl, že ve sbírce mantovského vévody se poslední dobou hromadily řemeslné výrobky ze řezaných

---

⁶⁶⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 888.

⁶⁶⁷ TAMTÉŽ, č. 890.

⁶⁶⁸ TAMTÉŽ, č. 895.

⁶⁶⁹ TAMTÉŽ, č. 897.

⁶⁷⁰ K. Stloukal, Karel, s. 402-403; B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 99-103.

⁶⁷¹ K. Stloukal, Karel, s. 390, 398-399.

minerálů.⁶⁷² Když mu dorazily čtyři kusy různého druhu vyřezaného stolního vybavení z křišťálu, tak se jimi chlubil tak, aby vzbudil pozornost císaře, který neodolal a poručil Lichtenštejnovi, aby mu je přišel ukázat.⁶⁷³ Ještě 17. června 1602 Lichtenštejn využil Aderbale Manerbia, aby osobně císaři doručil mantovský obraz získaný od kardinála Montalta.⁶⁷⁴ Mohl se tak představit před císařem jako znalec umění, se kterým se lze důvěrně bavit o uměleckých dílech. Šlo o poslední příležitost, jak Lichtenštejn využil své pozice doručovatele zpráv mezi císařem a mantovskými vyslanci předtím, než se mu přístup do císařských komnat uzavřel. Mantovské zprostředkovatelství již v červenci monopolizoval Filip Lang.

Po odjezdu na svá panství se Karel z Lichtenštejna znovu začal věnovat činností hospodáře. Vliv na císaře sice ztratil, ale dobré vztahy Karel z Lichtenštejna s mantovským vévodou stále měl. V říjnu před odjezdem požádal vévodu o zaslání sazenic morušovníků s úmyslem rozšířit na svých rakouských pozemcích produkci hedvábí. Morušovníky po namáhavé přepravě dorazily v květnu 1603, za což poslal Vincenzovi děkovný dopis.⁶⁷⁵ Když se roku 1606 na císařský dvůr vrátil, aby se ujal pozice nejvyššího hofmistra po skonu Jakuba Breunera, v mantovské klientelské síti se dále nevyskytoval.⁶⁷⁶

O upřímnosti jeho záměrů podporovat mantovského vévodu ve všech politických záležitostech lze směle pochybovat s přihlédnutím na jím sepsované návrhy reformy centrálních úřadů v roce 1600 odrážející jeho politické smýšlení. Ve vztahu s italskými vazaly navrhoval přinutit je platit pravidelné vojenské příspěvky jako všechna říšská knížata zasedající na říšském sněmu a zjednat na Apeninském poloostrově ztracenou císařskou autoritu podporováním slabších říšských vazalů proti silnějším, což byl názor zřetelně kontrastující se snahami mantovských Gonzagů sjednotit území tehdy rozdělené mezi nespočet vedlejších větví a bývalé vazaly.⁶⁷⁷

Součástí žádostí, jimiž Rudolf zahrnoval Vincenza Gonzagu, byl nespecifikovaný obraz, který mantovský vévoda získal od kardinála Montalta. Byl vyžádán prostřednictvím Filipa Langa po zklamání, jemuž byl císař vystaven v podobě kopie obrazu představené Federikem Gonzagou během audience, společně s jistým obrazem od Correggia na začátku roku 1602.⁶⁷⁸ Manerbio pro odevzdání obrazu od kardinála Montalta před Filipem Langem upřednostnil

---

⁶⁷² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 874.

⁶⁷³ TAMTÉŽ, č. 884.

⁶⁷⁴ TAMTÉŽ, č. 880.

⁶⁷⁵ TAMTÉŽ, č. 899, 927.

⁶⁷⁶ K. Stloukal, *Karel*, s. 418.

⁶⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 393.

⁶⁷⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 863.

Karla z Lichtenštejna, který jej představil 17. června. Po Lichtenštejnovi císař obratem sdělil své nadšení.⁶⁷⁹ Pokud císař doopravdy pocítil velké nadšení, tak dlouho netrvalo. Přispěly k tomu rozpaky Aderbale Manerbia, který ani nevěděl, zda se jednalo o obraz od Correggia či ten od kardinála Montalta, což bylo zapříčiněno špatnou komunikací mezi mantovskou kanceláří a mantovskými vyslanci v Praze.⁶⁸⁰

Problém s Montaltovým obrazem vyvstal poté, kdy Hans von Aachen, oblíbený malíř, císaři bez obalu sdělil svůj názor, že šlo o velmi špatně provedenou kopii. Císař se poté rozčaroval a užil k popisu služeb mantovského vévody sprostého slova.⁶⁸¹ Celou konverzaci se Manerbio slovo od slova dozvěděl přímo od Hanse von Aachena, který byl k němu vyslán císařem. Pravděpodobně při tomto rozhovoru začala Manerbiova averze vůči Aachenovi, pro kterou bude v budoucnu náchylný uvěřit Langovým pozdějším intrikám s cílem zdiskreditovat Aachena jako rivala o císařovu přízeň. Použití sprostého slova uprostřed politické komunikace Manerbia velmi pobouřila a, jak rozhněvaně Manerbio napsal, odpověděl Aachenovi, jak se patří.

Přestože se Manerbio později doslechl pravděpodobně od Filipa Langa, jak císař o Aachenovi prohlásil, že to je Žid, který umění nerozumí, tak jako záruka zachování dobrého vévodova jména to nestačilo. Při několika příležitostech vyhledal Manerbio Langa, aby se císař dozvěděl, že o kopii nešlo. Různých ujištění z Mantovy o pravosti obrazu dorazilo do Prahy během června a července rovnou pětkrát, ale Manerbiovu nejistotu umocňovalo ticho ze strany císaře, který se k záležitosti nevyjadřoval do 5. srpna 1602, kdy Filip Lang vzkázal jak císařovu spokojenost s obrazem po Montaltovi, tak také jeho očekávání obrazu od Correggia.⁶⁸² Vincenzo Gonzaga měl Correggiových obrazů ve sbírce rovnou několik, ale ani jednoho se nerad vzdával. Císař navíc nedokázal Langovi slovně popsat obraz, po kterém toužil, a tak Vincenzo nabízel originální kresby Jacopa Bassana.⁶⁸³ Nabídku smetl Filip Lang ze stolu 5. srpna, aniž by ale upřesnil vyžadovaný obraz. Není jasné, jestli byl nakonec obraz od Correggia poslán do Prahy a představen císaři, protože další dopis k tomuto tématu se neobjevuje. Císař zřejmě dále neupřesnil svou žádost a pod tíhou vlastních problémů na obraz zapomněl.

---

⁶⁷⁹ TAMTÉŽ, č. 880.

⁶⁸⁰ TAMTÉŽ, č. 877.

⁶⁸¹ TAMTÉŽ, č. 883: „*Vostra signoria illustrissima mi ha molto consolato con la sua gentilissima delli 20 del passato dicendomi che il quadro che mi inviò per sua maestà sia quello che fu del signor cardinal Mont'alto, perchè un pittore di lei, nominato Giovanni d'Ach, li ha detto che è cosa di nessun momento e copia mal fatta, et ha havuto ardire di dire a me che sua maestà ha detto maravigliarsi che sua altezza le mandì simil coglionerie, vostra signoria mi perdoni la parola perchè l'esprimo comu lui l'ha detta...*“

⁶⁸² TAMTÉŽ, č. 890, 892.

⁶⁸³ TAMTÉŽ, č. 876.

Příznaky jednoznačného vzestupu Filipa Langa pocítili mantovští vyslanci po odchodu Karla z Lichtenštejna, kdy již neměli na výběr mezi dvěma různými způsoby kontaktu s císařem. Z počátku vypadal Filip Lang jako logická a velmi rozumná volba vzhledem k dobrým službám, jež dříve odváděl komorní služebník Porfyrius Bosso. Když byl v listopadu 1602 Langův syn Ondřej na cestě po Itálii, strávil šest dní v Mantově a na vévodův příkaz se s ním zacházelo jako s význačným hostem. Přestože jeho čerstvý rytířský stav naznačovalo ubytování v domě mantovského sekretáře Ercola Achilliho, tak časté návštěvy vévodského paláce a prohlídka vévodovy kunstkomy se mohly jevit jako značně nadstandartní projevy úcty.⁶⁸⁴

Vyslanci proto nemohli jinak než tolerovat způsob, jakým s nimi následně Filip Lang zacházel s pocitem vlastní suverenity. Manerbio se na konci prosince s Langovým objeveným sebevědomím střetl během oběda u sebe doma. Lang mu nad jídlem vesele hovořil o vévodových zázračných rozkládacích psacích stolech a zdůrazňoval, jak by si přál takový získat. Když se mu ohromený Manerbio pokoušel zdvořile vysvětlit, že dary takového formátu jsou hodny velkých knížat a králů, tak Lang stejně vesele, ale neústupně odpověděl, že se spokojí s levnějším.⁶⁸⁵ Byl to značný posun v chování oproti sedmihradské misi Federica Gonzagy, během které Lang uctivě děkoval za dar stříbrné číše; jeho manželka obdržela drobný řetízek.⁶⁸⁶

Právě se záležitostí Carcare počátkem roku 1603 se Langova nepostradatelnost plně projevila. Císaři byla tehdy představována řada darů prostřednictvím Filipa Langa pro císařovu podporu. V únoru 1603 dorazil do Prahy Francesco Gonzaga z Castiglione delle Stiviere a Manerbiovi doručil vévodovy dopisy a dary císaři a finální verzi dohody o Castelgoffredo. K doručení všech věcí Manerbio musel využít Langa, protože si byl vědom Langova osobnostního rysu se slepě mstít lidem, které považoval za své nepřátele.⁶⁸⁷ Když Filip Lang poté zpovídal Manerbia o tom, zda se vévoda rozhodl poslat mu psací stůl, tak se Manerbio zdvořile vymluvil na řemeslníka, který se upil k smrti, protože byl Němec. Lang na to pohotově slevil ze svých nároků a řekl, že se spokojí s mísou z křišťálu, o které vévoda psal císaři v odevzdaném dopise.⁶⁸⁸ Lang se u Manerbia doma zastavoval pravidelně a neuběhl ani

---

⁶⁸⁴ TAMTÉŽ, č. 900.

⁶⁸⁵ TAMTÉŽ, č. 907. Lang s návrhem přišel jako s tím, že se od mantovského vévody stejného daru dočkali také Karel z Lichtenštejna a dona Marie z Pernštejna, což Manerbio vyvrátil. V kabinetě v Pernštejnském paláci se psací stůl skutečně vyskytoval, neboť se mu Pierre Bergeron v létě roku 1600 podívoval. K tomu E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 66.

⁶⁸⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 856, 862.

⁶⁸⁷ TAMTÉŽ, č. 912: „Nemohl jsem jinak než odnést skříňku právě Langovi, jelikož kdyby se dostaly k císaři jinou cestou, tak by se urazil, což by neprospělo mantovskému vévodovi, jelikož je před kýmkoliv přednější.“

⁶⁸⁸ TAMTÉŽ, č. 911.

týden, aniž by se nezeptal na mísu, jejíž příchod považoval za samozřejmý.⁶⁸⁹ Z obav z možné msty komorníka, který zastával na dvoře přední místo, se přimlouval Manerbio za to, aby byla společně s mísou pro císaře doručena také jedna mísa Langovi, ale z achátu.⁶⁹⁰

O jeho svrchovaném postavení Manerbio několikrát informoval.⁶⁹¹ Vévoda neměl v úmyslu vyhovět neurozenému komorníkovi ve všem, o co žádal, obzvláště když byl zpraven o drzosti jeho počínání. Manerbiovy obavy se potvrdily, když k císaři prostřednictvím daru mísy z řezaného křišťálu uvedl problém říšského léna Carcare. Císař měl velikou radost a vévodovi se rozhodl vyhovět ve všem, o co jej vévoda v lístku ohledně Carcare žádal. Tak to alespoň sdělil Lang Manerbiovi.⁶⁹² Lze pochybovat, zda Lang zprávu Mantovanů císaři vůbec vyřídil. Zřejmě šlo o prosbu, aby byla záležitost předložena říšské dvorské radě na příštím zasedání.

Filip Lang však odmítal jakýkoliv císařův příkaz vyřídít, dokud nedostane také podobnou mísu, jakou dostal císař.⁶⁹³ Mstil se Manerbiovi za to, že se jej snažil uchlácholit podobnou výmluvou jako v případě psacího stolu.⁶⁹⁴ V bezvýchodné situaci Vincenzo poručil v dubnu svým řemeslníkům vyrobit jednu menší mísu ze stejného minerálu, jaký poslal císaři.⁶⁹⁵

Císařovo rozhodnutí bylo důležité, protože na květen bylo domluveno jednání říšské rady ohledně Carcare. Manerbio si získal náklonnost vlivného říšského rady Jana Matyáše Wackera, aby se jako relátor obeznámil s případem a předložil záležitost Carcare na zasedání říšské rady. Jeho pomoc nebyla zadarmo, protože byla vykoupěna darem v hodnotě tisíc zlatých, kterou si sám před zahájením jednání vyžádal.⁶⁹⁶ K Manerbiově vzteku se však před zasedáním říšské dvorské rady v květnu dostavil císařův vrchní osobní služebník Jeroným Makovský a vyřídil císařův příkaz, aby byl relátorem na zasedání jmenován Hubert Giffen, čímž by se charakter zasedání zcela změnil.⁶⁹⁷

Lang byl jediným, kdo mohl zvrátit nepříznivou situaci tím, že by dal říšské dvorské radě ve známost císařův rozkaz. Ale Langovi se nechtělo, vychutnal si příležitost, jak Manerbia ponížit za výmluvy, které od něj slyšel již ohledně psacího stolu. Když se za Langem dostavil a jménem vévody se omluvil za zpoždění dodávky mísy, tak mu Lang odvětil, že vévodovi

---

⁶⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 915.

⁶⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 916.

⁶⁹¹ TAMTÉŽ, č. 915: „... dalece zastiňuje všechny na dvoře v očích císaře...“; č. 918: „Pro vaše zájmy by bylo nejlepší poslat s císařovou mísou i jednu pro Langa... On je oblíbencem, a proto nemá ohledy na nikoho.“

⁶⁹² TAMTÉŽ, č. 922.

⁶⁹³ TAMTÉŽ, č. 923.

⁶⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 920.

⁶⁹⁵ TAMTÉŽ, č. 921.

⁶⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 923.

⁶⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 929.

předměty k darování nechybí, a poslal jej pryč.⁶⁹⁸ Další příkaz dal císař mezitím ve vévodův prospěch tajné radě poté, co mu Lang přinesl nákres mantovské visuté zahrady, podle kterého si chtěl visutou zahradu vystavět v areálu Pražského hradu.⁶⁹⁹ Také v tomto případě si dar našel svou cestu do císařských komnat, ale císařův příkaz už jeho komnaty neopustil. Pokud Filip Lang pocítoval příkoří, tak si vychutnal svou pomstu 9. června, kdy mu byla jeho mísa Manerbiem představena na stříbrném podnose a se všemi příslušnými ceremoniálními projevy úcty.⁷⁰⁰ Filip Lang poté spokojeně spolupracoval, dokud získal, oč požadoval. Pro mantovského vyslance Manerbia to znamenalo důležitý precedens a v jednání s takřka všemocným komorníkem si počínal velmi obezřetně. O plodech a charakteru jeho významné pozice v srpnu svědčila Manerbiova návštěva Langova domu.⁷⁰¹

2.7 Nevěsta pro císaře

Mezi lety 1603 až 1605 císař skloubil své sběratelské touhy s hledáním nevěsty. S návštěvou arciknížete Maxmiliána v Praze od června přestaly být císařovy úmysly pojmout manželku námětem pouhých klepů, naopak začaly být předmětem vážných politických diskuzí. Aderbale Manerbio se obzvláště zajímal o Maxmiliánův pobyt na dvoře, protože Maxmilián přijel s úmyslem prosadit volbu Vincenzovy neteře Anny Tyrolské, dcery Anny Kateřiny Gonzagové a Ferdinanda Tyrolského.⁷⁰² Od poloviny roku 1603, kdy císař plánoval výpravu svého dvorního malíře Hanse von Aachena na dvory v Tyrolsku a Itálii, začali italští vyslanci všemožně usilovat o to, aby se s Aachenem spojili a docílili tak toho, aby Aachen císaře přemluvil o nezbytnosti se zastavit na tom či onom dvoře.⁷⁰³ Takto Aachen učinil zastávku na modenském dvoře, která v jeho původním itineráři nebyla plánována.⁷⁰⁴

---

⁶⁹⁸ TAMTÉŽ, č. 926, 929.

⁶⁹⁹ TAMTÉŽ, č. 931.

⁷⁰⁰ TAMTÉŽ, 934-936.

⁷⁰¹ TAMTÉŽ, 946: „... jeho dům přetéká dary, stříbrnými předměty, cennými kovy, koňmi a penězi, o které se obohacuje v takové míře, že nakupuje usedlosti a nechává stavět významné budovy. A co víc, překonává veškerá stíhání namířená proti němu, a již se nebojí nikoho.“

⁷⁰² TAMTÉŽ, č. 933, 941, 956, 960.

⁷⁰³ Bernard Aikema – Eliška Fučíková – Thomas Fusenig (edd.), Hans von Aachen (1552-1615). Malíř na evropských dvorech, Berlin 2010, s. 3-12. Hans von Aachen byl malíř německého původu, který od osmdesátých let splňoval zakázky v Benátkách, Florencii, Římě a pro bavorského vévodu v Mnichově. Roku 1586 poprvé upoutal pozornost císaře, který jej chtěl do svých služeb. Aachen byl jmenován dvorním malířem roku 1592, ale přesídlil se svou manželkou do Prahy teprve roku 1596, kde žil až do své smrti 1615. Roku 1594 byl nobilitován, roku 1605 mu byly potvrzeny další svobody a říšská ochrana. Rudolf v něm našel velkého důvěrníka a posílal ho do Německa a Itálie nakupovat umělecká díla do císařských sbírek a zároveň vyřizovat diplomatické záležitosti. Obrazy si pro něj objednávali také Karel z Lichtenštejna, Lobkovicové, Johann Anton Barvitijs či Petr Vok z Rožmberka. Na podzim 1603 jej císař poslal malovat portréty možných nevěst na dvorech ve Štýrském Hradci, Innsbrucku, Modeně, Mantově, Turíně a Ferrare.

⁷⁰⁴ B. Ghelfi, Le pitture, s. 110.

Během císařových svatebních plánů představoval Filip Lang významný, ale nedůvěryhodný zdroj informací. Svými zkreslenými informacemi se Lang v podivuhodné sebeprojekci pokusil svého rivala Hanse von Aachena zdiskreditovat v očích mantovského vévody jako neupřímného, nedůvěryhodného a úplatného intrikána, čemuž Aderbale Manerbio lehce uvěřil. V červnu proto radil Vincenzovi, aby poslal na tyrolský dvůr vlastního malíře, protože Hans von Aachen by možnému sňatku s Annou Tyrolskou snažil zabránit tím, že by ji úmyslně namaloval nevzhlednou.⁷⁰⁵ Portrét Anny Tyrolské namalovaný Fransem Pourbusem tak dorazil do Prahy v září ještě před Aachenovou cestou a byl předán do rukou Filipa Langa.⁷⁰⁶ Vévodovy naděje byly tak vysoké, že se již ptal Manerbia na následující jednání, zda bude moci jako nevěstin strýc dovést Annu Tyrolskou do Prahy.⁷⁰⁷ O úspěchu jej ujišťoval jak arcikníže Maxmilián, tak Filip Lang, kterému císař dokonce sdělil, že si vybere mezi Vincenzovou neteří Annou Tyrolskou či Vincenzovou dcerou Markétou Gonzagovou.⁷⁰⁸

Vincenzo Gonzaga byl obeznámen s důvěrnou shodou, která panovala mezi Rudolfem a dvorním malířem Hansem von Aachenem. Podobně jako ostatní knížata se ho snažil připoutat ke svým zájmům. Aachen sám vévodovi nabídl své služby, které by spočívaly v zajišťování informací, předávání dopisů a lístků císaři a navazování řeči s císařem na téma vévodových záležitostí.⁷⁰⁹ Z toho důvodu nařídil Vincenzo Gonzaga Manerbiovi, aby s Aachenem navázal důvěrné přátelství.⁷¹⁰ Podobně jako modenský vévoda také Vincenzo využil Hanse von Aachena, aby doručil do Prahy umělecké předměty císaři. V Mantově byla Aachenovi svěřena díla Parmigianina, Raffaella Santiho a Andrey del Sarto a různé antické sochy.⁷¹¹ V obou případech s sebou Aachen přivezl pouze zlomek. Aachen doručil císaři obraz od Parmigianina, zatímco zbylé dva obrazy zanechal v rukou mantovského dvorního stavitele Antonína Marii Vianiho, aby se postaral o jejich cestu do Prahy.⁷¹² Zbylé dary dorazily na konci června a byly představeny Hansem von Aachenem císaři.⁷¹³

Aachenova návštěva mantovského dvora v listopadu 1603 se podobala více špionážní akci s cílem zjistit obsah vévodových sbírek než diplomatická mise. Není náhoda, že Aachenův pobyt byl podnětem k novým žádostem o různá díla. Nejvíce rozpačitou záležitostí byla

---

⁷⁰⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 941: „Dozvídám se, že Aachen není ani upřímný, ani věrný, a mohl by být zkorumpovaný lidmi, kteří si nepřejí, aby ke sňatku došlo.“

⁷⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 188.

⁷⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 943.

⁷⁰⁸ TAMTÉŽ, č. 960.

⁷⁰⁹ TAMTÉŽ, č. 972.

⁷¹⁰ O komunikaci Aderbaleho Manerbia, Filipa Langa a Hanse von Aachena bude pojednávat následující kapitola.

⁷¹¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 969.

⁷¹² TAMTÉŽ, č. 971, 975, 980, 982.

⁷¹³ TAMTÉŽ, č. 999.

císařova touha získat Raffaellova Svatého Jana Křtitele. Vincenzovi byl onen obraz obzvláště milý. Hansi von Aachenovi, když pro císaře vybíral dary při prohlídce kunstkomy, o něm proto řekl, že to byl bezvýznamný, starý a ošuntělý obraz, aby tak unikl císařově pozornosti. Rudolf se v Praze nad Aachenem rozčilil za to, že vévodovi uvěřil.⁷¹⁴ Císař se proto pokusil využít donu Marii mladší Manrique de Lara, aby od Vincenza daný obraz získala.

Dona Marie apelovala na rodinné svazky a naoko vévodu žádala o obraz pro vlastní osobní potěšení. Císař byl pevně rozhodnut jakýmkoliv způsobem se Raffaellova obrazu zmocnit, a proto posílal Aachena do Pernštejnského paláce alespoň jednou týdně, aby se ptal na stav záležitosti. Vincenzo od vyhýbavých výmluv poté doně Marii dal sdělit, že jí obraz nedá, ale nabídl jí pořídit kopie.⁷¹⁵ Po zdvořilém odmítnutí, které vyřídil Manerbio, před ním dona Marie beze slova upustila dopis od modenského vévody. Když jí ho Manerbio podával, tak řekla, že to je dopis od modenského vévody, který jí právě posílá jistá umělecká díla. Manerbio podobně bez známky emocí odpověděl, že ho to těší.⁷¹⁶ Bez emocí však nebyl ani jeden. Marie mladší se tím pokoušela živit rivalitu mezi mantovským a modenským dvorem v rámci císařových svatebních plánů. Řečenými obrazy myslela dona Marie z Perštejna portréty rodu d'Este, kterými se modenský vévoda pokoušel udržet náklonnost dony Marie pro záležitost říšského léna Sassuola a zároveň k podpoře v možném císařově sňatku s jeho dcerou Julií d'Este.⁷¹⁷ Vůči jakýmkoliv zvěstem v modenský úspěch byl Manerbio značně skeptický. Návštěva Modeny byla zjevně vypočítaná, protože sňatek s Julií d'Este byl neuskutečnitelný pro její nemanželský původ, jak císař také k Aachenovi při prohlížení jejího portrétu poznamenal.⁷¹⁸ Císař v červnu poté prostřednictvím Aachena přímo žádal o San Giovannina; Vincenzo tak neviděl jiné východisko, než aby mu vyhověl.⁷¹⁹

Císařovu pozornost si na úkor Anny Tyrolské vydobyla Markéta Gonzagová. Bylo tomu tak díky Hansi von Aachenovi, který při debatě o zážitech z Mantovy vylíčil neuvěřitelnou krásu mantovské princezny.⁷²⁰ Dona Marie se Manerbiovi v červnu svěřila, že podle Aachena má císař portrét Markéty Gonzagové zavěšený nad postelí a s velkým zájmem jej často pozoruje.⁷²¹ Při té příležitosti císař poslal Aachena, aby zjistil její tělesné míry z portrétu

---

⁷¹⁴ TAMTÉŽ, č. 986, 993.

⁷¹⁵ TAMTÉŽ, č. 986, 990, 992.

⁷¹⁶ TAMTÉŽ, č. 995.

⁷¹⁷ B. Ghelfi, *Le pitture*, s. 107-113.

⁷¹⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 998.

⁷¹⁹ TAMTÉŽ, č. 997, 999.

⁷²⁰ TAMTÉŽ, č. 965.

⁷²¹ TAMTÉŽ, č. 994.

Markéty Gonzagové ve vlastnictví dony Marie, a současnou podobu, pročež v Mantově začali malovat nový portrét.⁷²²

K vážným jednáním se schylovalo v lednu 1605, kdy začal vévoda klášter podmínky sňatku, jež Manerbio předal tajnému sekretáři Janovi Antonínovi Barvitiovi, a kdy zároveň vyslal markýze Franceska Gonzagu z Castiglione delle Stiviere, aby promluvil ve prospěch princezny Markéty, bude-li na to císařem dotázán. Francesco Gonzaga se v Praze zdržel od 21. ledna po celý únor. Požíval u císaře velké důvěry, přestože Francesco jednoznačně stranil svému příbuznému. Císař mu ukázal svou sbírku portrétů různých vznešených dívek a zeptal se, aby mu Francesco Gonzaga řekl, kdo je podle jeho názoru nejkrásnější, a poté, aby tu nejkrásnější porovnal s Markétou Gonzagovou. Přirozeně se Francesco Gonzaga přiklonil na stranu svých příbuzných, ale na vlastní oči se o tom císař přesvědčil až v únoru, kdy Francesco Gonzaga tajnou chodbou přišel před vchod do císařských komnat a portrét doručil čekajícímu Filipovi Langovi.⁷²³ K malému zadostiučinění Franceska Gonzagy slova o Markétině kráse potvrdili Aachen, Lang i císař, protože zprávu o svém počínání v březnu podával Francesco Gonzaga v Mantově bez praktických záruk úspěchu.⁷²⁴ Císařovo náhlé mlčení přimělo Vincenza Gonzagu, aby svolil ke sňatku Markéty Gonzagové s Jindřichem Lotrinským, které se projednávalo přinejmenším od ledna souběžně s čekáním na císařovu definitivní odpověď. V září vyjádřil císař své zklamání nad Vincenzovým jednáním, protože byl sňatek uzavřen, aniž by se zeptal na jeho svolení.⁷²⁵

2.8 Correggio

V lednu 1604 se k císaři pokoušeli mantovští vyslanci prostřednictvím Aachena a Langa dostat vévodovu při ohledně knížectví Correggio. To bylo jedním z drobných států jižně od Pádu v dnešním regionu Emilia Romagna, ve kterém se nacházely například nezávislé státy Mirandola rodu Pico, Novellara a Guastalla vedlejších větví Gonzagů, ale državy zde měli také papežský stát a milánští i estenští vévodové. Nezávislá existence malého státu hraběcího rodu z Correggia byla podmíněna ochranou císaře, kterého uznávali za svého feudálního pána.⁷²⁶

---

⁷²² TAMTÉŽ, č. 1014.

⁷²³ TAMTÉŽ, č. 1015-1019.

⁷²⁴ TAMTÉŽ, č. 1020.

⁷²⁵ TAMTÉŽ, č. 1038-1039.

⁷²⁶ Daniela Ferrari, I Gonzaga e i Da Correggio. Due famiglie signorili, due principati padani, in: Blythe Alice Raviola (ed.), Corti e diplomazia nell'Europa del Seicento. Correggio e Ottavio Bolognesi (1580-1646), Mantova 2014, s. 81-82.

Nezávislost, ba samotná existence státu byla ohrožena sporem, který vyplynul z investitury roku 1553, kterou Karel V. udělil čtyřem představitelům rodu, aniž by byli ochotni se mezi sebou dělit o vládu. Když sdílenou investituru císař Rudolf II. rokem 1580 potvrdil, došlo k řadě násilných bojů a ke snaze konfiskovat území uvnitř státu. Roku 1584 pozval hrabě Camillo z Correggia, veterán od Lepanta, do města Correggio španělskou posádku, která ve městě zůstala na dalších více než sedmdesát let. Sporu se přímo účastnil Vincenzo Gonzaga, který Camillovi z Correggia přislíbil napravení situace v otázce nástupnictví, zároveň však jednal ve svůj vlastní prospěch. V průběhu let se Camillovi bratři Alessandro a Fabrizio rozhodli Vincenzovi zanechat své državy. Fabrizio jej ve své závěti z roku 1591 jmenoval univerzálním dědicem a Alessandro mu postoupil veškerá práva poté, co Vincenzo zaplatil 20 000 zlatých. Do karet mu navíc hrál fakt, že hrabě Camillo měl pouze nemanželského syna Giovanni Sira.

S těmito argumenty se Vincenzo Gonzaga pokoušel neúspěšně roku 1603 zajistit investituru pro sebe dohodou s hrabětem Camillo a roku 1604 na pražském dvoře s císařem. Na audienci v březnu Manerbio císaři vyličil nebezpečí investitury Giovanni Sira, a předkládal právní nároky mantovského vévody.⁷²⁷ Vincenzovy snahy ztroskotaly. Když roku 1605 hrabě Camillo umřel, jmenoval svým nástupcem nelegitimního syna Giovanni Siro, který dokázal roku 1615 obdržet investituru od císaře Matyáše a roku 1616 dokonce povýšení Correggia na vévodství.⁷²⁸ V následujících letech se Vincenzo na císařském dvoře snažil neúspěšně vymoci zpět peníze, které kdysi zaplatil Alessandrovi z Correggia za jeho část území, anebo namísto peněz obdržet investituru říšského léna Mioglia sousedícího s monferratským vévodstvím.⁷²⁹

Během let 1604 až 1605 se jak Filip Lang, tak Hans von Aachen prokázali být značně neefektivními a nedůvěryhodnými zprostředkovateli. To vyplývalo z velké části z jejich vzájemné nenávisti.⁷³⁰ Zřejmě z toho důvodu se Manerbio pokoušel upřednostňovat Jana Antonína Barvitia jako nestrannou osobu během císařových plánů pojmout za manželku Markétu Gonzagovou a při sdělování stížností o územní pře.⁷³¹

Roky 1605 až 1609 jsou v korespondenci velmi útržkovité a svědčí o útlumu kulturního transferu mezi mantovským a pražským dvorem, přičemž udržování vazeb se

---

⁷²⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 981.

⁷²⁸ TAMTÉŽ, s. 81-88.

⁷²⁹ D. Ferrari, *I Gonzaga*, s. 88.

⁷³⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 970: „... jeden druhému je úhlavním nepřítelem a to, co dělá jeden, se ten druhý pokouší zmařit. Navíc se zajímají jen o své vlastní ziskové zájmy. Rádi přijmou úplatek a poté neučiní nic, anebo učiní málo.“

⁷³¹ TAMTÉŽ, č. 984, 994, 1001, 1004.

zprostředkovateli kontaktu mezi císařem a mantovským vévodou pozbyl na důležitosti. Svůj význam pro mantovské vyslance tehdy ztratila Marie mladší Manriquez de Lara, protože přesídlila do Vídně za svým novým manželem hrabětem Brunem z Mansfeldu, a Filip Lang, který se dočkal svého pádu.⁷³² Na světlo vystupovaly Manerbiovy pravidelné pokusy oživit záležitost Carcare u říšské dvorské rady za pomoci darů různým zasedajícím členům, z nichž Ondřej Hannewald a Heřman Attems představovali jediné nové tváře v mantovské síti klientů.⁷³³ Zdá se, že starosti o Carcare zůstaly jeho dennodenní praxí až do jeho smrti v létě roku 1609.

2.9 Hierarchie mantovské klientelské sítě v letech 1595 až 1609

Z hlediska dvorského postavení se v mantovské klientelské síti jako nejvýše postavený dvorský příslušník vyskytoval nejvyšší dvorský hofmistr. Tuto funkci zastupoval v letech 1589 až 1600 Wolfgang Zikmund Rumpf spolu s úřadem nejvyššího komorníka. V letech 1600 až 1603 a 1606 až 1607 úřad spravoval Karel z Lichtenštejna. Dvorský hofmistr byl zdaleka nejdůležitějším také proto, že v zastoupení císaře zároveň předsedal zasedáním tajné rady, nejdůležitějšího poradního orgánu ve středoevropské monarchii s funkcí koordinačního a informačního centra.

Po dvorském hofmistrovovi následoval dvorský maršálek, jímž byl Pavel Sixt Trautson mezi lety 1590 a 1600. Byl zároveň tajným radou a do roku 1594 také předsedou říšské dvorské rady, dokud tuto pozici nepředal Jiřímu Ludvíkovi Leuchtenberkovi, který jím zůstal s přestávkami mezi lety 1596 a 1601, 1604 a 1606 až do roku 1609. Během určité doby byl zdaleka nejvýše postaveným Jakub Breuner, za což vděčil svému závratně rychlému kariéernímu vzestupu. Od roku 1601 zasedal v tajné radě, následujícího roku byl nejvyšším dvorským maršálkem a po odchodu Lichtenštejna jej nahradil na pozici správce úřadu nejvyššího hofmistra. Až do své smrti roku 1606 tak soustřeďoval čtyři nejdůležitější úřady na dvoře: předsednictví tajné a dvorské rady, nejvyšší hofmistrovství a úřad dvorského maršálka.

Z hlediska dvorského postavení následovali v mantovské klientelské síti ostatní příslušníci tajné rady. Po výše zmíněných byli nejvíce váženými členy tajné rady v první řadě sekretář tajné rady Jan Antonín Barvitijs a říšský vicekancléř, jímž byl až do roku 1597 Jan Wolfgang Freymann a poté Rudolf Koraduz. V počátečních letech byla vyhledávána přízeň tajného rady

---

⁷³² TAMTÉŽ, č. 1072, 1074, 1077.

⁷³³ TAMTÉŽ, č. 1070, neidentifikovaný *Annibali* je zaručeně Ondřej Hannewald.

Jana Kryštofa Hornsteina a v pozdějších letech počínaje rokem 1607 zřejmě také pomoc tajných radů Ondřeje Hannevalda a Heřmana Attemse. Po tajných radech byli nejvýše postavenými úředníky příslušníci říšské dvorské rady, z nichž nejváženějším byl její předseda Jiří Ludvík Leuchtenberk, jenž tuto funkci zastával mezi lety 1594 a 1609 s výjimkou let 1604 až 1606. Velký vliv si v říšské dvorské radě udržovali její referenti, jimiž byli v letech 1595 až 1609 postupně Jan Jakub Eisengrein, Pavel Garzweiler, Hubert Giffen a Jan Matyáš Wacker, ale také říšský vicekancléř.

Nejnižší postavenými byli dvořané pohybující se v blízkém císařově okolí, jako císařští osobní komorníci Porfyrio Bosso, Filip Lang a placený císařský malíř Hans von Aachen. Zcela mimo strukturu dvorské hierarchie se nacházela vdova po Janovi z Pernštejna Marie mladší Manrique de Lara.

Pokud se má sestavovat žebříček dvořanů, jejichž přízeň byla vyhledávána pro jejich vliv vyplývající z možnosti se setkat s císařem či prosazovat mantovské zájmy, podle četnosti jejich výskytu v mantovské korespondenci, tak zcela v nesouladu s dvorským postavením byly nejvíce vyhledávanými a nejvlivnějšími dvořany osoby z blízkého císařova okolí, tedy císařovi osobní komorníci Porfyrio Bosso a Filip Lang. Následoval dvorský hofmistr, jimiž byli Wolfgang Zikmund Rumpf a poté Karel z Lichtenštejna. Zcela nepostradatelná byla pomoc Marie mladší Manrique de Lara. Hned po ní následoval veledůležitý státní sekretář Jan Antonín Barvitijs, jenž byl vyhledáván zejména pro svou nestrannost a jednání v nejlepší zájmu císaře namísto zájmu svého. Svému neobyčejně významnému postavení v mantovské klientelské síti se těšil pro dlouhotrvající službu a dlouhodobé udržení se v přízni Rudolfa II., jenž Barvitijs často přijímal ve svých osobních komnatách. Teprve poté následovala funkce dvorského maršálka, a to díky vlivu Pavla Sixta Trautsona na osobu císaře. Osoba Trautsonova nástupce Jakuba Breunera není podle využívané edice zcela vůbec tak výrazná, jak by si na základě nakupení tolika významných funkcí zasluhovala, přestože prosazovat mantovské záležitosti nabízel Vincenzovi Gonzagovi již v roce 1602.⁷³⁴ Jeho neobyčejný vliv se projevil pouze v létě roku 1605. Do určité doby byl velice důležitým pro svou autoritu jak v tajné, tak říšské dvorské radě říšský vicekancléř Jan Wolfgang Freymann, jehož nahradil roku 1597 Rudolf Koraduz. K postupnému ochlazení vztahů mezi Koraduzem a mantovským sekretářem Aderbalem Manerbiem došlo za nejasných příčin, ale svou roli v tom možná hrála vzájemná nevraživost s Filipem Langem, jehož si tehdy museli mantovští vyslanci předcházet. Z říšských dvorských radů byl jednoznačně nejvíce navštěvován Pavel Garzweiler. Jak

---

⁷³⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 867.

Rudolf Koraduz, tak také Pavel Garzweiler byli vysíláni na diplomatické mise na Apeninský poloostrov a během cest navštívili Mantovu. Oba měli s mantovským dvorem užší vztah. Zatímco Vincenzo Gonzaga sám zaplatil a poslal obraz, jenž si Koraduz objednal u mantovského umělce, tak Garzweilerův synovec odjel do Ingolstadtu sloužit a studovat po boku Vincenzova syna Ferdinanda Gonzagy.⁷³⁵ Je však třeba brát ohled na kulturně historické zaměření edice korespondence, která z větší části opominula činnost mantovské ambasády mezi létem 1598 a létem 1600.

Z chronologického hlediska si mezi lety 1595 až 1600 zcela jednoznačně monopolizovali zprostředkování kontaktu Vincenza Gonzagy s Rudolfem II. Pavel Sixt Trautson, Wolfgang Zikmund Rumpf z Wüelrossu a Porfyrio Bosso. Vincenzo Gonzaga sám v tomto období dvakrát navštívil Prahu, jednou roku 1595 a podruhé roku 1597, což mělo přímý dopad na jeho rozhodnutí se na dvoře opírat o pomoc tří výše zmiňovaných osob. Velice významnou byla během řečeného období v očích Mantovanů osoba říšského vicekancléře Jana Wolfganga Freymanna a poté Rudolfa Koraduze.

Nejvíce využívanými zprostředkovateli kontaktů byli Karel z Lichtenštejna během svého působení v letech 1600 až 1602, a následně Filip Lang, o což v letech 1604 až 1605 soupeřil navíc s Hansem von Aachenem. Aachenovo využití se zcela překrývalo s novým působením Marie mladší Manrique de Lara. Velice významnou roli hrála již v letech 1600 až 1602 díky svému milenci Karlovi z Lichtenštejna, jehož prostřednictvím se dozvěděla mnoho důležitých informací, kterými si následně zavazovala přízeň mnoha zástupců cizích států. Její zmizení z mantovské korespondence se zcela překrývalo s Lichtenštejnovým opuštěním pražského dvora. Na velice podobnou situaci navázala až s nástupem Hanse von Aachena v letech 1604 až 1606. Přestože byl Aachen pravidelně vyhledáván mantovským rezidentem Aderbalem Manerbiem, tak většinou s ním nejednal přímo. Mezi Manerbiem a Aachenem, zprostředkovatelem kontaktu s císařem, stál kuriózně další zprostředkovatel – dona Marie. Vdova Marie mladší Manrique de Lara přestala být využívána k politické komunikaci po svém přesídlení do Vídně s novým manželem Brunem z Mansfeldu, ačkoliv v letech 1607 až 1609 nadále vedla korespondenci jak s mantovským dvorem, tak s Aderbalem Manerbiem. Zatímco vlivní oblíbenci Rudolfa II. přicházeli a odcházeli, tak byla pravidelně vyhledávána pomoc Jana Antonína Barvitia. Právě Barvitiu sehrál v létě 1600 významnou roli v navázání na předchozí bohatou diskuzi mezi Vincenzem Gonzagou a Rudolfem II. Znovu upozorňuji na skutečnost, že edice zaměřující se na kulturní výměnu mezi mantovským a pražským

---

⁷³⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 785, 795.

dvorem velmi stručně zahrnula dopisy mantovských vyslanců z let 1605 až 1612, kdy kontakt Vincenza Gonzagy s Rudolfem II. pomalu slábnul.⁷³⁶

Opakovaně a neúspěšně se mantovští ambasadoři pokoušeli získat náklonnost nejvyššího štolby Albrechta z Fürstenberku kvůli jeho rodinným vazbám na Pernštejny a říšského dvorského rady a od roku 1599 také nejvyššího kancléře Českého království a tajného rady Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic kvůli jeho sympatiím se španělskými postoji. Méně jasné již je to, proč po roce 1596 zmizel z mantovské klientelské sítě Jan Kryštof Hornstein, jenž byl vysoce způsobilým a důležitým tajným radou příležitostně se účastnícím zasedání říšské dvorské rady, jehož názorům zřejmě císař naslouchal obzvláště od roku 1602 až do jeho smrti roku 1606. Možná to bylo proto, že Hornsteinova pověst neúplatného rádce byla oprávněná.⁷³⁷

---

⁷³⁶ Léta 1605 až do smrti Rudolfa II. v únoru 1612 pokrylo pouze 54 dopisů.

⁷³⁷ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 301.

3 Tváře diplomatického daru na rudolfinském dvoře v mantovské klientelské síti mezi lety 1595 až 1609

Dary představovaly pro mantovské vyslance na rudolfinském dvoře hlavní manévrovací zbraň, bez které by jinak nebyli v cizí zemi schopni zastupovat svého patrona. Udržovat kontakt s klienty mantovského vévody bylo jedním z hlavních posláních mantovských vyslanců. K tomu využívali darů, jejichž podoba a hodnota se odvíjela od vlivu rudolfinského dvořana na politické dění a od jeho sociálního postavení. Rudolfinský dvůr byl prostor, který soutěživost v dávání politických darů podporoval. Přestože v 16. století teoreticky existovala myšlenka jednostranného nevypočítavého daru, kdy obdarovaný není zavázán žádnou povinností vůči dárci, v každodenní praxi docházelo k včasné, morálně závazné, přiměřené a vzájemné výměně darů.⁷³⁸

Proces výměny darů přispěl jak ke kulturnímu transferu, tak k politickým kontaktům. Podstatou takové výměny byl fakt, že by dar nebyl představen, kdyby nebylo očekáváno něco na oplátku. Za obratné vyjednávání či reprezentaci se očekávala odměna. Zatímco na dar bylo v předchozí kapitole nahlíženo jako na tmelící prostředek klientelské sítě, nynější kapitola se zaměřuje na hmotnou či nehmotnou podobu darů. Na začátku je třeba zdůraznit dvojznačnost darů. Kromě své materiální hodnoty promlouvaly k adresátovi symbolickým jazykem, který lze odkrýt.⁷³⁹ Neméně důležité byly dary, které představeny nebyly. Ať už je mantovští vyslanci za souhlasu svého patrona odmítli darovat, či klient odmítl přijmout, podávaly svědectví o vnějším a vnitřním pohledu na individuálního představitele rudolfinského dvora. Pro tuto kapitolu však je hlavní, že vyslanec přemítal, jaký dar by měl dvořanovi představit, že prezentaci odkládal na vhodnější příležitost, že někomu dar upřel, anebo naopak dvořana nedokázal přimět dar přijmout, svědčilo o tom, že také dary měly vlastní hierarchii, vlastní způsob, okolnosti a podmínky prezentace, vlastní symbolickou hodnotu, tudíž faktory, jejímž antropologickým průsečíkem byly dary coby nositelé děje vyvolávající různé reakce a emoce.⁷⁴⁰

---

⁷³⁸ Alisson Scott, *Selfish Gifts. The Politics of Exchange and English Courtly Literature, 1580-1628*, New Jersey 2006, s. 18-19: Alisson Scott narážela na Derridovu postmoderní kritiku hlavního konceptu daru Marcela Mause o trojí povinnosti dát, obdržet a opětovat. Jacques Derrida vnímal z lingvistického hlediska pojmy darování a výměna darů jako navzájem se vylučující paradox. K tomu Jacques Derrida, *Given Time. Counterfeit Money*, Chicago 1991, s. 37.

⁷³⁹ Isabella Lazzarini, *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance 1350–1520*, Oxford 2015, s. 240-241.

⁷⁴⁰ Inspirací mi k tomu byl antropolog Alfred Gell. V esejích, ve kterých se snažil vytvořit antropologickou teorii umění, věnoval pozornost reakcím a emocím, které umělecká díla vyvolávala v pozorovateli. Tento pohled nestavěl umění do pozice neživé hmoty, ale do aktivní role živoucího stvoření sdílejícího jeho charakteristický rys nositele děje: ne biologického, ale sociálního. Gell vycházel z teorie daru Marcela Mause jako prodloužené

V tehdejší mentalitě byla alespoň teoreticky symbolika darů jako projevů přízně, náklonnosti, přátelství či pohostinství přednější než jejich finanční hodnota. Toskánští vyslanci se kolem roku 1600 na madridském dvoře řídili pravidlem zlaté střední cesty, aby dary španělským ministrům nebyly příliš drahé, protože by cena zastíňovala osobitost daného projevu přátelství, ale zároveň, aby nebyly příliš skromné, protože by mohly být pochopeny jako soukromý dar vyslance, a ne jako dar jeho patrona.⁷⁴¹ U skromnějších darů bylo zcela přirozené, že finanční hodnota byla méně důležitá než samotný akt darování, přijetí daru a vnímaný skrytý záměr.⁷⁴² Na skromnost drobného daru bylo poukazováno, zatímco pravá hodnota luxusního daru byla záměrně snižována rétorickou skromností.⁷⁴³ Nehledě na cenu daru tak byl akt darování provázen „vhodnými“, ale očekávanými slovy.⁷⁴⁴ Poté následoval akt přijetí, anebo odmítnutí, přičemž přijetí mělo mnoho podob podle charakteru daru: jídlo bylo konzumováno, šatstvo a doplňky byly nošeny na veřejnosti, z číší se pronesl přípitek, medaile či křišťálové nádoby byly políbeny, klusot koní byl obdivován. V neposlední řadě byly dary doprovozeny buď slovy díků a projevy úcty vyslancovi, anebo v případě těch nejceňnějších darů děkovným dopisem vévodovi. Při pozitivním přijetí daru je od obdarovaných přitom očekávána určitá a z dnešního úhlu pohledu místy excesivní teatralita.

3.1 Politický dar jako prostředek korupce v raném novověku

Nejvíce přímočarým darem členům poradních orgánů byl finanční obnos v hotovosti. Peníze se běžně darovaly uvnitř rodiny formou věn, svatebních darů, finanční pomoci anebo mimo

---

ruky dárce. Gellova antropologická metoda může být aplikována na proces předávání darů nejenom umělecké povahy. K tomu Alfred Gell, *Art and Agency*, New York 1998.

⁷⁴¹ Paola Volpini, *Tensioni e lealtà multiple del granduca di Toscana e dei suoi emissari alla corte di Spagna (fine secolo XVI - inizio secolo XVII)*, *Librosdelacorte.es* 6, 2014, s. 360-381.

⁷⁴² Felicity Heal, *The Power of Gifts: Gift-Exchange in Early Modern England*, New York 2014, s. 33.

⁷⁴³ Elena Venturini (ed.), *Le collezioni Gonza. Il carteggio tra la corte cesarea e Mantova*, Milano 2002 č. 808: „*Jelikož si o vás (Karlovi z Lichtenštejna) uchovávám v paměti, co se jediné sluší o tak vznešené osobě jako jste vy, a také vaši náklonnost, kterou jste prokazoval mému rodu během vašeho pobytu v Itálii, tak jsem vám chtěl dát malý náznak toho všeho posláním koně, který vám bude představen mým jménem (Vincenzem Gonzagou).*“; TAMTÉŽ č. 922: „*... sepsal jsem (Aderbale Manerbio) tedy dopis pro císaře, ve kterém jsem mu představil vaši oddanou náklonnost, se kterou mu posíláte jeho nádobu z Monferratu, s omluvou malých rozměrů kvůli malé kvalitě kamene, který byl v těchto počátcích vytěžen, a kvůli čemuž se snadno ničil při zpracování, a proto se nedalo z něj vyřezat nádobu větší.*“ Mezi hodnotný dar se dá počítat také devocionálie s odpustky od papeže, jež byly představeny doně Marii mladší Pernštejnské Manrique de Lara, TAMTÉŽ, č. 1046: „*Jsme si jisti (Vincenzo Gonzaga), že bude brát větší ohledy na duchovní půvab pokladu než na jeho cenu, kterou má sám o sobě.*“

⁷⁴⁴ TAMTÉŽ, č. 517: „*Trautsonově manželce jsem představil knoflíky se slovy, aby nehleděla na skromný dar, ale na vůli, se kterou byl doprovoben, a protože to je předmět vyrobený většinou rukou vaší, tak jste se rozhodl ji dát oné paní ...*“; TAMTÉŽ, č. 600: „*Panico donesl obraz. Poslal jsem ho okamžitě panu Porfyriovi s vhodnými slovy a omluvou za zpoždění.*“; o tom samém obraze mluvil také následující dopis. K tomu TAMTÉŽ, č. 604: „*Pan Porfyrius představil císaři obraz. Požádal jsem ho, aby to doprovodil slovy, které by císaře přesvědčily o vaší nejhlubší oddanosti a touze sloužit ve věcech mnohem důležitějších.*“; TAMTÉŽ, č. 877: „*...obraz... doprovodím co nejvhodnějšími slovy, jak mi jen má vlastní ignorance dovolí.*“

rodinu v rámci charitativní činnosti.⁷⁴⁵ Hodnotit dary v jejich peněžní hodnotě bylo běžnou praxí tvořící mimo jiné součást informační činnosti vyslanců.⁷⁴⁶ Když si v září 1595 mantovský vévoda Vincenzo Gonzaga zavazoval dary významné příslušníky rudolfinského dvora, jeho vyslanci se usnesli, že sekretáři latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ambroži Benckovi jako nejméně důležitému ze zmíněných dvořanů postačí darovat sto tolarů v hotovosti.⁷⁴⁷ Vzhledem k malým platům byli císařští radové náchylní k hmotnému ocenění svých služeb ze strany představitelů různých knížat. Zatímco pán zasedající v říšské dvorské radě pobíral 1200 florénů ročně, tak člen rytířského stavu pobíral 1000 florénů ročně a učenec stavu měšťanského 800 florénů. Oproti tomu v tajné radě páni pobírali 800 florénů ročně, zatímco členové rytířského a měšťanského stavu stejně 600 florénů. Vicekancléř, který se zasedání běžně účastnil, pobíral 1000 florénů ročně. Sekretář tajné rady pobíral pouhých 40 florénů měsíčně. Nejlépe placeným členem tajné rady byl její předseda, zároveň nejvyšší majordomus, pobírající 2000 florénů ročně.⁷⁴⁸

Intelektuální dějiny výměny darů se dodnes neshodují v názoru, do jaké míry byl politický dar v raně novověkém myšlení chápán za prostředek korupce. V souvislostech k patronátu na politické rovině někteří autoři pracují nekriticky s pojmem úplatkářství, zatímco jiní odmítají považovat výměnu darů či služeb za korupční systém jako historický anachronismus.⁷⁴⁹ Pojem korupce se ambivalentně používal již od antiky a od počátku 17. století byl v pamfletech stále více spojován s protikladem k obecnému dobrému, avšak již od antiky byl

---

⁷⁴⁵ Ilana Krausman Ben-Amos, *The Culture of Giving. Informal Support and Gift-Exchange in Early Modern England*, Cambridge 2008, s. 23; Aafke F. Komter, *Social Solidarity and the Gift*, Cambridge 2005, s. 125–126.

⁷⁴⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 564; č. 705; č. 745: „*Vyslanec San Clemente (španělský vyslanec) odjel 2. září, což rmoutilo celý dvůr, na kterém pobýval 17 let s velkou okázalostí. Byl bohatě obdarován císařem předměty ze stříbra a perleti, hodnotou dohromady dosahující čtyř tisíc zlatých, především perleťovou misku, věc hodnou knížete ... byl obdarován tak, že se domů vrátí bohatý. Má se za to, že si zde na dvoře nahromadil pěkný majetek...“; č. 923: „... Wackerovi jako záruku do budoucna jsem daroval dva zlaté náramky za 44 florénů, zlatou sponu se zasazenými jemně vybroušenými rubíny a smaragdy za 40 florénů, k tomu patnáct zlatých knoflíků za 50 florénů. To všechno mi prodal mantovský Žid a váš služebník Simone Colorni a to za výhodnou cenu, protože jsem je ukázal expertům, kteří je hodnotili za mnohem více...“; č. 954; č. 961; č. 1050: „*Včera rytíř Girolamo Manzolo (modenský vyslanec) přinesl Langovi dar jménem svého pána a jeho bratra dvě nádoby v celkové hodnotě přes 300 tolarů. Takto mi to řekl Žid, který mu je prodal...“; č. 1066: „Geronimo Soranzo (benátský vyslanec Francesco Soranzo v Praze v letech 1603-1607) opustil minulý pátek dvůr. Císař mu dle zvyku poslal mísu s dary a dva stříbrné poháry dohromady v hodnotě 500 florénů.“**

⁷⁴⁷ TAMTÉŽ, č. 512.

⁷⁴⁸ Cesare Campori – Giuseppe Campori (edd.), *Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. Imperatore negli anni 1605-1607 fatta da Roderigo Alidosi, ambasciatore del granduca di Toscana Ferdinando I.*, Modena 1872, s. 14-15.

⁷⁴⁹ Dante Fedele, *La naissance de la diplomatie moderne*, Baden-Baden 2017, s. 724-725; I. Lazzarini, *Communication*, s. 241; Francisco Andújar Castillo - Antonio Feros - Pilar Ponce Leiva, *A Sick Body. Corruption and Anticorruption in Early Modern Spain*, in: Ronald Kroeze - André Vitoria - G. Geltner (edd.), *Anticorruption in History. From Antiquity to the Modern Era*, New York 2018, s. 141-143.

zároveň pravidelně spojován s morálním úpadkem jednotlivce či celé společnosti.⁷⁵⁰ Sledovat raně novověké chápání pojetí korupce značně komplikuje tehdejší silně hierarchizované uspořádání společnosti a patronátní systém. Výměna darů mezi klientem a patronem utvrzovala jejich vztah a byla provázena vznešenými pojmy jako loajalita, náklonnost, úcta, ochrana. Váha kritiky určitého daru byla velmi relativní a závisela také na tom, zda se kritik na výměně darů podílel či ne. Účastníci výměny darů mohli udělení a přijetí daru chápat jako ochranu obdarovaného před korupcí, zatímco ve stejnou dobu kritici onu výměnu daru považovali za úplatkářství.⁷⁵¹ Rozporuplnost patronátního systému ve vysoké politice je zřejmá na příkladu Jana Antonína Barvitia v říjnu 1602, kterého se Aderbale Manerbio pokoušel uchránit od zhoubného vlivu korupce ze strany nejmenovaného agenta markýze Francesca Gonzagy z Castiglione.⁷⁵² Barvitijs jako kterýkoliv jiný rudolfinský dvořan disponující určitým vlivem vyplývajícím ze zastávaného úřadu si byl velmi dobře vědom, že nebyl pouhým pasivním vykonavatelem panovníkovy vůle, ale aktivním účastníkem na vládě v hierarchicky strukturovaném, ale lokálně řízeném raně novověkém soustátí.⁷⁵³ Praxi udělování darů vědomě podporoval.⁷⁵⁴

Více než jednostranný dar v dnešním slova smyslu, který byl v raně novověké mentalitě téměř nepředstavitelným jevem, byl dar představující vzájemnou podporu. Vyskytoval se nejen v každodenním životě urozených, ale také uvnitř a napříč všemi sociálními vrstvami. Byl stejně tak důležitý pro tmelení společnosti a vytváření kolektivních identit jako účast na přechodových rituálech. Vzájemnou výměnou laskavostí, ať šlo o hmotný dar, anebo o službu, byly potvrzovány vazby vzájemných povinností mezi přáteli, rodinou, ale také mezi patronem a klientem.⁷⁵⁵ Od mantovských vyslanců nabídku peněz odmítlo několik dvořanů. Ne, že by se jednalo o ostudný dar. Důvodem byla přesná znalost své vlastní ceny, která tak dar v jejich očích zcela znehodnotila. Na začátku roku 1596 referent říšské dvorské rady, kterým tehdy byl Jan Jakub z Eisengreinu, několikrát odmítl peníze nabízené Aderbalem Manerbiem navzdory shodě, která mezi nimi panovala. Manerbio proto nakoupil osmnáct zlatých knoflíků za identickou částku a daroval je jeho manželce, která od něj již předtím

---

⁷⁵⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 941: Aderbale Manerbio ambivalentně použil řečený termín ve spojení se zrádnými vlastnostmi Hanse von Aachena a s císařovým sňatkem: „*Dovídám se (od Filipa Langa), že onen malíř není ani upřímný, ani věrný, a mohl by být zkažený („corrotto“) lidmi, kteří nechtějí, aby ke sňatku došlo.*“

⁷⁵¹ Bruce Buchan - Lisa Hill, *An Intellectual History of Political Corruption*, New York 2014, s. 109.

⁷⁵² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 898: „*Momentálně se děje to, že agent markýze z Castiglione se snaží Barvitiiovi zakalit zrak a naklonit ho jinam, vsťříc markýzovým zájmům...*“

⁷⁵³ B. Buchan - L. Hill, *An Intellectual History*, s. 110.

⁷⁵⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 898: „*... a pan Barvitijs váhá, jak píše i vévodovi. Snad proto, že nedostal to, co očekává, jelikož o sobě smýšlí tak, že vykonal velký čin. Co by chtěl, o tom nemám pochyby, protože mi to téměř sám řekl...*“

⁷⁵⁵ F. Heal, *The Power*, s. 3-86.

v lednu přijala šperk.⁷⁵⁶ Peníze odmítal od Manerbia přijmout také říšský vicekancléř Rudolf Koraduz. S vyslancem Arrivabenem se rozhodli, že onen finanční obnos investují do koupi nádoby vyřezané z achátu, kterou Koraduz neodmítne.⁷⁵⁷ Na těchto dvou příkladech lze doložit, že obchodní transakce jako neosobní a jednorázová záležitost kontrastovala s více upřednostňovanou tradicí výměny darů vázající klienta a patrona osobnějším svazkem a naznačující budoucí interakce formou vzájemných povinností.⁷⁵⁸ V duchu čisté obchodní transakce například vyslanec Federico Gonzaga zaplatil císařskému hračkáři a alchymistovi dodatečně 20 florénů za kuličky směsi, které představil vévodovi Vincenzovi na návštěvě 1597.⁷⁵⁹

Praxe ale na druhou stranu jasně prokázala, že na finanční hodnotě záleželo, jinak by nedocházelo k odmítání darů za účelem získání hodnotnějšího předmětu. Karel z Lichtenštejna odmítal dva malé šály nesoucí aromatické látky od vyslance Federica Gonzagy, který přijel do Prahy v prosinci roku 1601. Odmítal je podle očekávání vyslance Arrivabeneho, se kterým byl tehdy pravidelně ve styku z důvodu vyjednávání své audience u císaře, proto velmi dobře věděl, že Lichtenštejn si v takové pozici může velmi snadno nárokovat hodnotnější dary. Federico Gonzaga se na Arrivabeneho radu vyhnul odmítnutí se slovy, že si ony šály ponechá v úschově, dokud si pro ně Lichtenštejn nedojde.⁷⁶⁰ Bylo to vychytralé rozhodnutí, protože vzhledem k blížícím se Vánocům bylo křesťanskou povinností dar dát, ale také jej přijmout.⁷⁶¹ Že o ony šály Lichtenštejn doopravdy neprojevoval zájem, svědčilo to, že je sice v předvečer vánoční od vyslance přijal, jen aby je následně daroval své milence doně Marii Pernštejnské Manrique de Lara.⁷⁶² Emočně nezabarvená reakce na onu zprávu může znamenat, že putování darů bylo akceptovatelné, pokud probíhalo mezi klienty. Odmítnutí daru neznamenalopokaždé, že klient chtěl zprerhat vazby se svým patronem. Naopak to znamenalo, že hodlal posunout klientelské vazby na novou úroveň. Darováním cennějšího předmětu by vévoda uznal jeho přední místo v pomyslné hierarchii mantovských klientů na pražském dvoře. Mlčením pravděpodobně přešel vévoda Vincenzo žádost pražského poštmistra o jednoho tureckého a jednoho berberského koně z mantovské stáje za

---

⁷⁵⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 551, 682.

⁷⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 836, 837.

⁷⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 5.

⁷⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 693.

⁷⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 852.

⁷⁶¹ F. Heal, *The Power*, s. 68-77.

⁷⁶² E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 872: „*Dona Marie z Pernštejna pověděla, že pán Lichtenštejn jí daroval dva šály s vonnými látkami, které jste mu kdysi daroval, a říká, že jsou moc krásné.*“; Přetrvávající vůně evokovala trvalou vzpomínku na vůni dárce či na vůni pociťovanou při aktu darování. K tomu Jean Chevalier – Alain Gheerbrandt, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris 1982, s. 732.

to, že tehdy upřednostňoval zásilky a dopisy Mantovanů do Mantovy, a dokonce pokrýval náklady na posílání balíčků s dary pro vévodu.⁷⁶³ V mála případech znamenalo odmítnutí daru prostý fakt, že obdarovaný neměl zájem na tom být mantovským klientem. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic odmítl drahocenné dary se slovy, že již přijal prsten a křišťálový pohár.⁷⁶⁴

3.2 Dary pohostinnosti

Dary rozličných stříbrných pozlacených předmětů stolní výbavy a pohoštění prostřednictvím společného stolování byly nejčastějšími prostředky mantovských poslů, jakým obdarovávali pražské dvořany. Nejčastější dary z řad jídel se mezi šlechtici různých zemí Evropy nijak zvlášť neměnily.⁷⁶⁵ Společným stolováním se jedinec integroval do společnosti. Manerbiovi představil v prosinci 1608 ve znamení blížících se Vánoc maso z jelena služebník Jana Rudolfa Trčky, kterého pravděpodobně jeho pán ulovil.⁷⁶⁶ Darovat zvěřinu všem cizím vyslancům bylo také císařovým zvykem v předvečer Vánoc. Manerbiovi tak byl představen kus kance.⁷⁶⁷ Jelikož byl jelen pro své paroží spojován se stromem života, regeneračním životním cyklem a morální čistotou, a poražený kanec byl metaforou pro potlačení necudných a hříšných tělesných tužeb, tak zvěřina představovala vhodný a na křesťanskou symboliku bohatý vánoční dar.⁷⁶⁸ Zvěřina byla prestižním jídlem coby maso ze zvířete loveného zásadně urozenými lidmi. Více než jiné jídlo měla zvěřina schopnost potvrzovat čest obdarovaného a jeho urozené společenské postavení. Naopak ukazovala dárcovy možnosti lovu, kterými klient mohl, ale nemusel disponovat. Na rozdíl od jiných hmotných ocenění své zprostředkovatelské činnosti neprojevoval Manerbio nejmenší rozpaky nad přijetím oněch peněžně nevýznamných darů a jeho konzumaci potvrdil své místo ve společnosti pražského dvora.

Manerbio na druhou stranu daroval jídlo pouze ve třech případech, ale pokaždé v doprovodu stolního nádobí. Darovat jídlo nastolovalo pevnější vazby mezi dárcem a obdarovaným čistě z důvodu, že bylo představeno při stolování a neprodleně zkonsumováno. Mnohem praktičtější však bylo daného dvořana pozvat ke společnému stolování.

---

⁷⁶³ TAMTÉŽ, č. 1085.

⁷⁶⁴ TAMTÉŽ, č. 718. Zmiňovanou nádobu z křišťálu s váháním přijal v únoru 1596, a původně byla určená Albrechtovi z Fürstenberka, jenž dělal mantovskému vévodovi společnost během jeho pobytu v Praze roku 1595, ale od vyslanců ji odmítl. K tomu TAMTÉŽ, č. 502, 510, 543, 555.

⁷⁶⁵ Ať se jednalo o jižní Čechy nebo Itálii, převažovaly kromě zvěře také ryby, víno či melouny. K tomu Josef Hrdlička, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)* České Budějovice 2000 (Monographia historica 1); Loek Luiten, *Friends and Family, Fruit and Fish. The gift in Quattrocento Farnese cultural politics*, *Renaissance Studies* 33, 2018, s. 342-357.

⁷⁶⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1081.

⁷⁶⁷ TAMTÉŽ, *Le collezioni*, č. 1083.

⁷⁶⁸ Juan Eduardo Cirlot, *A Dictionary of Symbols*, New York 2001, s. 308-309; Manfred Lurker, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha 1999, s. 290-291.

Stolování k udržování společenských vazeb a užívání jídla jako diplomatických darů je nutno chápat v kontextu dobové politické komunikace, jejímž významným prostorem byla právě hodovní tabule. Na společenské gesto pohostinnosti bylo nahlíženo jako na dar sám o sobě.⁷⁶⁹ Domácnosti mantovských vyslanců byly využívány velmi často pro pozvání klientů ke společnému stolování, při němž mohly, ale také nemusely být různé italské produkty samozřejmostí za předpokladu, že se mantovští vyslanci v cizí zemi nechtěli vzdát navyklého způsobu stolování. Manerbiovi se podařilo zadržet u večeře referenta Huberta Giffena pro jeho zálibu ve sladkém italském víně.⁷⁷⁰ Potenciální tíha povinností, ke kterým se Giffen zavázal, byla ulehčena jeho okamžitou konzumací. Zbývající víno, které bylo Giffenovi následně darováno, zůstalo společně s číší použitou k přípitku na vévodovo zdraví jako svědek a stvrzení klientelské povinnosti v Giffenově vlastní domácnosti.

Nejpočetnější množinou mantovských darů byly rozličné stříbrné pozlacené kusy stolní výbavy darované císařovým komorníkům a členům říšských poradních orgánů. Představovaly vyvážený kompromis mezi finanční a symbolickou hodnotou pro praktičnost a opakovatelnost onoho nejběžnějšího finančního odměnění služeb. Že byly běžně tyto dary prodávány, dokazuje sám Manerbio, který výhodně odkoupil stříbrný pozlacený šál od člověka, jenž jej obdržel darem, aby jej následně poslal dál jako svatební dar při příležitosti dcery říšského rady Pavla Garzweilera.⁷⁷¹ Mantovské vyslance finančně notně zatěžovaly, neboť je nakupovali na vlastní náklady u pražských kupců v rámci svého diplomatického působení. Obvykle je stolní výbava velmi vhodným darem na společenské události napříč všemi společenskými vrstvami, odlišovala se však materiálem, jenž odrážel společenské postavení a zámožnost uživatelů.

Stolování bylo na konci 16. století chápáno ve šlechtickém prostředí jako výraz vlastní reprezentace. Tomu byla přizpůsobena podoba hodovní síně, tabule a stolního nádobí.⁷⁷² Během stolování si pozvaní přátelé a hosté mohli učinit obrázek o hostiteli pozorováním nejen okolní tapetové výzdoby místnosti, ale také pozorováním přepychového stříbrného stolního nádobí v otevřených dřevěných kredencích či ležícího na hodovním stole jako třeba nádob

---

⁷⁶⁹ F. Heal, *The Power*, s. 28.

⁷⁷⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 970: „*Ohledně záležitosti jak Carchere, tak o té Correggio ... když jsem se vracel domů, tak tam na mě čekal onen G. ... zdržel jsem ho na večeři a dobře hostil, a obzvláště velmi dobrým vínem, kterého mám dva sudy, a se kterým se důvěrně sblížil, a proto si často chtěl povídat sám se sebou. A já mu ono víno s nejvyšší spokojeností posílám. Jelikož jsem s tím byl nespokojen, rozhodl jsem se dát přinést stříbrný pozlacený pohár, který mi poslal pan Trčka jako dar, a poté, co jsem ho přiměl z něj připít na vaše zdraví, jsem mu onen pohár daroval s příslibem jej lépe ocenit, až bude uzavřena záležitost, po čemž se tvářil velmi spokojeně...“*

⁷⁷¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1034.

⁷⁷² J. Hrdlička, *Hodovní stůl*, s. 140-141.

určených k pití, slánek, příborů i misek a džbánů pro hygienické použití, jež se ve dvorském prostředí dohromady podílely na utváření reprezentace vlastní zámožnosti a společenského statutu.⁷⁷³ Nejfrekventovanější podkategorií takových politických darů z rukou mantovských vyslanců byly samozřejmě nádoby obsahující tekutiny jako vítací číše, poháry a jiné nádoby.⁷⁷⁴ Vítací číše zvané *vilcum* představovaly jeden ze šlechtických vzorů stavovské reprezentace, které přejímaly také měšťanské domácnosti. Mohla je zdobit emailová malba s rodovými znaky či alegorickými nebo náboženskými motivy.⁷⁷⁵ Koncem 16. století patřily k samozřejmému vybavení tabule urozených osob stříbrné a pozlacené šály. Na šálech bylo předkládáno máslo, zavařeniny, ovoce anebo se z nich mohlo pít. Luxusní typ šálů představovaly kredence, na nichž se na stůl kladly cukrovinky a ovoce. Jednalo se o mělkou misku na tenké a ve spodní části rozšířené noze. Při výzdobě šálů se uplatnily ryté motivy exotických i domácích zvířat, antického božstva, rostlin, lidí či výjevů ze šlechtického života.⁷⁷⁶

Císařovu osobnímu komorníkovi Porfyriovi Bossovi představil Federico Gonzaga pravděpodobně při stolování stříbrnou pozlacenou misku, džbán a dvě vítací číše jako poděkování za zprostředkování daru koně od císaře.⁷⁷⁷ Neurčité množství stříbrných pozlacených předmětů obdrželi také Pavel Garzweiler a Jan Antonín Barvitijs v průběhu jednání o Castelfreddo.⁷⁷⁸ Důležitý dar představovala vítací číše pro sekretáře latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ambrože Bencka 13. ledna 1597, kdy jej najednou obdarovali i jiní vyslanci italských států, mezi nimiž toskánský vyslanec mu předal sto zlatých.⁷⁷⁹ Snad se jednalo o tu samou vítací číši zmiňovanou téměř o rok později 12. ledna 1598, ale mohlo jít také o novou; Benck by tak v tomto případě dostal od vyslance již druhou vítací číši. Byla představena z neznámého důvodu také parmskému agentovi Antonínovi Cornazzanovi navzdory tomu, že ani Cornazzano, ani Benck nebyli nakloněni mantovskému

---

⁷⁷³ Josef Petráň a kol., Dějiny hmotné kultury II (2). Kultura každodenního života od 16. do 18. století Praha 1997, s. 534-535; Alison Sim, *Food and Feast in Tudor England*, Stroud 2013, s. 81-90; Václav Bůžek, Přípitek ve společnosti raného novověku, in: Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007, s. 192-194.

⁷⁷⁴ Vítací číše v korespondenci označované jako *belicone* vycházejí z německého *Willkommen*. Slova *tazza* a *vaso* jsem se rozhodl překládat na základě odlišnosti v praktické funkci. *Tazza* se na rozdíl od *vaso* vyskytovala v souvislosti s pitím jako pohár anebo číše, ale z lingvistického hlediska se hodí také v literatuře se vyskytující pojem šál. Kdežto *vaso* vystupuje jako pouhá nádoba s účelem zadržovat tekutiny. Pod takovým označením by se mohla vyskytovat nádoba s uchy i bez, tedy různé džbány, vázy, ale také mísy.

⁷⁷⁵ J. Petráň, *Dějiny II* (2), s. 536.

⁷⁷⁶ J. Hrdlička, *Hodovní stůl*, s. 142-144.

⁷⁷⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 571, 574: „... všichni, kdo dar spatřili, jej ohodnotili jako velmi krásný, obzvláště Manerbio.“

⁷⁷⁸ TAMTÉŽ, č. 855, 873.

⁷⁷⁹ TAMTÉŽ, č. 638; možná v souvislosti s finální záležitostí.

vévodovi ve finální záležitosti.⁷⁸⁰ Dva stříbrné pozlacené šálky s aromatickými látkami přijal a později daroval své milence doně Marii Pernštejnské Manrique de Lara Karel z Lichtenštejna.⁷⁸¹ V páru byly představovány také stříbrné pozlacené misky společně se džbány, od sebe neodlučitelné hygienické nástroje civilizovaného stolování. Ve stejné misce si mezi chody mohly umývat ruce až tři osoby, přičemž sdílet misku s urozenou osobou bylo považováno za čest.⁷⁸² Rudolfovi Koraduzovi a také Barvitiovi byly v červenci roku 1600 vyslancem Arrivabenem představeny stříbrné pozlacené misky a džbán obsahující italské salámy.⁷⁸³ Zatímco Koraduz dary bez námitek přijal, tak Barvitiu se při setkání s Manerbiem několikrát pokusil misku a džbán vrátit. Salámy ale nevrátil, neboť je již zkonsumoval, čímž dal Barvitiu pravděpodobně najevo, že mantovské služby neodmítá, ale upřednostnil by jiný dar.

3.3 Dary pamětní

Pamětní dary jako projevy přátelství nastolovaly či potvrzovaly vztah klienta s patronem a zároveň zvyšovaly klientovu sociální prestiž. Symbolickou hodnotu pamětní dary čerpaly z asociace s osobou vévody, ať už byly darovány jím osobně, anebo byly čistě jeho vlastnictvím.⁷⁸⁴ Takto byl představen Porfyriovi Bossovi prsten během vévodovy návštěvy v Praze roku 1597.⁷⁸⁵ Nejvýznamnějšími pamětními dary rozšířenými mezi mantovskými klienty byly medaile a portréty. Díky vévodovu vizuálnímu zvěčnění mohly být představeny v zastoupení, aniž by ztratily na symbolické síle. Medaile byly určeny méně urozeným dvořanům a byly běžným způsobem, jak stvrdit příslušnost učených představitelů říšské dvorské rady v mantovské klientelské síti. Portréty představovaly naopak vzácný ukazatel sociálního kapitálu dostupný pouze nejvýznamnějším mantovským klientům.⁷⁸⁶

---

⁷⁸⁰ TAMTÉŽ, č. 705; Cornazzano byl zapsán ve dvorském seznamu jako dvorní služebník o třech a více koních. K tomu Jaroslava Hausenblasová (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*, Praha 2002, s. 473; Cornazzano zároveň působil jako parmský agent. Proč se Vincenzo Gonzaga rozhodl obdarovat služebníka Ranuccia Farneseho, k němuž pociťoval nefalšovanou nenávisť, je otázkou, na kterou nejsem schopen odpovět.

⁷⁸¹ TAMTÉŽ, č. 873.

⁷⁸² *Bacile* překládám jako misku sloužící k umytí rukou během stolování a *boccale* jako džbán anebo džber k přenášení a nalévání většího množství tekutin ke konzumaci. K tomu

https://www.treccani.it/enciclopedia/bacile_%28Enciclopedia-Italiana%29/;

<https://www.treccani.it/vocabolario/boccale2/>

⁷⁸³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 780.

⁷⁸⁴ Paula Findlen, *Possessing Nature. Museums, Collecting, and Scientific Culture in Early Modern Italy*, Los Angeles 1994, s. 349; jistý italský lékárník se hrdě hlásil k památce na setkání s mantovským vévodou, když po své smrti roku 1602 odkázal svému synovci veškerou sbírku, ale ženě prsten, protože mu ho kdysi daroval Vincenzo Gonzaga.

⁷⁸⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 693.

⁷⁸⁶ Pavel Marek, *Pernštejnské ženy, Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018, s. 254-255.

Darovat klientům medaili z drahého kovu, zpravidla zlatou, se svou vlastní podobiznou a na zlatém řetěze, zřejmě představovalo nejoblíbenější formu uznání Vincenza Gonzagy. Zálibu v medailích na rudolfinském dvoře potvrzovaly reakce obdarovaných dvořanů. Na pražském dvoře bylo možná více než na Apeninském poloostrově zvykem medaile nosit veřejně na krku jako znak pevné loajality a reprezentativní úlohy medaile.⁷⁸⁷ U humanisticky založených klientů z řad vyhledávaných a známých dvořanů, umělců a učenců na italských dvorech bylo zvykem si v domácnosti do svých skromných sbírek zařazovat také kolekci medailí svých urozených patronů. Sbírali tak své patrony podobně jako patroni sbírali do svých služeb klienty.⁷⁸⁸ Prostředí rudolfinského dvora by také dávalo příležitost medaile sbírat, ačkoliv jsem o takové praxi kromě rozsáhlé sbírky medailí a mincí Rudolfa II. nenašel zmínky.⁷⁸⁹ Právě za tímto účelem však možná Pavel Garzweiler požádal o jednu medaili s podobiznou Vincenza Gonzagy a zároveň o jednu s Alfonsem II. d'Este, jehož manželkou byla Vincenzova sestra Markéta d'Este Gonzagová.⁷⁹⁰ Porfyrio Bosso, rovněž vyhledávaný příslušník rudolfinského dvora, měl rozhodně potenciál takovou sbírku shromažďovat.⁷⁹¹ Dá se to předpokládat u Ottavia Strady, císařského antikváře, který mnoha evropským knížatům nabízel svá díla a často psal ze stejného důvodu také Vincenzovi. Aderbaleho Manerbia žádal o medaili s vévodovou podobiznou a jeho enigmatickým emblémem půlměsíce na zadní straně, kterou by mohl podle svých slov nosit na krku, aby choval mantovského vévodu v paměti.⁷⁹² Jako veškerý hmotný důkaz kontaktu s urozeným patronem byly medaile neobyčejně ceněny namísto finanční hodnoty pro hodnotu sociální vyměřovanou urozeností a ctností vyobrazeného patrona.

Co bylo v očích většiny mantovských klientů cennější, zda zlatý řetěz, anebo na něj pověšená medaile, ukázal příklad Ottavia Spinoly během velkého udělování mantovských darů různým dvořanům v dubnu 1591. Císařský štolba Ottavio Spinola se tehdy tak rozčilil

---

⁷⁸⁷ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 443: „... zde, jak víte, je velkým zvykem nosit na krku medaile knížat, kterým sloužili, a nejvíce těch knížat rovných vévodovi...“

⁷⁸⁸ P. Findlen, *Possessing Nature*, s. 346, 348; sběratelství bylo mezi rudolfinskými dvořany běžné. Španělský vyslanec Guillén de San Clemente takový kabinet ukázal francouzským vyslancům. K tomu Eliška Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfinské Praze*. Jacques Esprinard, Pierre Bergeron, Francois de Bassompierre, Praha 1998, s. 57.

⁷⁸⁹ Eliška Fučíková – James M. Bradburne – Beket Bukovinská (edd.), *Rudolf II. and Prague. The Court and the City*, London 1997, s. 2; Rudolfův antikvář Jakub Strada nejen shromažďoval vlastní sbírku medailí a mincí, ale také pomáhal obohacovat sbírky svých patronů o nové medaile či nákresy pro medaile. Medaile v rukách Jakuba Strady představovala dar sběratele jinému sběrateli. K tomu John Graham Pollard, *The Italian Renaissance Medal: Collecting and Connoisseurship*, *Studies in the History of Art* 21, 1987, s. 161-169.

⁷⁹⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 601: „*Pan Garzweiler má rád medaile...*“

⁷⁹¹ TAMTÉŽ, č. 528: „... daroval jste mi řetěz a medaili s vaší podobiznou, kterou já srovnávám s kteroukoliv přízní, kterou jsem obdržel od kteréhokoliv prince...“

⁷⁹² TAMTÉŽ, č. 636.

nad přineseným zlatým řetězem za 500 zlatých, že mantovským vyslancům trvalo dvě hodiny ho uklidnit. To se jim podařilo až představením zlaté medaile s vévodovou podobiznou, kterou mnohokrát políbil.⁷⁹³ Jako výjimka, která potvrzovala pravidlo, slouží příklad Lichtenštejnova domovního služebníka. Medaili opakovaně vyžadoval pouze proto, aby mohl prodat zlatý řetěz, na kterém byla zpravidla prezentovaná medaile zavěšena.⁷⁹⁴ Více než finanční hodnota projevu přízně byla ceněna jeho intimita, kterou stálá přítomnost patronovy tváře vnášela do života klienta. Císařský první štolba Petr Pavel della Grangia si sice cenil zlatého řetězu, který se dal prodat, ale na znamení úcty okamžitě políbil představenou medaili.⁷⁹⁵ Žádal o ni roku 1594 při příležitosti vybírání koní, kteří měli být do Mantovy vysláni jako císařův dar.⁷⁹⁶ Jelikož cvičil všechny koně z císařových stájí a byl císařem oblíben, mohl sehrát velkou roli ve výběru poslaných koní.⁷⁹⁷

Medaile byly systematicky věnovány jako způsob připomenutí říšským dvorským radům před zasedáními bezprostředně se týkajících mantovských zájmů.⁷⁹⁸ Před důležitým zasedáním je obdrželi sekretář pro italské oddělení říšské kanceláře Alexander Meinardus a referent říšské dvorské rady Hubert Giffen.⁷⁹⁹ Ze stejného důvodu byl medailí vázán k mantovskému vévodovi referent Jan Matyáš Wacker.⁸⁰⁰

Nejednalo se o opakovatelný dar. Jakmile klient obdržel medaili s vévodovou podobiznou, další již nedostal. Symbolická moc medailí však nestačila jako prostředek k dosažení požadované služby. Spíše potvrzovaly začlenění klienta do mantovské sítě a jeho významné postavení uvnitř oné sítě. Pro užitečného klienta znamenala medaile příslib budoucích materiálnějších darů. Varhaník císařské kapely Liberale Zanchi byl přesvědčen, že se mu nedostává vévodova uznání za madrigaly poslané do Mantovy, protože si je Aderbale

---

⁷⁹³ TAMTÉŽ, č. 393: „... včera jsme byli u Ottavia Spinoly, pan markýz (vyslanec Prospero del Carretto) jej navštívil vaším jménem a představil dopis a poté zlatý řetěz se slovy, které se nám zdály vhodné ... když uviděl zlatý řetěz, projevil takové pobouření a duševní nepohodlí se slovy pochybnostmi, že s ním vévoda jedná jako s cizincem, což jej nevášně tížilo vzhledem k tomu, že on, jeho bratři a celý rod se zasvětili sloužit vévodovi jako jejich druhému patronovi, od kterého se každý den těší nekonečných milostí, jelikož žijí pod jeho ochranou. Poté nás prosil pro lásku Boží, abychom se vám za něj poklonili s tím, že zlatý řetěz odmítá, načež jsme měli toho tolik co říci a odpovědět nazpět, že jsme u něj zůstali 2 hodiny. Konečně pro důvody, které jsme mu řekli, se nám podařilo jej uklidnit. Jelikož jsme měli u sebe jednu z těch dvou zlatých medailí, které markýz Prospero del Carretto přivezl, a jelikož Spinola měl v rukách nákras citadely Casale, který jsem mu dal, tak jsem ho o nákras požádal, a řekl jsem, že aby měl jeden trvanlivější a dokonalejší, tak mu vévoda posílá medaili, na které je jeho podobizna a na druhé straně citadela Casale. Řečenou medaili pan Ottavio vzal a mnohokrát políbil v posteli, jak jsme ho při příchodu našli, sužovaného již po osm dní pakostnicí, a projevil nevyslovitelnou spokojenost...“

⁷⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 890, 892, 895, 897, 923.

⁷⁹⁵ TAMTÉŽ, č. 480.

⁷⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 443: „Petr Pavel della Grangia žádal medaili s podobiznou vévody, jelikož je zdejší zvykem nosit na krku medaile knížat, kterým se slouží.“

⁷⁹⁷ E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 71.

⁷⁹⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 500, 742.

⁷⁹⁹ TAMTÉŽ, č. 807: „... po německém zvyku projeví, že si jich bezmezně cení...“

⁸⁰⁰ TAMTÉŽ, č. 923.

Manerbio nechává pro sebe, tak jako mu odmítá předat řetěz s medailí.⁸⁰¹ Sekretář vicekancléře Jana Freymana z Oberhausenu žádal sekretáře Aderbaleho Manerbia o medaili s podobiznou mantovského vévody, aby ho tak nesl v paměti a byl vždy bdělý v jeho službách. Jeho strategií bylo o ni požádat v blízkosti Vánoc, kdy pohostinnost a výměna darů byla otázkou dobrého chování každého správného křesťana.⁸⁰² Není známo, že by se jí dočkali, podobně jako to není jisté o medaili pro Ottavia Stradu, který svou nevyslyšenou žádost opakoval o roky později.⁸⁰³ Medailí byl naopak poctěn Šimon Simonius za situace, kdy vůbec neprojevoval zájem vyjít vstříc mantovským zájmům na zasedáních říšské dvorské rady.⁸⁰⁴ Vyslanec Lelio Arrivabene mu ji mohl představit v domnění, že symbolická moc pamětního daru časem mohla zviklat Simoniův nepříznivý postoj. Za způsob politické propagace by mohl být označen vévodův dar několika medailí Aderbalemu Manerbiovi jako projev uznání jeho věrných služeb, aby medaile dle libosti mohl rozdat svým českým příbuzným či přátelům.⁸⁰⁵

3.4 Dar společenské komunikace, integrace a vazeb

Dar medaile byl doprovázen více či méně těžkým řetězem nebo náhrdelníkem, na kterém byl pověšen. Šperk zdobící hrdla pánů a dam sloužil také k zavěšování křížků či hodinek.⁸⁰⁶ Řetězy a náhrdelníky byly mantovskými vyslanci představovány i samostatně bez medaile, byly tedy rozšířenější a méně intimní dary pro erudované členy poradních orgánů a jejich manželky, domovní služebníky mocných ministrů či císařovy oblíbené komorníky. V symbolickém jazyce promlouvá řetěz podobně jako kterýkoliv kruhovitý předmět. Společně s druhotným významem materiálu, kterým bylo zlato, spadá do kategorie darů obecně symbolizujících mezilidskou komunikaci, vzájemné vazby poutající a spojující přátele či klienta k patronovi, začlenění do určité společnosti.⁸⁰⁷ Nemusí se jednat o náhodu, že mnohé peněžně nevýznamné dary představené klientům ztělesňovaly základní symboliku spojení, společenské komunikace, integrace a vazeb. Takovou symboliku obsahovaly nejen kruhové ženské ozdoby hlavy jako korunky či věnce, ale také růžičky (*le rosette*), ozdoby krku jako šňůrky, řetězy, náhrdelníky, nádoby určené k pití, ba samotný akt zaplétání, jakým se do oděvů zaplétaly či přišivaly darované módní doplňky jako pasamany, stužky či zlaté knoflíky.

---

⁸⁰¹ TAMTÉŽ, č. 1055.

⁸⁰² TAMTÉŽ, č. 631.

⁸⁰³ TAMTÉŽ, č. 736.

⁸⁰⁴ TAMTÉŽ, č. 807.

⁸⁰⁵ TAMTÉŽ, č. 1047.

⁸⁰⁶ J. Petráň, *Dějiny II (2)*, s. 905.

⁸⁰⁷ J. E. Cirlot, *A Dictionary*, s. 42-43.

Otázkou však zůstává, zda byla taková symbolika menších darů vnímána a zda byla navzájem spojována do souvislosti.⁸⁰⁸ Bez pochyb však byla symbolika řetězu mocně upozaděna záměrem darování, finanční hodnotou a důvodem, že řetězy nepocházely z Mantovy, ale byly zakoupeny v Praze. U klientů bylo běžné si medaili ponechat a řetěz prodat.⁸⁰⁹ V souvislosti s darováním řetězu či náhrdelníku mantovští vyslanci oznamovali cenu, za kterou jej u pražských kupců koupili, anebo jeho hodnotu přiblížili tloušťkou náhrdelníku. Oproti medaili byl takový dar opakovatelný, pokud nebyl darován příliš často.⁸¹⁰

Lichtenštejnovu domovnímu služebníkovu nebyl předán z již známých důvodů a jemu původně zamýšlený řetěz za sto zlatých byl nakonec dán Janu Matyáši Wackerovi.⁸¹¹ Doručen byl ale Petrovi, služebníkovu a velkému důvěrníkovu nejvyššího komorníka, dvorského hofmistra a předsedy tajné rady Jana Wolfganga Rumpfa za to, že mantovským vyslancům pomáhal s ním navazovat komunikaci.⁸¹² Za tu samou službu, ale v případě císaře, obdržel řetěz za alespoň 150 zlatých Porfyrio Bosso a manželka Filipa Langa menší náhrdelník o čtyřech zlatých drátech.⁸¹³ Nejvýznamnějším úředníkem, kterému byl darován náhrdelník, byl Jan Antonín Barvitijs, a nepřímo také předseda říšské dvorské rady a dvorský maršálek Jakub Breuner, jehož manželce byl darován náhrdelník s drahým kamenem.⁸¹⁴ Příbuzným darem k náhrdelníkům a řetězům byly zlaté kordóny. Kordón byl ozdobnou šňůrou či stuhou obvykle z hedvábí. Představoval nejhonosnější stupeň stuhy, na nichž byly zavěšovány znaky rytířských řádů a jako symbol společenské komunikace, integrace a vazeb byl hojně využívaný v heraldice.⁸¹⁵ Byl levnější než řetězy, ale dával příslib dražších darů. Zlatý kordón za 52 a půl zlatých byl představen novému referentovi říšské rady roku 1599 Hubertu Giffenovi za slibné pokroky, které vykonával v záležitosti Carcare.⁸¹⁶ Zlatý kordón za 50 florénů a čabraka měly být představeny během honosné večeře v Manerbiově domě Hansovi von Aachenovi, který ale na večeři nedorazil.⁸¹⁷ O tom, že by je Manerbio daroval dodatečně, není nic známo.

---

⁸⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 42-43, 98, 116, 191-192, 227.

⁸⁰⁹ P. Findlen, *Possessing Nature*, s. 349.

⁸¹⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 512: „... *vicekancléři Johannu Wolfovi Freymannovi ... doporučují něco jiného než náhrdelník, který dostal velmi nedávno.*“

⁸¹¹ TAMTÉŽ, č. 923.

⁸¹² TAMTÉŽ, č. 568, 714.

⁸¹³ TAMTÉŽ, č. 512, 528, 856.

⁸¹⁴ TAMTÉŽ, č. 512 „... *náhrdelník alespoň za 150 či 200 zlatých ...*“; 1025.

⁸¹⁵ Zdeněk Maria Zenger, *Česká heraldika*, Praha 1978, s. 69.

⁸¹⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 762.

⁸¹⁷ TAMTÉŽ, č. 991.

3.5 Šperky a dary svatební

Kromě příležitostí Vánoc bylo vyslancovou povinností obdarovat klienta u příležitosti svatby. Mezi svatebními dary se několikrát vyskytly šperky. Šperky souvisely s oděvní kulturou, ale díky použití kovů a drahokamů měly reprezentační funkci rozšířenou o funkci ochrannou. Kameny se zasazovaly do prstenů, přívěsků a medailí. Nešlo o intimní dar, který by byl nutně představován oblíbeným klientům, ale o běžný dar různé hodnoty představovaný jak mužům, tak ženám. Jako dodatečný svatební dar byl zlatý šperk využit v červenci roku 1604 pro otevření politického diskurzu během návštěvy vlivného říšského rady, snad předsedy Jiřího Ludvíka Leuchtenberka.⁸¹⁸ Pravděpodobně ze stejného důvodu jej navštívil pár měsíců před tím v únoru, kdy si Manerbio chtěl získat jeho přízeň šperkem darovaným Leuchtenberkově dceři za jeho přítomnosti.⁸¹⁹ Šperk jako svatební dar představil Manerbio Filipovi Langovi v rámci svatby jeho syna Ondřeje Langa roku 1606.⁸²⁰ Ze všech zmíněných darovaných šperků měl největší sociální hodnotu, neboť byl poslán z Mantovy. Představoval v tom výjimku, neboť ostatní svatební dary koupil Aderbale Manerbio na své vlastní náklady, na což si často stěžoval.⁸²¹ Na konci srpna roku 1605 poslal Manerbio další svatební dar, tentokrát Pavlu Garzweilerovi k příležitosti svatby jeho dcery.⁸²² Zajímavé bylo, že stejně jako v případě Leuchtenberka a Filipa Langa nebyl dar přijat ženichem či nevěstou, ale otcem, byť zřejmě za přítomnosti jednoho ze snoubenců.⁸²³ Adresát zvyrazňuje podstatu svatebního daru. Byl především projevem přátelství patrona adresovaným svému klientovi, kterému se patron připomenul.

Garzweilerovi byl představen stříbrný pozlacený šál ve tvaru detailně vyrobené lodi třpytící se nepozlaceným stříbrným plachtovím, provazy i ozbrojenou posádkou. Díky čtyřem kolečkům byl onen šál pojízdný. Symbolika lodi byla protikladná okolnímu beztvaremu a nepřátelskému moři představujícím chaos, vášně a jiné negativní vlastnosti schované v hlubinách lidského nitra. Jejím pravým cílem je přechod přes moře a zdárná plavba do bezpečí přístavu. Lod' mohla být alegorií církve a mořská plavba do přístavu alegorií cesty ke spáse. Nápadná je podobnost mezi nádobou a lodí, ať šlo o polokruhovitý tvar, jazykovou podobnost, či o funkci pojímat obsah a sloužit jako alegorický prostředek spirituálního

---

⁸¹⁸ TAMTÉŽ, č. 1003.

⁸¹⁹ TAMTÉŽ, č. 977.

⁸²⁰ TAMTÉŽ, č. 1049.

⁸²¹ TAMTÉŽ, č. 1037.

⁸²² TAMTÉŽ, č. 1034.

⁸²³ TAMTÉŽ, č. 1003; č. 1035: „... radovi Garzweilerovi jsem poslal šál, který spolu se snoubenci spokojeně přijal...“; č. 1049: „Obdržel jsem skříňku se šperkem, který vévoda posílá pro svatbu Langa. Dám mu jej pozítří za přítomnosti jeho syna, jelikož se na svatbě neukázu.“

přechodu.⁸²⁴ Ne nadarmo se rituály nejvýznamnějších přechodů mezi životem a smrtí zapíjely přípitky z číši s alegorickým významem, jež podtrhovaly jedinečnost okamžiku. Přípitkem účastník potvrzoval své místo na dané oslavě a také své místo ve společnosti.⁸²⁵ Manerbio nezaznamenal, zda z darovaného šálu byl na svatbě pronesen přípitek na zdraví snoubenců. Za to zpravil Vincenza Gonzagu, že z něj byly proneseny rovnou tři přípitky na zdraví dárce, tedy mantovského vévody, vévodkyně a vévodova prvorozeného syna Francesca Gonzagy, jistě jako symbolický projev opětovaného přátelství mezi klientem a patronem. Obdarovaný přípitkem potvrdil svou příslušnost do klientelské sítě a snad také symbolické pokračování přátelství Gonzagů zděděného novomanžely.⁸²⁶ Že se přípitky během svatebního veselí nešetřilo, svědčí Manerbiova zpráva o podobě svatby, na kterou bylo pozváno 40 hostů, ale dorazilo přes dvě stě lidí. Samotný Pavel Garzweiler následkem bujaré oslavy musel předčasně odejít domů a odnesl si sebou i darovaný šál ve tvaru korábu.⁸²⁷

Jako svatební dar koupil Manerbio ve stejné době také safír za 8 zlatých císařskému varhaníkovi Liberalemu Zanchimu.⁸²⁸ Safír patřil mezi nejvzácnější drahokamy, jemuž bylo přičítáno velké množství léčivých vlastností. Byl například používán jako prostředek proti jedu, ale také proti fyzické i duševní slepotě, v jejímž důsledku ztratila duše cestu ke spáse prostřednictvím hříchu, herezí a jiných bludů. Činil člověka cudným, proto byl považován za vhodný svatební dar.⁸²⁹ Ve stejné době příslušníkovi domácnosti španělského vyslance k jeho svatbě poslal Manerbio dar, bohužel nspecifikovaný.⁸³⁰

Symbolický význam svatebního daru darovaného mantovských vyslanců se dá vysledovat i na jiném příkladě. K příležitosti svatby jedné z dcer služebníka Karla z Lichtenštejna, na kterou byl Aderbale Manerbio s ostatními vyslanci roku 1602 pozván, poslal jako dar dvě stříbrné slánky.⁸³¹ Slánka byla patrně praktický a vkusný svatební dar. Nemá symbolický význam sama o sobě, slouží ale jako zásobník soli, jejíž význam přejímá. Sůl je ambivalentní nositelkou symbolické hodnoty, ale jako jedna z lidských tělesných potřeb představovala také

---

⁸²⁴ E. Cirlot, *A Dictionary*, s. 294-295. Italština zná jako další slovo pro plavidlo *il vascello* vycházející z pozdně latinského *vascellum*, které je zdrobnělinou latinského *vas*, tedy nádoby. K tomu <https://www.treccani.it/vocabolario/vascello/#:~:text=fantasma%20di%20un%20leggendario%20vascello,2>.

⁸²⁵ V. Bůžek, *Přípitek*, s. 189-205.

⁸²⁶ TAMTÉŽ, s. 191-192, 197-198.

⁸²⁷ E, Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1035: „... z ní byly proneseny tři přípitky na vaše zdraví, na zdraví vévodkyně a prince. Stalo se, že namísto 40 pozvaných osob dorazilo přes 200. A nositel šálu, přestože nezustal na banketu, záračně dorazil domů. Můj dar byl považovaný za ten nejkrásnější, přestože tam byly hodnotnější, ale obyčejné dary. Řekl mi to rádce i snoubenci, kteří vám za šál děkují.“

⁸²⁸ TAMTÉŽ, č. 1037.

⁸²⁹ Jan Royt – Hana Šedinová, *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998, s. 56-61.

⁸³⁰ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1037.

⁸³¹ TAMTÉŽ, č. 888.

životní sílu a metaforu pro smlouvu mezi člověkem a Bohem. Stvrzovala jak neporušitelnost oné smlouvy, tak mravní čistotu, akt očištění i věrnost.⁸³² Svatební dary nebyly nijak významné pro politické zájmy mantovského vévody, ale tvořily nezbytnou složku reprezentace mantovského rezidenta na rudolfinském dvoře a upevňovaly vztah patrona se svými klienty.

3.6 Dary na stříbrném podnose

Jako poněkud pompéznější projev díky členům říšských poradních orgánů a jejich manželkám se využívalo darů přinesených na stříbrném pozlaceném podnose. Podnosy symbolizující otevřenou náruč a znak dobré vůle nebyly samostatným darem už jen pro jejich funkci něco nést. Jejich symboliku kromě hedvábných mantovských punčoch značících privilegované sociální postavení a jiných drobných darů symbolizujících sociální vazby zvyšoval vždy přítomný pár rukavic, všestranný symbol natažené ruky na znamení přátelství.⁸³³ Janu Antonínovi Barvitiovi, který tehdy zprostředkoval císaři zprávy o vévodových politických záležitostech, bylo večer 29. března 1604 představeno šest takových podnosů dohromady za 124 tolarů, přičemž již předtím obdržel ženské zelené hedvábné punčochy vzorované zlatým vláknem a pár parfémovaných rukavic za 73 florénů.⁸³⁴ Navzdory chybějícím zmínkám o tom, že by na podnosech něco bylo přineseno, předpokládám přítomnost nějakých nesených předmětů. Přinést totiž šest prázdných podnosů na sobě naprosto popírá princip výměny darů, kterým bylo upozaďování jeho pravé finanční hodnoty, ať šlo o dar luxusní či o skromný projev přízně, a naopak vyzdvihování jeho symbolické hodnoty. Nejpřirozenější způsob, jak člověku darovat šest podnosů najednou, byla návštěva za účelem společného stolování. Není nepravděpodobné si představit, že na stůl byly Barvitiovi na zlacených podnosech přineseny pokrmy či cukrovinky a na konci příjemného setkání byly hostovi zlaté podnosy v přátelském duchu s vhodnými slovy darovány.

Ve dvou takových případech byla do diplomatických služeb mantovského vévody zahrnuta Manerbiova manželka Anna rozená Kořenská z Terešova. Na konci července 1605 donesla manželce Jakuba Breunera, nejvyššího dvorského maršálka předsedajícího říšské dvorské radě, jako vzdání díky za jeho pomoc v politické záležitosti Carcare na stříbrném pozlaceném podnose její vlastní pouzdro a další dary, jež Manerbio nakoupil u kupce Michala

---

⁸³² M. Lurker, Slovník, s. 254; Hynek Rulíšek, Postavy, atributy, symboly, Praha 2006, heslo: sůl (nestránkováno).

⁸³³ F. Heal, The Power, s. 66-67.

⁸³⁴ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 984, vzhledem k zašifrovanému obsahu nelze zjistit, zda byly dary představeny najednou či ne.

Pešona, kromě podnosu tedy pár zelených hedvábných punčoch vzorovaných zlatým a stříbrným vláknem, stejně vzorované rukavice a pár pásků se zlatými krajkami. Breunerova manželka dary přijala velice vřele a vyslovila touhu být obdarována živůtkem ve stejném stylu jako darované punčochy.⁸³⁵ Po banketu finančně vysílený Manerbio musel objednat v Mantově výrobu onoho živůtku, jelikož si bez něj Breunerova manželka odmítala darované punčochy navléct, tedy oficiálně naplnit akt přijetí mantovského daru.⁸³⁶ Vyhovět jí bylo Manerbiovou povinností i z praktického důvodu. Jak může dát nošením punčoch veřejně najevo přátelství k mantovskému vévodovi, když se jednalo o oděvní doplněk schovaný pod sukni? Slabostí Breunerovy manželky totiž bylo, že se jí velice zamlouval způsob odívání Anny Manerbiové. Před důležitým zasedáním říšské rady Manerbio přikázal své manželce navštívit Breunerovu manželku a přátelsky jí předat zlatý náhrdelník se zasazeným drahokamem, protože ho na jejím hrdle obdivovala na Manerbiem pořádaném banketu v květnu 1605.⁸³⁷ Stejně tak ráda přijala krajku, již Manerbiovi poslala jeho příbuzná z Furlánska.⁸³⁸ V únoru roku 1606 představila Anna Manerbiová stříbrný pozlacený podnos, který Manerbio koupil spolu s hedvábnými zelenými punčochami, prošívanými rukavicemi a párem zlacených pásků dohromady za 46 tolarů, manželce říšského rady Jana Matyáše Wackera se žádostí, aby zařídila, aby její manžel ještě ten samý den na říšské radě navrhl a správným směrem uvedl k vyřešení nekončící záležitosti Carcare.⁸³⁹

Kromě toho také představil v lednu roku 1607 Manerbio podobný, ale nákladnější dar manželce Jana Zbyňka Zajíce z Házmburka, Polyxeně rozené z Minkvic, jako projev díky za to, že byl Manerbio ubytován zadarmo v jeho rokycanském domě během morové epidemie zuřící v Praze.⁸⁴⁰ Je možné, že Zajíc zamýšlel využít Manerbia k jeho možnosti mluvit s císařem v rámci audience či s Filipem Langem a požádat Manerbiovým prostřednictvím o pomoc od velkého zadlužení, ve kterém se nacházel.⁸⁴¹

---

⁸³⁵ TAMTÉŽ, č. 1030.

⁸³⁶ TAMTÉŽ, č. 1033: „... očekávám živůtek pro paní, která si prý bez něj nechce navléct darované punčochy. Takové jsou německé dvornosti a obřady...“

⁸³⁷ TAMTÉŽ, č. 1025.

⁸³⁸ TAMTÉŽ, č. 1028.

⁸³⁹ TAMTÉŽ, č. 1047.

⁸⁴⁰ Jan Zbyněk Zajíc z Házmburka (asi 1570-1616) byl velkým milovníkem alchymie, vlastnil rozsáhlou knihovnu a byl patronem mnoha učenců na svém sídle v Budyni nad Ohří, mezi nimi například Bartoloměje Paprockého z Hlohola a Paprocké Vůle. K tomu Rafal T. Prinke – Mike A. Zuber, *Alchemical Patronage and the Making of an Adept: Letters of Michael Sendivogius to Emperor Rudolf II and His Chamberlain Hans Popp*, *Ambix* 65, 2018, s. 324-355, zde s. 340.

⁸⁴¹ TAMTÉŽ, č. 1057: „... vyplatí se mi darovat nijak tuctový dar pánovi a majiteli Brozan, který si žije okázale ve velkém stylu a o nájmu nechce slyšet, ale dává mi kradmo na srozuměnou, že by se jeho paní dala prokázat laskavost, a spas mě Bůh ... nemám možnost tak učinit, protože jsem myslel na to mu darovat pár hedvábných punčoch vzorovaných zlatým vláknem, pár podvazků se zlatými krajkami, pár prošívaných rukavic a ozdoby hlavy ze zlatých růžic, jak se zde nosí, a toto vše přinést na stříbrném podnosu a nechat mu i ten...“

3.7 Dar šatstva

Nijak nehrozilo, že by se mantovští vyslanci darováním mantovských punčoch manželkám dvořanů dopustili společenského prohřešku, pokud tedy byly darované punčochy ženského střihu. Ženské punčochy končily u kolen, na rozdíl od mužských pokračujících až ke stehnum. Nosit mužské punčochy dlouhé po celou nohu a pokrývající leckdy i chodidla mělo u žen silný erotický podtón, v Itálii je nosily jen kurtizány anebo dvořanky úmyslně vzdorující zásadám etikety a v řadě italských měst bylo jejich nošení u žen zákonem zakázáno.⁸⁴² Takové pobouření nebylo na první pohled zjištělné, neboť pouze v pánské verzi šlo o šat svrchní, kdežto u žen šlo o šat spodní. Hedvábné punčochy v zelené barvě, jež byla koncem 16. století na rudolfinském dvoře v módě, byly naopak vyhledávaným a luxusním artiklem dováženým z ciziny. U pražských šmukýřů se daly pořídit především hedvábné punčochy mantovské či neapolské, jež patřily k nejcennějším.⁸⁴³

V produkci punčoch měly mantovské a neapolské punčochárny po celé 16. a polovinu 17. století evropský primát. Jejich výrobky uspokojovaly potřebu dvorských a městských elit na největších evropských trzích.⁸⁴⁴ Byly tedy k dostání na pražském trhu a dostatečně prestižním a hodnotným projevem přátelství za provedené služby i pro nejvýznamnější klienty. Dva páry hedvábných punčoch představil Federico Gonzaga Wolfgangu Zikmundovi Rumpfovi za to, že mu donesl zprávu o císařově souhlasu ke svatbě.⁸⁴⁵ Sekretáři vicekancléře Jana Wolfa Freymanna z Oberhausenu dal hedvábné tmavě modré punčochy za to, že podle Manerbia dobře posloužil, tedy pravděpodobně mu v rámci špionáže ukázal některé dopisy.⁸⁴⁶ V srpnu roku 1598 si hedvábnými punčochami pro jejich manželky zajišťovali náklonnost říšských radů Jana Jindřicha Neuhausena, Pavla Garzweilera a říšského vicekancléře Rudolfa Koraduze, pro jehož manželku představili vyslanci hedvábný bílý pár značící čistotu, zatímco pro Koraduze pár černý, značící autoritu a váženost.⁸⁴⁷

K identifikaci posloužil Rudolf Anděl – Zdeněk Fiala – Ludvík Kopačka, Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy, Praha 1984, s. 53-54.

⁸⁴² Silvana Musella Guida – Sonia Scognamiglio Cestaro, Una società da svelare. Genere, costume e produzione di biancheria nella Napoli rinascimentale, Genesis 5, 2006, s. 41-60, zde s. 54-56.

⁸⁴³ Zikmund Winter, Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. Až po dobu bělohorské bitvy, Praha 1893, s. 485-487; Zuzana Safítalová, Oděv, schránka lidského těla i duše, Ústí nad Labem 2010, s. 182-183.

⁸⁴⁴ Silvana Musella Guida, ... calzette di seta, lana, ... capisciola, bambace, argento e oro filato, guanti, berrettini, calzoni, camiciole, et ogni altro fatto a maglia. La nascita della maglieria a Napoli in età moderna, Jacquard 71, 2013, s. 3-21, zde s. 7.

⁸⁴⁵ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 577. Nevím, o jaké svatbě byla řeč. Elisabettě Gonzagové z Poviglio (1586 - 12. červen 1620), Federicově první manželce, bylo teprve deset let.

⁸⁴⁶ TAMTÉŽ, č. 603.

⁸⁴⁷ TAMTÉŽ, č. 744.

Látky na šatstvo či části ošacení představovaly způsob, jak kromě manželek obdarovat také děti říšských administrativních orgánů, jako tomu bylo v případě sekretáře latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ambrože Bencka v říjnu 1595, kdy Manerbio jeho synovi daroval koně, na kterém přijel z Itálie do Prahy, a hedvábnou látku na šaty pro jeho dceru.⁸⁴⁸ Přestože Jan Antonín Barvitiu odmítal několikrát představenou stříbrnou misku a džbán, chtěl říct, že by upřednostnil jiný dar. Tomu také naznačoval fakt, že salám, jenž Manerbio odevzdal Barvitiu v řečeném džbánu, nevrátil, poněvadž jej zkonsumoval.⁸⁴⁹ K takovému rozhodnutí došli vyslanci o týden později, neboť Barvitiu v srpnu roku 1600 pomohl obnovit u císaře jednání o Castelgoffredo.⁸⁵⁰ U pražských kupců byly zakoupeny tři a půl lokte zelené zlatě vyšíváné látky s květinovým vzorem a zlaté a stříbrné stuhy s květinovými vzory pro vplétání do šatů celkem za 26 florénů. Byly představeny 3. září 1600 Manerbiem a přijaty za Barvitiu přítomnosti pro jeho syna. Šatstvo a jeho syn představovaly Barvitiu slabost, pro nějž dar nikdy neodmítl. Odmítl ale pro svého syna přijmout řetízek za 33 uherských zlatých se slovy, že byl příliš drahý.⁸⁵¹ To pouze potvrzovalo fakt, že oproti stolnímu nádobí z drahého kovu se šperky hůře převáděly do peněžní hodnoty. V srpnu 1604 si Manerbio Barvitiuovo přijetí dvou stříbrných pozlacených šál zajistil darem látky pro ošacení Barvitiuova syna spolu s čtyřmi tucty zlatých knoflíků a zlatým páskem na klobouk pro jeho vyšňoření.⁸⁵²

V průběhu záležitosti Castelgoffreda se Barvitiu různými dary snažili získat jak Francesco Gonzaga, tak mantovský vévoda, od něž v prosinci 1601 odmítl stříbrné předměty a na jaře 1602 přijal jisté cenné předměty.⁸⁵³ Ani po přátelském udobření příbuzných Gonzagů v létě 1602 zřejmě nedošlo k finální podobě smlouvy mezi oběma stranami a nejmenovaný agent markýze Francesca Gonzagy z Castiglione se v říjnu nadále pokoušel získat dary, díky nimž mohli mantovští vyslanci o Castelgoffredu komunikovat s císařem. Jelikož Barvitiu se záměrně přikláněl k tomu, že agentův dar přijme, bylo krajně důležité Barvitiuovy touhy uspokojit. Barvitiu si tehdy sám řekl, o jaký dar má zájem, pochválením Manerbioových sametových šatů. Oblečení bylo přikládáno velký důraz ve dvorské kultuře renesance a tvořilo podstatnou součást tehdejší sebe prezentace. O důstojnosti a kvalitách člověka vypovídalo jeho šatstvo. Barvitiuův vkus pro italskou módu se projevil již v přijímání darů pro svého syna. Tentokrát poslal do Manerbiova domu svého sluhu s tím, že by si rád prohlédl látku, z níž bylo jeho šatstvo ušito. Manerbio po něm poslal vzor látky a s informací, od koho a za kolik ji

---

⁸⁴⁸ TAMTÉŽ, č. 526.

⁸⁴⁹ TAMTÉŽ, č. 780.

⁸⁵⁰ TAMTÉŽ, č. 783, 784.

⁸⁵¹ TAMTÉŽ, č. 786, 788.

⁸⁵² TAMTÉŽ, č. 1004.

⁸⁵³ TAMTÉŽ, č. 857, 873.

koupil, což poté Barvitiu neudělal.⁸⁵⁴ Sametové a atlasové vzorované látky k ušití kompletního ošacení Manerbio Barvitiu představil na začátku prosince 1602. Hodnota darovaných látek byla o to vyšší tím, že byly přivezeny z Mantovy.⁸⁵⁵

3.8 Dary hodné urozené vdovy

O darech představených doně Marii z Pernštejna lze samostatně psát. Je to užitečné, jelikož podoba jejích darů byla zdaleka nejpestřejší a sahala od drobných módních doplňků, od luxusní části šatstva k léčivům, od darů pro jejího syna k portrétům Gonzagů. Potenciál služeb Marie mladší byl mantovskými vyslanci objeven od léta roku 1600, jež se shodovalo časově se začleněním Karla z Lichtenštejna do mantovské klientelské sítě. Její postavení v klientelské síti bylo značně specifické, čímž se odrážela také podoba darů. Namísto kříšťálových váz či mantovských koních, jichž se nejvýznamnější klienti coby muži mohli dočkat, si Marii mladší mantovští vyslanci zavazovali jinými dary. Takový příkaz vyslancům přišel z Mantovy již v srpnu 1600. Podle Aderbaleho Manerbia bylo vhodné jí darovat nějaké šité věci z hedvábí. Jelikož se jednalo o vdovu, tak podle Manerbiových slov se jí nic jiného nosit neslušelo. Jako příklad darů vhodných darů vdově označil živůtky, rukavice, punčochy a podvazky.⁸⁵⁶ Co se v tehdejší společnosti slušelo darovat vysoce urozené vdově?

Vdovin šat stejně jako její vystupování ztělesňoval její identitu založenou na samotě, počestnosti a hluboké religiozitě. Měla být zahalena v rouchu křesťanské víry a duchovního života. Podle různých moralistů by se počestná vdova neměla zdobit zlatými šperky ani halit v hedvábí.⁸⁵⁷ Šperky a hedvábí byly vyhrazeny pro krásné panny a mravné ženy, u kterých ale naopak zrcadlily jejich čistotu, stydlivost a poctivost coby ozdoby Páně.⁸⁵⁸ Dámský smuteční šat zahaloval ženské tělo od hlavy k patě, potlačoval a skrýval vnady ženského těla. Hlavním rysem smutečního oděvu bylo těsné zavítí hlavy bez ozdob a na rozdíl od zbytku šatstva bílé. Ve smutku chodily vdovy někdy až rok, někdy až do konce svého života.⁸⁵⁹ To bylo ale očekávání společnosti. Černý šat byl věcí slušnosti a nikdo k němu vdovu nemohl nutit. Pokud se Marie mladší chtěla znovu provdat, tak musela po čase svůj smutek odložit.⁸⁶⁰ Jak se Marie mladší sama na oslavě v srpnu roku 1600 svěřovala Pierru Bergeronovi, tak od ní bylo očekáváno, že se bude jako vdova z urozeného rodu halit až po zbytek života v černý šat,

---

⁸⁵⁴ TAMTÉŽ, č. 898.

⁸⁵⁵ TAMTÉŽ, č. 900, 902-904.

⁸⁵⁶ TAMTÉŽ, č. 785.

⁸⁵⁷ Jana Ratajová – Lucie Storchová (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskurzy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008, s. 195, 312-339, 351.

⁸⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 83-86.

⁸⁵⁹ Zuzana Safrtalová, *Oděv*, s. 139.

⁸⁶⁰ Z. Winter, *Dějiny kroje*, s. 291-292.

dlít v útrokách domu a vycházet z něj pouze, pokud to bude nezbytně nutné.⁸⁶¹ V postoji společnosti k vdovám a darům se očekávalo, že to bude bohatá vdova, kdo bude darovat, a to buď chudiniě či náboženským institucím.⁸⁶² Zároveň mohl být dar oděvu počestné vdově po biblickém vzoru milosrdenství považován za bohulibý akt.⁸⁶³ Jestliže hedvábné a zlatě prošívání dary navrhované Manerbiem kontrastovaly s názory některých moralistů, bylo tomu tak proto, že Marie mladší jako urozená dáma musela ve dvorské společnosti neustále potvrzovat své výsadní společenské postavení. Skříňka s módními doplňky, mezi nimiž byly zmíněny hedvábné punčochy a živůtek, dorazila z Mantovy a byla jí představena týden před Vánoci 1600 Arrivabeneho domácím služebníkem Pavlem Rotou kromě podvazků, jež byly tak špatné kvality, že je Arrivabene raději ze skříňky vyjmul.⁸⁶⁴ Je třeba zdůraznit, že ani jeden ze zmíněných darů nebyl zakoupen od některého z pražských kupců, ale byl vyroben v Mantově. O hedvábné punčochy žádala dona Marie ještě v létě roku 1606, avšak kontext ani představení daru nelze z korespondence zjistit.⁸⁶⁵

Jiné mantovské dary byly koktejlem zaměřujícím se na uspokojení toho, co bylo v životě vdovy Marie mladší nejbližší. Projevy přátelství zahrnovaly pozornost pro její děti, léky pro její tělo a prostředky na potvrzení její a rodinné společenské prestiže. V listopadu 1600 byl z Mantovy vydán rozkaz obdarovat jejího syna Vratislava Eusebia z Pernštejna zrestaurovaným brněním po Vincenzovu synovi Ferdinandovi spolu s malým opaskem, zdobeným, a tupým mečem a dýkou. Zbroj se zbraněmi byly malému Vratislavu Eusebiovi za přítomnosti jeho matky představeny v lednu roku 1601.⁸⁶⁶ Podle mého názoru by mohlo jít o zbroj, ve které byl asi desetiletý Vratislav Eusebius jako budoucí voják zvěčněn na portrétu odhadovaném být z období let 1603 až 1605.⁸⁶⁷ V tom případě by i portrét malého Vratislava Eusebia částečně odkazoval na spojení Pernštejnů s rodem italských Gonzagů. Zbroj a zbraně

---

⁸⁶¹ E. Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 67.

⁸⁶² Janine Marie Lanza, *From Wives to Widows in Early Modern Paris. Gender, Economy, and Law*, London 2007, s. 78-79.

⁸⁶³ J. Ratajová – L. Storchová – (edd.), *Nádoby*, s. 328.

⁸⁶⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 810, 811.

⁸⁶⁵ TAMTÉŽ, č. 1051.

⁸⁶⁶ TAMTÉŽ, č. 819: „... bývalé brnění pána dona Ferdinanda ... Ta zbroj má na sobě kříž odpovídající postavení dona Ferdinanda, jakožto převora Barletty, který má být podle rozkazu vévody odstraněn a nahrazen jinou ozdobou. Zbroj má být také pozlacená a vypadat jako nová, chochol má být také v dobrém stavu ... Spadari ji má prezentovat desetiletému synovi paní Marie z Pernštejna mladší za to, že je anebo přesněji tak navenek působí, velmi nakloněna vévodovým záležitostem na císařském dvoře... (z dopisu z 27. listopadu) vévoda napřed chce, aby se odstranil maltézský kříž, nahradil jiným ornamentem, zbroj pozlatila a co nejdříve poslala ... (z dopisu z 28. listopadu) vévoda říká, abyste zakoupil malý meč a dýku s opaskem pro osmi či desetiletého chlapce. Ať jsou krásně zdobené a tupé, protože budou Spadarim představeny synovi nejpřednější dámy na císařském dvoře, spolu s jinými věcmi...“

⁸⁶⁷ Blanka Kubíková, *Portrét v renesančním malířství v českých zemích. Jeho ikonografie a funkce ve šlechtické reprezentaci*, Praha 2016, s. 211: existence portrétu byla v publikaci zmíněna, jeho podoba nebyla publikována.

platily za distinkční znaky odlišující šlechtice od příslušníka třetího stavu, a proto portrétovat desetiletého chlapce ve zbroji nebylo neobvyklé, ačkoliv měl od válečného řemesla daleko.⁸⁶⁸ Projev přátelství byl potvrzen vévodovým přímým dopisem doně Marii v březnu.⁸⁶⁹

Vzhledem ke strašlivým žaludečním potížím, které jí v průběhu pražských let občasně zabraňovaly přijímat návštěvy jak Mantovanů, tak modenských vyslanců, žádala Marie mladší léky pro ulevění jejích bolestí.⁸⁷⁰ V červenci 1602 děkovala za mast a za pilulky.⁸⁷¹ Že nebyly k velkému užítku, bylo názorem Aderbaleho Manerbia, jenž její strádání připisoval psychickým potížím. Léčivější než italské léky mohly být devocionálie z Říma výjimečné duchovní hodnoty, neboť byly obdařené silou papežem přiložených odpustků. Bylo to jen dalším potvrzením úzkých společenských vazeb klientů s jejich patronem, neboť dona Marie od mantovského vyslance velmi dobře věděla o neveřejné římské návštěvě Vincenza Gonzagy, z níž si odvážel do Mantovy velké množství devocionálií a relikvií.⁸⁷² Nemyslím, že by dané odpustky dona Marie žádala pro ulehčení od pozemských hříchů. Když se dona Marie obrátila na vyslance s onou prosbou, byl to pro ni pouze jiný způsob léčení. Silné žaludeční bolesti mohly zmizet dotykem posvátných devocionálií.⁸⁷³ Skříňku s devocionáliemi jí Manerbio představil v listopadu roku 1605. I při té příležitosti byla nemocná, čímž omlouvala to, že mantovskému vévodovi pošle děkovný dopis až později.⁸⁷⁴

Dalo by se říci, že na portrétech mantovských Gonzagů byla založena celá spolupráce Marie Pernštejnské mladší Manrique de Lara s mantovskými vyslanci, kteří ji pravidelně navštěvovali v Pernštejnském paláci s cílem získat užitečná a citlivá státní tajemství. Na portréty se neustále ptala, příležitostně vyhrožovala mlčením, když je nedostala, a poté, když je dostala, tak vyhrožovala jejich odstraněním z galerie, bylo-li jí něco od Mantovanů upřeno, jako se to stalo v případě obrazu malého Jana Křtitele od Raffaella Santiho v červnu 1604,

---

⁸⁶⁸ Vít Vlnas, *Renesanční zbroj svatého Václava, Karel Škréta a Bechyně*, in: Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 269.

⁸⁶⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 819: „*Jsem podrobně informován a usvědčován od tamních svých ministrů o vaší neuvěřitelné dobrotě, se kterou prosazujete mé záležitosti na císařském dvoře.*“

⁸⁷⁰ TAMTÉŽ, č. 874.

⁸⁷¹ TAMTÉŽ, č. 884.

⁸⁷² TAMTÉŽ, č. 1041: „... *dona Marie se vám klaní a prosí, zda byste jí nedaroval nějaký růženec či obrázek či medaile darované vám papežem, spolu s papírkem odpustku, které ony předměty mají, ale zároveň, aby to nebylo příliš drahé, a že vám dar oplátí jiným darem ...*“, Barbara Furlotti (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Roma e Mantova (1587-1612)* Milano 2003, č. 634, 635; Vincenzo Gonzaga při příležitosti návštěvy u papeže propagoval kanonizaci svého bratrance jezuitu Ludvíka Gonzagy, jenž byl ten samý rok blahorečen. K tomu Federigo Amadei, *Cronaca universale della città di Mantova III*, Mantova 1956, s. 284.

⁸⁷³ Peter Burke, *Žebráci, šarlatáni, papežové*, Praha 2007, s. 306.

⁸⁷⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1046.

jímž si chtěla zajistit vděk císaře pro své osobní zájmy.⁸⁷⁵ Stejně jako každý jiný vládce nebo kníže si Vincenzo nedokázal představit větší dar klientovi než poslat vlastní portrét. Portrétní galerie odrážející sociální prestiž prostřednictvím vyobrazených rodinných příslušníků, přátel a patronů stála o stupeň výše než podobná praktika sbírání medailí patronů u méně urozených dvořanů. Kromě Marie mladší Manrique de Lara obdrželi portréty Gonzagů pouze dvorský maršálek Pavel Sixt Trautson pro účely své portrétní galerie a Rudolf II. V Trautsonově případě se jednalo o portrét Vincenza Gonzagy a jeho rodičů Viléma Gonzagy a Eleonory Habsburské, z nichž Eleonora mu přinášela největší sociální prestiž, poněvadž byla jeho kmotrou.⁸⁷⁶ V císařově případě se jednalo o portrét Markéty Gonzagové, jedné z kandidátek na nevěstu.⁸⁷⁷ Její zvěčnění si dal císař pověsit do ložnice k posteli, odkud ji s velkým zájmem pozoroval, jak v létě roku 1604 zpravil Hans von Aachen.⁸⁷⁸

Portréty, jež dona Marie obdobně vyžadovala od modenských vyslanců, nebyly pro ni jen uměleckým dílem či kratochvílí, ale povinností vůči své rodině pro úspěšnou sebe prezentaci.⁸⁷⁹ Portrétní galerie vizualizovala společenské a politické kontakty, síť příbuzných a mocenské pouto s jinými významnými rody. Byly tak významným a viditelným symbolem majetku a postavení v dané místnosti.⁸⁸⁰ Na její žádost jí byly představeny portréty Vincenzových synů v červnu 1602 a v září téhož roku portréty Vincenza, jeho manželky Eleonory rozené Medicejské a jeho sestry Markéty, vdovy po Alfonsovi d'Este.⁸⁸¹ Na podzim 1608, kdy žila ve Vídni provdaná za Bruna z Mansfeldu, hodlala aktualizovat svou galerii urozené sítě přátel o nový přírůstek v rodině Gonzagů. Vincenza Gonzagu požádala prostřednictvím svého starého známého Aderbaleho Manerbia o portrét Markéty Savojské, nové nevěsty Vincenzova dědice Francesca Gonzagy. Na konci února 1609 kvůli portrétu napsala vévodovi sama, ale na základě edice nelze zjistit, zda jej nakonec obdržela.⁸⁸²

Příklad dony Marie nejlépe ukazuje, že i slova, v jejím případě tajné informace, byla vyhledávanou komoditou ve výměně darů.⁸⁸³ Za dar považovala dona Marie z Pernštejna dopis psaný mantovským vévodou, který Manerbio předal spolu s léky na žaludeční potíže v červenci 1602. Navzdory svým zdravotním potížím dávala najevo, že si jej cení více než darovaných léčiv a jiných projevů přátelství, a to natolik, že jej veřejně nosila v obálce ze

---

⁸⁷⁵ TAMTÉŽ, č. 995.

⁸⁷⁶ TAMTÉŽ, č. 596.

⁸⁷⁷ TAMTÉŽ, č. 1019.

⁸⁷⁸ TAMTÉŽ, č. 994.

⁸⁷⁹ P. Burke, Žebráci, s. 224-244.

⁸⁸⁰ B. Kubíková, Portrét, s. 30.

⁸⁸¹ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 839, 876, 878, 896.

⁸⁸² TAMTÉŽ, č. 1078, 1081, 1086.

⁸⁸³ F. Heal, The Power, s. 43-50.

zlaté látky.⁸⁸⁴ Dopis je dokonalým ztělesněním reciproční podstaty daru – očekává se odpověď.⁸⁸⁵

3.9 Dary hodné vrchního komorního služebníka

Také císařský vrchní komorní služebník Filip Lang v síti mantovských klientů vyčníval, a to ze tří důvodů. Vědomě se pokoušel překročit své pevně stanovené hranice společenského postavení ziskem nepřislušných darů nadstandartní peněžní a symbolické hodnoty, v kontrastu s očekávaným dojmem všemocného komorníka mu byly dary vícekrát odmítnuty, než aby mu byly představeny a zatřetí také proto, že se na rudolfinském dvoře nenaskytl očividnější příklad politické korupce v moderním slova smyslu. Z tohoto úhlu pohledu lze pochopit, jak počáteční odmítání vyslanců mu představit dary přemrštěné hodnoty, tak následnou Langovu mstivost i pozdější přehlížení po roce 1605. Nepřípustné bylo Langovi vyhovět v jeho prosbě o psací stůl, kterého se z Mantovy dočkal jedině císař. Při žádosti o psací stůl byl Filip Lang motivován klamnou domněnkou, že psací stůl z Mantovy byl darován Karlovi z Lichtenštejna a doně Marii z Pernštejna.⁸⁸⁶ Z této nepodložené informace vyplývalo Langovo přesvědčení, že dona Marie a Lichtenštejn měli výsadní postavení v mantovské klientelské síti. Filip Lang snad věřil, že má k podobné výsadě stejně dobré předpoklady. Stejně tak věřil, že mu Manerbio lze, když říkal, že psací stůl ani jeden z nich nezískali.

Nejabsurdnější Langovou žádostí byla prosba o koně mantovské rasy. Jet na příliš dobrém koni neodpovídajícím sociálnímu statutu jezdce by dozajista vedlo k odsuzujícím pohledům dvorské společnosti. Trpělivým vysvětlením nemožnosti získat takového koně prokázali Mantované Langovi spíše službu. Aderbale Manerbio odmítavou vévodovu odpověď zdvořile přetlumočil Langovi, jemuž mohl být útechou prostor, ve kterém ji přijal, tedy jeho vlastní dům přetékaající plody jeho výjimečné pozice.⁸⁸⁷

Neústupným byl ale Filip Lang v žádosti o nádobu z monferratského křišťálu, jejíž dodávku očekával císař a Lang toužil po skromnější verzi pro sebe. Tehdy bylo nezbytné mu vyhovět, protože žádné císařovy rozkazy ve prospěch záležitostí mantovského vévody neopustily císařovy komnaty, jelikož je Lang odmítl předat císařovým ministrům.⁸⁸⁸ Doba čekání se nečekaně protáhla, protože se kámen během zpracování rozbil. Komplikace

---

⁸⁸⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 885: „... paní dona Marie poníženě děkuje za to, že jste jí napsal vlastní rukou... také vás prosí, abyste ji poctil třemi portréty, které jí zbývají ...“, č. 887: „... paní dona Marie mi ukázala dopis psaný vévodou, který nosí neustále u sebe v obálce ze zlaté látky, a říká, že ho ctí, jako by to byla relikvie. Klaní se vévodovi, jehož portrét a portréty vévodkyní toužebně očekává...“

⁸⁸⁵ F. Heal, *The Power*, s. 49.

⁸⁸⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 907.

⁸⁸⁷ TAMTÉŽ, č. 945, 946.

⁸⁸⁸ TAMTÉŽ, č. 929, 930.

provázející výrobu nádoby pro Langa a zmatené rozkazy z Mantovy přispěly k Langově nedůvěře vstříc Manerbiovým slibům o výrobě nádoby určené jemu. Mezitím vzkázal Vincenzo rozkaz zaslat Langovi nějakou menší z mantovské sbírky z jakéhokoliv materiálu za 50 či 60 zlatých, aby jej utěšili, dokud mu nedorazí ta vyráběná.⁸⁸⁹ Když byla Langovi konečně představena čirá křišťálová nádoba, pro jejíž získání neváhal využít nečistých intrik, tak ji uchopil, obdivoval dlouze její provedení a výzdobu a políbil ji na znamení, že sloužit vévodovi bylo jediné, co kdy chtěl. Lze si představit, jak hluboce v očích mantovského vyslance kontrastovala průzračná čistota křišťálových stěn s morálně nečistými rukama zkorumpovaného komorního služebníka. Teprve poté přestal Filip Lang záměrně mařit snahy mantovských vyslanců.⁸⁹⁰

Že by se ale jednalo o náruživého sběratele humanistického formátu, to popíral Aderbale Manerio, pohlížející kritickým okem na jeho dům plný sice cenných a vzácných hmotných ocenění jeho služeb, ale bez ladu a skladu. Byla to spíše ukázka Langova více světského než humanistického vnímání sběratelství.⁸⁹¹

Předtím i poté se Lang od mantovských vyslanců dočkal darů více přiměřených jeho společenskému, přesto politicky významnému postavení. Kromě stříbrného pozlaceného šálu, jenž dostal den po zprostředkování neformální audience u císaře, byl různými pozornostmi zahrnut nepřímo.⁸⁹² Langově manželce byly kromě již zmiňovaného malého náhrdelníku představeny při jiné příležitosti také dva zlaté náramky s drahými kameny za 45 florénů.⁸⁹³ Největší laskavosti se dočkal především jejich syn Ondřej Lang, který cestoval a byl ubytováván na své kavalírské cestě na Apeninském poloostrově pod ochranou mantovského vévody.⁸⁹⁴ Jako pozornost byla Ondřeji Langovi v Mantově darována medaile s vévodovou podobiznou roku 1602 a roku 1606 šperk mantovské provenience, který dorazil po kurýrovi do Prahy a byl představen Manerbiem jako svatební dar.⁸⁹⁵

---

⁸⁸⁹ TAMTÉŽ, č. 926, 929: „Pověděl jsem Langovi, že nádoba se rozbila při výrobě, ale že se teď pracuje na nové, a on svěřil hlavu se slovy ‚jeho Výsosti nechybí věci k darování‘ - ctnostná slova, jež mě nutí zkousnout velmi tuhé udidlo.“

⁸⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 934, 935, 936.

⁸⁹¹ TAMTÉŽ, č. 946.

⁸⁹² TAMTÉŽ, č. 862.

⁸⁹³ TAMTÉŽ, č. 977.

⁸⁹⁴ TAMTÉŽ, č. 977, 988.

⁸⁹⁵ TAMTÉŽ, č. 900: „... a pokud zde bude nějaká již vyrobená vévodova medaile, tak mu ji nechám darovat, aby otec viděl, s jakou zdvořilostí vévoda zachází s ním a s jeho záležitostmi... měl čas si prohlédnout město, vévodovu kunstkornu a jiné pozoruhodné věci ...“; 1049.

3.10 Dary hodné císaře

Výrobky z křišťálu patřily k nejcennějším předmětům měšťanských domácností. Jejich obliba a zároveň určitá nedostupnost přispěla ke vzniku umění českého křišťálového skla imitujícího horský křišťál v průběhu 17. století.⁸⁹⁶ Horský křišťál neboli jedna z odrůd křemene byl považován za drahý kámen. Věřilo se, že šlo o led proměněný v kámen, dobývaný z vysoce položených a málo dostupných míst. Jako chladný kámen mírnil lidské vášně, ale navíc měl pro svůj původ odvozený z vody výjimečnou schopnost potlačit žízeň nejen fyzickou, ale i alegorickou žízeň těch, kdož prahnou po penězích či žízni po štěstí. Pro svou čirost byl obdivován jako symbol pravdivosti a morální čistoty.⁸⁹⁷ Tvrdá a zároveň neviditelná, hmotná a na první dojem nehmotná podstata kamene byla považována za jedno z nejkrásnějších propojení přírodních protikladů, v nichž si renesanční sběratelé tolik libovali. Jako objekt kontemplace nenabízel ani bolest, ani odpor, ani utrpení.⁸⁹⁸ Byly dostatečně vznešeným darem pro císaře Rudolfa II., jehož chování při přijetí daru vykazovalo, že jej dar tak jako každé jiné umělecké předměty z mantovské sbírky či dílen intelektuálně i esteticky naplňoval.

Je možné, že císař chtěl uchránit nejvyšší čistotu křišťálových nádob od přílišného vystavení pohledů od méně urozených osob, jež se mohly v místnosti nalézat.⁸⁹⁹ Bezprostřední dopad těchto darů na Rudolfa II. totiž nelze zjistit. Nebyly provázány okázalou prezentací. Ani soukromé císařovy projevy emocí nebyly nijak zvláště zmiňovány. Křišťálové nádoby si rád prohlédl v soukromí svých komnat, ať už truhlu s nádobami přinesli k císaři vyslanci na audienci jako v dubnu 1591, nebo ji doručili zprostředkovatelům v císařských předpokojích, jako tomu bylo před odjezdem Vincenza Gonzagy z Prahy 1595, kdy vévoda poslal císaři představit několik nádob z horského křišťálu zdobených zlatem nevyčíslitelné ceny. Stejně tak tomu bylo v dubnu 1603, kdy křišťálová nádoba předaná ve skřínce Filipem Langem putovala k císaři spolu s lístkem popisujícím veškeré vévodovy důvody a potřeby v záležitosti Carcare.⁹⁰⁰

Křišťálové nádoby mohly sice majitelům nabídnout útěchu v kontemplaci, avšak pro Aderbaleho Manerbia poslední zmiňovanou nádobu provázely pouze stres a řada potíží. Nově nalezený kámen v horách Monferratu vzbudil císařovu pozornost nejpozději v únoru **ROK**, jelikož vévoda mu napsal svůj úmysl poslat nějaký předmět vyřezaný z nového kamene, čímž

---

⁸⁹⁶ J. Petráň, Dějiny II (2), s. 535.

⁸⁹⁷ J. Royt – H. Šedinová, Slovník, s. 52-54.

⁸⁹⁸ J. E. Cirlot, A Dictionary, s. 74.

⁸⁹⁹ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 918: „... přestože jsem (Manerbio) původně měl v úmyslu jej (křišťálový pohár) darovat, aniž bych otevřel skříňku, protože císař rád přijímá dary, na které nikdo ještě nepohlédl, rozhodl jsem se dar zkontrolovat pro podezření, že pohár utrpěl škody...“

⁹⁰⁰ P. Bertelli, I Gonzaga, s. 124; E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 397, 922.

si chtěl získat císařovu pozornost i pro své politické cíle.⁹⁰¹ Když Francesco Gonzaga z Castiglione delle Stiviere přivezl do Prahy nově zhotovené znění dohody Gonzagů o Castelgoffredo, císař mu udělil dvě audience, přitom při té druhé vyzvídal, jaké nové křišťálové nádoby se ve vévodově sbírce nachází. Nepochybně se o nový kámen velmi zajímal, neboť jej více než jejich krása zajímalo, zda jsou *stravaganti*, tedy výjimečné či neobvyklé.⁹⁰² Pohár vyřezaný z nového kamene dorazil 23. března ROK v noci, ale s ulomenými pozlacenými uchy od hrdla, pročez Manerbio udržoval v největší tajnosti jeho příchod, dokud ho nedal opravit u mantovského Žida v Praze a poté zabalit zpět do truhly.⁹⁰³ Je dost možné, že Lang, který již od února ROK vyžadoval jednu menší nádobu ze stejného kamene, daný lístek s vévodovou záležitostí Carcare císaři ani nepředal, neboť císařovy příkazy neopouštěly komnatu. Langovo následné trucování velmi zkomplikovalo snahy Mantovanů při jarních zasedáních říšské dvorské rady.

Nejvýznamnějším dvořanům byly výtvoř glyptiky představovány na rozdíl od císaře osobně a povětšinou mohli vyslanci popsat žádoucí reakce obdarovaných. Mezi velkými dary pro císařské ministry, kteří Vincenzovi Gonzagovi v srpnu roku 1595 dělali po dobu jeho pobytu v Praze společnost, zanechal vázu z neřečeného druhu kamene Wolfgangu Zikmundovi Rumpfovi a Janovi Kryštofovi Hornsteinovi. Po přijetí vázy pro sebe a korunky pro jeho manželku oba manželé Rumpfovi společně zahrnuli vyslance Federica Gonzagu nekonečným proudem díky.⁹⁰⁴ Jan Kryštof Hornstein zase přislíbil svou podporu na příštím jednání říšské dvorské rady při řešení záležitosti týkající se vévodových zájmů.⁹⁰⁵ Vyslanec Lelio Arrivabene během své snahy obdržet audienci neváhal využít jakýchkoliv možných mantovských přesvědčovacích prostředků a vyprávěl Karlovi z Lichtenštejna o velkolepé nádheře křišťálových předmětů v mantovské sbírce, jenž o některý kus obratem Arrivabeneho požádal. Arrivabene mu o nich pověděl v květnu 1602, ve stejné době, kdy se Arrivabenemu svěřila Marie mladší Manrique de Lara, že jí Lichtenštejn daroval dva šálky s vonnými látkami uvnitř, které mu dali mantovští vyslanci, čímž bylo jisté, že si Lichtenštejn neosobních finančních odměn běžných k uspokojení členů poradních orgánů příliš neváží.⁹⁰⁶ V červenci roku 1602 tak společně s léky pro donu Marii dorazily z křišťálu vyřezané čtyři

---

⁹⁰¹ TAMTÉŽ, č. 911, 912.

⁹⁰² TAMTÉŽ, č. 913.

⁹⁰³ TAMTÉŽ, č. 922.

⁹⁰⁴ TAMTÉŽ, č. 517: „*Děkování obou byla nekonečná a téměř nevýslovná, čímž se Rumpf uvrhl do velikého závazku vám sloužit ve všech příležitostech.*“

⁹⁰⁵ TAMTÉŽ, č. 533: „*Odevzdal jsem mu nádobu a dopis, které jste mi v Praze pro něj zanechal. A při této příležitosti vzhledem k okolnosti blížícího se zasedání říšské dvorní rady jsem mu velmi vřele doporučoval, jak se chovat ve vašich záležitostech.*“

⁹⁰⁶ TAMTÉŽ, č. 872, 873, 874.

kusy nádobí pro Lichtenštejna, jmenovitě váza, šál, sklenice a lahev, jenž se z nich podle Manerbiových slov radoval, jako by mu mantovský vévoda daroval celé město. Toho dne měl Lichtenštejn přikázáno je přinést ukázat císaři, kterému je velmi vychvaloval.⁹⁰⁷ Předcházet si Karla z Lichtenštejna bylo obzvláště důležité, jelikož byl spolehlivým zprostředkovatelem kontaktu mantovského vévody s císařem od podzimu 1600 až do svého odjezdu na podzim 1602.

Neocenitelná hodnota mantovských koní a výrobků z horského křišťálu byla na pražském dvoře všeobecně uznávána už jen z důvodu, že je císař sám vyžadoval. Kůň nebyl lstivým danajským darem ani pouhou luxusní komoditou. Spojoval nezbytnou praktickou i symbolickou funkci v každodenním životě urozených jako symbol maskulinity, moci, síly, a především jako základní ukazatel jejich společenského postavení. Doprovázel urozeného člověka na projížďkách městem, na kláních, lovu vysoké zvěře i do války. Vzhled koně, sedlo i způsob jízdy vypovídal o jezdcově sociální prestiži, temperamentu a politickém spojení.⁹⁰⁸ Ušlechtilý kůň platil za oblíbený diplomatický dar italských knížat Rudolfovi II. Mantovští vyslanci si pečlivě všímali plemen, která byla císaři představena.⁹⁰⁹ Stejně jako sjednaný sňatek také darování koně mohlo zlepšit politické postavení rodu, rozšířit vřelas a získat si přízeň vládců. Gonzagové si byli vědomi diplomatických výhod plynoucích z darování ušlechtilých plemen, na nichž také zčásti postavili svou strategii získávání přátel pro zachování své politické nezávislosti během italských válek mezi Habsburky a Valois.

Chov koní italských předních rodů vyrostl z potřeb dostihů pořádaných každým významným italským městem. Mezi dodavateli závodních koní dominovali mantovští Gonzagové, jedni z nejlepších chovatelů v renesanční Evropě. Koncem 15. století již byli jejich koně žádaní pro potřeby vlastních chovů jak na evropských knížecích, tak královských dvorech. Gonzagové chovali několik typů koní, mezi nimi dostihové koně turecké rasy, irské hobby, a především koně berberské, kteří je jako vítěze četných italských dostihů tolik proslavili. Berberští koně byli nejoblíbenějším gonzagovským plemenem, z něhož v průběhu 14. a 15. století křížením snad tureckých koní vznikla proslulá a žádaná mantovská rasa, jejichž genetické dědictví přispělo k vyšlechtění později nejvíce vyhledávaného závodního plemene anglických plnokrevníků. V celoevropském měřítku se italský chov koní

---

⁹⁰⁷ TAMTÉŽ, č. 874, 884.

⁹⁰⁸ Peter Edwards - Elspeth Graham, Introduction, in: Karl Enekel - Elspeth Graham - Peter Edwards (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden 2011, s. 1-36; J. Rojt – H. Šedinová, *Slovník*, s. 144-146.

⁹⁰⁹ TAMTÉŽ, č. 564, 582, 753.

podepsal na navazování mezinárodních kontaktů velmožů ve snaze získat závodního koně.⁹¹⁰ Janu Rudolfovi Trčkovi se podařilo takového koně získat z ne zcela známých důvodů na podzim roku 1603, ale dozajista na tom měla podíl jeho snaha vyjít vévodovi vstříc v jeho touze po českých drahých kamenech, jejichž krásu našel mantovský vévoda po císařově neobvyklém zájmu na tom, aby české drahé kameny neopouštěly území Českého království.⁹¹¹ O výměnu koně vhodného do války usiloval v září 1605 kardinál František z Dietrichštejna, když navrhoval výměnu za vzácný obraz, ze které zřejmě sešlo, neboť o tři roky později o svatý obraz oživila zájem mantovská vévodkyně Eleonora Medicejská a poručila Manerbiovi, aby pro ni tento obraz získal.⁹¹²

Příchod koní byl pro vyslance více než jiný dar skvělou záminkou k okázalé prezentaci. Na rozdíl od neživých předmětů zde šlo o vznešené stvoření, jehož inteligence byla současníky všeobecně uznávána. V červnu 1597 takto pozorovali Federico Gonzaga spolu s Wolfgangem Zikmundem Rumpfem z okna klusot mantovského koně, z něž nemohl ani císař ze svých komnat odtrhnout zrak.⁹¹³ Chtěl tím poukázat na fakt, že již po nějakou dobu toužil po dalších mantovských koních. Mnozí evropští monarchové zakazovali export ušlechtilých koní, aby si jejich chovy zachovaly vlastní prestiž. Jediný způsob, jak nejušlechtilejší koně z jejich stájí překračovali hranice státu, byl politický dar mezi dvěma vládci.⁹¹⁴ Podle císařových slov měsíc po vévodově odjezdu z Prahy 1595 nebylo koní, kterých by si ve své jízdárně vážil více.⁹¹⁵ Následně vzkázal císař úmysl darovat z vlastních stájí dvě klisny vévodovi, které byly odvezeny do Mantovy v létě 1596. Naposledy byli císaři mantovští koně představeni v dubnu 1591 společně s luxusními sedly a nádobami z horského křišťálu, z nichž jedna nádoba byla vyřezána do podoby korábu o objemu jedné pinty.⁹¹⁶

Dary císaři a nejvýznamnějším dvořanům v dubnu 1591 rozvířily nápadnou diskuzi po celém dvoře o vévodově štědrosti, hodnotě a záměru darů. Působivost prezentace mantovských koní ani o pár let později nikterak nepolevila.⁹¹⁷ Tehdy byl darován stejně jako v červnu 1597 mantovský kůň také Pavlu Sixtovi Trautsonovi, který byl po celá devadesátá

---

⁹¹⁰ Elizabeth Tobey, *The Palio Horse in Italy*, in: Karen Raber – Treva J. Tucker (edd.), *The Culture of the Horse. Status, Discipline and Identity in the Early Modern World*, New York 2005, s. 63-75; Andrea Tonni, *The Renaissance Studs of the Gonzagas of Mantua*, in: Karl Ehenkel – Elspeth Graham – Peter Edwards (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden 2011, s. 261-277.

⁹¹¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 958.

⁹¹² TAMTÉŽ, č. 1038, 1079.

⁹¹³ TAMTÉŽ, č. 669.

⁹¹⁴ F. Heal, *The Power*, s. 157.

⁹¹⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 521.

⁹¹⁶ TAMTÉŽ, č. 392, 400: „... následující den chtěl císař vidět koně. Já a pan Guidoboni jsme je dali vyvést na místo, kde se jezdí na koních, a tehdy císař prošel chodbou, odkud je spatřil, a říkal nám, že jsou velmi krásní...“

⁹¹⁷ TAMTÉŽ, č. 397.

léta rozhodně nejlépe oceňovaným mantovským klientem, na jehož podporu vévoda významně spoléhal.⁹¹⁸

Představit císaři či mantovskému klientovi koně bylo prestižním darem, který byl oznámen dopředu vévodovým dopisem klientovi a přivezen do Prahy namísto placených kurýrů v péči spolehlivého mantovského štolby. Jeho prezentace neunikla pozornosti dvora ani agentů jiných italských států. Díky včasnému oznámení významní klienti věděli, že vyjít vévodovi vstříc během čekání na mantovské koně se velice vyplatí, pokud to ovšem netrvá příliš dlouho. Nekonečné čekání na rok a půl očekávané koně bylo předmětem napětí mezi nejvlivnějšími dvořany Rumpfem a Trautsonem i mantovskými vyslanci, kteří se obávali nebezpečí jejich úmyslně kladených překážek.⁹¹⁹ Netrpělivost provázela také císaře, jenž od června 1598, kdy se doslechl, že klisny jsou na cestě, se na ně a na obrazy prostřednictvím Porfyria Bossa neustále vypytl, dokud pod vlivem melancholie na tyto slíbené dary nezapomněl.⁹²⁰

Vévodovým dopisem z 15. listopadu 1600 sdělujícím úmysl poslat Karlovi z Lichtenštejna koně si Lichtenštejna naopak velmi zavázal vyslanec Arrivabene, pro nějž následně u císaře usilovně žádal o audienci.⁹²¹ Kůň pro Lichtenštejna úzce souvisel s darem pro císaře zahrnujícím kromě dvou koní také dva obrazy, jejichž žádost byla obnovena společně s novým jednáním o Castelfoffredo, na němž měl velký podíl Jan Antonín Barvitijs. Císař v rozhovoru s Barvitiem vyložil císařem vydávané a vévodou dosud přehlížené mandáty příkazující navrátit Castelfoffredo Francescovi Gonzagovi z Castiglione delle Stiviere jako následek toho, že marně čekal na koně a obrazy, s jejichž expedicí vévoda úmyslně otálel, poněvadž se jich nerad vzdával.⁹²² Císařova netrpělivost se znovu spustila vévodovým dopisem z rukou Karla z Lichtenštejna oznamujícím příchod žádaných darů 25. listopadu 1600, ke které se přidala pověstná Lichtenštejnova vypočítavost. Ten na Mantovany naléhal, aby se nečekalo na jarní podmínky a jeho nový závodní kůň spolu s koňmi a obrazy pro císaře byli co nejdříve vysláni.⁹²³ Dary pro císaře a kůň pro Lichtenštejna dorazili dohromady. To, že byli koně vysláni uprostřed krutých mrazů po novém roce 1601, svědčilo o jejich naléhavé

---

⁹¹⁸ TAMTÉŽ, č. 512.

⁹¹⁹ TAMTÉŽ, č. 643.

⁹²⁰ TAMTÉŽ, č. 727, 731, 740

⁹²¹ TAMTÉŽ, č. 808.

⁹²² TAMTÉŽ, č. 783.

⁹²³ TAMTÉŽ, č. 791, 800, 806, 808.

potřebě.⁹²⁴ Jelikož pocházeli z chovu ve městě Gonzaga, jednalo se o závodní koně buď berberské, nebo turecké.⁹²⁵

O dalšího koně žádal císař v červenci 1604, kdy shromažďoval kolekci vhodných koní, z nichž hodlal vybrat toho nejkrásnějšího jako model pro bronzovou jezdeckou císařovu sochu Adriaena de Vries, dnes známou díky rytině Aegidia Sadelera. Císař totiž velmi dobře věděl, že byl vévoda na návštěvě Neapole obdarován dvěma ušlechtilými koňmi.⁹²⁶ Šlo o způsob, jakým kůň pomáhal raně novověkým vládcům v projekci vlastní identity prostřednictvím jezdeckého portrétu či monumentu. Pro podporu některé z vévodových politických záležitostí bylo také císaři při audienci v červenci 1607 představeno Manerbiem osm klisen a čtyři koně.⁹²⁷ Důvod tak velkého daru však nelze z používané edice zjistit.

Arkebuzy zmiňované v předchozí kapitole představovaly výjimku. Císařský komorník Porfyrio Bosso na konci listopadu sdělil, že se císaři arkebuza poslaná vévodou z Vídně tak líbila, že chce ještě další dvě. Arkebuza jako nástroj k lovu, putující od italského velmože k císaři, promlouvala jako symbol osobní cti a vysokého společenského statutu sdíleného členy šlechtické komunity. Že je měl císař v plánu použít, nikoliv vystavit, nasvědčovaly specifické parametry hlavních i křesadlových zámků.⁹²⁸ Fakt, že namísto celé arkebuzy poslali pouhé díly uzpůsobené pro osobu císaře, intimitu skromného daru přátelství zvyšovalo a přispívalo ke sblížení dárce s obdarovaným. Také arkebuzy provázelo zpoždění, jež mantovský vyslanec omlouval již od června 1596.⁹²⁹ Federico Gonzaga představil dvě hlavně a dva křesadlové zámky Bossovi až v lednu 1597, když u něj doma obědval.⁹³⁰

3.10.1 Obrazy

Přítomnost mantovských vyslanců a diplomatická činnost na pražském dvoře byla zcela podřízena komunikaci Vincenza Gonzagy s Rudolfem II. postavené na darech mantovského vévody směřovaných k císaři. Povahu takových darů měly již zmiňované křišťálové nádoby a mantovští koně, ale v drtivé většině šlo o umělecké předměty ve vlastnictví sběratele umění evropského formátu Vincenza Gonzagy rozumějícího císařově vizuálnímu a intelektuálnímu

---

⁹²⁴ TAMTÉŽ, č. 801, 812, 818, 819.

⁹²⁵ TAMTÉŽ, č. 819; A. Tonni, *The Renaissance Studs*, s. 266.

⁹²⁶ TAMTÉŽ, s. 123, č. 1000, 1002.

⁹²⁷ Marie Koldinská (ed.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna (1602-1633)*, Praha 1997, s. 142.

⁹²⁸ Tamtéž, č. 533: „... dvě hlavně stejného druhu jako poslaná arkebuza, jejichž velikost uvidíte ze dvou hůlek, které mi Bosso předal, do jejichž ústí se musí vejít kulky, které posílám, tudíž velká kulka pro velkou hůlku a ta malá pro tu menší. ... Císař by také chtěl dva křesadlové zámky, které by byly levé, protože císař střílí jako levák. Zeptal jsem se Bossa na kvalitu zámků, a ten mi odpověděl, že císař to nechá na vás.“

⁹²⁹ TAMTÉŽ, č. 587.

⁹³⁰ TAMTÉŽ, č. 641.

potěšení z přírodní krásy, božího a lidského aktu tvoření. Sběratelství v 16. a 17. století představovalo vysoce intelektuální činnost. Šlo o cestu za sebepoznáním pomocí kontemplanace skrytých znaků přírody. Dalo by se chápat jako sběratelova odpověď na neznámo a explozi vědění, ke kterému došlo v důsledku renesančních vědeckých a námořních objevů, jako stopování důkazu boží existence, snaha pochopit lidskou přirozenost, porozumět sobě samotnému. Z antropologického hlediska by nahromaděná sbírka nebyla výsledkem tužeb Rudolfa II., ale vysoce promyšleným sbíráním střípků k vytvoření uceleného obrazu nejen lidského vědění, přírody a univerza, ale také vlastního nitra. Tím umožňovala pochopit císařovu osobnost a pojmání vlastní identity jak badateli, tak císaři samotnému. Vstupem do sbírek tak vstupoval sběratel do sebe.⁹³¹

Rudolf II. přikládal umění snad více než jiný panovník té doby politický význam. Své vyslance či komisaře říšské dvorské rady pověřoval v rámci jejich diplomatických misí k nákupu a vyhledávání zajímavých děl, starožitností, umělců či obchodníků s uměním. Rudolfův dopad na kulturní dění však sílil současně se slábnutím jeho reálné politické moci.⁹³² S císařovým postupným unikáním od vladařské reality se znalost umění pro mnohé ambiciózní lidi v jeho okolí z užitečných znalostí každého kultivovaného dvořana stala politickou výhodou. Že umělecké předměty otevíraly dveře do císařských komnat, dobře věděla i jiná knížata. Císař byl obeznámen s obsahem různých italských kunstkomor, včetně mantovské, a neváhal o konkrétní umělecké dílo požádat. Dosah jeho informovanosti byl někdy tak veliký, že netušícího mantovského vyslance uváděl do úzkých.⁹³³ Tím, že žádal o velmi vkusné obrazy slavných italských mistrů, potvrzoval císař nejen dokonalou informovanost o pokladech ukrývaných v největších italských sbírkách, ale také dával na odiv svůj vytríbený vkus stejně jako vytríbený vkus mantovského vévody, v jehož sbírce se nacházely. Téměř bez výjimky byly darovány na císařovo vyžádání, a to s větším či menším časovým odstupem.⁹³⁴

Obrazy byly samozřejmě hlavní politickou zbraní mantovského vévody na císařském dvoře. Na Rudolfa II. měly obrazy darované Vincenzem Gonzagou obrovský účinek, na kterém se podílel i věhlas kultivovaného sběratele evropských rozměrů. Obrazy rozpochybovaly jako žádný jiný dar císařovým flegmatem k tomu, aby projevil svou

⁹³¹ P. Findlen, *Possessing Nature*, s. 292-345.

⁹³² E. Fučíková – J. M. Bradburne – B. Bukovinská (edd.), *Rudolf II.*, s. 53.

⁹³³ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 978: „Císař mě prostřednictvím Langa dal zpovídat, zda vím o tom, že jste zakoupil diamant za 80 000 zlatých, a já odpověděl, že ne... Požádá vás, ... abyste s císařem jednal vždy s naprostou upřímností, na což jsem odpověděl, že vévoda nemá ve zvyku ani neumí jinak než jednat s každým, a obzvláště s císařem, s naprostou upřímností. A více jsem se nedokázal ani dozvědět ani pochopit, jelikož také Lang sám víc neví. Možná zítra mi císař řekne něco více otevřeně a já pak budu moci vhodně odpovědět.“

⁹³⁴ Problém identifikace jednotlivých uměleckých děl řešila E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 89-125.

náklonnost vévodovi v politických záležitostech, nebo daly diplomatům možnost k audienci.⁹³⁵ Tento rys Rudolfovy politiky byl obecně známý. Císař dával jako ostatním knížatům také Vincenzovi najevo, že umělecká díla byla podmínkou k otevření či uzavření politické komunikace s ním. Z obrazů od Michelangela, Raffaella, Parmigianina či Correggia požadovaných v říjnu 1596 byl mantovský vévoda schopen císaři nabídnout jedině obraz od Correggia, jak se císař dozvěděl v létě o rok později.⁹³⁶ Vévoda se jej velmi nerad vzdával.⁹³⁷ Stačil ještě jednou navštívit Prahu, přičemž se podle všeho císaři navíc zavázal příslibem dalších uměleckých děl, jak vyplývá z odevzdání Correggiova obrazu Venuše s Adonidem do rukou Porfyria Bossa až na konci dubna 1598.⁹³⁸ Až do léta 1600 však došlo k útlumu komunikace mantovského vévody s císařem zřejmě v důsledku císařových mandátů prikazujících vévodovi vrátit panství Castelfelfredo právoplatnému dědici Francescovi Gonzagovi z vedlejší větve Castiglione delle Stiviere. Obnovení jednání o politickém sporu dokazuje význam uměleckých děl z mantovské sbírky a mantovských koní. Představovaly počáteční téma konverzace s Janem Antonínem Barvitiem, díky čemuž se podařilo navázat na čilou komunikaci mezi vévodou a císařem.⁹³⁹ Zároveň se navázalo na dlouhé otálení mantovského vévody s posláním obrazů. Ačkoliv je toto období známé jako období císařovy melancholie, mantovské dopisy tomu vůbec nenasvědčují, jelikož dlouhé odmlky v komunikaci od září až do Vánoc byly zapříčiněny váháním mantovského vévody, které omlouval svými dlouhými cestami po severní Itálii.⁹⁴⁰

Na konci roku 1600 uvažoval císař o vyslání svého malíře, snad Hanse von Aachena, do Mantovy s cílem osobně obrazy vybrat.⁹⁴¹ Podle názoru mantovského vyslance Lelia Arrivabeneho bylo obrazů s přihlédnutím na dlouhé čekání málo, ale jejich znamenitost by mohla vynahradit malý počet.⁹⁴² Když konečně dorazily v lednu 1601, problém vyvstal v tom, kdo jej představí císaři. Pro své vlastní zájmy je chtěl představit jak Filip Lang, tak Karel z Lichtenštejna i Lelio Arrivabene, přestože císař v té době nemohl udělit audienci

---

⁹³⁵ TAMTÉŽ, č. 600: „*Bosso mi přišel osobně sdělit, že obraz představil císaři, a ten naplnil zcela jeho očekávání. Dále císař dává vědět, že jestli něco vévoda bude potřebovat, tak stačí říct. Odpověděl jsem Bossovi, že vévoda chce pouze sloužit císaři. Ale že je zde momentálně příležitost, jak posloužit vévodovi v jedné záležitosti, o které jsem s ním již jednal, a která vévodu tolik tíží. Vévoda nemůže uvěřit, že se mu od císaře nedostalo spravedlnosti, která je dávana všem od říšského komorního soudu.*“; 966.

⁹³⁶ TAMTÉŽ, č. 622, 653.

⁹³⁷ TAMTÉŽ, č. 673, 679.

⁹³⁸ TAMTÉŽ, č. 692, 723: „... pan Porfyrius vzkazuje, že císař měl obrovskou radost, když ho ráno viděl ... a s napětím očekává další obrazy...“

⁹³⁹ TAMTÉŽ, č. 783.

⁹⁴⁰ TAMTÉŽ, č. 800.

⁹⁴¹ TAMTÉŽ, č. 808.

⁹⁴² TAMTÉŽ, č. 815.

mantovskému vyslanci, poněvadž ji upíral výše postaveným vyslancům.⁹⁴³ Nakonec byly doručeny na konci února do rukou Karla z Lichtenštejna, tehdy obdarovaného mantovským koněm.⁹⁴⁴ Dvěma obrazy měl mantovský vévoda v úmyslu si získat přízeň císaře pro obdržení titulu guvernéra Sedmíhradska. V prosinci 1601 však z Lince dorazil pouze jeden, aniž by ten druhý byl někdy nalezen.⁹⁴⁵ Obraz nevzbudil u císaře vůbec žádné nadšení, naopak byl zklamán, poněvadž šlo o kopii originálu nacházejícího se již v jeho sbírce. Zklamání doprovodila žádost o dva jiné obrazy, z nichž jeden byl získán od kardinála Alessandra Montalta.⁹⁴⁶ Přestože se tohoto obrazu vévoda podle svých slov nerad vzdával, čímž chtěl snad svou velkodušnost a hodnotu daru zdůraznit, tak byl obraz poslán a představen prostřednictvím Karla z Lichtenštejna v červnu 1602, tedy v rekordním čase čtyř měsíců od císařovy žádosti.⁹⁴⁷ Císař projevil veliké potěšení navzdory tvrzení Hanse von Aachena, že se jedná o špatně provedenou kopii originálu.⁹⁴⁸ Oproti tomuto obrazu se vévoda toho následujícího již odmítl vzdát. V mantovské sbírce se nacházelo více obrazů od Correggia, ale císař nedokázal svou žádost více upřesnit, proto postupně vyzněla do ztracena. Rychle ale byly císaři poskytnuty kopie dvou Correggioových obrazů roku 1605. Císař o ně požádal v dubnu a byly odevzdány v říjnu.⁹⁴⁹ Samozřejmě i tehdy projevil císař nelibost nad čekáním, ale ta byla možná ovlivněna zprávou, že Markéta Gonzagová byla přislíbena Jindřichovi Lotrinskému. I tehdy byla tradičně vina za zpoždění přikládána malíři.⁹⁵⁰

Když Hans von Aachen opouštěl v zimě 1603 Mantovu, kde se zastavil na své cestě při malování portrétů možných císařových nevěst, odvézt si měl s sebou pro podporu volby Vincenzovy neteře Anny Tyrolské také tři obrazy, jmenovitě od Parmigianina, od Raffaella a od Andrey del Sarta, jež Aachen pro císaře osobně vybral.⁹⁵¹ Aachen představil po svém příjezdu do Prahy pouze Parmigianina, zbylé dva obrazy v červnu 1604.⁹⁵² Přestože byl jimi císař nadšen, v průběhu čekání na zbylé dva obrazy během jara vyšlo najevo, že největší pozornosti císaře se těšil nenápadný obraz, jenž mantovský vévoda lstivými slovy Aachenovi

---

⁹⁴³ TAMTÉŽ, č. 824.

⁹⁴⁴ TAMTÉŽ, č. 830.

⁹⁴⁵ TAMTÉŽ, č. 851, 872.

⁹⁴⁶ TAMTÉŽ, č. 863.

⁹⁴⁷ TAMTÉŽ, č. 880.

⁹⁴⁸ TAMTÉŽ, č. 883.

⁹⁴⁹ TAMTÉŽ, č. 1024, 1044.

⁹⁵⁰ TAMTÉŽ, č. 1038-1039.

⁹⁵¹ TAMTÉŽ, č. 969.

⁹⁵² TAMTÉŽ, č. 975: „... přestože byl Parmigianino malý, tak si ho císař cení jako poklad. Dokonce říká, že penězi se takový obraz nekoupí...“; č. 999.

popsal při prohlídce kunstkomorou jako starý a ošuntělý, ale ve skutečnosti šlo o obraz malého Jana Křtitele od Raffaella, o němž císař již slyšel a projevil neobyčejný zájem.⁹⁵³

Tento průvodní charakter Aachenovy cesty na italské dvory s oficiálním posláním malovat portréty urozených šlechticů ukazuje nejen úzké využití umění jako nástrojů vysoké politiky, ale také snad i to, že hledání nevěsty bylo při jeho diplomatické cestě spíše druhořadým cílem. Konečným výsledkem Aachenovy cesty a zákulisních jednání v průběhu císařových sňatkových plánů nebyla nová císařovna, ale obohacení císařovy sbírky o velkou řadu uměleckých děl. Rudolf se z neobjasněných důvodů nikdy neoženil, a pokud se má věřit tvrzení Francesca Gonzagy z Castiglione delle Stiviere, tak to nevěděl ani Rudolf samotný.⁹⁵⁴ Pro získání Raffaellova obrazu chtěl Rudolf II. bezvýsledně využít zprostředkování dony Marie mladší Manrique de Lara.⁹⁵⁵ Následně o něj musel požádat sám a vévoda mu vyhověl. Není však jisté, zda mu poslal originál, neboť v inventáři mantovské sbírky sepsaném v letech 1626 a 1627 byl Raffaellův malý Jan Křtitel zmíněn.⁹⁵⁶

Jediný předmět, jenž Vincenzo Gonzaga výslovně císaři odmítl udělit, byla právě zmiňovaná kamej se dvěma hlavami. Císař přijal vévodovu omluvu překvapivě klidně.⁹⁵⁷ Jako náhrada do Prahy putovala jiná kamej, kterou mantovský vévoda pro tento účel zakoupil za 4800 zlatých.⁹⁵⁸ Císař se v srpnu 1603 nad touto zprávou radoval a vzkázal vyslanci, že o takovém obchodu již věděl.⁹⁵⁹ Darované kameje si velmi cenil a pro profesionální ocenění povolal své umělecké řemeslníky. Jeden odborník císaře rozesmál, když mu řekl, že mantovský vévoda a evropský arbitr vkusu císaři představil kamej z vypálené keramiky za 300 zlatých.⁹⁶⁰ Lépe už cenu odhadl Ottavio Strada, jenž se vyjádřil, že kdyby za kamej měl dát 4000 tolarů, tak by udělal velmi výhodnou koupi. Císař mu na to řekl, že cení dobře, jelikož stojí víc.⁹⁶¹ Nejvíce si kameje vážil císař samotný, jak také dal vzkázat po Filipovi

---

⁹⁵³ TAMTÉŽ, č. 986.

⁹⁵⁴ Robert John Weston Evans, Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997, s. 78-84; E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 1019: „*Následující den (jak mi později říkal markýz) císař řekl ráno jedné osobě, kterou markýz nechtěl jmenovat, tato podobná slova: „Já bych se chtěl oženit, a je to už dlouhá doba, co si to myslím, ale nedokážu se k tomu odhodlat. Nevím, proč...“*“

⁹⁵⁵ TAMTÉŽ, č. 992.

⁹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 115.

⁹⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 944; Manerbio přitom ještě v květnu psal o rozladění Rudolfa II. nad zpožděním nákresu visuté zahrady, která oproti jiným darům dorazila v rekordním čase. Císař byl totiž podle Manerbia zvyklý na to, že se mu okamžitě splní vše, o čem žádá. K tomu TAMTÉŽ, č. 930: „... *lei è di natura desiderabile dell'effetto et esecuzione del desiderio, volendo lei dicesse et factum esse...*“

⁹⁵⁸ TAMTÉŽ, č. 945, 946.

⁹⁵⁹ TAMTÉŽ, č. 947.

⁹⁶⁰ TAMTÉŽ, č. 956.

⁹⁶¹ TAMTÉŽ, č. 961.

Langovi. Byl to způsob oficiální, byť neveřejné děkovné odpovědi zamýšlené uším mantovského vyslance, neboť císař promluvil v duchu rituálu.⁹⁶²

3.11 Magie

Dva základní koncepty dělí Rudolfovu sbírku na dvě části: *artificialia*, neboli výtvořiny lidské činnosti, a *naturalia*, neboli plody božího aktu stvoření. Do sbírky si kromě lidských artefaktů našly svou cestu také poznatky z okruhů botaniky, zoologie, alchymie, vzdálených zemí, tedy vše, o čem Rudolf II. ve svých pansofických snahách věřil, že se na posvátném aktu božského stvoření podílelo. Oba koncepty nebyly od sebe oddělené, naopak se prolínaly. Rudolf II. jako dítě své doby nerozlišoval mezi pravdou a krásou. Stejně tak tvorba renesančních umělců a učenců byla poháněna tou samou touhou, tedy dosáhnout opravdové reality běžně unikající lidským smyslem.⁹⁶³

Na pomezí obou kategorií spadá císařova žádost o nákres visuté zahrady v mantovském vévodském paláci z dubna 1603, tedy v přibližné době počátku neověřených dvorských úvah nad císařovou touhou se oženit.⁹⁶⁴ V 16. století byl po celé Evropě uplatňován model italských zahrad podle přesně zhotovených plánek. Renesanční zahrady byly soukromým a klidným prostorem pro rozhovory v reprezentativním prostředí, pro odpočinek, kontemplaci a zároveň pro intelektuální a estetické uplatnění. Realizovaný projekt visuté zahrady by byl významným vizuálním dokladem kulturního transferu zprostředkovaného mantovskými vyslanci, přihlédně-li se ke dvěma klíčovými konceptům, umění a přírody, na nichž bylo Rudolfovo sběratelství založeno. Visutá zahrada by samozřejmě reprezentovala přírodu.⁹⁶⁵ Zároveň by demonstrovala lidskou schopnost divokou přírodu zkrotit a tvarovat řádem

---

⁹⁶² TAMTÉŽ, č. 954: „... navíc mi Lang pověděl, že císař mu řekl tato formální slova, zatímco stál ve studiolu či v kabinetu, kam ukládá ty nejzávažnější věci, a držel v ruce kamej: „jistě, že vévoda ist Frommer (což je jedno slovo pro buono, gentile, amorevole a cortese). Miluji ho, jak nejvíce to lze. Je z naší německé a poctivé krve.“; Vyslanec Manerbio pokaždé zbystřil, když se dostal do kontaktu s „formálními slovy“, tedy při nekaždodenním užití řeči, doprovázeném možná i nekaždodenními gesty či úkony. Nešlo o improvizovaný a soukromý projev sympatií, ale o ritualizované jednání určené specifickému publiku, tedy mantovskému vévodovi. K symbolickému jednání blíže Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019.

⁹⁶³ Eliška Fučíková-Beket Bukovinská-Ivan Muchka, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1988; E. Fučíková – J. M. Bradburne – B. Bukovinská (edd.), *Rudolf II.*; Peter Marshall, *The Magic Circle of Rudolf II. Alchemy and Astrology in Renaissance Prague*, New York 2012., s. 77-89.

⁹⁶⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 924, 925; Paola Eugenia Falini – Claudia Bonora Previdi – Marida Brignani (edd.), *I Giardini dei Gonzaga*, Mantova 2018, s. 274-281.

⁹⁶⁵ Erik A. de Jong, *A Garden Book Made for Emperor Rudolf II in 1593* Hans Puechfeldner's „Nützliches Khünstbüech der Gartnereij“, in: Therese O'Malley – Amy R.W. Meyers (edd.), *The Art of Natural History: Illustrated Treatises and Botanical paintings 1400-1850*, London 2010, s. 186-203, zde s. 191.

geometrie a alegoricky rekonstruovat ztracený ráj, tedy morálně neposkvrněný, a v první řadě za zdí uzavřený prostor mýtické hojnosti a prvotního řádu.⁹⁶⁶

Visutou zahradu zamýšlel císař vystavět již řadu let na střeše císařských koníren, jejichž přestavba údajně vážla na mrtvém bodě, poněvadž ji císař podle Manerbiových slov shledal nedokonalou. Manerbio tím snad narážel na komplikace ohledně budovy počínající sporem stavitele Orazia Fontany s truhlářem Konrádem Englerem, který roku 1601 Fontanu nařkl ze špatně založené zdi nad Jelením příkopem.⁹⁶⁷ Získání nákresu mantovské visuté zahrady byl pro císaře motiv, proč obnovit stavbu na střeše koníren. Byl beze sporu velmi očekáván, neboť téměř neprodleně otevřel Manerbiovi cestu k tajné audienci u císaře. Císař se na nákres vyptával Filipa Langa každý týden.⁹⁶⁸ Manerbio nákres okamžitě přinesl Filipovi Langovi 25. května 1603. O patnáct minut později mu Lang přišel sdělit, ať se u něj zastaví zítra mezi třetí a čtvrtou hodinou.⁹⁶⁹ Přestože Manerbia Lang dovedl tajnou chodbou spojující jeho dům s císařským palácem a nechal jej čekat v malém sále nedaleko císařovy kaple, panovník se nakonec na tajné setkání nedostavil pro náhlé rozčilení, jež mu přinesla čerstvě obdržená nepříznivá zpráva ze sedmihradského bojiště.⁹⁷⁰ Císař za nákres po Langovi poděkoval. Požádal obratem mantovského vévodu o drahocennou kamej, jejíž nákres mu přivezl ukázat Francesco Gonzaga z Castiglione delle Stiviere v rámci své audience. Na oplátku za kamej slíbil vévodovi diamant a také dal nařídít tajné radě vyjít vévodovi vstříc v záležitosti Carcare. Avšak takový rozkaz zřejmě k tajné radě nedošel.⁹⁷¹ Ani k projektu visuté zahrady na střeše císařských koníren nedošlo, přestože byl ještě v březnu 1604 její realizací pověřen dvorní stavitel Giovanni Maria Filippi.⁹⁷²

Fascinace tajemným věděním zřetelně odráželo velké množství alchymistů a astrologů pohybujeících se v okolí pražského dvora. Přírodní magie si kladla za cíl přetvářet přírodu podle své vůle. Zatímco se astrologie zabírala pasivní kontemplací a předvídáním vlivu tajemných sil přírody na budoucnost, lidské tělo a lidské chování, tak alchymie jako aktivní

---

⁹⁶⁶ Alexander Samson (ed.), *Locus amoenus. Gardens and Horticulture in the Renaissance*, Oxford 2012; Sylva Dobalová, *Zahrady Rudolfa II.*, Praha 2009, s. 19-55.

⁹⁶⁷ S. Dobalová, *Zahrady*, s. 164-166.

⁹⁶⁸ E. Venturini, *Le collezioni*, č. 930.

⁹⁶⁹ TAMTÉŽ, č. 932.

⁹⁷⁰ TAMTÉŽ, č. 931: „... (Lang) vstoupil do císařových komnat a vrátil se za 7 minut s tím, že našel velký zmatek kvůli zlé novině, která dorazila dnes ráno ze Sedmihradska. Turci vedení Mozesem Szekelym obsadili Karlovský Bělehrad a obléhají Jiřího Bastu na jiném místě. A ten je příliš slabý a nemá síly na to, aby mohl vzdorovat...“; V zimě na přelomu let 1602 a 1603 zorganizoval Mózes Székely ve spojení s Gáborem Bethlenem a s tureckou podporou tažení za osvobození Sedmihradska od císařského místodržícího Jiřího Basty. V květnu 1603 dobyli sedmihradští povstalci Karlovský Bělehrad, tehdejší hlavní město Sedmihradska, a 9. května byl Mozes Szekely slavnostně jmenován sedmihradským knížetem. K tomu Lukács Sándor Szekeres, Székely Mózes Erdély székeley fejedelme, Székelyudvarhely 2007.

⁹⁷¹ TAMTÉŽ, č. 931.

⁹⁷² S. Dobalová, *Zahrady*, s. 164.

složka přírodní magie pracovala s kovy, minerály a chemickými postupy. Je však třeba poznamenat, že obě tyto populární a navzájem provázané disciplíny nalézaly v učené společnosti jak své stoupence, tak zaryté odpůrce.⁹⁷³ Alchymie jako *donum Dei* mohla nalézt diplomatické uplatnění jako každý jiný dar putující mezi Mantovou a Prahou. Alespoň dvakrát dala mantovskému vyslanci možnost se setkat s císařem. Jiné tajné znalosti byly přivezeny z diplomatických cest rudolfinských dvořanů, přičemž v případě říšského rady Pavla Garzweilera byly pohnutky jejich nabytí silně politicky motivované.

O tajném vědění mluvil osobně Vincenzo Gonzaga s císařem při návštěvě Prahy roku 1597, když se mu zmínil o své znalosti, jak zachovat stromy v trpasličí velikosti.⁹⁷⁴ Císař se její postup dozvěděl od Porfyria Bossa, kterému ji vyložil Aderbale Manerbio.⁹⁷⁵ Porfyrio Bosso poté předal císařův dopis mantovskému vévodovi.⁹⁷⁶ Mohlo by se jednat o umění bonsai praktikované od 3. století našeho letopočtu v Číně, které o tisíc let později dorazilo do Japonska, kde se dočkalo značné obliby. Milovat deformitu, která nebyla popřením boží tvořivé síly, ale jejím důkazem, bylo hojně rozšířeným manýristickým paradoxem. Bonsai se do Evropy rozšířilo až po otevření Japonska světu v druhé polovině 19. století.⁹⁷⁷ Pokud se však na konci 16. století v Mantově a Praze tímto způsobem bonsai vyskytlo, šlo by tak o velmi raný a vzácný výskyt snad ovlivněný asijskými misemi italských jezuitů anebo evropskou diplomatickou cestou tří japonských urozených konvertitů, kteří kromě papeže v Římě navštívili mimo jiná města také Mantovu roku 1585, kdy byl mantovským vévodou Vincenzův otec Vilém Gonzaga.⁹⁷⁸

Zmínky o výměně znalostí mezi Mantovou a Prahou se nejintenzivněji vyskytují v dopisech od roku 1600. Dvakrát se mantovskému rezidentovi Manerbiovi díky císařovu zájmu o okultní nauky otevřela cesta k osobnímu setkání s Rudolfem II., aniž by jej sám vyhledal. Těžko by se ony dva momenty daly nazvat slyšením, neboť císař Manerbiovi zřejmě nedal možnost začít diskuzi o politických zájmech vévody, ke které by jinak za obvyklé audience došlo. V únoru 1602 císař sám vyhledal Aderbaleho Manerbia prostřednictvím Filipa Langa a v tajné chodbě se s ním setkal, aby se jej zeptal na existenci

---

⁹⁷³ William R. Newman - Anthony Grafton, Introduction: The Problematic Status of Astrology and Alchemy in Premodern Europe, in: William R. Newman - Anthony Grafton (edd.), *Secrets of Nature. Astrology and Alchemy in Early Modern Europe*, Massachusetts 2001, s. 1-27; Ivo Purš - Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011.

⁹⁷⁴ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 723.

⁹⁷⁵ TAMTÉŽ, č. 728.

⁹⁷⁶ TAMTÉŽ, č. 731.

⁹⁷⁷ <http://www.bonsaisite.com/history1.html>

⁹⁷⁸ Guido Gualtieri, *Relazione della venuta de gli ambasciatori giapponesi à Roma sino alla partita di Lisbona, Venezia 1586*. K tomu <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10180664?q=Relazione&page=10;>

jistého karmelitána Bernarda, na jeho básně a knihu o magii, již by rád získal. Manerbio o jednom takovém mnichovi věděl, ale jak císaři také odpověděl, byl už dávno mrtvý. Neprodleně po návratu domů napsal dopis s upozorňujícím nadpisem „*doručit přímo do rukou vévody*“, ve kterém vyložil vévodovi svůj plán, jak vyhovět najednou jak v císařových, tak také ve vévodových okultních zálibách. Navrhl mu poslat do císařových služeb nejmenovaného lékaře z Perugie, jenž se mu před rokem v Praze svěřil, že má ve svém domě v Itálii knihy se vzácnými a zázračnými tajemstvími. S lékařem hodlal dojednat, aby se napřed zastavil v Mantově a naučil ona tajemství vévodu před příjezdem na pražský dvůr.⁹⁷⁹ Knihy tajemství byly značně vyhledávaným literárním žánrem a jejich popularita se zvýšila s vynálezem knihtisku. Shromažďovaly v sobě recepty a vědecké experimenty a byly zaměřeny na bohaté čtenářstvo, které se pro vlastní potěchu chtělo seznámit s novinkami na poli tvarování a kontrolování přírody. Technické příručky stále více konzultovali učenci motivovaní zvědavostí a hledáním praktického využití.⁹⁸⁰

V lednu 1603 císař znovu prostřednictvím Filipa Langa povolal Aderbaleho Manerbia, protože se od württemberského vévody Fridricha dozvěděl, že jej mantovský vévoda naučil jisté tajemství. Žádal ho osobně, aby jej naučil to samé.⁹⁸¹ V únoru bylo Manerbiovi toto tajemství v dopise vylíčeno. Manerbio ho napsal na lístek a v zapečetěné obálce odevzdal. Lang později sdělil, že jej císař rád vyzkouší a vyjádří spokojenost, pokud se experiment vydaří. Další dopis k tomuto tématu se již nevyskytuje, což může, ale také nemusí znamenat, že experiment nevyšel.⁹⁸² V dopise o tři měsíce později v květnu mezi nezbytně důležitými dary pro naplnění politické záležitosti Carcare jmenoval Manerbio také nespécifikovaná díla „*oněch věd*“ důrazně vyžadovaná císařem.⁹⁸³ To naznačuje, že vzájemná výměna znalostí okultní povahy mezi vévodou a císařem mohla mít delší a trvanlivější průběh namísto namátkových a improvizovaných epizod. Stálá výměna znalostí mezi knížaty z Římsko-německé říše svými rozměry dosahovala až do říšských lén v Itálii.

Navzdory nadnesené reputaci císaře Rudolfa II. o jeho pravidelném styku s nekonečným zástupem alchymistů neexistuje žádný důkaz, že by se s alchymisty doopravdy stýkal.⁹⁸⁴ Přestože se o alchymii neobyčejně zajímal a měl na Pražském hradě soukromou laboratoř, tak se jeho mecenát nevztahoval na velkou většinu paracelsovských lékařů, hermetických adeptů

---

⁹⁷⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 862.

⁹⁸⁰ Bruce T. Moran, *Distilling Knowledge. Alchemy, Chemistry and the Scientific Revolution*, London 2005, s. 59.

⁹⁸¹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 910.

⁹⁸² TAMTÉŽ, č. 911.

⁹⁸³ TAMTÉŽ, č. 930.

⁹⁸⁴ R. T. Prinke – M. A. Zuber, *Alchemical Patronage*, s. 325.

a alchymistů obyčejně spojovaných s rudolfinským dvorem. Ačkoliv o Rudolfovu přízeň usilovali, z drtivé většiny nikdy neuspěli. Mnohem blíže k císaři než alchymisté měli jeho osobní rádci sdílející vášnivý zájem k alchymii jako tajný rada Jan Antonín Barvitijs nebo vicekancléř Rudolf Koraduz, oba horliví mecenáši umělců a alchymistů.⁹⁸⁵ Na roli zprostředkovatelů byl císař přirozeně odkázán při získávání zpráv o dění na mantovském dvoře. V jednom případě se jednalo o Hanse von Aachena, jenž císaři vylíčil důvěrný rozhovor s vévodou, který vedl v Mantově na podzim 1603, o vévodově záměru stvořit kámen filozofů. Císař v reakci na to Aachenovi ukázal transmutaci zlata a stříbra. Jak Aachen líčil v dopisu mantovskému vévodovi, šlo o ohromující a zázračnou záležitost.⁹⁸⁶ Ve druhém případě císař spatřil v říjnu 1604 kus uměle vyrobeného stříbra přivezený Pavlem Garzweilerem z Mantovy, který mu sdělil, že transmutaci na mantovském dvoře vykonal jistý starý lékař.⁹⁸⁷

Pravděpodobně nešlo o dílo tridentského lékaře Jana Rigottiho z Roveretta, který v té době na pražském dvoře neúspěšně vyjednával pro tridentského biskupa a kardinála Karla Gaudencia Madruzzioho titul *protector Germaniae*.⁹⁸⁸ Mantovský vévoda se o Rigottiho znalostech dozvěděl od mantovského Žida Vity Leviho žijícího v Praze, jenž svému patronovi zprostředkoval podobné informace z Prahy i v jiných případech. Vita di Levi v přímém dopise Vincenzovi podal zprávu o znalosti přítele tridentského lékaře Jana Rigottiho z Roveretta proměnit zlato v olej a smíchat s rtutí tak, že oboje složky zůstanou snad za záměrem požívat tinkturu jako pitné zlato, které se tehdy nejvíce přibližovalo ideálu univerzálního léku a doporučovalo se při řadě potíží.⁹⁸⁹ Vincenzo o jeho recept projevil zájem, jelikož Manerbiovi v dopise z konce září 1604 přikázal, aby se lékař Rigotti dostavil do Mantovy.⁹⁹⁰ Počátkem listopadu se Rigotti snad již nacházel na mantovském dvoře.⁹⁹¹ Nehledě na odlišný cíl alchymistického experimentu viděl Pavel Garzweiler transmutaci provést již na mantovském dvoře v únoru 1604, proto se muselo jednat o jiného lékaře.

Císařova motivace neponechat náhodě dosažení finančních prostředků jakoukoliv možnou cestou se protínala s politickým záměrem Garzweilerovy diplomatické mise na Apeninský poloostrov. Pavel Garzweiler byl v průběhu roku 1603 jmenován císařským komisařem s cílem vybrat finanční pomoc od říšských vazalů pro válku v Uhrách, přičemž návrat do

---

⁹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 324-331; I. Purš – V. Karpenko (edd.), *Alchymie*.

⁹⁸⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 969.

⁹⁸⁷ TAMTÉŽ, č. 1007.

⁹⁸⁸ Taková funkce by kardinálovi Karlovi Gaudenciovi Madruzzimu dovoľovala ovlivňovat volbu biskupů a kardinálů v Římsko-německé říši. K tomu https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-gaudenzio-madruzzo_%28Dizionario-Biografico%29/

⁹⁸⁹ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 1005.

⁹⁹⁰ TAMTÉŽ, č. 1006.

⁹⁹¹ TAMTÉŽ, č. 1008.

Prahy mu byl povolen až koncem června 1604.⁹⁹² V lékařově postupu na mantovském dvoře snad sehrál svou roli kámen filozofů. Jeho zázračné vlastnosti se vůbec neomezovaly na transmutaci obyčejných kovů ve stříbro či zlato, ale mimo mnohé jiné věci také investujícímu mecenáši sliboval získat nadlidské schopnosti či nazírat budoucnost.⁹⁹³ V Praze souběžně probíhaly pokusy jiných seriózních alchymistů dojít stejného cíle za obezřetného pozorování Rudolfa. V letech 1602 až 1604 císaři neúspěšně nabízel za vysokou odměnu naučit svůj postup transmutace také Michael Sendivogius, autor spisu *De lapide philosophorum* vydaného roku 1604 v Praze, ale císař o obchod neprojevoval zájem navzdory své výjimečné důvěře v Sendivogiovy alchymistické znalosti. Císař zdaleka nebyl tak naivní, jak by se dalo očekávat. V létě 1604 dal například uvěznit štrasburského zlatníka Filipa Jakuba Güstenhofera za podvodné tvrzení znalosti transmutace a výroby kamene filozofů.⁹⁹⁴ V říjnu se do role zprostředkovatele této záležitosti postavil Filip Lang, který Manerbiovi oznámil, že by se s lékařem, který zná postup transmutace, císař rád setkal, anebo by se rád s jeho tajemstvím obeznámil. Podle vévody však nebylo možné jej vyslat na namáhavou cestu do Prahy, protože by ji ve svém pokročilém věku nemusel přežít.⁹⁹⁵ Filip Lang na konci listopadu císaři sdělil vévodovu odpověď, že mu podá zprávu po dalších experimentech, jež měly potvrdit či vyvrátit pravost a praktické využití lékařova tajemství.⁹⁹⁶

Pavel Garzweiler sehrál svou roli zprostředkovatele ještě o tři roky později v roce 1607, přičemž není jisté, zda tato událost navazovala na předchozí návštěvu Mantovy, nebo zda byl Garzweiler vyhledán jako vášnivý pozorovatel alchymie. Nasvědčoval tomu vévodův přímý dopis, jenž mu Manerbio předal ohledně „*mrtvého muže znalého tajemství tinktury*“. Stejně tak není jisté ani to, k čemu měla být tinktura využita, a ani to, zda šlo o nejmenovaného starého lékaře, jehož plodům práce Garzweiler v Mantově přihlížel, o lékaře Jana Rigottiho, nebo o někoho úplně jiného. Manerbio byl však pečlivě informován o obsahu dopisu pro Garzweilera, oba společně o této záležitosti hovořili a usnesli se ukázat dopisy říšskému radovi Ondřeji Hannewaldovi z Eckersdorfu, jenž se tehdy těšil u císaře velké oblibě, aby získal císařovu odpověď.⁹⁹⁷ Další zprávy se však v korespondenci nevyskytují a jak je všeobecně známo, tak žádný kámen filozofů zvrátit průběh uherských válek nepomohl.

---

⁹⁹² Gerhard Rill, Die Garzweiler-Mission 1603/4 und die Reichslehen in der Lunigiana, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 31, 1978, s. 9-25, zde s. 12.

⁹⁹³ I. Purš – V. Karpenko (edd.), Alchymie, s. 26.

⁹⁹⁴ R. T. Prinke – M. A. Zuber, Alchemical Patronage, s. 339-342.

⁹⁹⁵ E. Venturini (ed.), Le collezioni, č. 1007.

⁹⁹⁶ TAMTÉŽ, č. 1010.

⁹⁹⁷ TAMTÉŽ, č. 1069.

3.11 Shrnutí

Na závěr kapitoly bych rád utřídil dosavadní pokus roztrdit hlavní diplomatické dary mantovských vyslanců do kategorií z hlediska jejich destinace, provenience, symbolické a praktické funkce. Fakt, že byly rozdílné dary darovány rozdílným představitelům dvora, jen potvrzoval řád, distanci a hierarchii, tři pilíře společnosti císařského dvora.

Císaři putovaly mantovské umělecké předměty, pojednání obsahující technické znalosti včetně znalostí alchymistických a koně. Nejvýznamnějším dvořanům byli darováni mantovští koně a křišťálové či jiné nádoby. Erudovaným členům poradních orgánů bylo představováno stolní nádobí, medaile, peníze či zpeněžitelné dary a těm nejvýznačnějším také šatstvo. Manželkám či dětem dvořanů byly věnovány šperky, látky na šaty a módní doplňky. Výjimku představovali dona Marie Pernštejnská Manrique de Lara, vdova po Janovi z Pernštejna, a Filip Lang, jejichž nepostradatelnost jim dovoľovala překračovat hierarchicky dané místo ve dvorské společnosti k obdržení širší škály darů.

Dalším kritériem by mohla být provenience. Hodnota přisuzovaná darům závisela také na tom, zda byl dar mantovské produkce, nebo zda byl zakoupen u pražských kupců, jako například stříbrné a pozlacené nádobí ze stolní výbavy, zlaté ozdoby krku či šperky. Jako hodnotnější dary v očích dvořanů působily výrobky z mantovského státu či z Apeninského poloostrova, které se na pražské trhy jinak mohly dostat jako exportované výrobky. To platilo o darovaných vínech, salámech, farmakách, relikviích s odpustky, o zdobených látkách a již zhotoveném šatstvu, o ženské korunce či o nejcennějších darech jako byly nádoby vyřezané z monferratského křišťálu, mantovští koně, portréty Gonzagů a umělecká díla italských mistrů.

Symbolická funkce darů mantovských vyslanců zřetelně odrážela politickou povahu jejich pražského pobytu. Dary pamětní, jimiž byly medaile mantovského vévody a portréty mantovských Gonzagů, pomáhaly udržovat patrona v myslích jeho klientů a posilovat vzájemně prospěšný vztah. Dary symbolizující společenskou komunikaci, integraci a vazby zahrnovaly v široké škále darované kruhové ozdoby hlav jako korunky či věnce s růžičkami, anebo ozdoby krku jako řetězy, náhrdelníky a kordóny. Daly by se tak nazývat i nejrůznější módní doplňky zaplétané do šatstva jako pasamany, stužky či zlaté knoflíky. Dary symbolizující pohostinnost jako jídlo či rozličné stříbrné pozlacené předměty stolní výbavy se ukázaly být velmi vhodné k věnování při přechodových rituálech a společenských událostech. Darované předměty jsou z většiny všeobecně považované za ukazatele vysokého společenského statutu, ať už šlo o šatstvo, drobnější doplňky a šperky, či o ty nejcennější dary jako o mantovské koně, umělecká díla a výrobky uměleckého řemesla.

Korespondence jasně ukázala význam darů v očích současníků, když mantovští agenti líčili mantovskému vévodovi šatstvo, šperky, ba i koně, na kterých byli popisovaní příslušníci dvora viděni během určité události. Koně byli kromě toho používáni pro účely vlastních chovů. Méně praktickou funkci obsahovala umělecká díla a výrobky uměleckého řemesla umístěné do sbírek jako ukázky lidských schopností přetvářet přírodní ukazatele boží existence.

S přihlédnutím na praktickou funkci se dá říct, že čím cennější byly dary a čím urozenější jejich příjemce, o to méně vhodnými byly k praktickému využití. Památní dary praktickou funkci snad kromě léčebných a ochranných účinků drahých kamenů v prstenech a špercích postrádaly a jejich symbolická hodnota značně převažovala. Měřítkem praktičnosti byla peněžní hodnota běžně zmiňovaná u ozdob krku či předmětů stolní výbavy, které kromě toho, že představovaly nástroj civilizovaného a esteticky libého stolování, mohly být snadno zpeněženy u pražských kupců.

Zcela proti očekávání se v korespondenci nijak významněji k udělování darů nevyužívá Vánoce. To samé se dá říct o italských produktech ke konzumaci. V jejich případě to ale nemuselo znamenat, že se v každodenní činnosti mantovských vyslanců nevyskytovaly. Pokud italská vyslanci chtěli udržovat středomořský způsob stravování, na který byli uvyklí, italské produkty jako víno či salámy se musely běžně vyskytovat na stolech vyslanců během stolování s mantovskými klienty.⁹⁹⁸

---

⁹⁹⁸ Středomořské potraviny byly vysoce žádané u šlechty a zámožných měšťanů. Pražský trh jimi byl pravidelně zásoben vlašskými kupci, z nichž někteří se v Praze usadili. K tomu Marie Buňatová, Hedvábí, sklo a koření. Obchod mezi Prahou a Itálií (1500-1620), Praha 2020, s. 32.

Závěr

První kapitola mohla naznačit, že menší autonomní stát Mantova v dnešní Lombardii se za každou cenu pokoušel udržet svou roli aktivního, byť menšího politického hráče mezi státy Habsburků. Činnost malých nezávislých států jako bylo Toskánsko, Modena či Mantova na císařském dvoře vzbuzovala obavy Madridu z jakékoliv změny politického systému na Apeninském poloostrově, kde po míru v Cateau-Cambresis roku 1559 nastolili španělskou mocenskou převahu.⁹⁹⁹ Mantovské vyslanectví bylo nástrojem Vincenza Gonzagy, jak hájit své zájmy na dvoře svého říšského lenního pána.

Hierarchie určovala vztahy nejen mezi cizími diplomaty pobývajícími na pražském dvoře, ale také mezi příslušníky jednotlivých ambasád. Podobně jako hierarchie dvorských úředníků i zde byla pravidla založená spíše na obecném konsensu a vědomě překračována, jak vyplývá ze sporů diplomatů o přednost i ze sporů uvnitř mantovské ambasády mezi vyslancem Leliem Arrivabemem a sekretářem Aderbalem Manerbiem.

Činnost mantovských diplomatů bylo různorodá. Měli především sebejistě hájit vévodovy zájmy, důstojně jej reprezentovat a prosazovat na dvoře správný obraz jeho osoby. Na politické komunikaci se podílela veškerá diplomatova domácnost včetně jeho manželky, služebníků a sítě placených agentů sahající až na Apeninský poloostrov.

Vedení vlastní domácnosti a úctyhodné reprezentace se odrážely na diplomatových finančních výdajích. Největší pozornost byla kladena na šatstvo, vybavení domácnosti a zejména tapiserií. Jeho činnost obnášely také výdaje za jím pořádané bankety, společné stolování i nakupování darů u pražských kupců. Pro obdržení zvláštní finanční provize se jednotliví mantovští vyslanci ubírali k různým strategiím. Pravděpodobně si diplomaté přivydělávali prodejem informací nebo přijímáním darů od příslušníků pražského dvora, kteří je vyhledávali pro získání přízně mantovského vévody. Tyto praktiky nebyly patronem tolerovány. Že k nim docházelo, dávali mantovští vyslanci najevo nepřímými zprávami o aktivitách cizích vyslanců.

Antropologicky se dá přistupovat nejen k diplomatickým darům, ale také k pojetí času a prostoru, pod jejichž vlivem se formovala samotná politická komunikace i vzpomínky na ni v relacích vyslanců. Pro dynamizaci popisované politické komunikace ve zprávách vyslanců mantovští vyslanci využívali zmínek o čase, prostoru i o tělesných gestech.

Sonda do osobnosti Aderbaleho Manerbia ukázala, podle čeho byla utvářena činnost italského diplomata na pražském dvoře. Katolická víra nemusela tolik jako italský jazyk určovat, či společnost italských diplomatů vyhledávali, ale do určité míry se podílela na obraze, který si utvářeli o společnosti pražského dvora. Mantovští diplomaté většinou vyhledávali náklonnost katolíků, třebaže se mezi nimi vyskytovali konvertité Karel z Lichtenštejna, Hubert van Giffen, Jan Matyáš Wacker z Wackenfelsu či nekatolický pán Jan Rudolf Trčka s manželkou Marií Magdalénou Trčkovou. Kvůli dvěma výše zmíněným bariérám se italské diplomaté pohybovali v pomyslné sociální bublině jim důvěrně známého světa, kterou po většinu svého působení v cizím prostředí neopouštěli. Zmínky o rozpacích i nejistotě z nerozluštitelného chování různých dvořanů svědčily také o případech, kdy v politickém zájmu mantovského vévody vyhledávali příslušníky jiného dvorského okruhu. Síla generačně zažitých stereotypů byla patrná na Manerbiovi, který je navzdory necelým 14 roků trvalého pobytu a přiřazení do českého šlechtického rodu nikdy nepřehodnotil. Pozorování cizího diplomata je nesmírně cenné právě pro jeho kritický pohled k detailům, jež by jinak dvorští

---

⁹⁹⁹ Franco Angiolini, Osservazioni su diplomazia e politica dell'Italia non spagnola nell'età di Filippo II, Rivista Storica Italiana 92, 1980, s. 432-69.

příslušníci či úředníci zamlčeli. Jako doktor práv a literát udržoval Aderbale Manerbio kontakt s italskými humanisty a měl blízko k erudovaným příslušníkům říšských poradních orgánů, z nichž mnozí byli sami literáty či mecenáši učenců. Byl velmi praktickým člověkem, a proto nevěřil v alchymii, jejíž špatnou reputaci šířil příklad mnohých podvodníků, ale neměl potíže využít astrologických textů k naplánování svých diplomatických kroků.

Druhá kapitola byla zaměřena na klientelskou síť Vincenza Gonzagy na pražském dvoře ve zkoumaných letech. Mantovský vévoda vynaložil značné úsilí k jejímu vytvoření a udržení za pomoci stále mantovské ambasády, jejímž prvořadým cílem bylo prosazovat jeho politické zájmy.

Nejintenzivnější komunikace Vincenza Gonzagy s Rudolfem II. se prolínala s dobou předcházející císařovu hlubokému politickému úpadku. Počáteční datum lze přesně stanovit, neboť Vincenzo Gonzaga navštívil osobně pražský dvůr 23. srpna 1595 a podruhé 1. listopadu 1597. Vincenzo Gonzaga měl přímý vliv na formaci mantovské klientelské sítě, jejíž podoba zůstala mezi lety 1595 a 1598 nezměněná. Vévoda byl tehdy rozhodnut se opírat o vliv nejvyššího maršálka Pavla Sixta Trautsona, nejvyššího hofmistra Wolfganga Zikmunda Rumpfa a císařova osobního komorníka Porfyria Bossa. Komunikace dočasně uvázla na mrtvém bodě kvůli císařovu rozhodnutí ve sporu o Castelgoffredo ve prospěch Vincenzova příbuzného Francesca Gonzagy z Castiglione delle Stiviere roku 1598. K obnově komunikace došlo až v srpnu 1600, kdy Rudolf II. procházel obdobím své melancholie. Vincenzo Gonzaga a mantovská ambasáda se v témže roce museli adaptovat na personální změny na dvoře. Zproštění úřadu byli dosavadní všemocní ministři Trautson a Rumpf, čemuž se mantovská ambasáda pružně uzpůsobila. Z neznámých příčin zmizel z mantovské klientelské sítě císařův osobní komorník Porfyrio Bosso, přestože mu jako služebníkovu o třech a více koních bylo vypláceno 40 zlatých měsíčně až do roku 1612. Role zprostředkovatelů kontaktu s císařem se stala více než kdy jindy klíčovou k dosažení politických cílů mantovského vévody. V letech 1600 až 1602 byli pro kontakt s císařem nejvíce využíváni Karel z Lichtenštejna, Filip Lang a Jan Antonín Barvitijs. S odchodem Karla z Lichtenštejna se vliv Filipa Langa stal postupně tak velkým, že si nárokoval téměř bezvýhradný monopol na zprostředkování kontaktu s císařem. V období let 1600 až 1605 docházelo k nejintenzivnější komunikaci mezi Vincenzem Gonzagou a Rudolfem, k výměně korespondence či zpráv zprostředkovaných jejich služebníky, tajného vědění i uměleckých děl. Ta postupně upadá s počátkem bratrského sporu Rudolfa s Matyášem v roce 1606. Divoké politické události následujících let se ve vybrané korespondenci téměř nevyskytují.

Přestože se nejčastěji v korespondenci mantovských vyslanců vyskytovala jména známých a velmi mocných ministrů a osob s přístupem do císařských komnat, nezanedbatelnými klienty byli také erudovaní říšští dvorští a tajní radové. Říšská dvorská rada měla monopol na řešení sporů týkajících se říšských lén na Apeninském poloostrově. Zejména referenti říšské rady udávali z velké části směr diskuze během zasedání, protože byli v očích vyslanců velmi významní. Usnesení říšské dvorské rady byla předána k projednání tajné radě. Poté bylo na mantovských klientech s možnostmi přístupu do císařských komnat, aby celá záležitost byla s výkladem příznivým pro zájmy mantovského vévody vylíčena císaři. Význam jednotlivých členů obou poradních orgánů zároveň nelze přeceňovat. Konečný verdikt závisel na rozhodnutích císaře, jež byly z velké části ovlivněné úsudkem lidí v jeho okolí a stálým přísunem velmi cenných darů. Mezi členy poradních orgánů s častým přístupem k císaři, jejichž přízeň vyhledávali mantovští vyslanci, byli sekretář tajné rady Jan Antonín Barvitijs a říšský vicekancléř Rudolf Koraduz, avšak i oni čas od času upadali v císařovu nepřízeň.

Na výměně darů mezi Vincenzem Gonzagou a Rudolfem II. se podílela řada dvořanů, ať šlo o zaměstnance císařské stáje či pošty, o informátorku donu Marii z Pernštejna či o mocné rady jako Karel z Lichtenštejna, Jana Antonína Barvitia, Rudolfa Koraduze nebo o císařovy oblíbence jako byli komorníci Porfyrio Bosso, Filip Lang či dvorní umělec Hans von Aachen.

Na dovezení uměleckých předmětů měli zájem samotní zprostředkovatelé kontaktu s císařem, poněvadž za osobním představením mantovského daru sledovali nejsnazší způsob, jak se mohli s císařem sblížit. Filip Lang se o možnost představit mantovské dary potýkal jak s Karlem z Lichtenštejna, tak s Hansem von Aachenem. Jejich rivalita byla pro Mantovany přínosem, alespoň dokud měli na výběr ze dvou možností styku s císařem. Po odchodu Karla z Lichtenštejna Filip Lang velmi využíval své nepostradatelnosti a velice agresivně reagoval na potenciálního rivala Hanse von Aachena.

Hlavním politickým nástrojem se v rukou císaře i mantovského vévody stalo sběratelství. Události v rámci sporu o Castelfreda či během císařova hledání nevěsty ukázaly, že politická komunikace s císařem nepokrytě probíhala za podmínky daru uměleckých předmětů či jiných cenností.

O prostředcích politické komunikace v rukách mantovských vyslanců pojednávala poslední kapitola. Podoba diplomatického daru do značné míry odrážela hierarchické složení dvora, jež bylo očividné zejména tehdy, když bylo překračováno. Stalo se tomu tak v případě Filipa Langa a jeho nádoby z křišťálu, Marie mladší Manrique de Lara a jejích portrétů příslušníků rodu Gonzagů či Lichtenštejnova domovního služebníka a jeho medaile s řetězem. Klienti mantovského vévody upřednostňovali místo peněžního daru darování předmětů, jež byly naplněny bohatým symbolickým významem. Jejich symbolický význam otevírá cestu k antropologickému pojetí diplomatického daru, neboť se podílel na emocích a reakcích, jež jednotlivé dary v obdarovaných dvořanech vzbuzovaly. Intimita daru upozadovala jeho pravou finanční hodnotu. Klient se například cítil být blíže ke svému vzdálenému patronovi, pokud obdržel medaili s jeho podobiznou, předmět z jeho osobního vlastnictví anebo jiný dar přivezený z Mantovy. Nejváženějšími mantovskými dary byly předměty vyřezané z horského křišťálu, portréty a mantovští koně, jež kromě císaře obdrželi také nejváženější klienti mantovského vévody.

Umělecké předměty a předměty magické povahy byly vyhrazeny císaři. Jak císař, tak mantovský vévoda velmi dobře věděli, o jakých uměleckých předmětech či tajemných knihách byla řeč, neboť oba sdíleli vášeň pro sběratelství a okultní nauky. Význam, jenž těmto darům císař přikládal, se následně odrážel v jeho touze vyhovět Vincenzovi Gonzagovi v jeho prosbách.

Dary uměleckých předmětů nebyly ve většině případů Vincenzem ani nabídnuty, Rudolf II. naopak již předem věděl, co chtěl, většinou dokázal specifický obraz popsat. Jakých prostředků a služeb využíval císař ke své zdánlivé vševědouce, je otázkou zasluhující si delší pozornosti. Používaná edice navíc jasně ukázala, že posílání uměleckých předmětů z Mantovy císaři ve snaze prosadit své politické zájmy probíhalo paralelně s počínáním savojského a modenského vévody. A obráceně by se dalo říct, že Rudolf II. využíval politiky ke sběratelským účelům nejen u mantovského vévody. Tou nejčividnější formou byly císařovy sňatkové plány v letech předcházejících vypuknutí bratrského sporu. Jeho hlavní příčinou bylo Rudolfovo staromládectví a současně jeho nerozhodnost jmenovat svého nástupce. Konečným výsledkem Rudolfova pátrání po nevěstě v letech 1603 až 1605 bylo obohacení vlastní sbírky o rozsáhlou škálu uměleckých předmětů a knih o tajných naukách nejen z Mantovy, ale i z ostatních italských dvorů, kam Hans von Aachen zavítal, aby

namaloval místní princezny. Svou vypočítavost přitom Rudolf prozradil nepřímou při poznámce nad portrétem Julie d'Este, kterou by si nikdy nevzal kvůli její málo urozené krvi.

Role astrologie v každodenním životě diplomatů by si zasloužila větší pozornost zejména proto, že v používané literatuře dané téma není zmiňováno a zůstává doposud mimo zájem badatelů. Východiska k rozšíření této práce vidím v revizi některých klíčových dopisů v jejich plném znění, které by pomohly pochopit politické důvody přítomnosti mantovské ambasády na pražském dvoře stejně tak jako rozhodnutí a manévry vévody a jeho diplomatů. Velký prostor je nadále otevřen pro pochopení komunikace mezi mantovskými diplomaty v Praze a sekretáři v mantovské kanceláři a poštovní služby. Korespondence umožňuje sledovat určitý kulturní transfer směřující z Prahy do Mantovy. Velmi důležitou roli v ní hrály české drahokamy a blíže nespecifikované vazby rodu Smiřických i Jana Rudolfa Trčky na mantovský dvůr.

Velká pozornost by měla být upřena na osobu dony Marie mladší Manrique de Lara sehrávající významnou roli nejen pro Mantovany, ale také pro modenské a savojské vyslance. V práci jsem vyjádřil své pochybnosti o nedůkladném rozlišování mezi dvěma příbuznými, ale odlišnými vdovami s věkovým rozdílem přibližně 40 let, tedy mezi vdovou po Vratislavovi z Pernštejna Marií Manrique de Lara y Mendoza, která zemřela roku 1608, a vdovou po Janovi z Pernštejna Marií mladší Manrique de Lara y Mendoza, která se na začátku roku 1606 provdala za Bruna z Mansfeldu. Vdově po Janovi z Pernštejna příslušela mnohem významnější role, než která jí byla doposud připisována. Josef Janáček kladl počátek jejich setkávání s Karlem z Lichtenštejna na jaro 1601, čímž měl započít její vliv kvůli znalosti důvěrných informací. Podle mantovské korespondence vyplývá, že Marie mladší byla velice vyhledávanou osobou již v srpnu 1600. Její význam nevyplýval pouze z mileneckého poměru s Karlem z Lichtenštejna, neboť se čile angažovala v mantovských politických plánech až do svého provdání v lednu 1606. S Vincenzem Gonzagou byla v písemném kontaktu až do jeho smrti roku 1612.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny vydané

- AMADEI Federigo (ed.), *Cronaca universale della città di Mantova III*, Mantova 1956.
- BERÁNEK Karel (ed.), *Mistři, bakaláři a studenti pražské filosofické fakulty 1640-1654*, Praha 1998.
- CAMPORI Cesare–CAMPORI Giuseppe (edd.), *Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. Imperatore negli anni 1605-1607 fatta da Roderigo Alidosi, ambasciatore del granduca di Toscana Ferdinando I.*, Modena 1872.
- ČECHURA Jaroslav–HOJDA Zdeněk–NOVOZÁMSKÁ Martina (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608: rekonstruovaná edice shořelého rkp. 324 z Archivu hl. m. Prahy podle opisu uloženého v Archivu Národního muzea*, Praha 1997.
- FUČÍKOVÁ Eliška (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfinské Praze. Jacques Esprinchar, Pierre Bergeron, Francois de Bassompierre*, Praha 1998.
- FURLOTTI Barbara (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Bologna, Parma, Piacenza e Mantova (1563-1634)* Milano 2000.
- FURLOTTI Barbara (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Roma e Mantova (1587-1612)* Milano 2003.
- HAASOVÁ Marie (ed.), *Berní rula 18. Kraj Kouřimský I*, Praha 1952.
- HAUSENBLASOVÁ Jaroslava (ed.), *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612*, Praha 2002.
- KOLDINSKÁ Marie – MAŤA, Petr (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna (1602-1633)*, Praha 1997.
- MAREK Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005 (= Prameny k českým dějinám 16. – 18. století, řada B, svazek 1).*
- RATAJOVÁ Jana–STORCHOVÁ Lucie (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskurzy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha 2008.
- SERMIDI Michaela (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra Venezia e Mantova (1588-1612)* Milano 2003.
- TŮMOVÁ Ludmila (ed.), *Svět Kryštofa Popela mladšího z Lobkovic optikou jeho deníků*, Praha 2013 (Diplomová práce).
- VENTURINI Elena (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra la corte cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002.

Prameny nevydané

D'ARCO Carlo, Genealogie delle famiglie mantovane. Dostupné online http://dl.antenati.san.beniculturali.it/v/Archivio+di+Stato+di+Mantova/Famiglie+DArco/Mantova/Genealogie+di+famiglie+mantovane+A/sec+XIX/214_I/

LITTA Pompeo, Famiglie celebri di Italia. Castiglioni di Milano. Dostupné online <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452273n.image>

LITTA Pompeo, Famiglie celebri di Italia. Gonzaga di Mantova. Dostupné online <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452245b.image>

Dobové tisky

BEFFA NEGRINI Antonio, Elogi storici di alcuni personaggi della famiglia Castigliona, Mantova 1606.

CAMPANA Cesare, Compendio storico delle guerre ultimamente successe tra christiani e turchi, e tra turchi e persiani, nel quale particolarmente si descrivono quelle fatte in Ungheria e Transilvania, sino al presente anno MDCXVII, Venezia 1597.

GUALTIERI Guido, Relatione della venuta de gli ambasciatori giaponesi à Roma sino alla partita di Lisbona, Venezia 1586.

MATTIOLI Pietro Andrea, I discorsi di M. Pietro Andrea Matthioli sanese, medico cesareo, et del serenissimo principe Ferdinando archiduca d'Austria &c. nelli sei libri di Pedacio Dioscoride Anazarbeo della materia Medicinale, Venezia 1568.

PERSICO Panfilo, Del segretario libri quattro, Venezia 1629.

Literatura

AFFO Ireneo, Memorie degli scrittori e letterati parmigiani III, Parma 1791.

AIKEMA Bernard–FUČÍKOVÁ Eliška–FUSENIG Thomas (edd.), Hans von Aachen (1552-1615). Malíř na evropských dvorech, Berlin 2010.

AMADÉ Luca Sarzi, I Gonzaga: una dinastia tra Medioevo e Rinascimento, Bari 2019.

ANDĚL Rudolf– FIALA Zdeněk– KOPAČKA Ludvík, Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3. Severní Čechy, Praha 1984.

ARTIOLI Umberto–GRAZIOLI Cristina (edd.), I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo, Firenze 2005.

ASSERETO Giovanni–BITOSI Carlo– MERLIN Pierpaolo (edd.), Genova e Torino. Quattro secoli di incontri e scontri, Genova 2015.

- BAKEŠ Martin, *Diplomatem v půlnoční zemi. Zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650 a 1730*, Praha 2020.
- BELLONCI Maria, *The Prince of Mantua*, New York 1956.
- BROTTON Jerry, *The Sale of the Late King's Goods. Charles I and His Art Collection*, London 2007.
- BROWN Walter A., *The Placebo Effect in Clinical Practice*, New York 2013.
- BUCHAN Bruce-HILL Lisa, *An Intellectual History of Political Corruption*, New York 2014.
- BUŇATOVÁ Marie, *Hedvábí, sklo a koření. Obchod mezi Prahou a Itálií (1500-1620)*, Praha 2020.
- BURKE Peter, *Languages and Communities in Early Modern Europe*, Cambridge 2004.
- BURKE Peter, *Social History of Knowledge*, Cambridge 2008.
- BURKE Peter, *The Art of Conversation*, Cambridge 1993.
- BURKE Peter, *The Italian Renaissance. Culture and Society in Italy*, New Jersey 1994.
- BURKE Peter, *Žebráci, šarlatáni, papežové*, Praha 2007.
- BŮŽEK Václav (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010.
- BŮŽEK Václav–SMÍŠEK Rostislav (edd.), *Habsburkové 1526-1740. Země koruny české ve střeoevropské monarchii*, Praha 2017.
- BŮŽEK Václav–MAREK Pavel, *Smrt Rudolfa II*, Praha 2015.
- CAMPBELL Thomas P. (ed.), *Tapestry in the Renaissance. Art and Magnificence*, New York 2002.
- CASTAGNA Mario-PREDARI Valerio (edd.), *Stemmario mantovano I*, Montichiari 1991.
- CATTINI Marco-ROMANI Marzio A. (edd.), *La corte in Europa*, Brescia 1983.
- CHEVALIER Jean-GHEERBRANDT Alain, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris 1982.
- CIRLOT Juan Eduardo, *A Dictionary of Symbols*, New York 2001.
- CREMONINI Cinzia-MUSSO Riccardo (edd.), *I feudi imperiali in Italia tra XV e XVIII secolo*, Roma 2010.
- CROLLALANZA Giovanni Battista, *Dizionario storico-blasonico delle famiglie nobili e notabili italiane estinte e fiorenti II*, Bologna 1886.
- ČERNUŠÁK Tomáš, *Taktika prosazování záměrů papežských diplomatů v Čechách v jednáních z let 1608-1609. Malá sonda do novověkého umění diplomatické komunikace*, *Časopis Matice moravské* 130, 2011, s. 29-40.
- DERRIDA Jacques, *Given Time. Counterfeit Money*, Chicago 1991.

- DE VIVO Filippo, *Information and Communication in Venice. Rethinking Early Modern Politics*, Oxford 2007.
- DOBALOVÁ Sylva, *Zahrady Rudolfa II.*, Praha 2009.
- EHRENPREIS Stefan, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit und Konfessionskonflikt. Der Reichshofrat unter Rudolf II. 1576-1612*, Göttingen 2006.
- ENENKEL Karl-GRAHAM Elspeth-EDWARDS Peter (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden 2011.
- EVANS Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.
- FEDELE Dante, *La naissance de la diplomatie moderne*, Baden-Baden 2017.
- FERRARI Daniela, „Apparamenti zentili et freschi“. *Corami e cordovani, preziosi complementi di arredo*, *La Reggia 3*, září 2020.
- FERRARI Daniela– MARINELLI Sergio (edd.), *Scritti per Chiara Tellini Perina*, Mantova 2011.
- FINDLEN Paula, *Possessing Nature. Museums, Collecting, and Scientific Culture in Early Modern Italy*, Los Angeles 1994.
- FINUCCI Valeria, *The Prince's Body. Vincenzo Gonzaga and Renaissance Medicine*, London 2015.
- FRIGO Daniela (ed.), *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy. The Structure of Diplomatic Practice*, Cambridge 2000.
- FUČÍKOVÁ Eliška-BUKOVINSKÁ Bekt-MUCHKA Ivan, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1988.
- FUMAGALLI Elena– SIGNOROTTO Gianvittorio (edd.), *La corte estense nel primo Seicento. Diplomazia e mecenatismo artistico*, Viella 2012.
- GABRIEL Ambrož, *Královské město Sušice a jeho okolí*, Praha 1868.
- GARD Chloe, *Pleasure and Guilt on the Grand Tour*, Manchester 1999.
- GELL Alfred, *Art and Agency*, New York 1998.
- GENTILCORE David, *Food and Health in Early Modern Europe. Diet, Medicine and Society, 1450-1800*, London 2016.
- GMOSER Susanne (ed.), *Chronologische Liste der Reichshofräte nach Oswald von Gschließer*, Wien 2014.
- GUETTA Alessandro, *Italian Jewry in the Early Modern Era: Essays in Intellectual History*, Boston 2014.
- HALADA Jan, *Lexikon české šlechty*, Praha 1992.

- HEAL Felicity, *The Power of Gifts: Gift-Exchange in Early Modern England*, New York 2014.
- HEŘMAN Jan, *Pražské synagogy*, Praha 1970.
- HIRSCHI Caspar, *The Origins of Nationalism. An Alternative History from Ancient Rome to Early Modern Germany*, Cambridge 2012.
- HOJDA Zdeněk– KAŠPAROVÁ Jaroslava, *Bohemia – Italia. Češi ve Vlaších a Vlaši v Praze 1600-2000*, Praha 2000.
- HRDLIČKA Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)* České Budějovice 2000 (Monographia historica 1).
- HRDLIČKA Josef–KRÁL Pavel–SMÍŠEK Rostislav (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu*, Praha 2019.
- HUBKOVÁ Jana, *Letáky o Fridrichovi Falckém jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1619-1632*, Praha 2006.
- JANÁČEK Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2014.
- JANÁČEK Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1976.
- JUST Jiří, 9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát. *Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.
- JUSTE David–Deimann Wiebke (edd.), *Astrologers and their Clients in Medieval and Early Modern Europe*, Köln 2015.
- JÜTTE Daniel, *The Age of Secrecy. Jews, Christians, and the Economy of Secrets, 1400-1800*, Yale 2015.
- KOMTER Aafke F., *Social Solidarity and the Gift*, Cambridge 2005.
- KRAUSMAN BEN-AMOS Ilana, *The Culture of Giving. Informal Support and Gift-Exchange in Early Modern England*, Cambridge 2008.
- KROEZE Ronald–VITÓRIA André–GELTNER G. (edd.), *Anticorruption in History. From Antiquity to the Modern Era*, New York 2018.
- KUBÍKOVÁ Blanka, *Portrét v renesančním malířství v českých zemích. Jeho ikonografie a funkce ve šlechtické reprezentaci*, Praha 2016.
- KYBAL Vlastimil, *Jindřich IV. a Evropa v letech 1609 a 1610. Kritický rozbor pramenův a literatury*, Praha 1909.
- LANZA Janine Marie, *From Wives to Widows in Early Modern Paris. Gender, Economy, and Law*, London 2007.
- LAZZARINI Isabella, *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance 1350-1520*, Oxford 2015.

- LUND Mary Ann, *Melancholy, Medicine and Religion in the Early Modern England. Reading the Anatomy of Melancholy*, Cambridge 2010.
- LUITEN Loek, *Friends and Family, Fruit and Fish. The gift in Quattrocento Farnese cultural politics*, *Renaissance Studies* 33, 2018, s. 342-357.
- LURKER Manfred, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha 1999.
- MALACARNE Giancarlo, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627)*, Modena 2007.
- MANTOVANI Dario (ed.), *Almum Studium Papiense. Storia dell'Università di Pavia II (1). L'età spagnola*, Pavia 2013.
- MAREK Pavel, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.
- MARSHALL Peter, *The Magic Circle of Rudolf II. Alchemy and Astrology in Renaissance Prague*, New York 2012.
- MAŠEK Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, Praha 2008.
- MILLÁN J. Martínez (ed.), *Felipe II (1527-1598). Europa y la Monarquía Católica*, Madrid 1998.
- MILLÁN José Martínez-MARÇAL LOURENÇO María Paula (edd.), *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa: Las Casas de las Reinas (Siglos XV-XIX)*, Madrid 2008.
- MORAN Bruce T., *Distilling Knowledge. Alchemy, Chemistry and the Scientific Revolution*, London 2005.
- MORSELLI Raffaella (ed.), *Gonzaga. La Celeste Galleria. L'esercizio del collezionismo*, Milano 2002.
- MOZZARELLI Cesare, *Lo stato gonzaghesco, Mantova dal 1382 al 1707*, Torino 1979.
- MOZZARELLI Cesare (ed.), *Mantova e i Gonzaga nella civiltà del Rinascimento*, Mantova 1974.
- MUSELLA GUIDA Silvana, ... calzette di seta, lana, ... capisciola, bambace, argento e oro filato, guanti, berrettini, calzoni, camiciole, et ogni altro fatto a maglia. La nascita della maglieria a Napoli in età moderna, *Jacquard* 71, 2013, s. 3-21.
- MUSELLA GUIDA Silvana–SCOGNAMIGLIO CESTARO Sonia, *Una società da svelare. Genere, costume e produzione di biancheria nella Napoli rinascimentale*, *Genesis* 5, 2006, s. 41-60.
- NEJEDLÝ Zdeněk, *Litomyšl. Tisíc let života českého města*, Praha 1954.

- NEWMAN William R. - GRAFTON Anthony (edd.), *Secrets of Nature. Astrology and Alchemy in Early Modern Europe*, Massachusetts 2001.
- NIEDERKORN Jan Paul, *Die europäischen Mächte und der „lange Turkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593-1606)*, Wien 1993.
- NODL Martin–TINKOVÁ Daniela (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.
- NORBERG-SCHULZ Christian, *Genius loci*, Praha 1994.
- O'MALLEY Therese–MEYERS Amy R.W. (edd.), *The Art of Natural History: Illustrated Treatises and Botanical paintings 1400-1850*, London 2010.
- PAGANO Emanuele, *L'Italia e i suoi Stati nell'età moderna. Profilo di storia (Secoli XVI-XIX)*, Milano 2012.
- PÁNEK Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, Praha 2003.
- PETRÁŇ Josef a kol., *Dějiny hmotné kultury II (2). Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997.
- POLLARD John Graham, *The Italian Renaissance Medal: Collecting and Connoisseurship*, *Studies in the History of Art* 21, 1987, s. 161-169.
- PRINKE Rafal T.–ZUBER Mike A., *Alchemical Patronage and the Making of an Adept: Letters of Michael Sendivogius to Emperor Rudolf II and His Chamberlain Hans Popp*, *Ambix* 65, 2018, s. 324-355.
- PURŠ Ivo-KARPENKO Vladimír (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011.
- RABER Karen–TUCKER Treva J. (edd.), *The Culture of the Horse. Status, Discipline and Identity in the Early Modern World*, New York 2005.
- RAVIOLA Blythe Alice (ed.), *Cartografia del Monferrato. Geografia, spazi interni e confini in un piccolo Stato italiano tra Medioevo e Ottocento*, Milano 2007.
- RAVIOLA Blythe Alice (ed.), *Corti e diplomazia nell'Europa del 600. Correggio e Ottavio Bolognesi 1580-1646*, Mantova 2014,
- RAVIOLA Blythe Alice, *Il Monferrato gonzaghese. Istituzioni ed élites di un micro-stato (1536-1708)*, Firenze 2003.
- RILL Gerhard, *Die Garzweiler-Mission 1603/4 und die Reichslehen in der Lunigiana*, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 31, 1978, s. 9-25.
- ROTH Cecil, *Abramo Colorni geniale inventore mantovano*, *La Rassegna Mensile di Israel* 9, č. 3, 1938, s. 147-158.

- ROYT Jan–ŠEDINOVÁ Hana, Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998.
- RULÍŠEK Hynek, Postavy, atributy, symboly, Praha 2006.
- SAFRTALOVÁ Zuzana, Oděv, schránka lidského těla i duše, Ústí nad Labem 2010.
- SALVARANI Renata (ed.), I Gonzaga e i papi. Roma e le corti padane fra Umanesimo e Rinascimento (1418-1630), Vaticano 2013.
- SAMSON Alexander (ed.), Locus amoenus. Gardens and Horticulture in the Renaissance, Oxford 2012.
- SCOTT Alisson, Selfish Gifts. The Politics of Exchange and English Courtly Literature, 1580-1628, New Jersey 2006.
- SEDLÁČEK August, Hrady, zámky a tvrze království Českého I. Chrudimsko, Praha 1882.
- SEDLÁČEK August, Hrady, zámky a tvrze království Českého XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1927.
- SEDLÁČEK August, Hrady, zámky a tvrze království Českého XV. Kouřimsko, Vltavsko a jihozápadní Boleslavsko, Praha 1927.
- SCHIAPARELLI Attilio, La casa fiorentina e i suoi arredi nei secoli XIV e XV, Firenze 1908.
- SCHNETTGER Matthias (ed.), Imperium Romanum - irregulare corpus - Teutscher Reichs-Staat. Das Alte Reich im Verständnis der Zeitgenossen und der Historiographie, Mainz 2002.
- SCHWINDT Joel, All that Glisters: Orpheus's Failure as an Orator and the Academic Philosophy of the Accademia degli Invaghiti, Cambridge Opera Journal 26, 2014, s. 239-270.
- SIM Alison, Food and Feast in Tudor England, Stroud 2013.
- STAGL Justin, A History of Curiosity, Chur 1995.
- STARÝ Marek, Cizozemci a spoluobytelé. Udělování českého občanského práva (inkolátu) v době předbělohorské, Praha 2018.
- STLOUKAL Karel, Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596-1607), Československý časopis historický 18, 1912, s. 389-434.
- SOLDI RONDINI Gigliola (ed.), Il Monferrato. Crocevia politico, economico e culturale tra Mediterraneo ed Europa, Ponzzone 2000.
- ŠKODA Eduard, Pražské svatyně. Kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. století, Praha 2002.
- TAMALIO Raffaella, La Memoria dei Gonzaga. Repertorio bibliografico gonzaghesco (1473-1999), Firenze 1999.
- TEIGE Josef, Základy starého místopisu pražského (1437-1620), Praha 1910.

- THIER Josef, Staré domy a rodiny tábořské II, Tábor 1920.
- VENTURELLI Paola–BRUNELLI Roberto (edd.), Vincenzo Gonzaga 1562-1612. Il fasto del potere, Mantova 2012.
- VOCELKA Karl, Die politische Propaganda Rudolfs II., Wien 1981.
- VOCELKA Karl, Rudolf II. und seine Zeit, Wien-Köln-Graz 1985.
- VOLPINI Paola, Tensioni e lealtà multiple del granduca di Toscana e dei suoi emissari alla corte di Spagna (fine secolo XVI-inizio secolo XVII), *Librosdelacorte.es* 6, 2014, s. 360-381.
- VOLTA Leopoldo Camillo, Compendio cronologico-critico della storia di Mantova III, Mantova 1831.
- WHALEY Joachim, Germany and the Holy Roman Empire. From Maximilian I to the Peace of WESTPHALIA 1493-1648, New York 2012.
- WINTER Zikmund, Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. Až po dobu bělohorské bitvy, Praha 1893.
- WITTMANN Franz Michael, Geschichte der Landgrafen von Leuchtenberg III, München 1852.
- ZENGER Zdeněk Maria, Česká heraldika, Praha 1978.